

ДІВЧАНА ГОМОНУ УКРАЇНИ" '95

**А Л Ь М А Н А Х
«ГОМОНУ УКРАЇНИ»
1 9 9 5**

БІБЛІОТЕКА ВИДАВНИЦТВА „ГОМІН УКРАЇНИ”

Ч. 78

LIBRARY OF “HOMIN UKRAINY” PUBLISHING CO. LTD.

№ 78

Зредагувала Софія Сосняк

Edited by Sofia Sosniak

Обкладинка мистця

Володимира Беднарського

Cover by

Wolodymyr Bednarskyj

П О Д Я К А

„Альманах” ГОМОНУ УКРАЇНИ на 1995 рік появився за фінансовою підтримкою Фундації ЮБА і Дослідного Інституту „Україніка” в Торонті.

A C K N O W L E D G E M E N T

This edition of the Ukrainian Echo "Almanac" 1995 has been made possible through the financial assistance of UBA Foundation and Ukrainian Research Institute.

АЛЪМАНАХ

»ГОМОНУ УКРАЇНИ«

на рік

1995

A L M A N A C

OF

„HOMIN UKRAINY“

1995

Марта Гаї

Я РОЗМОВЛЯЮ ЗІ СВОЇМ НАРОДОМ

(З філософського щоденника)

Я — частинка твоя, я — піщинка на безмежному березі океану, я — одна з мільйонів...

Я — кровинка твоя і все добре, і все, що зле в мені — від тебе, від довгих твоїх поколінь, що тягнуться безперервною плетеницею у минуле...

І горе твоє, і біль твій, і радість та тріумф — мої.

Яка прекрасна твоя земля! Над нею веснами білими хвилями ко-
тяться цвіт вишневих садів і дурманять пахоцями фіялки. Народі Ук-
раїни, що скоїли вороги з твоєю землею?! Вона навіть не пустеля, не ди-
хаючі димом руїни, які завжди залишаються після війни, вона — лянний
для всіх країн світу дослідний полігон злочинної комуністичної імперії.
Нащадки наші, і засаджені ними сади, і бусли, що осмілилися звити
гнізда на наших хатах, всі призначені на загибель.

Моменто морі, Україно, моменто морі...

Як же сталося, що ми до того допустили? Коли заснули ми не
поставивши сторожі на члгах? В якому фатальному році це сталося?
За Мазепи чи у вісімнадцятому? А, може, прислав нас ще Переяслав?

А зараз ти пробудилася, чи все ще спиш, Україно? Ти завжди мала
вдосталь героїв, які йшли на смерть за тебе, і вдосталь зрадників, і вдо-
сталь роздору.

Я стою над своєю могилою... Сивим волосом закриваю очі, щоби
світ не побачив, як я плачу.

Чого я плачу?

Я плачу від щастя, бо це раз дано було мені йти за нашими синьо-
жовтими прапорами. Прапори майоріли впереді, а ми йшли та йшли за
ними безконечними рядами, задивлені в них як у воскресіння, як в до-
рогоказ. Ми співали, і співали прапори на вітрі, не було в ці хвилини
поміж нами суперсчлиних слів, розбіжних думок і незгод, ми були як
одне, обняті одним поривом, одною волею, одною любов'ю. Адже йшли
за твоїми прапорами, Україно...

Але я плачу і від горя, бо коли звивають прапори на древко, ми
враз розділяємося хто куди і хто за кого, і сперечаємося, і злословимо,
і підозрюємо один одного в усіх гріхах смертних. Страшно. Що ж буде
далі з нами?!

Я витираю сивим волосом заплакані очі і дивлюся у майбутнє... Там
повинен бути, мусить бути дружній спалах сердець, і благодать розуму,
яка нас з'єднає і поведе за синьо-жовтими прапорами в історію.

Мементо віте, мій народе, мементо віте!

Січень - January

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар		Григоріанський Календар	
1	19 Н Пер. Різд. 27 по Сош. Бон.	Пер. Просв. Обріз. Вас. Вел.	
2	20 П Ігнатія Богонос. сщмч.	Сильвестра папи	
3	21 В Юліяни мч.	Малахії прор.	
4	22 С Анастасії вч.	Собор 70 Апостолів	
5	23 Ч 10 мч. Критських	Теопемпта мч.	
6	24 П Євгенії препмч.	Богоявлення Господнє	
7	25 С Різдво Христове	Собор Івана Хрестителя	
8	26 Н По Різд. Собор Пр. Богор.	По Просв. Юрія Хозев.	
9	27 П Стефана первмч.	Полієвкта мч.	
10	28 В Мч. Никомидійських	Григорія Нис. св.	
11	29 С Дітей, убитих у Вифлеємі	† Теодосія преп.	
12	30 Ч Анисії мч.	Татіяни мч.	
13	31 П Меланії Рим. преп.	Єрмила і Стратоніка мч.	
14	1 С Н. Рік. Обр. ГНІХ. Вас. Вел.	Отців у Синаї преп.	
15	2 Н Пер. Просв. 29 по Сош. Силь.	30 по Сош. Павла	
16	3 П Малахії прор.	Поклін оковам Ап. Петра	
17	4 В Собор 70 Апостолів	Антонія Великого преп.	
18	5 С Теопемпта мч.	Атанасія і Кирила св.	
19	6 Ч Богоявлення Господнє	Макарія преп.	
20	7 П Собор Івана Хрестителя	Євтимія Великого преп.	
21	8 С Юрія Хозевита преп.	Максима ісп.	
22	9 Н По Просв. 30 по Сош. Полієв.	31 по Сош. Тимотея	
23	10 П Григорія Нис. св.	Климентя сщмч.	
24	11 В † Теодосія преп.	Ксені Рим. преп.	
25	12 С Татіяни мч.	† Григорія Богослова св.	
26	13 Ч Єрмила і Стратоніка мч.	Ксенофонта преп.	
27	14 П Отців у Синаї преп.	† Перен. м. Івана Золот.	
28	15 С Павла і Івана преп.	Єфрема преп.	
29	16 Н 31 по Сош. Ап. Петра	32 по Сош. Ігнатія Богон.	
30	17 П Антонія Великого преп.	Трьох Святителів	
31	18 В Атанасія і Кирила Олекс.	Кири і Івана безс.	

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1909 * Степан Бандера, голова Проводу ОУН 1940-1959
1. 1919 Закон УНР про Автокефалію УПЦеркви
1. 1938 * поет Василь Стус
3. 1918 Договір про з'єднання ЗУНР із УНРеспублікою у Києві
5. 1585 У Львові закладено Ставропігійське Братство
6. 1846 У Києві засновано Кирило-Методіївське Братство
6. 1918 Засновано Держ. Банк УНР, перші укр. гроші (гривні)
7. 1864 * поет Степан Руданський
7. 1918 У Києві почався Всеукр. Правосл. Церковний Собор
8. 1953 † актор і режисер Володимир Блавацький
10. 1946 Російська армія розпочала „Велику бльокаду УПА”
11. 1647 † митр. Петро Могила, ректор Київської Академії
13. 1906 Перший укр. щоденник у Києві „Громадська Думка”
14. 1649 Тріумфальний в'їзд гетьм. Б. Хмельницького до Києва
15. 1941 Большевицький суд над 59 членами ОУН у Львові
17. 1869 * маляр Іван Труш
17. 1921 відкриття Українського Вільного Університету у Відні
18. 1957 † археолог, антрополог, етнолог Вадим Щербаківський
19. 1912 * Ярослав Стецько, голова УДП у 1941 р. і голова Проводу ОУН
20. 1897 * поет і есеїст Євген Маланюк
21. 1803 † останній гетьман України Кирило Розумовський
21. 1919 Закарпатські українці рішили приєднатися до УНР
22. 1918 Прогол. самостійности України IV-им Універсалом
22. 1919 Проголошення соборности України і початок Конгресу Трудового Народу України
23. 1921 Большевики вбили композитора М. Леонтовича
23. 1667 Андрусівським договором Польща і Москва поділили між собою Україну (Правобережжя і Лівобережжя)
25. 1942 † мово- і сходознавець Агатангел Кримський
27. 1860 вийшов перший повний „Кобзар” Тараса Шевченка
28. 1919 Труд. Конгрес прийняв Тимчасову конституцію УНР
- 28-3. 2. 1929 I. Конгрес Українських Націоналістів у Відні, на якому створено ОУН під пров. полк. Є. Коновальця
29. 1633 † архиеп., вчений, публіцист Мелетій Смотрицький
29. 1918 бій під Крутами
31. 1918 † світової слави рентгенолог проф. І. Пулюй
- 1949 загинув полк. О. Гасин-„Лицар”, шеф Гол. Штабу УПА

Лютий - February

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар	Григоріанський Календар
1 19 С Макарія преп.	Трофима мч.
2 20 Ч Євтимія Великого преп.	Стрітєння Господнє
3 21 П Максима ісп.	Симеона і Анни прор.
4 22 С Тимотея ап.	Ісидора преп.
5 23 Н 32 по Сош. Климента	Мит. і Фар. Агафії
6 24 П Ксені Рим. преп.	Вукола преп.
7 25 В †Григорія Богослова св.	Партенія преп.
8 26 С Ксенофонта преп.	Теодора Тирона вч.
9 27 Ч †Перен. м. Івана Золот.	Никифора мч.
10 28 П Єфрема преп.	Харалампія мч.
11 29 С Перен. м. Ігнатія Богон.	Власія щмч.
12 30 Н Мит. і Фар. Трьох Свят.	Блуд. Сина. Мелетія
13 31 П Кира і Івана	Мартиніяна преп.
14 1 В Лютий. Трифона мч.	†Перес. Кирила преп.
15 2 С Стрітєння Господнє	Онисима ап.
16 3 Ч Симеона і Анни прор.	Памфила мч.
17 4 П Ісидора преп.	Теодора Тирона вч.
18 5 С Агафії мч.	Лева папи
19 6 Н Блуд. Сина. Вукола	М'ясопусна. Архипа
20 7 П Партенія преп.	Лева Катан. преп.
21 8 В Теодора Тирона вч.	Тимотея преп.
22 9 С Никифора мч.	Найд. м. мч. в Євгенії
23 10 Ч Харалампія мч.	Полікарпа щмч.
24 11 П Власія щмч.	1 і 2 н. г. Івана Хрест.
25 12 С Мелетія св.	Тарасія св.
26 13 Н М'ясопусна. Мартиніяна	Сиропусна. Порфірія
27 14 П †Перес. Кирила преп.	Прокопія преп.
28 15 В Онисима ап.	Василія преп.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

- 2. 1919 Симон Петлюра став головою Директорії УНР
- 2. 1936 на Соловках загинув поет Євген Плужник
- 3. 1067 † кн. Ростислав (внук Яр. Мудрого), основник галицької династії Ростиславичів
- 3. 1864 * письменник Володимир Самійленко
- 7. 1933 † актор і режисер Микола Садовський (Тобілевич)
- 7. 1942 Собор єпископів УАПЦ у Пинську
- 9. 1918 у Бересті Центральні держави визнали укр. державу
- 9. 1918 большевики вимордували в Києві 5000 осіб
- 9. 1963 Прибув до Риму із заслання патріарх Йосиф Сліпий
- 10. 1900 в Харкові засновано Революційну Українську Партію
- 10. 1940 покликано Революц. Провід ОУН під пров. С. Бандери
- 10. 1946 бойкот виборів до Верх. ради СРСР на заклик УГВР
- 11. 1908 † письм., диригент і композитор Анатоль Вахнянин
- 12. 1924 поляки замучили Ольгу Басараб, члена УВО
- 12. 1939 вибори до першого Сейму Карпатської України
- 12. 1945 в бою з большевиками згинув полк. Дм. Клячківський (Клим, Савур), Командир УПА-Північ
- 12. 1871 * письменник Лесь Мартович
- 13. 1795 † письменник Григорій Кониський
- 15. 1968 † поет і есеїст Євген Маланюк
- 16. 1918 проголошення самостійности Кубані
- 17. 1892 * патріарх і кардинал Йосиф Сліпий
- 19. 1900 М. Міхновський промовляв н. т. „Самостійна Україна”
- 20. 1054 † вел. кн. Ярослав Мудрий
- 21. 1942 німці розстріляли в Києві поетесу Олену Телігу
- 23. 1921 Ліга Націй визнала, що Польща окупувала ЗУНР
- 24. 1865 * письменник Іван Липа
- 24. 1574 перша видрукувана у Львові книжка „Апостол”
- 25. 1738 загинув у бою з татарами літописець Гр. Граб'янка
- 25. 1764 Катерина II зліквідувала українські монастирі
- 25. 1871 * поетеса Леся Українка
- 25. 1946 загинув у бою полк. Грегіт-Різун (Василь Андрусак)
- 25. 1964 † скульптор світової слави Олександр Архипенко
- 26. 1886 * графік Юрій Нарбут, † 23. 5. 1920
- 26. 1942 † письменник Микола Чирський
- 27. 1664 поляки розстріляли п. Новгородом-Сів. полк. І. Богуна
- 28. 1772 москалі замучили митр. Арсенія Мацієвича

Березень — March

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар Григоріянський Календар

1 16 С	Памфила мч.	Євдокії препмч.
2 17 Ч	Теодора Тирона вмч.	Теодота сщмч.
3 18 П	Лева папи	Євтропія мч.
4 19 С	Архипа ап.	Герасима преп.
5 20 Н	Сиропусна. Лева Катан.	1 Посту. Конона
6 21 П	Тимотея преп.	42 мч. в Аморії
7 22 В	Найд. м. мч. в Євгенії	Василія сщмч.
8 23 С	Полікарпа сщмч.	Теоділакта преп.
9 24 Ч	†1 і 2 н. г. Івана Хрест.	†40 мч. Севастійських
10 25 П	Тарасія св.	Кондрата мч.
11 26 С	Порфірія св.	Софронія св.
12 27 Н	1 Посту. Прокопія	2 Посту. Теофана
13 28 П	Василія преп.	Перен. м. Никифора
14 1 В	Березень. Євдокії препмч.	Венедикта преп.
15 2 С	Теодота сщмч.	Агапія мч.
16 3 Ч	Євтропія мч.	Савина мч.
17 4 П	Герасима преп.	Олексія преп.
18 5 С	Конона мч.	Кирила Єрусал. св.
19 6 Н	2 Посту. 42 мч. Аморії	3 Посту Хрест. Хризанта
20 7 П	Василія сщмч.	Отців, уб. в об. Сави
21 8 В	Теоділакта преп.	Якова преп.
22 9 С	†40 мч. Севастійських	Василія сщмч.
23 10 Ч	Кондрата мч.	Никона препмч.
24 11 П	Софронія св.	Захарії преп.
25 12 С	Теофана преп.	Благовіщення Пр. Богор.
26 13 Н	3 Посту Хрест. Никифора	4 Посту. Арх. Гавриїл
27 14 П	Венедикта преп.	Матрони мч.
28 15 В	Агапія мч.	Іларіона преп.
29 16 С	Савина мч.	Марка преп.
30 17 Ч	Олексія преп.	Івана Ліст. преп.
31 18 П	Кирила Єрусалимського св.	Іпатія преп.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1922 СРСР визнав: в Україні 38% нас. голодує, пом. $\frac{1}{2}$ млн.
2. 1861 скасовано кріпацтво в Україні (під царською Росією)
3. 1947 † композитор і музикознавець Філарет Колесса
5. 1827 * видатний байкар Леонід Глібів
5. 1950 загинув у бою ген. Роман Шухевич — Чупринка, голова Проводу ОУН в Україні, Головний Командир УПА, голова Генерального Секретаріату УГВР
6. 1939 Відкрито в Києві пам'ятник Т. Шевченкові
6. 1967 † маляр Борис Крюків
8. 1169 Суздальський кн. Андрій здобув і зруйнував Київ
- 8-10. 1946 росіяни формально зліквідували УКЦ у Львові
9. 1814 * Тарас Шевченко, геніяльний поет
- 9.3.-19.4.1930 судилище над 45 членами СВУ і СУМ у Харкові
10. 1861 † Тарас Шевченко
14. 1923 Рада амбасадорів визнала окупацію Зах. України Польщею
15. 1672 Іван Самойлович обраний гетьманом Лівобережжя
15. 1939 проголошення самостійності Карпатської України
16. 1664 поляки розстріляли гетьм. Івана Виговського
17. 1874 * Августин Волошин, президент Карпатської України
17. 1917 утворено в Києві Українську Центральну Раду
19. 1864 * Василь Липківський, митрополит УАПЦ
19. 1930 * поетеса Ліна Костенко
19. 1939 в бою з мадярами загинули полк. Михайло Колодзінський-Гузар, Шеф Штабу Карп. України, і його заст. пор. Зенон Тарнавський — З. Коссак, член КП ОУН
20. 1632 * Іван Мазепа, гетьман України
20. 1921 † Адріян Кащенко, автор історичних повістей
20. 1944 УПА зліквідувала нім. генерала „СА” Віктора Люпе
20. 1945 розпочалася друга російська офензива проти УПА
21. 1888 * Василь Іванис, голова уряду Кубанського Краю
21. 1908 † історик, археолог і етнограф Володимир Антонович
21. 1942 † письменниця Ольга Кобилянська
23. 1842 * композитор Микола Лисенко
25. 1651 полк. І. Богун переміг поляків під Вінницею
26. 1909 † історик, автор опери „Катерина” М. Аркас
28. 1947 УПА зліквідувала ген. „Вальтера”-Сверчевського
29. 1972 † митр. УГПЦ в Канаді Іларіон (Іван Огієнко)
30. 1973 † Дмитро Донцов, ідеолог і публіцист

Квітень - Април

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар Григоріянський Календар

1 19 С Хризанта і Дарії мч. Марії Єгипетської преп.

2 20 Н 4 Посту. Отців, уб. в об.Сави**5** Посту. Тита

3 21 П Якова преп.

Никити ісп.

4 22 В Василя сщмч.

Йосифа преп.

5 23 С Никона препмч.

Теодула мч.

6 24 Ч Захарії преп.

†Перес. Методія, уч. сл.

7 25 П Благовіщення Пресв. Богор. Юрія Мит. преп.

Іродіона ап.

8 26 С Собор Арх. Гавриїла

Іродіона ап.

9 27 Н 5 Посту. Матрони

Квітня. Євпсихія

10 28 П Іларіона преп.

Терентія мч.

11 29 В Марка преп.

Антипи сщмч.

12 30 С Івана Ліст. преп.

Василія ісп.

13 31 Ч Іпатія преп.

Артемона сщмч.

14 1 П Квітень. Марії Єгипет. преп. **Велика П'ятниця**

Аристарха ап.

15 2 С Тита преп.

Аристарха ап.

16 3 Н Квітня. Никити

Воскресення ГНІХ.

17 4 П Йосифа преп.

Світлий Понеділок

18 5 В Теодула мч.

Світлий Вівторок

19 6 С †Перес. Методія, уч. сл.

Івана печерника преп.

20 7 Ч Юрія Мит. преп.

Теодора Тріхини преп.

21 8 П Велика П'ятниця

Януарія сщмч.

22 9 С Євпсихія мч.

Теодора Сикеота преп.

23 10 Н Воскресення ГНІХ.

Томина. Юрія

24 11 П Світлий Понеділок

Сави Стратилата мч.

25 12 В Світлий Вівторок

†Марка ап. і єв.

26 13 С Артемона сщмч.

Василія сщмч.

27 14 Ч Мартина папи

Стефана преп.

28 15 П Аристарха ап.

Ясона ап.

29 16 С Агапії мч.

9 мч. у Кизиці

30 17 Н Томина. Симеона

Мироносиць. Якова

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

- 1-3. 1941 II Великий Збір ОУН
2. 1944 Москва кинула проти УПА 10 дивізій ЧА і НКВД
5. 1710 в Бендерах обрано гетьманом Пилипа Орлика
5. 1882 * історик Вячеслав Липинський, ідеолог гетьманців
7. 1340 † останній галицький князь Болеслав-Юрій II
7. 1918 у Владивостоці ств. Далеко-Сх. Укр. Крайову Раду
8. 1929 Москва проголосила заборону УАПЦ і її ліквідацію
10. 1931 поляки замучили Ст. Охримовича, голову КЕ ОУН
11. 1945 росіяни вивезли на Сибір 7 єпископів УКЦ
12. 1596 перемога Наливайка і Лободи над поляками
12. 1653 союз гетьм. Б. Хмельницького з султ. Магометом IV
12. 1908 М. Січинський убив ціс. намісника Потоцького
15. 1918 † письменник і публіцист Іван Нечуй-Левицький
15. 1944 † генерал Ватутін, поран. упівцями командира Енея
16. 1946 I Конгрес АБН
17. 1873 † композитор С. Гулак-Артемівський
17-21. 1917 Всеукраїнський національний конгрес у Києві
17. 1949 загинув полк. Василь Шелест-Сидор, команд. УПА-Захід
19. 1885 † історик, письм. і етнограф Микола Костомаров
20. 1622 † гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний
20. 1891 * ген. Юрко Тютюнник, командир II. Зимового походу
20. 1918 полк. П. Болбочан розпочав визволення Криму
20. 1922 † композитор Кирило Стеценко
22. 1910 † Марко Кропивницький, батько модерного укр. театру
22-25. 1944 5000 воїнів УПА звели битву з 30,000 військ НКВД
23. 1185 похід проти половців кн. Ігоря Святославича
25. 971 битва вел. кн. Святослава проти Візантії за Доростол
25. 1913 † письменник Михайло Коцюбинський
26. 1890 * Микола Зеров, неокласик-поет і літературознавець
26. 1945 † гетьман Павло Скоропадський
27. 1979 † КГБ вбив композитора Володимира Івасюка
28. 1132 † тмутороканський кн. Мстислав, брат Яр. Мудрого
28. 1915 бої УСС на Маківці проти москалів
28. 1922 В Подебрадах на Чехії засн. Укр. Госп. Академію
28. 1932 Поляки повісили членів ОУН — Голояда і Прищляка
28. 1938 † на засланні митрополит Василь Липківський
29. 1648 Богдана Хмельницького обрано гетьманом України
29. 1928 Українізація чорноморської фльоти. Свято моря
30. 1918 Павла Скоропадського проголошено гетьм. України

Травень - Мау

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар	Григоріанський Календар
1 18 П Івана преп.	Єремії прор.
2 19 В Івана печерника преп.	Атанасія Великого св.
3 20 С Теодора Тріхینی преп.	†Теодосія Печер. преп.
4 21 Ч Януарія сщмч.	Пелагії мч.
5 22 П Теодора Сикеота преп.	Ірини мч.
6 23 С Юрія вмч.	Йова многострадального
7 24 Н Мироносиць. Сави Страт.	Розслаб. Акакія
8 25 П †Марка ап. і єв.	Івана Богослова
9 26 В Василія сщмч.	†Перен. м. Миколая
10 27 С Стефана преп.	†Симона Зилота ап.
11 28 Ч Ясона ап.	Кирила і Методія, уч. сл.
12 29 П 9 мч. у Кизиці	Єпіфанія св.
13 30 С †Якова ап.	Гликерії мч.
14 1 Н Розслаб. Єремії	Самарянки. Ісидора
15 2 П Атанасія Великого св.	Пахомія Великого преп.
16 3 В †Теодосія Печер. преп.	Теодора Осв. преп.
17 4 С Пелагії мч.	Андроніка ап.
18 5 Ч Ірини мч.	Теодота мч.
19 6 П Йова многострадального	Патрікія сщмч.
20 7 С Акакія мч.	Талелея мч.
21 8 Н Самарянки. Івана Богос.	Сліпородж. Константина
22 9 П †Перен. м. Миколая	Василіска мч.
23 10 В †Симона Зилота ап.	Євфросинії Полоц. преп.
24 11 С Кирила і Методія, уч. сл.	Никити Переяс. преп.
25 12 Ч Єпіфанія св.	Вознесення ГНІХ.
26 13 П Гликерії мч.	Карпа ап.
27 14 С Ісидора мч.	Терапонта сщмч.
28 15 Н Сліпородж. Пахомія Вел.	Св. Отців. Никити
29 16 П Теодора Осв. преп.	Теодосії препмч.
30 17 В Андроніка ап.	Ісаакія преп.
31 18 С Теодота мч.	Єрмія ап.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1922 відновлено Літ. Наук. Вістник за ред. Д. Донцова
1. 1949 Створено Лігу Визволення України в Торонті
2. 1848 у Львові створено Головну Руську Раду
3. 1074 † Преподобний Теодосій Печерський
3. 1924 москалі замордували Миколу Міхновського
3. 1946 відділ УПА зліквідував ген.-полк. НКВД Москаленка
4. 1733 † запорозький кошовий от. Кость Гордієнко
6. 1910 † письменник і громадський діяч Борис Грінченко
6. 1947 ССРСР, Польща і ЧССР підписали договір проти УПА
7. 1840 * драматург Марко Кропивницький
10. 1879 * Гол. От. Симон Петлюра, голова Директорії УНР
12. 1943 Битва УПА з нім. військ. з'єднаннями в м. Колки
13. 1849-* письменник Панас Мирний
14. 1871 * Василь Стефаник
16. 1648 Перемога Хмельницького н. поляками п. Жовт. Водами
16. 1954 вибухло повстання політв'язнів у Кінгрі
- 18-25. 1917 І Український Військовий З'їзд у Києві
20. 1949 відділ УПА зліквідував полк. НКВД Колодяжного
- 20-26. 1961 суд над членами Укр. Робітничо-Селянської Спілки
(Л. Лук'яненко, І. Кандиба, С. Вірун, О. Лібович, В. Луцьків, І. Кіпиш, Ю. Босовницький)
22. 1861 з Росії перевезено тіло Т. Шевченка до Канева
22. 1920 поляки замучили композитора Остапа Нижанківського
23. 1938 загинув полк. Є. Коновалець, засновник УВО і ОУН
24. 1125 † вел. кн. Володимир Мономах
24. 1742 † гетьман Пилип Орлик в Яссах під Туреччиною
24. 1964 росіяни спалили бібліотеку Української Акад. Наук
25. 1926 у Парижі загинув Гол. От. Симон Петлюра
25. 1936 розпочався львівський „процес Бандери”
26. 1909 † композитор Денис Січинський
26. 1944 загинув М. Палідович-Карпатський, ред. „Ідеї і Чину”
27. 1946 відділи УПА атакували з польською ВіН м. Грубешів
28. 1634 † гравер, поет і друкар Степан Беринда
28. 1916 † великий письменник Іван Франко
28. 1918 переговори в Києві з Кубанню про об'єднання
29. 1952 † ген.-полк. М. Омелянович-Павленко, нач. вождь УГА
30. 1887 * скульптор Олександр Архипенко
30. 1876 цар видав Емський указ про заборону укр. мови
31. 1223 битва княжих військ з татарами над Калкою
- 1922 на Кубані розстріляно десятки тисяч українців

Червень - June

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар	Григоріанський Календар
1 19 Ч Вознесення. ГНІХ.	Юстина мч.
2 20 П Талелея мч.	Никифора св.
3 21 С †Константина і Олени	Лукиліяна мч.
4 22 Н Св. Отців. Василіска	Сош. Святого Духа.
5 23 П Евфросинії Полоц. преп.	Понеділок Святого Духа
6 24 В Никити Переяс. преп.	Висаріона преп.
7 25 С †3 найд. гол. Івана Хрест.	Теодота сщмч.
8 26 Ч Карпа ап.	Теодора Тирона вчмч.
9 27 П Терапонта сщмч.	Кирила Олександ. св.
10 28 С Никити преп.	Тимотея сщмч.
11 29 Н Сош. Святого Духа	Всіх Святих. Вартоломея
12 30 П Понеділок Святого Духа	Онуфрія Великого преп.
13 31 В Ермія ап.	Акилини мч.
14 1 С Червень. Юстина мч.	Єлисея прор.
15 2 Ч Никифора св.	Покл. Пр. Т. Т. і Крови Хр.
16 3 П Лукиліяна мч.	Тихона преп.
17 4 С Митрофана св.	Мануїла мч.
18 5 Н Всіх Святих. Доротея	2 по Сош. Леонтія
19 6 П Висаріона преп.	†Юди Тадея ап.
20 7 В Теодота сщмч.	Методія сщмч.
21 8 С Теодора Тирона вчмч.	Юліяна мч.
22 9 Ч Поклін Пр. Т. Т. і Крови Хр.	Євсевія сщмч.
23 10 П Тимотея сщмч.	Праз. Христа Чоловіколюбця
24 11 С †Вартоломея і Варнави ап.	Різдво Івана Хрестителя
25 12 Н 2 по Сош. Онуфрія Вел.	3 по Сош. Февронії
26 13 П Акилини мч.	Давида преп.
27 14 В Єлисея прор.	Сампсона преп.
28 15 С Амоса прор.	Перен. м. Кира і Івана
29 16 Ч Тихона преп.	Петра і Павла ап.
30 17 П Праз. Христа Чоловікол.	†Собор 12 Апостолів

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1630 Тарас Трясило розгромив поляків біля Переяслава
1. 1891 † Василь Мова (Лиманський), укр. поет. і письм. Кубані
- 1-15. 1944 УПА знищила рос. партизанів Кулагіна-Артаманова
1. 1933 День пам'яті замучених голодом 7 млн. укр. в УССР
2. 1935 † автор історичних повістей Андрій Чайковський
5. 1708 союз І. Мазепи з шведським королем Карлом XII
5. 1775 рос. цариця Катерина II знищила Запорізьку Січ
6. 1937 † поет Богдан Ігор Антонич
7. 1843 † письменник і педагог Маркіян Шашкевич
7. 1930 † маляр Петро Холодний
7. 1942 † Вячеслав Прокопович, голова Ради міністрів УНР
8. 1668 Петра Дорошенка обрано гетьманом України
8. 1855 * письменниця Наталя Кобринська
8. 1919 початок офензиви УГА проти поляків під Чортковом
9. 1919 Євген Петрушевич став диктатором ЗУНР
9. 1944 німці закатували поета Олега Ольжича-Кандибу
- 10-16. 1917 І Всеукраїнський селянський з'їзд у Києві
10. 1944 загинув полк. Грабець-„Батько”, команд. УПА-Південь
11. 1931 † історик Вячеслав Липинський, теоретик гетьманату
13. 1918 росіяни замордували в Ростові М. Рябовола, голову Законодавчої Крайової Ради Кубані
14. 1569 Люблинська унія
14. 1891 * полк. Євген Коновалець
15. 1934 Г. Мацейко, чл. ОУН, убив польськ. мін. Б. Перацького
- 17-23. 1917 ІІ Всеукраїнський військовий з'їзд у Києві
- 18-22. 1919 битва УГА з поляками під Бережанами
19. 1205 в бою з поляками під Завихостом загинув кн. Роман
20. 1929 † Євген Чикаленко, письменник, меценат, гром. діяч
23. 1917 І-м універсалом проголошено автономію України
- 23-27. 1934 Світ. конгрес українського жіноцтва в Станіславові
26. 1954 500 українських жінок загинуло в Кінгірі
27. 1709 битва під Полтавою
27. 1964 Відкриття пам'ятника Т. Шевченкові у Вашингтоні
29. 1918 † Федір Вовк, археолог, антрополог і етнограф
29. 1938 † ген. Мирон Тарнавський, нач. вождь УГА
30. 1704 гетьм. І. Мазепа об'єднав Право- і Лівобережну Україну
30. 1941 Акт відновлення укр. держави; прем'єр — Я. Стецько
- 1955 Націоналісти поч. визв. повст. на Воркуті, табір ч. 3

Липень - July

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар		Григоріянський Календар	
1	18 С	Співстр. Пресв. Богородиці	Косми і Дам'яна безс.
2	19 Н	3 по Сош. Юди Тадея	4 по Сош. Пол. риз. Пр. Богор.
3	20 П	Методія сщмч.	Якinta мч.
4	21 В	Юліана мч.	Андрія Критського св.
5	22 С	Євсевія сщмч.	†Атанасія Атонського преп.
6	23 Ч	Агрипини мч.	Сісоя Великого преп.
7	24 П	Різдво Івана Хрестителя	Томи преп.
8	25 С	Февронії препмч.	Прокопія вмч.
9	26 Н	4 по Сош. Давида	5 по Сош. Панкратія
10	27 П	Сампсона преп.	†Антонія Печерського преп.
11	28 В	Перен. м. Кира і Івана	Євфимії і Ольги
12	29 С	Петра і Павла ап.	Прокла мч.
13	30 Ч	†Собор 12 Апостолів	Собор Арх. Гавриїла
14	1 П	Липень. Косми і Дам'яна	Акили ап.
15	2 С	†Полож. ризи Пресв. Богор.	Володимира Великого
16	3 Н	5 по Сош. Якinta	6 по Сош. Антиногена
17	4 П	Андрія Критського св.	Марини вмч.
18	5 В	†Атанасія Атон. преп.	Якinta мч.
19	6 С	Сісоя Великого преп.	Макрини преп.
20	7 Ч	Томи преп.	Іллі прор.
21	8 П	Прокопія вмч.	Симеона преп.
22	9 С	Панкратія сщмч.	Марії Магдалини
23	10 Н	6 по Сош. Антонія Печер.	7 по Сош. Трофима
24	11 П	Євфимії і Ольги	†Бориса і Гліба
25	12 В	Прокла мч.	†Успення Анни
26	13 С	Собор Арх. Гавриїла	Єрмолая сщмч.
27	14 Ч	Акили ап.	†Пантелеймона вмч.
28	15 П	Володимира Великого	Прохора ап.
29	16 С	Антиногена сщмч.	Калініка мч.
30	17 Н	7 по Сош. Марини	8 по Сош. Сили
31	18 П	Якinta мч.	Євдокима преп.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1910 поляки вбили студента Адама Коцка у Львові
1. 1918 засновано Український Унів. у Кам'янці Подільському
1. 1966 † письменниця Наталена Королева
2. 1943 німці спалили кількасот людей в с. Губків (Рівенщина)
- 5.1986 † Голова УДП і голова Проводу ОУН, Я. Стецько
6. 1961 Відкриття пам'ятника Т. Шевченкові у Вінніпегу
8. 1659 гетьм. І. Виговський розгромив москалів п. Конотопом
8. 1919 у літунській катастрофі загинув полк. Д. Вітовський
8. 1919 большевики розстріляли літературозн. Вол. Науменка
9. 1920 † ген.-хор. Євген Мешковський, нач. штабу Армії УНР
- 9-14. 1943 перемога УПА над нім. військ. з'єднаннями
10. 1866 † останній кошовий от. Задунайської Січі О. Гладкий
11. 969 † вел. кн. св. Ольга
11. 1944 створення Української Головної Визвольної Ради
- 13-14. 1943 Міжнародна комісія розкрила Вінницький злочин:
НКВД вимордувало в 1937-41 рр. 9500 українців
15. 1944 І Вел. Збір УГВР обрав гол. ген. секр. Р. Шухевича
17. 1849 * письменниця Олена Пчілка
17. 1907 * Роман Шухевич (ген. Тарас Чупринка)
- 17-22. 1944 битва І УД УНА з москалями під Бродами
17. 1959 закон Конгр. ЗСА про „Тиждень Поневолених Націй”
18. 1863 „Валуєвський указ” про заборону української мови
18. 1871 † Анатоль Свидницький
18. 1917 у Києві повстання проти російської окупації
21. 1941 † письменник Богдан Лепкий
22. 1944 † поет Олександр Олесь у Празі
25. 1687 Івана Мазепу обрано гетьманом України
25. 1942 у Києві німці розстріляли Дмитра Мирона-Орлика, Кр.
пров. ОУН на СУЗ, 2-го пров. Пох. Групи „Північ”
27. 1147 Клима Смолятича обрано митрополитом Русі-України
27. 1657 † гетьман Богдан Хмельницький
27. 1672 гетьм. П. Дорошенко розбив поляків б. Четвертинівки
27. 1834 відкриття у Києві університету ім. св. Володимира
29. 1015 † вел. кн. св. Володимир Великий
30. 1947 † маляр Федір Кричевський
30. 1899 *адвокат Володимир Горбовий
30. 1944 загинув у бою з москалями ген. Гончаренко (Л. Ступ-
ницький), полк. УНР, шеф штабу УПА-Північ
- 1920 засновано УВО під проводом Є. Коновальця
- 1967 судилище у Львові над 9 членами Укр. Нац. Фронту

Серпень - August

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар	Григоріанський Календар
1 19 В Макрини преп.	Перен. Чес. Хреста
2 20 С Іллі прор.	Перен. м. Стефана
3 21 Ч Симеона преп.	Ісаака преп.
4 22 П Марії Магдалини	7 мучеників Єфеських
5 23 С Трофима мч.	Євсигнія мч.
6 24 Н 8 по Сош. Бориса і Гліба	9 по Сош. Переображення
7 25 П †Успення Анни	Дометія препмч.
8 26 В Єрмолая сщмч.	Єміліяна ісп.
9 27 С Пантелеймона вмч.	†Матія ап.
10 28 Ч Прохора ап.	Лаврентія мч.
11 29 П Калиніка мч.	Євпла мч.
12 30 С Сили ап.	Фотія мч.
13 31 Н 9 по Сош. Євдокима	10 по Сош. Максима
14 1 П Серпень. Перен. Чес. Хреста	†Перен. м. Теодосія Печ.
15 2 В Перен. м. Стефана	Успення Пресв. Богородиці
16 3 С Ісаака преп.	Діюмида мч.
17 4 Ч 7 мч. Єфеських	Мирона мч.
18 5 П Євсигнія мч.	Флора мч.
19 6 С Переображення Господнє	Андрія Страт. мч.
20 7 Н 10 по Сош. Дометія	11 по Сош. Самуїла
21 8 П Єміліяна ісп.	Тадея ап.
22 9 В †Матія ап.	Агатоніка мч.
23 10 С Лаврентія мч.	Лупа мч.
24 11 Ч Євпла мч.	Євтиха сщмч.
25 12 П Фотія мч.	Поверн. м. Вартоломея ап.
26 13 С Максима ісп.	Адріяна мч.
27 14 Н 11 по Сош. Теодосія Печ.	12 по Сош. Пімена
28 15 П Успення Пресв. Богородиці	Августина св.
29 16 В Діюмида мч.	Усікновення г. Івана Хрест.
30 17 С Мирона мч.	Олександра св.
31 18 Ч Флора мч.	†Полож. пояса Пр. Богор.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1876 * Володимир Чехівський, голова Ради міністрів УНР
1. 1913 † Леся Українка
1. 1914 у Львові утворено Головну Українську Раду
1. 1931 † ген.-полк. Микола Юнаків, Нач. Штабу Укр. Армій
1. 1953 Масакра укр. політв'язнів у Воркуті, табір ч. 29
4. 1899 * письменник Борис Антоненко-Давидович
4. 1914 у Львові засн. Союз Визволення України
5. 1940 † археолог, етнограф, історик Дмитро Яворницький
8. 1919 * Пантелеймон Куліш, письменник, чл. Кир. Мет. Бр.
10. 1907 † письменниця Марко Вовчок
13. 1953 москалі змасакрували укр. політв'язнів Норильська
14. 988 Вел. кн. Володимир встановив християнство в Україні
15. 1965 † світової слави економіст Володимир Тимошенко
16. 1945 СССР приділив Лемківщину Польщі
17. 1245 перемога короля Данила над мадярами
17. 1883 * Дмитро Донцов, ідеолог українського націоналізму
18. 1836 * Олександр Кониський
20. 1649 договір Хмельницького з польськ. королем у Зборові
20. 1843 † письменник Григорій Квітка-Основ'яненко
20. 1891 * поет-неоклясик Павло Филипович
- 21-25. 1943 III Надзвичайний Великий Збір ОУН
22. 1932 Москва розпочала народобивчий голод в Україні
22. 1944 загинув Рост. Волошин-Павленко, голова Збору УГВР
22. 1944 загинув Клепуш-Лопата, Провідн. ОУН на Закарпатті
24. 1991 Верховна Рада України проголосила Акт незалежності
25. 1698 в московській неволі загинув гетьм. Петро Дорошенко
25. 1792 на Тамань прибула фльота козаків полк. Сави Білого, що дала початок українського заселення Кубані
26. 1657 в Чигирині обрано гетьманом Івана Виговського
27. 1856 * Іван Франко, учений, письменник, поет
28. 1921 большевики розстріляли повстанського провідника і поета Гр. Чупринку, сотн. Андруха, ком. УВО, сотн. Опоку і 36 членів Центр. Повстанського Комітету
29. 1868 * письменниця Л. Старицька-Черняхівська, член СВУ
29. 1940 † у Берліні Євген Петрушевич, президент ЗУНР
31. 1919 Армії УНР і УГА визволили Київ від москалів
31. 1944 загинув Юрій Липа, лікар УПА, публіцист, поет
- 1919 у Москві розстріляли ген.-чет. Осипа Микитку

Вересень — September

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліянський Календар		Григоріанський Календар
1 19 П	Андрія Страт. мч.	†Поч. ц. р. Симеона
2 20 С	Самуїла прор.	Маманта мч.
3 21 Н	12 по Сош. Тадея	13 по Сош. Антима
4 22 П	Агатоніка мч.	Вавили сщмч.
5 23 В	Лупа мч.	Захарії прор.
6 24 С	Євтихія сщмч.	Євдоксія мч.
7 25 Ч	Повер. м. Вартоломея ап.	Созонта мч.
8 26 П	Адріана мч.	Різдво Пресв. Богородиці
9 27 С	Пімена преп.	Йоакима і Анни
10 28 Н	13 по Сош. Августина	14 по Сош. Минодори
11 29 П	Усікновення г. Івана Хрест.	Теодори преп.
12 30 В	Олександра св.	Автонома сщмч.
13 31 С	†Полож. пояса Пр. Богор.	Корнилія сщмч.
14 1 Ч	Вересень. †Поч.ц.р.Симеона	Воздвиження Чес. Хреста
15 2 П	Маманта мч.	Никити вчмч.
16 3 С	Антима сщмч.	Євфимії вчмч.
17 4 Н	14 по Сош. Вавили	15 по Сош. Софії
18 5 П	Захарії прор.	Євменія преп.
19 6 В	Євдоксія мч.	Трофима мч.
20 7 С	Созонта мч.	Михайла Черн. мч.
21 8 Ч	Різдво Пресв. Богородиці	Кондрата ап.
22 9 П	Йоакима і Анни	Фоки сщмч.
23 10 С	Минодори мч.	Зачаття Івана Хрестителя
24 11 Н	15 по Сош. Теодори	16 по Сош. Теклії
25 12 П	Автонома сщмч.	Євфросинії преп.
26 13 В	Корнилія сщмч.	Перес. Івана Богослова
27 14 С	Воздвиження Чес. Хреста	Калістрата мч.
28 15 Ч	Никити вчмч.	†Харитона преп.
29 16 П	Євфимії вчмч.	Киріяка преп.
30 17 С	Софії мч.	Григорія В. сщмч.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1722 * філософ Григорій Сковорода
1. 1939 Початок Другої світової війни
1. 1947 загинув владика Теодор Ромжа, єпископ закарпатців
2. 1938 в Ужгороді засновано Українську Націон. Оборону
3. 1941 в Дніпропетровську закінчився марш Похідної Групи „Південь” під пров. З. Матли; розпочав діяти Провід ОУН Південного Краю під пров. Святослава Вовка
4. 1985 Загинув у советському концтаборі Василь Стус
5. 911 договір кн. Олега Віщого з греками у Царгороді
6. 1672 гетьм. Петро Дорошенко здобув Кам'янець Подільський
7. 1984 † патріярх УКЦ Йосиф Сліпий
7. 1656 „Трактат вічної приязні” Хмельницьк. з Ю. II Ракочі
7. 1921 загинули Віра Бабенко і 62 повстанці
7. 1962 † письменник і поет Тодось Осьмачка
9. 957 відвідини вел. кн. Ольги в Царгороді
9. 1769 * Іван Котляревський, письменник і поет
9. 1944 польсько-російський договір про виселення лемків
12. 1903 Відкриття в Полтаві пам'ятника І. Котляревському
12. 1947 прихід першого відділу УПА в Зах. Німеччину
12. 1887 * Лесь Курбас, творець модерного театру
15. 1907 † драматург Карпенко-Карий (Іван Тобілевич)
15. 1941 Гестапо виарештувало тисячі націоналістів
16. 1658 договір з Польщею у Гадячі
17. 1864 * видатний письменник Михайло Коцюбинський
17. 1945 загинув Олександр Бусел, член Проводу ОУН
19. 1676 Москва заслала гетьм. П. Дорошенка на Сибір
19. 1929 * літ. критик і поет Іван Світличний
20. 1655 гетьм. Б. Хмельницький розбив поляків під Городком
20. 1947 загинув у бою з поляками Ярослав Старух, чл. Пр. ОУН
21. 1944 † диригент і композитор Олександр Кошиць
22. 1709 у Бендерах помер гетьман Іван Мазепа
22. 1918 у Києві відкрито український університет
23. 1648 Б. Хмельницький розгромив поляків під Пилявцями
23. 1872 * Соломія Крушельницька
25. 1921 Невдалий атентат С. Федака на Підсудського у Львові
29. 1866 * історик Мих. Грушевський, голова Укр. Центр. Ради
30. 1930 поляки замордували сотн. Ю. Головінського, КК УВО
30. 1930 польська „пацифікація”, багато забитих і ранених
30. 1945 перемога УПА ком. Яструба над больш. під Угневом

Жовтень ~ October

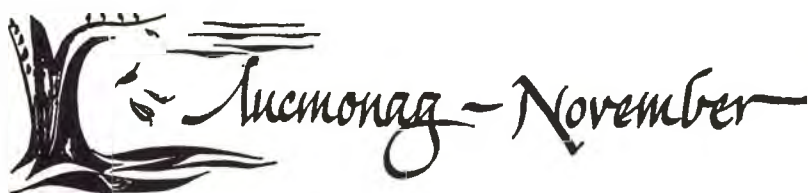

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар		Григоріанський Календар	
1	18 Н 16 по Сош. Євменія	17	по Сош. Покрова Пр. Бог.
2	19 П Трофима мч.		Кипріяна сщмч.
3	20 В Михаїла Черн. мч.		Діонісія А. сщмч.
4	21 С Кондрата ап.		Єротея сщмч.
5	22 Ч Фоки сщмч.		Харитини мч.
6	23 П Зачаття Івана Хрестителя		†Томи ап.
7	24 С Теклі первмч.		Сергія і Вакха мч.
8	25 Н 17 по Сош. Євфросинії	18	по Сош. Пелагії
9	26 П Перес. Івана Богослова		†Якова А. ап.
10	27 В Калістрата мч.		Євлампія мч.
11	28 С †Харитона преп.		Филипа ап.
12	29 Ч Киріяка преп.		Прова мч.
13	30 П Григорія В. сщмч.		Карпа мч.
14	1 С Жовтень. Покр. Пр. Богор.		Параскеви Терн. преп.
15	2 Н 18 по Сош. Кипріяна	19	по Сош. Євтимія
16	3 П Діонісія А. сщмч.		Лонгина мч.
17	4 В Єротея сщмч.		Осії прор.
18	5 С Харитини мч.		†Луки ап. і єв.
19	6 Ч †Томи ап.		Йоїла прор.
20	7 П Сергія і Вакха мч.		Артемія вмч.
21	8 С Пелагії преп.		Іларіона Великого преп.
22	9 Н 19 по Сош. Якова А.	20	по Сош. Аверкія
23	10 П Євлампія мч.		Якова ап.
24	11 В Филипа ап.		Арети мч.
25	12 С Прова мч.		Маркіяна мч.
26	13 Ч Карпа мч.		Димитрія вмч.
27	14 П Параскеви Терн. преп.		Нестора мч.
28	15 С Євтимія преп.		Параскеви Ікон. мч.
29	16 Н 20 по Сош. Лонгина	21	по Сош. Анастасії
30	17 П Осії прор.		Зиновія і Зиновії мч.
31	18 В †Луки ап. і єв.		Стахія ап.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1187 † кн. Ярослав Осмомисл, поширив державу по Дунай
1. 1665 Петра Дорошенка обрано гетьманом Правоб. України
1. 1727 Данила Апостола обрано на гетьм. Лівобер. України
1. 1929 масові арешти членів і симпатиків СВУ
3. 1078 на Нежатій Ниві б. Чернігова загинув вел. кн. Ізяслав
3. 1953 † публіцист Юліян Вассиян
4. 1891 * поет Юрій Клен
5. 1909 * поет Богдан Ігор Антонич
7. 1253 коронація кн. Данила в Дорогичині
8. 1862 † кубанський письменник і отаман Яків Кухаренко
8. 1938 загинув в ґулаґу Гнат Хоткевич
10. 1621 перемога П. Сагайдачного над турками під Хотиним
10. 1893 † видатний байкар Леонід Глібів
11. 1968 † маляр Никифор із Криниці
13. 1948 † поет, письменник і публіцист Леонід Мосендз
14. 1942 за наказом ОУН оформлено 1-ий відділ УПА під ком. Сергія Качинського-„Остапа”; Свято УПА
- 14-22. 1921 в Києві відбувся Всеукраїнський Собор УАПЦ
15. 1959 больш. агент Б. Сташинський вбив голову Пров. ОУН Степана Бандеру, а 12.10.1957, він вбив д-р Л. Ребета
15. 1942 Леся Курбас убитий в конц. таборі
- 16-20. 1596 на Соборі у Бересті проголошено церковну унію
16. 1876 * Сергій Єфремов, голова СВУ, загинув 1937 р.
- 16-20. 1917 Всеукр. з'їзд Вільного Козацтва в Чигирині
19. 1918 Створено Українську Нац. Раду у Львові
- 19-21. 1947 москалі вивезли 150,000 українців на Сибір
19. 1962 суд у Карльсруе засудив Б. Сташинського за вбивство С. Бандери і Л. Ребета з наказу Москви
21. 1921 В. Липківський висвячений на митрополита УАПЦ
21. 1933 М. Лемик вик. атентат у російськ. консуляті у Львові
22. 1953 † митрополит УАПЦ Полікарп
24. 1955 договір АБН (Я. Стецько) з Китаєм (Ку Ченг канг)
29. 1794 † філософ Григорій Сковорода
30. 1947 † поет і літературознав. Юрій Клен (Освальд Бурггардт)
- 1949 Звернення Воюючої України до української еміграції

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліанський Календар	Григоріанський Календар
1 19 С Йоїла прор.	Косми і Дам'яна безс.
2 20 Ч Артемія вмч.	Акиндина мч.
3 21 П Іларіона Великого преп.	Акепсими мч.
4 22 С Аверкія св.	Йоанікія Великого преп.
5 23 Н 21 по Сош. Якова	22 по Сош. Галактіона
6 24 П Арети мч.	Павла св.
7 25 В Маркіяна мч.	33 мч. Мелитинських
8 26 С Дмитрія вмч.	Собор Архист. Михаїла
9 27 Ч Нестора мч.	Матрони преп.
10 28 П Параскеви Ікон. мч.	Єраста ап.
11 29 С Анастасії препмч.	Мини мч.
12 30 Н 22 по Сош. Зиновія	23 по Сош. Йосафата
13 31 П Стахія ап.	Івана Золотоустого св.
14 1 В Листопад. Косми і Дам'яна	†Филипа ап.
15 2 С Акиндина мч.	Гурія мч.
16 3 Ч Акепсими мч.	†Матея ап. і єв.
17 4 П Йоанікія Великого преп.	Григорія Н. св.
18 5 С Галактіона мч.	Платона і Романа мч.
19 6 Н 23 по Сош. Павла	24 по Сош. Авдія
20 7 П 33 мч. Мелитинських	Григорія Декаполіта преп.
21 8 В Собор Архистр. Михаїла	Вхід у храм Пресв. Богор.
22 9 С Матрони преп.	Филимона ап.
23 10 Ч Єраста ап.	Амфілохія св.
24 11 П Мини мч.	Катерини вмч.
25 12 С Йосафата сщмч.	Климентя папи
26 13 Н 24 по Сош. Івана Золот.	25 по Сош. Аліпія
27 14 П †Филипа ап.	Якова Перс. мч.
28 15 В Гурія мч.	Стефана препмч.
29 16 С †Матея ап. і єв.	Парамона мч.
30 17 Ч Григорія Н. св.	†Андрія ап.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1918 Листопадовий чин. Українські війська зайняли Львів
1. 1889 * письменник гуморист Остап Вишня
1. 1944 Хрущовська офенз. пр. УПА, згинув ген. ЧА Федоров
1. 1944 † у Львові митрополит Андрій Шептицький
1. 1964 † полк. Андрій Мельник
2. 1917 розпочався в Києві Всеукраїнський Військовий З'їзд
- 3-7. 1927 Конференція Українських Націоналістів покликала
Провід Укр. Націоналістів очолений Є. Коновальцем
3. 1941 москалі зруйнув. Успенську церкву Печерської Лаври
4. 1921 розпочався II Зимовий похід під ком. Ю. Тютюнника
5. 1968 в Києві самоспалився Василь Макух
6. 1912 † композитор Микола Лисенко
6. 1918 Кр. Ком. ЗУНР на Буковину перебр. владу в Чернівцях
9. 1918 встановлено Державний Секретаріат ЗУНР
9. 1949 загинув Степан Хрін, команд. відтинку УПА „Маківка”
10. 1709 москалі зруйнували гетьманську столицю Батурин
13. 1923 † одеський діяч Іван Липа
14. 1918 створено Директорію УНР
14. 1918 у Києві засновано Українську Академію Наук
15. 1879 * поет Григорій Чупринка
16. 1917 договір України з Кубанню (торг., консул., морськ.)
- 16-19. 1967 I Світовий Конгрес Вільних Українців у Нью-Йорку
18. 1918 бій під Мотовилівкою
19. 1698 † гетьман Петро Дорошенко
20. 1917 III Універсал УЦРади; створення УНРеспубліки
20. 1918 розпочалася друга большевицька інвазія України
20. 1919 денік. повіс. кубанського політ. о. Олексу Кулабұхова
- 21-23. 1943 I Конференція поневол. Росією народів дала поча-
ток Антибольшевицькому Бльоку Народів (АБН)
23. 1873 † історик Мих. Максимович, ректор Київськ. унів.
23. 1921 большев. розстріляли 359 укр. полон. вояків п. Базаром
24. 1934 † на засланні історик Михайло Грушевський
25. 1838 * Іван Нечуй-Левицький
27. 1943 вел. битва УПА з 2 нім. дивізіями в Чорному лісі
28. 1950 загинув О. Дяків-Горновий, пров. ОУН на Львівщині
28. 1970 у Києві москалі замордували Аллу Горську
- 1932 росіяни вивезли на Сибір 30,000 українців із Полтавсь-
кої Станиці на Кубані
30. 1932 загинули бойовики ОУН Старик і Березинський

Грудень - December

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Г. Ю. Дні Юліянський Календар	Григоріянський Календар
1 18 П Платона і Романа мч.	Наума прор.
2 19 С Авдія прор.	Авакума прор.
3 20 Н 25 по Сош. Григорія Д.	26 по Сош. Софонії
4 21 П Вхід у храм Пресв. Богор.	Варвари вмч.
5 22 В Филимона ап.	Сави Осв. преп.
6 23 С Амфілохія св.	Миколая чудотвор. св.
7 24 Ч Катерини вмч.	Амвросія св.
8 25 П Климента папи	Патапія преп.
9 26 С Аліпія преп.	Непорочне Зач. Пр. Богор.
10 27 Н 26 по Сош. Якова П.	27 по Сош. Мینی
11 28 П Стефана препмч.	Даниїла преп.
12 29 В Парамона мч.	Спиридона преп.
13 30 С † Андрія ап.	† Євстратія мч.
14 1 Ч Грудень. Наума прор.	Тирса мч.
15 2 П Авакума прор.	Єлевтерія сщмч.
16 3 С Софонії прор.	Аггея прор.
17 4 Н 27 по Сош. Варвари	Праотців. Даниїла
18 5 П Сави Осв. преп.	Севастіяна мч.
19 6 В Миколая чудотвор. св.	Боніфатія мч.
20 7 С Амвросія св.	Ігнатія Богонос. сщмч.
21 8 Ч Патапія преп.	Юліяни мч.
22 9 П Непорочне Зач. Пр. Богор.	Анастасії вмч.
23 10 С Мینی мч.	10 мч. Критських
24 11 Н Праотців. Даниїла	Пер. Різд. 29 по Сош. Євгенії
25 12 П Спиридона преп.	Різдво Христове
26 13 В † Євстратія мч.	Собор Пресв. Богородиці
27 14 С Тирса мч.	Стефана первмч.
28 15 Ч Єлевтерія сщмч.	Мч. Никомідійських
29 16 П Аггея прор.	Дітей, убитих у Вифлеємі
30 17 С Даниїла прор.	Анісії мч.
31 18 Н Пер. Різд. 29 по Сош. Севаст. По Різд. 30 по Сош. Меланії	

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

1. 1991 В Україні відбувся референдум на якому 92% населення висловилося за незалежність України
2. 1919 Поч. І Зим. походу ген.-полк. М. Омеляновича-Павленка
4. 1803 † на Соловках ост. кош. Зап. Січі — П. Кальнишевський
7. 1936 † письменник Василь Стефаник
8. 1868 у Львові засновано товариство „Просвіта”
9. 1963 * Борис Грінченко
11. 1891 † учений-лінгвіст Олександр Потебня
13. 1963 † поет Василь Симоненко
- 14-16. 1917 І Всеукраїнський робітничий з'їзд у Києві
14. 1840 * Михайло Старицький
14. 1942 Гестапо замордувало у Львові Івана Климова-Легенду, Крайового провідника ОУН (1939-41)
15. 1934 Большевики розстріляли у Києві 28 українців (О. Влизько, Д. Фальківський, Гр. Косинка і ін.)
15. 1948 Почав виходити „Гомін України” в Торонті
16. 1637 битва козаків Павлюка і Гуні з поляк. під Кумейками
- 16-23. 1961 судилище над 20 членами Укр. Нац. Комітету
17. 1917 Ультим. Леніна УЦРаді; поч. больш. інвазії України
17. 1939 Розстріляли КГБ-істи поета М. Драй-Хмару
17. 1944 б. Стрілиськ Нових загинув майор Дм. Карпенко-Яструб, командир чужонаціональних частин в УПА
19. 1240 Батий зруйнував Київ
19. 1870 † композитор Михайло Вербицький
19. 1918 Директорія УНР перебр. владу від П. Скоропадського
19. 1945 загинули в ЧССР Дм. Маївський, чл. Проводу ОУН, і ген. Дм. Грицай-Перебийніс, шеф штабу УПА
20. 1616 в Києві видрукувано першу книжку „Часослов”
21. 1930 † історик і публіцист Степан Томашівський
21. 1764 Катерина II зліквідувала гетьманську державу
21. 1944 загинув ген. секр. інформ. УГВР Й. Позичанюк-Шугай
23. 1873 у Львові засновано Наукове Тов. ім. Шевченка
23. 1932 героїчна смерть членів УВО-ОУН Біласа і Данилишина
26. 1918 постала Рада Нар. Мін. УНР, очолена Вол. Чехівським
29. 1723 † в тюрмі в Петербурзі наказн. гет. Павло Полуботок
31. 1637 у Варшаві закатовано провідника козацького повстання Павлюка (Павла Бута)
- 1924 засн. Спілку Визвол. України, очолену С. Єфремовим

*Задивляюсь у твої зіниці,
Голубі, тривожні, ніби рань.
Крешуть з них червоні блискавиці
Революцій, бунтів і повстань.*

*Україно! Ти для мене диво!
І нехай пливе за роком рік,
Буду, мамо, горда і вродлива,
З тебе чудуватися повік.*

*Ради тебе перли в душі сію,
Ради тебе мислю і творю.
Хай мовчать Америки й Росії,
Коли я з тобою говорю.*

*Одійдіте, недруги лукаві!
Друзі, зачекайте на путі!
Маю я святе синівське право
З матір'ю побути насамоті.*

*Рідко, нене, згадую про тебе,
Дні занадто куці та малі.
Ще не всі чорти живуть на небі,
Ходить їх добіса по землі.*

*Бачим, з ними щогодини б'юся,
Чуєш — битви споконвічний грук!
Як же я без друзів обійдуся,
Без лобів їх, без очей і рук?*

*Україно, ти моя молитва,
Ти моя розпука вікова...
Громотить над світом люта битва
За твоє життя, твої права.*

*Хай палають хмари бурякові,
Хай сичать образи — все одно
Я проллюся крапелькою крові
На твоє священне знамено!*

(За цей вірш у міліцейському підвалі
вкоротили життя молодому поетові)

КАНАДА ВІТАЛА ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

1994

**Президент України і прем'єр
Саскачевану Рой Романів**

**Президент України і прем'єр
Альберти Ралф Клайн**

Президент Леонід Кучма складає вінок біля пам'ятника жертвам голодомору в Україні 1932-1933 рр., побудованого українською громадою в Едмонтоні в супроводі посольника Едмонтону Лжеми Раймера

**Президент Леонід Кучма складає вінок біля пам'ятника
Тараса Шевченка у Вінніпегу**

**Президент України і міністер
розвитку людських ресурсів
Лойд Експорті**

ІЗ МОЛИТВИ ДО ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

Пресвята Діво Маріє, благослови нашу Батьківщину, благослови весь український народ, благослови всі наші родини, дай їм дочасний добробут та здоров'я, а ще більше — Божу благодать і чесноти християнського життя...

Дай нам мужніх провідників на церковній і народній ниві, а над усе дай нам бути праведними Твоїми дітьми, Тебе як Матір любити й бути вірними до смерті свякій Христовій вірі та Його свякій Церкві. Амінь.

(Митрополит Андрей Шептицький)

Президент України приймає ікону Пресвятої Богородиці, яку від імені

Української Православної Церкви, Митрополит Андрей Шептицький

СЛОВО „ВІТЧИЗНА” І „ВІТЧИЗНЯНИЙ” В ТЕОРІЇ „ЗЛИТТЯ НАЦІЙ” В ПРИЗМІ ШЕВЧЕНКОВИХ ІДЕЙ

Офіціоз Верховної Ради України „Голос України” з 22 березня 1994 року помістив повідомлення президента України і Кабінету Міністрів України, в якому, між іншим, є ствердження: „...Україна підтримала ідею проведення спільних заходів держав-учасниць СНД щодо святкування 50-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні і підписала у м. Москві 24 вересня 1993 р. відповідне рішення Ради глав держав учасниць Співдружності.

Усвідомлюючи неперевершене значення Перемоги у Великій Вітчизняній війні для нашого народу та народів всього світу, президент і уряд України докладуть усіх зусиль, аби належно відсвяткувати цей ювілей та вшанувати наших ветеранів”.

В тому ж числі газети вміщено указ президента України Леоніда Кравчука з 10 березня 1994 р., який звучить у трьох точках, як цитуємо:

„У зв’язку з указом президента України від 22 березня 1993 р. № 92 „Про всенародне відзначення 50-річчя визволення України від фашистських загарбників” постановляю: 1. Затвердити Положення про пам’ятний знак „50 років визволення України”. 2. Затвердити опис пам’ятного знака „50 років визволення України”. 3. Доручити Кабінету Міністрів України організувати виготовлення пам’ятного знака та посвідчення до нього”.

Не зважаючи, однак, на вживання терміну „визволення України”, цей термін підчиняється у суті речі всесоюзній ідеї, проведений на конференції у Москві, держав-учасниць СНД, під назвою 50-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні. Отже тут Україна устами свого президента, згідно з під’яремною традицією, продовжує uważати колишній Советський Союз своєю „вітчиною”, бо війну німецько-московських імперіалістів приймає як „Велику Вітчизняну війну”, поновну окупацію України в 1944 році уважає „визволенням”.

Такий висновок робимо ще й тому, бо в „Положенні про пам’ятний знак” офіціоз Верховної Ради України дає пояснення,

хто буде нагороджений пропам'ятним знаком 50 років визволення України. В першу чергу до них належать „учасники війни, що проживають в Україні, які проводили військову службу у збройних силах кол. СРСР в період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 роках, а також партизани і підпільники Великої Вітчизняної війни”. Сюди зачисляються теж военні допоміжні сили.

В другу чергу наділені будуть вояки Української Повстанської Армії, але тільки, які „брали участь у бойових діях проти німецько-фашистських загарбників на тимчасово окупованій ними території України в 1941-1944 роках, які не вчинили злочинів проти миру і людства та ті, що реабілітовані відповідно до Закону України „Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні” ”.

Усі ті воїни УПА, що діяли зі зброєю проти московських окупантів в роках від часу „Визволення України” червоною армією залишаються ворогами „Вітчизни” і на пам'ятного знака „Вітчизняної Війни” не заслуговують. Ті ж воїни УПА, що були в рядах повстанців до повернення Червоної армії в Україну і воювали виключно проти німецьких наїзників, все ж таки трактуються із застереженням уряду „самостійної” української держави, якщо „не вчинили злочинів проти миру і людства”. Такого застереження немає щодо воїнів Червоної армії, що являлася знаряддям окупаційних сил Мискви, від злочинів якої, подібно як теж і злочинів німецьких наїзників, терпіло українське населення і не лише цивільне, але теж і вербоване в армію військо, якому, кажучи за Шевченком —

Не за Україну,
А за її ката довелось пролити
Кров добру, не чорну. Довелось запить
З московської чаші московську отруту!

Що ж тоді означає Шевченкове „Довелось запить з московської чаші московську отруту”? Московська отрута — це дійсність, у висліді якої „Од молдованина до фіна на всіх язиках все мовчить”. Це та дійсність, що її почав Петро Перший, а продовжувала Катерина Друга. Це ідеї „отечества чужого”, що були живими ще за життя Шевченка у його сучасників, які вже у наш час, у нашому столітті підняв Ленін отрутою клясової революції, злиття націй і спільної вітчизни советського народу в московській імперії СРСР.

Союз Советських Соціалістичних Республік перестав існувати формально. На його місці формується Співдружність Незалежних Держав у більшій, або меншій залежності від центру — Москви. Залишилися дві основні сили, що несли найвідповідальніші ролі в імперії ССРСР. Ідеологічна пропаганда імперських ідей і вдержання їх живими і реальними — КГБ. Подібно як змінено національні символи, формально комуністична ідеологія існує поруч новостворених політичних партій, а навіть домінує у Верховних Радах деяких держав і творить уряди. Там, де формально такі не існують, адміністративні пости у всіх ділянках життя у домінуючій більшості займають активісти советської державної апаратури. Подібна ситуація існує у Службі Безпеки і в старшинському складі Збройних Сил України.

Сили ідеологічної пропаганди, ціллю якої було формувати усі народи ССРСР в русло злиття націй, існують і діють далі різними засобами культурних ділянок як преса, радіо, телебачення, театр, видання книг і т. п. Рівночасно адміністрація советського вишколу і виховання уживає свої впливи для творення економічної кризи, браків пального, паперу та інших продуктів, як аргументу для необхідного затіснення зв'язків з СНД. Українська мова продовжує свій процес обмосковлення, дякуючи Академії Наук України, яка не може провести українізації правопису української мови і українського шкільництва у східних і південних областях України. Українська мова у незалежній Україні менше уживана, як у часі українізації за Скрипника, що працювала в 20-их роках не лише в Україні, але також на Кубані і на Слобожанщині, в Курщині і Вороніжчині.

Московська отрута з московської чаші переполокала українські мозки кількох поколінь, прищиплюючи їм „чуття єдиної родини“, фальшуючи навіть коментарями теж і вислів Шевченка „в сім'ї вольний, новий“, як візію „дружби народів“. У висліді штучно створеної концепції спільної батьківщини народів московської імперії ССРСР, що охоплює одну шосту частину нашої землі, з ідеологією — „там батьківщина, де краще жити“, створився психологічний тип — „гомо советікус“.

Обличчя духове українського „гомо советікус“ схопив вірно журналіст Володимир Яворський у статті п. з. „Якщо держава — не порожній звук“, опублікованій в газеті „За вільну Україну“ з 18 травня 1993 р. Він пише:

„...Сімдесят відсотків українців мають вкрай низьку національну свідомість і на рівні ідей наскрізь пронизані російством. Ніхто з них належним чином не розуміє, навіщо потрібна незалежна Україна і не почуває внутрішньої потреби відстоювати українську державність. Себто величезна частина українського населення, як і раніше, значною мірою продовжує ототожнювати себе не з Україною і українською культурою, а з СРСР і російсько-советською культурою, будучи позбавленою чіткого відчуття, що є ми, українці, з одного боку, і є вони, росіяни, з другого. Адже Україна завжди була для цієї частини українців адміністративною областю єдиної батьківщини під назвою Советський Союз”.

„...Отже, як бачимо, — продовжує Володимир Яворський, — сімдесят відсотків українців індеферентні до національно-державницької ідеї. Коли ж додати до цієї кількості ще всіх неукраїнців, то стане зрозуміло яка величезна маса громадян України байдужа до долі Української держави. Саме в цій масі (а вона становить переважну більшість населення України) і криється причина того, що ОУН-УПА залишається невизнаною.

...Особливо запекло виступають проти реабілітації Організації Українських Націоналістів і Української Повстанської Армії українські ветерани так званої „Великої вітчизняної” війни... За що боролися советські ветерани з гітлерівцями, захищаючи СРСР, в якому панувала кривава диктатура Й. Сталіна і який для української нації був тюрмою... Отже, українці, які воювали в лавах червоної армії, фактично боролися на советсько-німецькому фронті за те, щоб в Україні масові вбивства людей чинили не гестапівці, а енкаведисти, щоб команди розстрілювати чи вішати українських громадян звучали не німецькою, а російською мовою. Крім того, змагання українців на боці СРСР було нічим іншим як боротьбою за те, щоб денационалізацію України здійснювали не німці, а росіяни, себто, щоб українську націю не онімечували, а русифікували”.

„...З цього бачимо, робить висновок Володимир Яворський, що українці, які воювали за СРСР, діяли всупереч власним інтересам. І якщо для росіян війна з німцями була принаймні війною за збереження Росії і російської нації, бо СРСР був хоч тоталітарною, але рідною для росіян державою, то для українців захист СРСР був боротьбою за ворожу українському народові державу. Таким чином, для росіян советсько-німецька вій-

на справді може називатися Великою вітчизняною, адже росіяни, воюючи за ССРСР, воювали за свою вітчизну. Зовсім інша справа з українцями, для яких ця війна не може іменуватися вітчизняною, бо в ній не було місця для України. Навпаки, і Німеччина, і Росія прагнули одного — ліквідації української нації”.

Ми довше спинилися, цитуючи Володимира Яворського, його думки про значення і зміст так званої „вітчизняної війни”, які вповні покриваються із Шевченковим визначенням „Не за Україну, а за її ката довелось пролити кров добру...” Кров українську... І лялась вона із мільйонів жертв, кагебівською рукою гнаних, і лялась теж кров яничарська, сукровата московською отрутою налита, дядьків отечества чужого.

Хто бачить, розуміє: Україна потребує повного визволення. При кермі її незалежності залишилися люди, духові сини чужої вітчизни. Немає місця українському народові в українській незалежній державі. Його відтиснув безіменний „нарід України”, військо і влада присягають не Україні, присягу складають „народові України”. Чия ж бо „незалежна Україна і держава?” Українського народу може, ні, де там, найчастіше чуємо „народів України!” А по мові та апараті державному найбільше російська. То й слово „вітчизна” з вітром пливе крізь прозорі кордони спершу економічного простору колишнього ССРСР, а з ним і політичного та культурного. Кажуть, що два роки тому у Києві почути можна було українську мову, останньо вона затихає у столиці незалежної України.

Мова українська ніби державна, але в державі, у Верховній Раді всесоюзна домінує, „вітчизняна”, і президент — глава держави незалежної забувається, і не тямить, що і його мова мусить бути незалежною, а не мовою „народів України”.

Встав би Поет, й подивився на нашу руїну та й сказав би:

Україно! Україно!
Оце твої діти,
Твої квіти молодії
Чорнилом політі,
Московською блскотою...
Заглушені!.. Плач Україно!
Бездітна вдовице!

Так, Україна, бездітна, плаче. Її діти на „чужій роботі”, або холодні до її долі чи, що гірше, „свої діти, мов чужії, її розпинають”.

Одначе, якою б не була страшною дійсність України, а з нею і наша, нам треба бути, хоч і трагічними, але оптимістами. Вірити у відродження України, вірити у духову віднову її дітей, їх переродження, через ідейну трансфузію крові:

І випідить сукровату,
А налять живої,
Козацької тії крові
Чистої, святої.

Цей процес можливий лише при умовах, що змінимо свідомість відчужених дітей України, їх світогляд, прищеплений московською отрутою. Лише тоді, коли діти пізнають свою Матір — Україну і будуть вчитись так, як треба, і буде своя мудрість у них, і своя правда. Тоді зрозуміють, що:

Ленінська теорія класової боротьби — це засіб розкладу і втрати солідарности народів, призначених на злиття націй у московській імперії. І це є московська отрута.

Нація — це найвища органічна і духова спільнота, яка в незалежній державі найкраще забезпечує творчі умови і духовий вияв одиниці і спільноти.

В своїй хаті своя правда і сила і воля! — Тарас Шевченко.

Московська імперія формується насильством, етноцидом, переселенням народів, грабунком, культурним вбивством засобом мовної асиміляції. І це є московська отрута.

Тільки у власній, незалежній державі буде правда, Шевченко каже: „І на оновленій землі Врага не буде, супостата, А буде син, і буде мати, І будуть люди на землі”. І це є символ української спільноти і устрою держави, своєї правди. „Поете, любити свій край — не є злочин, коли це для всіх” — Павло Тичина. (Московська отрута).

Я так люблю мою Україну
За неї душу погублю.

— Своя правда.

Любити свій край, свою власну Вітчизну, Україну, можна тільки, пізнавши її. Пізнавши її як націю, як неповторне явище Творця, що покликав її до життя, до творчого життя. Любити свій край, це — пізнати його історію, минуле, без якого творити не можна майбутнього. Любити свій край може той тільки, хто знає його історію, його метрику від народження. Тоді знатиме правду:

За що ж боролись ми з ляхами?
За що ж ми різались з ордами?
За що скородили списками
Московські ребра?

До волі і життя свідомість веде. І заслуговує на волю той, що з колін піднявся і зрозумів, що він людина, не раб. Той, що пізнав, що значить московська отрута і відкинув її як смерть. І прийде час, коли донесемо братам незрячим, московським чорнобилем затруєним, слово правди, коли зрозуміють вони, що найбільшим Чорнобилем нашої історії стала Переяславська угода, той первородний гріх нашої волі, що привів нас до зради власної Вітчизни і присяги чужій. Страшним маревом зради стоїть перед нами новий Переяслав, нові ворота до чужої вітчизни і рабства. Цей новий Переяслав охрестили Співдружністю Незалежних Держав. У Москві вже й прапор придумали новій батьківщині, і, щоб легше в ярмо Україну приманити, на голубім полотнищі золоте сонце намалювали, як символ нової вітчизни від Карпат до Курил.

Та з нами велике Слово Шевченка і Правда єдиної незаміної Вітчизни — України, тої, що присяги московському цареві не простила і найславнішому гетьманові Богданові, її великому синові, і не простить жодному сучасному президентові незалежної України. Пам'ятаймо її слова: „Як би була знала — у колисці б придумила...”

Подбаймо, щоб Україна мала силу і мала свідомість, коли треба, зраду придумити.

*Блаженний муж на лукаву
Не вступає раду,
І не стане на путь злого,
І з лютим не сяде;
А в законі Господньому
Серце його й воля
Навчається; і стане він,
Як на добрім полі,
Над водою посажене,
Древо зеленіє,*

*Плодом вкритє: так і муж той
В добрі своїм спіє.
А лукавих, нечестивих,
І слід пропадає, —
Як той попів над землею
Вітер розмахав.
І не встануть з праведними
Злії з домовини;
Діла добрих обновляться,
Діла злих загинуть...*

(Т. Шевченко. ПСАЛМИ ДАВИДОВІ)

Віктор Батюк

УКРАЇНА В ООН

(роздуми напередодні 50-річчя Об'єднаних Націй)

Організація Об'єднаних Націй виникла в 1945 році, незалежна держава Україна — в 1991-му, проте Україна є одним з членів-фундаторів ООН. Бо як у Об'єднаних Націй є попередник — Ліга Націй, так попередницею України була Українська ССР — де-юре — одна з держав, які „добровільно” об'єднались в Советський Союз, де факто „складова і невід'ємна” частина советської імперії. Вітчуваю, що хтось безкомпромісний вже ладен вхопити автора за петельки і з почуттям справедливого обурення гнівно заперечити: „Оце так порівняв святе з грішним: незалежну державу і, вважаєш, адміністративно-територіальне утворення — сталінсько-брежнєвсько-щербицьківську УОСР”. Згоден-згоден, між державами-членами ООН Українська та Білоруська ССР були, як тінь дерева між справжніми стовбурами, але ж були — то була тінь від справжнього дерева, і тому толерувалась, бо передбачливим політикам вірилось, що невдовзі і предмет, який відкидає від себе ту тінь, об'явиться на картині.

Чому Україна і Білорусь стали первісними членами ООН? Формально тому, що зробили значний внесок у повалення гітлеризму, фактично ж тому, що Сталін в період обговорення між ЗСА, СРСР та Англією обрисів майбутньої Організації Об'єднаних Націй в 1943-1945 рр. вже активно готувався до післявоєнної світобудови. Його ніколи не покидала нездоланна пасія всіх московських правителів — ідея „пріращенія владеній”. Що істинно імперські віяння в часах світової війни реанімувалися й підживлювалися, це можна бачити і з того, як в тій порі поняття „російський” і „Росія” часто витісняли собою з обігу ідеологічні кліше „советскій” та „СССР”. Отже, з одного боку, існувала потреба зробити, як тепер кажуть, „імідж” советської держави — привабливішим, цивілізованішим, а з іншого — спокусити нарочи, яким випало потрапити під московську окупацію, тим „іміджем процвітаючих” у демократії, достатку і справедливості советських національно-адміністративних утворень, поіменованих союзними республіками. А раптом і Польщі, Югославії чи ще якійсь Греції заманеться скуштувати того „щастя” і вони й собі попросяться до „добровільного

союзу непорушного вільних республік". (Здається, на якомусь етапі лише болгарські правителі воліли „ощасливити" свій народ вступом до ССРСР, прсте на початках були й тисячі справді обдурених — в голодному 1947 р. бачив у нашому Воронежі, під Шосткою, сім'ї знедолених обдурених поляків, яких казками про сталінське щасливе життя, заманили у наші немислимі злидні).

Віктор Батюк, надзвичайний і повноважний посол України в Канаді, колишній постійний представник України до Організації Об'єднаних Націй

Щоб підтоптану молодицю показати дівчиною перебірливим західнім сватам, Сталін вдався до випробуваного і безвідмовного, традиційного на Русі прийому спорудження „потьомкінської деревні" — у 1944 році кожній союзній республіці (хіба що за винятком Російської Федерації, бо ж говорилося „Советській Союз", а малось на увазі „Росія" і навпаки) виділили по гербові, гимнові і прапорові (чи не за дефіцитом краму різних барв, на прапори республікам нарізали переважно з червоного та синього сукцю), наділили правом вступати в міжнародні відносини і мати дипломатичні місії та заявили про створення опереткових міністерств закордонних справ та оборони (останні невдовзі позакричали за цілковитою непотрібністю). Спочатку Сталін хотів зробити членами ООН всі шістнадцять

союзних республік, тоді шість, тоді три (Україну, Білорусь та Литву), зрештою залишилось дві: Питання про членство України і Білорусі в ООН (в більш точнішому західньому формулюванні — про три голоси для ССРСР) та про право вето в Раді Безпеки були каменем спотикання протягом другої половини 1944 і початку 45 рр. на тристоронніх переговорах про майбутню ООН. Нарешті Захід згодився на членство України і Білорусі поряд з ССРСР в ООН і республіки були запрошені на конференцію в Сан-Франциско, де вироблявся статут ООН. Отже Україна стала членом ООН, але не тому, що політика потьомкінських сіл вдалася Сталінові так само, як під час голодомору, коли він безсоромно запевняв, що жити стало легше й веселіше, чи, коли він свою роботу в Катині, де замордували тисячі польських офіцерів, приписав гітлерівцям. Ні, якраз Західне тлумачення цього питання — про три голоси для ССРСР — свідчило про те, що Захід здавав собі звіт у суті справи. Але ж з формально-юридичного погляду Сталін також мав козири: адже Індія була колонією, інші члени Британської співдружності — домініонами, тобто ці країни ще не мали на той час повного суверенітету, а теж пропонувались повноправними членами ООН.

Отже з 1945 року відновлюється українська присутність на міжнародній арені, хоча і у вельми обмеженому і спотвореному вигляді — лише в міжнародних організаціях і обов'язково одночасно з присутністю ССРСР — нас тримали на коротенькому налігачі. Коли, наприклад, десь в 60-их чи на початку 70-их років міністерство закордонних справ з Києва запропонувало Москві, щоб Україна самостійно увійшла в ФАО, де б невеликим коштом захищала інтереси всього ССРСР, цю ідею було зрубано на кореневі — Україна могла захищати інтереси тільки під пильним наглядом делегації ССРСР, яка в залах засідань завдяки англійській абетці розміщалась відразу праворуч від Української.

Наше становище було ганебним — кажу як учасник або член українських делегацій на 20 регулярних та спеціальних сесіях Генеральної Асамблеї ООН та десятках сесій її органів. Вказівки і директиви в Москві писались „советской делегації”, хоч як ми наполягали на множині, вживалась лише однина — „советской”, а не „советських” і ми мусили тих директив дотримуватись, остаточне рішення про делегацію також приймалось в Москві. Щоправда, для проформи від нас — українського

МЗС — запитували пропозиції, швидше для того, щоб поглимитись і відкинути.

Пригадую, як Д. Білококос, якого призначили міністром закордонних справ України з секретарів обкому, на початках пишався тим, що київські пропозиції прийняті в Москві як „резервна позиція”, аж поки не дотямив, що з нас глузують і що нас водять за ніс — їх просто викидали. Пояснень годі було отримати. В ліпшому випадку, як вони й самі жартували, могли пояснити на зразок того: відкинули, „потому что вот”. Коли одного року відкинули в Москві київську пропозицію, а наступного її схвалили як монгольську, я спитав у московського колеги про причину і той дохідливо роз’яснив: „З ними доводиться більше панькатись, ніж з вами”.

Звісно, були й „українські” ініціативи, десь біля 1960 р. в ООН була внесена українською делегацією ініціатива про проведення міжнародного року охорони здоров’я. У атмосфері відлиги і першого детанту між Сходом і Заходом Москва згадала, що треба б союзним республікам мати в ООН якесь обличчя і підкинула нам цю ідею, хоча яблучко виявилось добряче червирим, адже на той час СРСР і, зрозуміло, УРСР вибули з Всесвітньої організації охорони здоров’я, а тепер Україна збиралась вчити інших уму-розуму щодо охорони здоров’я.

Суть тогочасних українських потуг в ООН, мабуть, найліпше виклав у свій час перед членами республіканської делегації міністер закордонних справ УРСР Лука Паламарчук: іншого за змістом, ніж делегація Союзу, ми говорити і обстоювати не можемо, то ж треба те саме викладати, принаймні, дохідливіше і переконливіше.

А відхиленнь принципових бути не могло, бо ж директиви, як вже говорилося, були одні й ті ж самі, а для повної певності кожний більш-менш важливий проект виступу перед зачитанням давався на „дружню консультацію” союзній делегації. За таких умов українській делегації якось заявити про себе було майже неможливо. З багаторічного власного досвіду не навизбирається і на дрібненьку жменьку втішних спогадів.

Цього року, наприклад, відзначається Міжнародний рік роліни. Коли в середині 80-их років на 30 сесії Комісії ООН з соціального розвитку у Відні польська делегація запропонувала ідею проведення цього Року, делегація СРСР, очолювана міністром закордонних справ Російської Федерації, членом ко-

легії МЗС СРСР послом Виноградовим, поставилась до ідеї з упередженням, оскільки вона не була передбачена їхніми вказівками. Мені як керівникові української делегації вдалось умовити Виноградова не перешкоджати, делегація УРСР стала співавтором відповідного проекту резолюції і ідея набула дальшого розвитку і логічного завершення в щорічних заходах в рамках ООН та в межах країн-членів Організації. Але й тут вирішальними були не так зусилля з боку української делегації, як нехарактерна для московських дипломатів здатність посла Виноградова піти за голосом логіки, а не підказкою інстинкту перестраховки.

Отже об'єктивно сервілістичне призначення МЗС УРСР та інших союзних республік та наша роль — озвучувати тексти московського сфлера — час від часу наводила когось у Вашингтоні чи деінде на думку про потребу вилучення УРСР — цього неприродного утворення з ООН — в пресі або в американському Конгресі порушувалось питання про виключення України та Білорусі з ООН. Це викликало неабиякий переполох у Києві, в кабінетах МЗС УРСР по вулиці Чекистів, а разом з тим і певне почуття пихача, які ми важливі, нами аж в Конгресі ЗСА займаються. Далі погроз ці справи не йшли, а в МЗС у Києві збирали товсті досье юридичних матеріалів, що мали засвідчувати існування атавістичної декоративної атрибутики суверенності в УРСР — „невід'ємної складової” частини СРСР.

Звісно, далі парляментсько-газетної балаканини та загроза виключення з ООН ніколи не йшла, бо ніхто не міг з впевненістю сказати на Заході — чого більше користи чи шкоди для зовнішнього світу і для самої України принесло б її виключення з ООН. Адже наше членство в ООН нагадувало українському народові, що ми країна, гідна кращої політичної долі, ніж та, яку маємо. Зрештою, порівняння дерева і тіні від нього, яке вживалось на початку статті, не є вичерпним. Ліпше сказати, що до 1991 р. Україна в ООН була, як артист, ряжений генералом, серед справжнього генералітету. Але, як мені здається, в тому середовищі, той артист відчував, що вже міг би бути і не перевдягненим, а фаховим військовим провідником, якщо б життя склалось інакше.

І ось 24 серпня 1991 р. історія нарешті згадала про потребу державності для України.

То був цікавий час — Верховна Рада вже проголосила не-

залежність України, але її ще не скріпив український референдум. Москва вже не сплатить, як раніше, внески України до ООН за другу половину 1991 року, але свої „добові” в долярах члени делегації незалежної України все ще отримували з бухгалтерії союзної делегації. Ми все ще були допущені до московських директив і вказівок, хоча вперше за 45 років членства в ООН привезли свої, затверджені українським керівництвом, в яких з'явилися положення про відстоювання конкретних інтересів України.

Ще на початку серпня 1991 р. американський президент Дж. Буш повчав у Києві український парламент, що не варто національними амбіціями заважати йому з Горбачовим визначати шлях і напрямки світових перетворень, а в жовтні того року по реакції на сесії Генеральної Асамблеї на виступи, зокрема, з проблем ядерного роззброєння вперше відчувалось, що виступу української делегації чекали і ловили його з нетерпінням, бо вперше вона говорила за себе і від себе, говорила те, чого ніхто за неї сказати не міг.

Зовнішня реакція на нашу незалежність, як це бачилось і відчувалось в ООН, була неадекватною — абсолютно недостатньою — світ звик до появи з небуття, грубо кажучи, бананових республік, колишніх колоній, яким і після незалежності ще роковано довго гібти в тіні свого недавнього патрона. Це відчувалось і по тому, як фактично, в родинному колі, не питаючи і ігноруючи нашу думку, вирішили „великі світу цього” долю постійного місця ССРСР в Раді Безпеки — перекинули його Росії та й по всьому; і як ганебно, ламаючи всі норми порядності, проти всіх ООНівських норм і правил зменшили внесок Росії і накиннули Україні десятки мільйонів додаткового фінансового тягару. Мабуть, їх можна зрозуміти — не щодня з'являється на політичній мапі світу держава, якій місце — за 52-мільйонним населенням і економічно-промисловим потенціалом — серед перших 15-20 країн світу, а не одна з тих, що створюють в ООН півторасотенну майже ігноровану більшість. А що за кількістю стратегічної ядерної зброї на своїй території вона була і є на третьому місці в світі, то тут розмова емісарів з провідних західних країн була дуже коротка — приєднуйтесь завтра ж до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, якщо хочете, щоб ми вас післязавтра визнали як державу. Зчинився шалений тиск на Україну, який вона витримала з великими втратами. Лише на початку 1994 року досвідчені західні

політики збагнули історичну вагу і місію незалежної України для стабільності і добробуту Європи, а відтак і цілого світу.

Заднім розумом усі сильні. Сьогодні багато хто справедливо закидає нам: і там не так робила молода Україна, і тут помилялась. Але ж коли мало не фатальної помилки щодо України припустились досвідчені професори від політики на Заході, то чи варто тією ж міркою міряти, так би мовити, початкуючого студента? Головне — Україна зуміла відстояти себе і встояти супроти тиску і демонстративної ізоляції.

Від березня 1992 по січень 1994 року як постійний представник України при ООН я зміг відчутти, що значили всі ці зиверти долі для нашої дипломатії. Ми намагались роз'яснити, що суть нашого підходу до ліквідації ядерної зброї полягає у залежності цього процесу від надання гарантій безпеки і економічної допомоги для здійснення заходів роззброєння. Ми разом з білорусами прагли привернути співчуття до жертв Чорнобильської трагедії, але ж перші роки Чорнобильського шоку світ уже пережив і можливості для отримання ефективної допомоги були втрачені. У боротьбі проти підвищення наших внесків до бюджету ООН нам дали до тям, що справедливість справедливою, а сорочка ближче до тіла, як кожух — щоб не наражати себе на невеличкі фінансові комплікації основні платники до бюджету ООН створили неподоланні труднощі для України і поклали на нас більші внески, ніж платять Китай та Індія разом узяті.

Від початку свого перебування на посаді постійного представника при ООН я обстоював необхідність виділення з України вагомого військового контингенту для сил ООН для підтримання миру. Такий контингент було виділено і для світу це була найпереконливіша ознака того, що Україна функціонує не в параметрах ілюзорної підсоветської державности, а як повноправний член світового співтовариства.

Бувши найважливішою серед нечисленних на час незалежності закордонних дипломатичних установ України, Постійне представництво при ООН сприяло якнайскоршому визнанню незалежної України і встановленню дипломатичних відносин з кількома десятками держав з усіх континентів світу. Коли в липні 1993 року російський парламент ухвалив рішення про „російський статус” м. Севастополя, українська дипломатія використала можливості ООН для кваліфікації цього рішення як такого, що не має жодної юридичної сили.

Досвід, набутий протягом років членства в ООН, допоміг у створенні дипломатичної служби молодій державі — обидва міністри закордонних справ, їхні заступники, добра половина послів та посланників — пройшли через фахове гартування в системі організацій ООН. Щоправда, кожна справа має свій зворотний бік. У нас за командно-адміністративної дійсності, казали, що в кінематографії і в сільському господарстві розуміються всі, хто попало. Так і в справах ООН, мабуть, вважалося, що всім все відомо, ніяких хитромудрощів немає. Відразу по незалежності вся увага пішла в інші ділянки — (це добре, що в інші ділянки, прикро, що вся). Хоч як намагався Постійний представник забезпечити окреме приміщення для Представництва України при ООН, щоб не тулитися в тому будинку, що залишився від СРСР і адміністративно перейшов до рук Росії, і де добра половина країн з колишнього Союзу співіснує якимось „колгоспом окремих членів СНД”, в МЗС мені не те, що не співчували, навіть слухати не хотіли. Але маю тверде переконання — при ООН, більш як деінде, незалежна Україна мусить забезпечити окреме приміщення для Постійного представництва.

Мої колеги — представники інших держав такої ж думки: а я не зустрів жодного посла, хто б позаздрив нашому жалюгідному перебуванню в приймах. Працюючи в Канаді в маленькому, але окремому приміщенні посольства, я без суму згадую про нью-йорську „комуналку”, як про якийсь „абсурдистан”.

Участь в діяльності ООН надзвичайно важлива, робота в Нью-Йорку політично насичена, емоційно насажена і фізично виснажлива, щодня доводиться розв’язувати десятки великих і малих, політичних і процедурних проблем, але після цієї школи рідко якась несподіванка може заскочити дипломата. На очах, протягом одного-двох років у Постійному представництві здібні молоді спеціалісти виростають в майстрів своєї справи. Звісно, якщо працюють і люблять свою справу, а не платню у твердій валюті.

49-а сесія перша за багато років, в якій я вже не брав участі в складі нашої делегації. Від цього збереглося чимало нервової енергії, але ж трохи й прикро — бо сесія була цікавою для членів української делегації — з року в рік субстанція української незалежної політики в ООН дорослішає, набуває авторитету і впливу.

Протягом 49-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН Україна ве-

ла активну наполегливу роботу з широкого кола проблем багатостороннього співробітництва в галузі роззброєння, політичній, військовій, економічній, екологічній, соціальній, гуманітарній та правовій сферах. Робота делегації України на 49-ій сесії ГА ООН спрямована на обстоювання національних інтересів нашої держави, створення сприятливого зовнішнього середовища для розбудови демократичної правової держави, соціально-економічних і структурних перетворень, духовного розвитку суспільства, зміцнення міжнародної безпеки для забезпечення політичного, соціального і економічного життя держави.

Делегація активно працювала для підвищення міжнародного авторитету України, розв'язання актуальних проблем сьогодення, зміцнення двосторонніх відносин України з країнами-членами ООН, широкого інформування світового співтовариства про хід і результати політичних та соціально-економічних реформ, утвердження позитивного образу української держави.

Делегація докладала зусиль до реалізації головних ініціатив України, зокрема, щодо завершення роботи над проектом Конвенції про захист миротворчого персоналу ООН, зменшення внеску України до Регулярного бюджету ООН та її переведення до іншої категорії платників на операції ООН для підтримання миру. Враховуючи економічні інтереси України, яка зазнає великих втрат від дотримання режиму санкцій РБ проти СРЮ, делегація шукала шляхів пом'якшення спеціальних економічних проблем, що виникли перед Україною та іншими третіми країнами внаслідок санкцій ООН проти Югославії.

Традиційно активною була участь делегації України в розгляді соціальної і гуманітарної проблематики, зокрема з таких питань, як захист прав національних меншин, реалізація права на самовизначення, забезпечення прав депортованих народів. Приверталась увага до вирішення глобальної гуманітарної проблеми відновлення історичної справедливості щодо осіб, націй і народностей, які були репресовані за роки совєтської влади. Делегація порушила справу надання міжнародної фінансової допомоги для повернення кримських татар на їх історичну батьківщину. При розгляді політичних питань голос України звучав вагомо, бо це голос країни, що має значний внесок до миротворчої діяльності сил ООН.

У Першому комітеті головна увага української делегації зосереджувалась на роз'ясненні підходів України до вирішен-

ня найскладнішого для неї питання — ядерного роззброєння, яке базується на дотриманні взятих зобов'язань; знаходженні взаємоприйнятної і ефективного вирішення існуючих проблем, в дусі відкритості та співробітництва, рівноправності держав-учасниць міжнародних угод та їх недискримінаційному характері.

Особливо наголошувалось, що Україна є державою, яка перша і поки що єдина ліквідує ядерну зброю, розташовану на її території, і прагне до набуття у майбутньому статусу без'ядерної держави.

У Другому комітеті головні зусилля зосереджувались на виявленні та використанні можливостей ООН для вирішення економічних проблем України, посиленні роботи з питань регіональної економічної інтеграції, що проводиться в рамках ООН, для держав регіону СНД та Східної Європи. Знову привернули увагу міжнародного співтовариства до чорнобильської біди.

У соціальному комітеті головна увага приділялась розширенню діяльності ООН у сфері захисту прав людини, зміцненню міжнародного та регіонального співробітництва з проблем захисту меншин та недопущення масової появи біженців з етнічних причин. Приводилась лінія на зменшення розміру внеску України до Регулярного бюджету ООН на підставі рішень 54-ї сесії Комітету щодо внесків, які передбачають його поетапне зниження з 1,87 до 1,09 відсотка, а також на проведення загальної реформи розподілу витрат на фінансування операцій ООН для підтримання миру.

Делегація виходила з необхідності дальшого зміцнення міжнародного правопорядку і основоположних принципів і норм міжнародного права, насамперед таких, як територіальна цілісність і непорушність кордонів, створення такої міжнародно-правової атмосфери, зокрема навколо нових незалежних держав, яка виключала б у зносинах з ними застосування сили, політичний або економічний тиск, шантаж, загрозу їхньому суверенітету, територіальній цілісності і недоторкості кордонів.

Питання пристосування ООН, зокрема Ради Безпеки, до сьогодишнього світу — це візитна картка 50-річного ювілею Організації. І в цьому питанні Україна також має свій голос і своє бачення потреб адаптації Об'єднаних Націй до світових реалій.

Незалежна Україна заявила про себе в світі і в світовій Організації в повний голос. Зовнішня політика України в традиціях нашого миролюбного працьовитого народу, голос його розважливої дипломатії в онівському багатологоссі долучається до голосів розуму і совісті інших країн. У рік 50-ліття ООН маємо всі підстави засвідчити, що один із 50 засновників цієї Організації — Україна пробудилась до активної політичної дії і сприймається як позитивний фактор сьогоденного світу.

Василь Симоненко

* *
*

*Є тисячі доріг, мільйон вузьких стежинок,
Є тисячі ланів, але один лиш мій.
І що мені робить, коли малий зажинок
Судилося почать на ниві нерясній?*

*Чи викинути серп і йти байдикувати,
Чи долю проклясти за лютий недорід
І до сусід пристать наймитувати
За пару постолів і шкварку на обід?*

*Коли б я міг забуть убоге рідне поле,
За шмат ції землі мені б усе дали...
До того ж і стерня ніколи ніг не коле
Тим, хто взува холуйські постолі.*

*Та мушу я йти на рідне поле босим,
І мучити себе й ледачого серпа,
І падати з утоми на покоси,
І спать, обнявши власного снопа.*

*Бо нива це — моя! Тут я почну зажинок,
Бо кращий урожай не жде мене ніде,
Бо тисяча доріг, мільйон вузьких стежинок
Мене на ниву батьківську веде...*

о. митр. д-р ІВАН ХОМА

ШЛЯХАМИ КАТОРГИ БЛАЖЕННІШОГО ЙОСИФА СЛІПОГО

**Митрополит Йосиф Сліпий за матеріялами судових справ
1945-1946 і 1958-1959 рр.**

Після реабілітації у 1991 р. митрополита Йосифа Сліпого став можливим доступ до його двох судових справ, що зберігаються в архіві Служби безпеки України (№№68069, 63258) і незабаром будуть передані в Державний історичний архів України. Таємне стало явним. Грифи „секретно” і „совершенно секретно” уже не є перешкодою, щоб прочитати те, що донедавна пильно зберігалось від стороннього ока. Немає сумніву, що з часом ці матеріяли будуть повністю опубліковані, бо йдеться не просто про якусь одну приватну особу, а про неправий суд над всією Греко-Католицькою Церквою і її верховними пастирями. Тим більше це треба зробити після повної реабілітації засуджених і відновлення діяльності Греко-Католицької Церкви. Світ мусить дізнатися як про нечувані безчинства так званого советського правосуддя, так і про непохитність і твердість у вірі свого народу митрополита Йосифа Сліпого і його сподвижників. Спробуємо стисло оглянути цей величезний матеріял, надаючи слово, в першу чергу, митрополитові, пізніше — патріярхові і кардиналові.

Митрополита Йосифа Сліпого заарештовано органами внутрішніх справ СРСР у Львові 11 квітня 1945 р. Тоді ж заарештовано єпископів Миколу Чарнецького, Миколу Будку і Петра Вергуна. На них оформлено одну слідчу справу, яка велася з 11 квітня 1945 р. до 10 травня 1946 р. Закритий суд (Військовий трибунал) без участі обвинувачення і захисту відбувся 29 травня — 3 червня 1946 р. 3-го червня оголошено вирок: для митрополита Сліпого — вісім років виправно-трудових таборів, три роки позбавлення прав і конфіскація майна.

Вся судова справа 1945-1946 рр. обіймає сім томів — близько 3 тис. сторінок. Це — тяжкий матеріял, який нині нелегко читати, бо на кожній сторінці видно упередженість і заздалегідь підготовлене рішення — компромітація і ліквідація Греко-Католицької Церкви в Західній Україні.

Не місце тут називати прізвища всіх учасників і виконав-

ців цього судилища — вони ще будуть названі. Так само обійдемо добрі чи фальшиві свідчення 19 свідків у справі митрополита. Все це була одна, добре продумана і здійснена акція. Керували нею з Москви.

Вся судова справа побудована на звинуваченнях, з більшою чи меншою їх деталізацією. Не будемо вдаватися в правову аналіз цих звинувачень, її зроблять спеціалісти. Звернемо увагу лише на три пункти, бо на них були побудовані майже всі допити:

1. Митрополит Сліпий — агент Ватикану;
2. Митрополит Сліпий, разом із Андреем Шептицьким — агенти німецьких розвідувальних органів;
3. Митрополит Сліпий — керівник антисоветського націоналістичного підпілля.

Абсурдність цих звинувачень нині очевидна, але тоді це було не так: підсудному треба було на них відповідати. І він це робив з гідністю, як і личило митрополитові, патріотові, громадянинові. Послухаймо самого митрополита і переконаємося в його твердості, високих релігійних і моральних принципах. Очевидно, він ще сподівався на об'єктивність суду, давав правдиві, чіткі, логічні відповіді, але все було марно. Доля Греко-Католицької Церкви в Західній Україні і її єпископату була вирішеною заздалегідь.

Й. Сліпий насамперед став на захист митрополита А. Шептицького. Їх обох звинувачували в тому, що вони були зв'язані з іноземними розвідками, співпрацювали з німецькими розвідувальними органами. На такі безпідставні звинувачення Й. Сліпий відповідав твердо і чітко.

Всі інші звинувачення Й. Сліпого у 1945-1946 рр. мали загальний характер, фабрикувалися за стереотипним зразком, виробленим тоталітарною советською системою у 30-х рр. Йому інкримінували те, що він співробітничав у націоналістичних антисоветських газетах, виховував молодь у антисоветському дусі, брав участь у мітичних зборах єпископів і духовенства, на яких обговорювалися питання збройної боротьби з Советським Союзом, закликав населення до боротьби з Червоною Армією, був членом антисоветських організацій, писав брошури антисоветського змісту та ін. Жодне виправдання підсудного до уваги не бралось, якими б доказами він не оперував.

Звичайно, що навіть у той час слідство мусило спиратися

на якісь докази, свідчення. І такі свідчення проти митрополита, за розписаним сценарієм, воно знаходило.

Й. Сліпий не заперечував своєї відданости Ватиканові і католицизмові, але постійно підкреслював, що Ватикан бореться не з советською владою, а виступає проти безбожництва, комуністичної ідеології.

Митрополита Й. Сліпого разом з єпископами М. Чарнецьким, М. Будкою і П. Вергуном було засуджено.

Ніяких серйозних доказів про вину митрополита Й. Сліпого у судовій справі 1945-1946 рр. нема. Судили Греко-Католицьку Церкву і її митрополита. Уже після відбуття покарання, у 1953 р. митрополита Сліпого було викликано до Москви, і тут один високий чиновник із міністерства внутрішніх справ досить одверто сказав йому: „Вас убрали как митрополита“.*)

Здавалося, що советська влада і російська православна Церква можуть торжествувати: Греко-Католицька Церква розгромлена і рішенням неканонічного Львівського собору 8-10 березня 1946 р. приєднана до Російської Православної Церкви.

ШЛЯХИ БЛАЖЕННІШОГО ЙОСИФА

11. IV. 1945 — 27. I. 1963

В 11-ту річницю від смерти Блаж. Патріярха Йосифа подаємо хроніку його ув'язнення і засудів та заслань впродовж 18 років на основі його оповідань, зокрема в 1963-1964 році, доповнюючи їх вістками з листів деяких його співкаторжників: українців, поляків, білорусинів, жидів, німців, чехів, австрійців, румунів, мадярів, литовців, італійців.

„Пригадую собі, — оповідав Блаженніший, — як в середу 11 квітня 1945 року наїхало дуже багато авт з поліцією, а полковник Мельніков(?) приніс мені документ прокурора про арешт. Обшукали мене і забрали на авто та відвезли до тюрми при вулиці Лонцького. Дуже прикра була річ почути на собі, під час обшуку, розбишацькі руки”.

На Лонцького якийсь чоловік, що був, мабуть, там сторо-

*) Вся судова справа велася російською мовою. Кожна сторінка протоколів допитів підписана Й. Сліпим, тому його відповіді можна вважати автентичним авторським текстом.

жем, підійшов до Митрополита і велів йому обпертися до стіни, бо далші обшуки будуть тривати ще довго. По двох ревізях Митрополита відвели до келії, де він просидів до раня. Ранком, під сильною ескортою, повели Блаженнішого до авто і відвезли до вагона, що вже був приготований і чекав перед станцією. Перед полуднем **12 квітня 1945 поїзд від'їхав зі Львова до Києва**. В окремій переділі стерегло Митрополита 3-4 конвоїрів, а інші були на коридорі і в сусіднім переділі. Коли приїхали до Києва, конвої телефонували зі станції до тюрми, щоб прислали авто на залізничний двірць, одначе, мабуть, через якесь непорозуміння, приїхав горезвісний „чорний ворон”. Митрополита посадили побіч шофера, немов би він не був арештований і завезли до найтяжчої тюрми на вулиці Короленка ч. 33. По нових довгих і дошкульних обшуках запровадили його до „одиночки”. Він, ще перед арештом змучений працею, а після двох діб неспанья і знущань, почувався недужим в київській тюрмі.

„Мене вилили на слідство день і ніч, — оповідав Блаженніший, — так, що я буквально падав з ніг і мене мусили підтримувати, ведучи до слідчого судді, при тому голодував, бо давали на день трошки юшки і 300 грамів хліба. Одного разу ранком, вертаючи з допиту, бачив я на коридорі єпископа Григорія Хомишина, згорбленого і похиленого, як вертався з умивальки.

Перший слідчий, на ім'я Горюн, був людиною грубою і простакуватою. А голодування, безсоння і часті догготривалі допити можуть допровадити людину до безум'я, — казав Блаженніший. То велика ласка Божя, що я витримав ті всі муки”.

Слідчий суддя Горюн та інші полковники, бачачи, що Митрополит вже крайне виснажений, після кількох днів безсоння, голоду і виснажливих допитів, почали його тероризувати до підпису, до відступства, щоб відрікся едности з папою, і що за те дадуть йому київську митрополію. Одначе, коли побачили, що з відступством не піде, що Блаженніший готовий радше вмерти, тоді почали оскаржувати його, що він старався погодити націоналістів, що правив св. Літургію для дивізії „Галичина” і т. п. На ділі не могли йому закинути нічого і потім казали, що сидить за покійного Митрополита, а в дійсності тому, що він католицький митрополит. Не могли стерпіти його ге-

ройської невгнутої постави супроти них, атеїстів, які хотіли його морально зламити і приневолити, щоб він свою особисту волю окупив ціною зради рідної Церкви чи хоча б дорогою сповидного переходу на московське православ'я.

**Ісповідник віри Блаженніший
Йосиф Сліпий у Сибірі.
Початок 1960-х років**

Другим слідчим суддею був Крикун. Цей одної ночі під час довгого допиту, написав кількадесят сторінок протоколу і казав Митрополитові підписувати. „Дайте прочитати”, — відповів Блаженніший, — і коли, читаючи, дійшов до місця де в протоколі були записані наклепи на папу, на митрополита Андрея, то заявив, що „я таке не казав і не буду підписувати” протоколу і мимо погроз не уступив поки слідчий не змодифікував протоколу.

Одного разу Митрополит заявив слідчим суддям, що в їх протоколах є три-четвертих брехні. Вони тим обурилися і не могли йому цього забути. Але, казав нам Блаженніший, треба мати на увазі, що вони (слідчі судді) безбожники, без моральних засад, деколи мало образовані, а ще до того переходили в тому звірському напрямі свій вишкіл, то не дивно, що вони інакше не в силі писати.

За першого слідчого судді Горюна був також і інший слідчий суддя-галичанин і тоді Митрополит довідався, що отець ігумен Климентій старався передати йому якусь передачу, знаючи, що він голодує і після довгих старань Блаженніший таки одержав дещо сухарів, родзинок, покрайної просфори і малий

кубок. Від тоді Митрополит почав робити з родзинок вино та правити Службу Божу, в келії, в підземеллі київської тюрми. — Слідчим був і Майоров.

Не раз Блаженніший мусів спати на підлозі, а злодіїв наглядчі клали на ліжко так, що навіть одного разу слідчий суддя сварився з директором тюрми, кажучи: „я должен з ним работать, а он больной” (я повинен з ним працювати, а він хворий).

Майже по році слідства, довгих нічних допитів, неспання, голодування остаточно оскарження „Заключенное обвинение” робив Зацитін, полковник і пізніший начальник київського слідства. Раз в ночі, по півночі, начальник слідства, по короткій павзі, сказав: „Ну, ми вас уничтожат не будем” (Ну, ми вас знищувати не будемо). На всякий випадок, це незаперечний факт, що ціле слідство було так спрямоване, щоб Блаженнішого засудити на смерть, однаке мимо всіх їхніх зусиль не знайшли претексту.

Кінець кінців назначено суд в 1946 році — воєнний трибунал з 3 суддів і двох секретарів, в будинку КГБ, при закритих дверях і під конвоем Суд тягнувся більше тижнів, переважно ночами. Оскаржували в контрреволюційній діяльності, що шпигун Ватикану, що ворог Советського Союзу, що жив коштом народу. Засуджено на 8 років строгих лагерних робіт.

Інших засуджених на цьому ж суді скоро вислано до лагерів, а Митрополита держали ще два місяці в київській тюрмі і одного дня нагло „чорним вороном” перевезли його на залізницю перед Києвом і потайки вислано з Києва.

За станцією Москва „зеквагон” (вагон заключонних), вагон з в'язнями відчеплено, і тоді там Блаженніший пересудився та дістав дизентерію. Ліків не було, санітарні умовини були жахливі, брак поживи, вкінці по трьох тижнях чекання вагон причепили до якогось поїзда і приїхали до Новосибірська, де вже було кільканадцять тисяч в'язнів.

Найгірші нещастя для каторжників — то часті і довгі етапи, і щасливий той, хто мав їх мало. На дорогу, після обшукі, дають пайку чорного хліба й оселедць. Ранком і вечером, як поїзд затримається, дають каторжникам горнятко гарячої води-кип'ятку.

Кільканадцять років по звільненню Блаженніший в одній

своїй гомілії про заслання св. Климента папи на Крим вставив таке речення про етапи:

„Коли ми нині пригадаємо собі скільки то ще їдуть на заслання, хоч то і залізницею, але воно триває місяцями. Заки каторжник приїде, то такий вимучений; при різних нагодах пересідки, різні сторожі, голод, холод... Приїде на етап страшно виснажений, змучений і до рапавих дощок, зимних як лід, прикутий. Вже крім самого вигнання, та фізична мука добиває людину...”

Митрополита дуже часто кидали на етапи, як це згадує навіть польський священик, бо хотіли його замучити етапами за його стійкість у вірі. Це писав о. Юзеф Кучинський у своїх споминах п. н. „Між парохією і лягром”.

В **Новосибірську**, з транспорту, яким приїхав Митрополит у місяці вересні 1946 року виведено з вагонів кількасот в'язнів. До лагерьа зі станції треба було йти 3 км. На дорозі порох був по коліна, а збитий в повітря не дозволяв в'язням дихати. Серед бандитів, серед голоду і холоду, знущань конвоя, грабежу, без можливості полагодити свої навіть найконечніші потреби, почалось каторжне довголітнє життя Блаженнішого.

По двох днях перевезено Митрополита до лагерьа **Маріїнськ**, де було коло 8,000 в'язнів. Туди приїхав Блаженніший з запаленням легенів і 39 степенів гарячки та мав дизентерію, але лікар на приказ „опера” тобто оперативного уповноваженого КГБ, який не підлягає навіть начальникові лагерьа, мусів виписати Митрополита зі стаціонара. І його призначено до найбільш бандитського бараку і до трикотажного відділу. Коли зайшов до лагерьа, до нього підійшов один молодий наддніпрянець, кажучи: „Ви мене не знаєте, але я Вас знаю” і подарував Блаженнішому горнятко горохової зупи, якою тоді кормили в'язнів.

Про побут Митрополита в Маріїнську у вересні 1946 року потім згадували чотири особи: проф. Антін Княжинський, д-р Маттошко (білорусин), Сношко Людвика (білорусинка) і Тшецяк Галіна (учителька, полька, в 1970 році).

Наступним лагерьом були Боїми. Коли **Блаженніший** туди приїхав і шов голодний та виснажений через лагерь, напроти вибігла якась жінка і подала йому чорний разовий підпалок (плячок) та ложку масла, кажучи: „Ви мене не знаєте, але я Вас знаю” і зникла.

В тому лагері двох наших хлопців берегли Митрополита перед урками, але одного раз у як провадили в'язнів до „бані” (лазні) то напхалось тих злочинців дуже багато і вони штовхнули Блаженнішого, він упав і зломив собі ліву руку, зомлів, закликали лікаря, а цей оглянувши, сказав: „Що ж іншим ламають ребра, а Вам зламали руку”. Лазня — раз на 10 днів була справжньою каторгою. У кімнату розміром 15 м² набивали людей, і після 3-5 хвилин вартів їх виганяли, гукаючи: „Звільняй для інших”. З останками мила на тілі, в'язні вибігали у холод льодової камери-передлазні, де битком напхані люди перешкоджали один одному одягатися.

Дальший шлях Блаженнішого провадив через етапну тюрму в **Кірові** на північній схід від Москви. Про житлові відносини в кіровській тюрмі описав італійський священник-езуїт о. Петро Леоні у своїх споминах п. н. „Ватиканський шпигун”. Він був військовим капеляном в італійському війську в Україні. Потім він залишився як душпастир в Одесі. Незабаром потім його арештували і засудили на каторжні роботи. До Італії вернувся в 1955 році.

Про кіровську тюрму він пише так:

„З побуту в етапній в'язниці в Кірові залишилися в мене сумні спогади. Це була найбрудніша тюрма, яку мені довелося бачити. Блощини розмножилися мільйонами і вночі було неможливо оборонитися перед ними, бо в камері було зовсім темно. Тільки тоді, коли розподіляли вечерю, приносили мізерну нафтову лампу, яку зараз же забирали, залишаючи нас на поталу паразитам, що в темноті стають ненажерливими й агресивнішими. Три ночі, що я провів у цій в'язниці, були справжньою мукою. А втім, ще більших мук я зазнав від людських паразитів, від злодіїв”.

Про свою зустріч з Блаженнішим Йосифом о. Леоні так описує:

„Я зайняв місце на горішніх нарах. Почало смеркатися. Чую, що якийсь незнайомий мені голос кличе мене по імені. Старша людина з бородою стояла перед моїм ложем. Подав мені руку і сказав: „Йосиф Сліпий”. Я ніколи досі його не стрічав, але я знав добре, хто він. Я навіть контактувався з ним з Одеси в 1944 р., коли він був найменований на львівського архієпископа й митрополита. Це була для мене велика радість, але водночас і великий

більш опинитися тут разом з моїм Митрополитом, що став каторжником прикованим до галери Ісуса Христа.

В Кірові о. Леоні зустрівся також з єпископом М. Чарнецьким, з яким він був знайомий уже давніше, та з кількома католицькими священиками.

8. IX. по полудні дали нам харчів на чотири дні подорожі й ми рушили до залізничної станції. В нашій групі, що нараховувала приблизно 40 осіб, було нас трьох католицьких священиків і двох владик. Це не погано: буде кому піклуватися про жертви комунізму... В Печорі обидвом єпископам і старому українському священикові казали висісти... Мене та інших відвезли до Воркути”.

В 1947 році Блаженніший приїхав до лагерь в Печорі (420 км на південь від Воркути. Місто Воркута лежало поза полярним колом і коло 120 км від Північного Льодового океану). Спершу обіцяли везти до лагерь підводою, а потім конвой казав йти серединою болотистої дороги по коліна з двома закованими злочинцями. Щоб децю обминути болота в'язні йшли паралельними залізничними рейками. Було дуже темно і тими рейками над'їхав у повній шкороості поїзд. На щастя конвой спостеріг і штовхнув Блаженнішого та інших в'язнів з рейок на долину і так вони врятувалися від смерти.

Про побут Блаженнішого в Печорі згадує Михайло Цьок з Польщі в листі з 1972 року, пишучи: „Слава Тобі Боже! Багато успіхів у праці, Отче Кардинале, для Бога і нашого Народу! бажає Цьок Мих., котрий сидів три тижні з Вами на Печорі”.

По короткім побуті в Печорі повезли Блаженнішого далше на північ до Інти (180 км на південь від Воркути, в найближчому сусідстві Північного Полярного Кола). Про приїзд до Інти і про перші місяці життя в лагерь написав свідок недолі, професор д-р Франц Гробауер, австрійський громадянин, що довгі роки був у советському полоні. Його стаття появилася у віденському щоденнику "Neues Osterreich" з 23 лютого 1963 року:

**Зустріч з архієпископом Сліпим в одному з таборів
рабської праці північної тундри — звіт очевидця, що
повернувся недавно з полону**

Редакція дала до статті таке вступне зауваження:
Австрійський громадянин, професор д-р Франц Гро-

бауер (Grobauer), що довгі роки був у советському полоні, зустрів під час своєї мандрівки по каральних таборах північного Сибіру українського Митрополита й Архієпископа Львова, Кир Сліпого. Вони жили кілька місяців у тому самому бараці й навіть ділили один з одним ліжко. З нагоди звільнення Митрополита, що викликало в усьому світі таку велику сенсацію, д-р Гробауер написав для наших читачів нижченаведений спогад.

Оце текст статті д-р Гробауера:

Вагоном сильно шарпнуло і поїзд поволі зупинився. Знадвору чути було роздратовані переклики й поспішні кроки. Хтось вигукував накази. Засуви важких дверей нашого вагона — до речі, був це вагон для транспорту худоби — відсунулися. Зграя політ-солдатів втиснулася до середини й, з пістолетами в руках, почали виганяти нас в зимову, холодну як лід, ніч.

Перед нами лежало поле, вкрите глибоким снігом. Пройти крізь снігові замети було надзвичайно тяжко. Раз-у-раз хтось падав і, здавалося, що загрузне в снігу назавжди. І зо мною була подібна справа. Довга подорож у ці Богом забуті підполярні сторони, а перед дорогою тюрма в одиночній келії протягом двох з половиною років виснажили мої сили. На ногах в мене були личаки, і в такому обв'язу я розпачливо продирався вперед.

Аж от поблизу від мене якийсь в'язень звалився з ніг. Негайно прискочив до нього конвоїр і почав „підкріпляти” його рушничним прикладом. Мій сусід з трудом підвівся на ноги, зробив два кроки і знову повалився. Я перебрів снігом до знесиленого, вхопив його мовчки під руку, а другою рукою тягнув його речі. І так ми вдвох ішли.

Перед барачним будинком нам казали зупинитися. Тут мала бути лікарська перевірка: кого призначити негайно до табору праці, а кого тимчасово до відділу для хворих.

Нічний спочинок у три зміни

Хоч лікарський огляд був дуже поверховий, проте процедура довго тяглася. Тоді як ми чекали на свою чергу, я познайомився ближче з моїм товаришем недолі. Досі я знав лише його прізвище. Сліпий. Я здогадувався, що він

— священик; на це вказувала його зовнішність: достойна постать, повна гідности поведінка, посивіла борода. І справді, я не помилявся. Після деякого вагання в'язень відкрив карти: передо мною стояв львівський архієпископ. Дуже тяжка подорож постарила його передчасно. Він сидів утомлений на своєму наплечнику й чекав, як усі інші, що з нами зроблять. Аж тут несподівано відчинилися двері, до кімнати впали два зухвалі парубки. Очима розглядалися по присутніх немов би когось шукали. Їх погляд зупинився на Митрополиті. В одну мить прискочили до нього й знову щезли, скоріше ніж можна було очуняти. Разом з ними щез також багаж владики. Князь Церкви лежав на підлозі, з його уст і з носа сочилася кров.

Коли архієпископ підвівся, закликали його до лікарського огляду, і рівночасно також мене. Ми обидва мали щастя: ми попали до бараку для хворих. Хоч це був щойно початок листопада, надворі було вже 40 градусів морозу. В таку пору року жити в нужденно побудованих лагерах було справжнім мучеництвом.

Коли ми згодом відчинили двері лазарета, ми побачили кошмарну картину, від виду якої стали як вкопані. Через довгастий будинок волочилися зовсім голі сухорляві люди, шкіра та кістки. Ще ми не опритомніли від цього незвичного виду, як до архієпископа підійшов похилий старший чоловік, загорнений в коц, і обійняв його. Митрополит познайомив мене з ним: ще один церковний достойник з Галичини, єпископ уніятської Церкви, Микола Олексевич Чарнецький.

Від нього ми довідалися, що значить ця дефіляда нудистів у шпитальному бараці. Це була п'ятниця, а в п'ятницю забирали від хворих білизну до прання і віддавали її наступного дня, до речі ще напіввогку. Другої пари білизни на зміну не було. Лазарет був переповнений і в ньому не доставало всього необхідного, особливо ліжок і білизни. Нічний спочинок відбувався у три зміни: тоді як одні лежали на нарах, інші куняли по кутах або вешталися довкола бараку. Білизна складалася з коротких підштанців і підсорочки-безрукавки. Так одягали на далекій Півночі — ми знаходилися в таборі Інта — безкровних і висохлих до костей хворих.

Христос Воскрес!

Лікар був українець; він примістив Митрополита в ліжку, що його досі займав Єпископ, і на просьбу Митрополита примістив там і мене. Довгі місяці ми спали утрюх на цьому ложі: я посередині. Митрополит по моїй лівій, Єпископ по правій. Роками я був наймолодший, але з нас трьох я дістав найвищу кару, а саме десять років каторжних робіт. Сліпого присудили на вісім, а Чарнецького на шість років. Обох їх обвинувачували в „агітації проти советського режиму”, на основі ославленого параграфу 54-1б, пункт 10. Пізніше я зустрів на моєму шляху, у советських в'язницях і лагерьях каторжних робіт, багато священників, і всіх їх засудили під тим самим позірним закидом.

Один з українських панотців вривався мені в пам'ять особливо глибоко. Це був звичайний сільський парох з Карпатської України. В одному сибірському мовчазному таборі у вільну від праці неділю в'язні зібралися на подвір'ї до щоденної ранішньої переклички. Несподівано цей священник виступив з ряду, став по середині чотирикутника, вийняв захований під плащем дерев'яний хрест, що його він сам зробив, і міцним голосом закликав на весь майдан: „Христос воскрес, воістину воскрес!” Крім нього одного ніхто з в'язнів не пам'ятав, що це був Великдень. Та тільки пролунало це Воскресне привітання, як розлучені таборові кати кинулись на слабку постать мужнього душпастиря і серед побоїв та копняків затягли його в карцер.

Наше тріо провадило дуже інтересні розмови. Архiepіскоп — бистрий мислитель. Деколи він розказував про свої студії в Інсбруці, згадуючи при тому з вдячністю своїх професорів і висловлюючись тепло про Австрію. Та він ніколи навіть на хвилину не відмовлявся від своєї приналежності до української батьківщини й її жителів, про яких говорив завжди з любов'ю. Страждання українського народу пригнітали князя Церкви важким тягарем. Його думки без упину кружляли довкола питання, як облегшити горе земляків, хоч йому самому доводилося переживати багато гіркого. Ці теми Митрополит обмірковував живо з своїм Єпископом. Також Єпископ був людиною високої духовної культури. Перед Першою світовою вій-

ною він студіював у Римі, часто бував у Відні і щиро любив Австрію.

Шпигуни та інші хулігани

За ті ідеї, що стали актуальні на теперішньому Соборі, Архієпископ Сліпий заступався вже тому більш як 15 років. Вже тоді він вважав за річ необхідну, щоб християнські Церкви діяли солідарно. Цю солідарність він уявляв собі інакше як один німець, інженер з околиць Рейну, що висловився раз злобно: „Три чинники, скоріше чи пізніше, зроблять порядок в Росії: німецький жандарм, американський купець і католицький священик”. З цього часу Архієпископ Сліпий уникав цього необачного балакуна. Така обережність не була безпідставною. Совети боялися Митрополита навіть тоді, коли він був їх в'язнем, і стежили за кожним його кроком та підслухували кожне його слово.

А шпигунів і всіляких кримінальних типів було в лікарні доволі. Вони були добре відгодовані, тепло одягнені й цілком здорові. З їх облич можна було вичитати всі злочини, через які ці кримінальники попали в конфлікт з законом. ГПУ нацьковувало їх проти деяких в'язнів: вони мали вивідувати їх справжню настанову та підслухувати їх розмови. Коли до нас наближався шпигун, ми переходили в розмові на латинську мову. Обидва владики володіли нею добре, і я також знав латину.

Деякі бандити удавали побожних, щоб таким чином добути довір'я церковних достойників. Єпископ Чарнецький був дуже добродушний і легковірний, він благословив цих негідників, посвячував їхні вервиці, і не спостерігав, що в той час вони його обкрадали. Одного разу один з бандитів підглянув, що Архієпископ носить під сорочкою золотий хрест. Незабаром ці типи зручно заінсценізували напад і хрест пропав. Скарги не дали жодного результату. Управа лічниці й сторожа підтримували своїх шпигунів. Через них вони довідувалися також, коли який в'язень отримував пакет. Леїве адресат підтвердив його одержання, з пакета не було вже ні сліду.

Потайки відправлена Служба Божа

Галицькі владики отримували інколи „посилки”, себто пакети з харчовими продуктами. Адміністрація не зважувалася красти їх відверто, але здебільшого вони щезали зі сховища. Одного разу Архиепископ просив мене здати на схов пакет, що для нього надійшов. Бо треба знати, що в нього постійно була підвищена температура, а саме цього дня він почував себе дуже ослабленим. На коридорі хтось несподівано накинув мені на голову мішок і вирвав мені з рук пакунок. Кілька годин пізніше ми знайшли на снігу перед баракком малий полотняний мішок. В ньому був ще тільки товстий папір, розсипані зерна вівсяних і гречаних круп і на самому споді мала паперова торбина. Злодій мабуть її недобачив. В ній були сушені виноградні грона. Митрополит узяв їх у руки немов цінний скарб. Кілька овочів він дав до склянки з водою і поставив її обережно, щоб ніхто не бачив, під ліжку. Наступного дня вийняв склянку з-під ліжка. Таким чином Митрополит прийшов у посідання літургичного вина для Служби Божої, яку він потайки відправляв.

Коли в країні полярного сонця почала уступати темна ніч і з каторжних таборів над Печорою почали витаняти в'язнів до праці, вибила для мене година прощання. Архиепископ і Єпископ супроводили мене аж до огорожі, що відділювала лазарет від пустинної тундри. Обидва владики потиснули мою руку, обійняли мене, і я розстався з ними.

В Інті, незабаром після приїзду Блаженнішого, підійшов до нього молодий чоловік і даючи кусок хліба, сказав: „Я знаю, що Ви тепер у великій потребі і бодай тим хочу Вам допоміти”. Опісля Блаженніший довідався, що він син українського православного священика з Великої України і митрополит Липківський висвятив його на єпископа. Він, працюючи в канцелярії лапункту, як писар, деколи приносив Блаженнішому хліба і попереджав, коли заходила якась небезпека або новий етап.

При кінці 1947 р. Блаженнішого перевезли з Інти на **Потьму**. Етап тривав місяць і був страшний, так, що Блаженнішого хворого і з гарячкою поклали до стаціонара в 7-му лапункті. На приказ „опера” його кілька разів викидали зі стаціонара, але якась добра начальниця шпиталю положила його назад до туберколіків.

В Потьмі, 500 км від Москви, в Мордовській АССР, Блаженніший перебував довше і кількома наворотами. Лагери в багнистих осикових лісах Мордовії побудовано ще на початку революції, а потім побудовано, не позначений на советських мапах, залізничний шлях з Потьми до лагерів коло 50 км. Обабіч залізничного шляху є лагери обвиті колючим дротом, обведені переораними забороненими зонами і обставлені вартовими вежами. Свою зустріч з Блаженнішим д-р Станіславський так описує:

„Вперше я зустрівся з митрополитом Йосифом у 1948 р. Його привезли з півночі з-над Печори до табору 385-23, який був у Мордовській автономній республіці. Зустріч моя з митрополитом була для мене безмежною радістю і я її зараховую до найбільш зворушливих хвилин у моєму житті. Познайомився я з митрополитом Йосифом серед шпитальних стін, де митрополит лежав тоді хворий на легені (фіброз легенів і постійна гарячка). Митрополит мимо своєї хвороби своєю поставою, щедрістю, добрим серцем і силою свого духу піддержував інших на силах, а також і мене. Інколи одержував незначні посилки з харчами, якими він завжди ділився із своїми спів'язнями.

Своєю великодупністю і вірцевою поведінкою митрополит здобув серед в'язнів великий авторитет. Про це дуже добре знав таборовий режим і тому ніколи не спускав його із свого всюди приникливого ока. Митрополит нагадував мені людину з душею первісного християнина, з усіма цінними прикметами, вірний своїй Церкві і народові. Назовні скромний, але з глибоким умом і широким світоглядом — справжній ієрарх української греко-католицької Церкви і гідний наступник престолоа Кир Андреа.

Ця величність митрополита була відома серед в'язнів і рівночасно була пострахом для большевиків, бо за його кожним кроком і найменшим порухом стежили, — як за найбільшим злочинцем... Енкаведисти підсиляли до нього різних інвігіляторів, яких завданням було повідомляти про всі рухи митрополита. Однак він був надто свідомий того; тому завжди і на кожному кроці був обережний. Мені здається, що я мав чи не найбільше довір'я в нього. Ми дуже часто розмовляли. Вік дуже болів долею української греко-католицької Церкви; це була його найбільша турбота. Але він повсякчасно вірив у перемогу сили Христа і

що незабаром знову будуть вільно гомоніти святоюрські дзвони гомоном святої радості і перемоги та що вийде з катакомб українська греко-католицька Церква, а її вірні далі будуть слати вільні молитви до Всевишнього.

Його постійно забирали з табору і кудись возили, а опісля привозили назад. У 1953 р. кінчився його реченець засуду (він був засуджений на 8 років) і його відвезли до Києва. Там довгий час тримали його в тюрмі і тортурували фізично і душевно. Большевики намагалися зробити з нього свою іграшку, але при Божій допомозі митрополит вдержав усі большевицькі методи. Вони хотіли, щоб митрополит одобрив ліквідацію української греко-католицької Церкви, але він залишився незламний і до кінця вірний своїй Церкві.

Після того, як вивезли з табору митрополита, одного разу викликали мене на допит, на якому були самі вищі функціонери. Їхні обличчя були мені чужі, тобто не місцеві, таборові. Вони мене питали про митрополита, допитували про митрополита, дослівно про все. Їх цікавила особиста характеристика, його поведінка, співжиття з в'язнями, інтелект, матеріальна сторінка, зустріч з поодинокими в'язнями. Найбільше їх цікавили деталі його наставлення і погляд та відношення до московського православ'я взагалі і до подій, що під ширмою православ'я відбулися в західних областях України.

Наступного дня я побачив митрополита, як він входив до табору. Його привезли назад, примістили в одному з бараків, які були призначені для тих, що відбували свої вироки. Здавалося б, що вони були свободні, однак вони залишилися даліше під ключем із забороною контактуватися із своїми вчорашніми спів'язнями. Такий стан не тривав довго, в скорому часі його з цього табору вивезли.

Навесні 1953 року в **Мордовському** спецлагері стрінув Блаженнішого Йосифа один з колишніх в'язнів п. З. й описав:

„Це було в Мордовському советському спецлагері весною 1953 року.

Наш транспорт політв'язнів прибув до цього табору з Кимровських спецлагерів. Прибувши на пересильний пункт на станцію Потьма, довідались ми тут, що на восьмому лагпункті перебувають українські в'язні, між ними є Його

Високопреосвященство Митрополит Йосиф Сліпий, єпископ Чарнецький з церкви св. Юра у Львові, колишній директор українського театру Осип Стадник і інші визначні особи, що колись кермували українським релігійним і культурним життям.

По місячному побуті на пересильному пункті, групу в'язнів, в якій був і я, відправлено на восьмий лагпункт, де я і мав змогу зустрічатись із згаданими особами, а зокрема із Митрополитом Йосифом Сліпим.

Одного погідного дня тієї весни відбулась наша перша зустріч. Ми, новоприбулі, вийшли розшукувати земляків, користуючись хвилиною вільного часу. Один із в'язнів звернув мені увагу на групу священників, в якій знаходився і Митрополит, якого постать не тільки ростом, але й повагою вирізнялася серед них. Одягнений він був у звичайний в'язничий одяг, який складався з ватяної куртки та штанів. Взутий був у керзові (щось у роді брезенту) черевики. Велика, чорна, покрита вже сивиною, борода й вуси обрамляли його лице. Голова його покрита не була. На одязі (на грудях і плечах) відбивався лагерний номер.

Наша новоприбула група українців підійшла до Митрополита, привіталась і представилася. Митрополит зацікавився живо новоприбулими, розпитував про їх перебування в попередніх таборах, зокрема цікавився, чи і де перебувають священники, в якій кількості і т. п.

Пізніше (протягом мого перебування на протязі пів року в тому лагері) я майже щодня мав змогу зустрічатись з Митрополитом. Бував і в його бараці. Цей барак, що вміщував коло 120 осіб, своїм урядженням нічим не відрізнявся від всіх інших бараків. Митрополит займав долішню „койку” (ліжко).

Як відомо, Митрополита арештовано під закидом зв'язків з Ватиканом, з „буржуазним націоналізмом”, спротиву проти насильно насадженого православ'я і т. ін. Метода переслухування слідчими органами майже нічим не відрізнялася від загально відомих метод переслухань слідчих органів КГБ. У висліді тих переслухань Митрополита засуджено на 10 років спецлагерів. Після засуду він перебував увесь час у Мордовських спецлагерях.

Не зважаючи на важкі умови життя в спецлагерях,

Митрополит тримався достойно і гідно, на стан свого здоров'я не скаржився та в чому міг, потішав спів'язнів, уділюючи їм своїх порад”.

Блаженнішого призначили до 8-го інвалідного лапункту, але з гарячкою викликали на етап і повезли до **Києва** та допитували чи він назначив адміністратором о. Зятика. В дійсності був іменований отець де Вохт, протоігумен редемптористів. Але коли совети змусили його вернутись до Бельгії, як бельгійського громадянина, він передав свої повновласті отцеві Зятикові.

Коли Блаженнішого з гарячкою викликали на етап, підійшов до нього один румунський генерал і сказав: „Вас визивають, щоб робити пресії. Не дайтеся під ніякими умовами зламати”. Це було похвальне, що генералові залежало, щоб Блаженніший не заломився, хоч він завжди був готовий радше вмерти, ніж нарушити католицькі засади.

Якщо в Києві сидів один рік, то на етап його кинули в 1958 році. В **1959 році** Блаженніший був уже в **Тайшетських** лагерьх у Середущім Сибірі. Про зустріч з ним в Тайшетських лагерьх згадують два жиди й один польський священик.

Перший жид — це Авраам Шифрін, нар. в 1923 році у Мінську, колишній майор Червоної Армії, в часі війни два рази поранений і нагороджений, старший юрисконсульт міністерства озброєння ССРСР, арештований в 1953 році і після 10 років звільнений. В 1970 р. виїхав до Ізраїля.

В своїх споминах „Четвертий Вимір” Шифрін згадує, що в 1960 році приїхав на **Потьму** з Тайшету митрополит Йосиф Сліпий:

„До нашої спецтюрми привезли з Тайшету митрополита Йосифа Сліпого” (стор. 349). На іншому місці написав про нього дещо більше: „виглядав велично навіть у своїй арештантській одежі. Його поведінка примушувала навіть вартових солдатів відноситися до нього ввічливо. Спокійний, висококультурний, він сидів у радянських таборах... в тому кип'ячому казані злочинської каламуті (стор. 243) уже друге десятиріччя і був дуже хворий... тримався непохитно і старався не бути тярагом нікому, а допомагати іншим (стор. 349)... Його уважливість та ласкавість приваблювала до нього людей. Я пам'ятаю, як він читав нам лекції з релігійної філософії, а сам слухав єврей-

ського професора атомної фізики — Юрія Меклера” (стор. 244).

З Тайшету на Потьму їхав і Шифрін і він пише:

„Увечері, коли нам видали харчі на чотири доби, бігання вздовж ешелону закінчилася, і ми вирушили. Поїзд починав набирати швидкості. Ще ніколи в Радянському Союзі не доводилося мені так їхати: чотири тисячі кілометрів з Тайшету до Потьми ми проїхали майже без зупинки за три з половиною діб. Це набагато швидше, ніж експресом. Ми знали, чому так женуть наш ешелон. Треба було якомога зменшити нагоду, щоб чужинці сфотографували це чудо двадцятого століття: худоб'ячі вагони набиті в'язнями, обставлені вартовими вежами, кулеметами, освітлені прожекторами... Крізь маленьке загразоване віконце, розміром на десять квадратних сантиметрів, я оглядав безкрайні простори. Ми перетинали тисячокілометрові тайгові пущі Іркутської, Красноярської, Новосибірської областей” (стор. 319).

Другий жид — це Леснід Тарасюк, що працював 7 років в ленінградському державнім музею і був арештований 2 січня 1959 року та засуджений на довгі роки до концлагерів, але вийшов в 1962 році. Він зустрів Блаженнішого Йосифа в пересильній тюрмі Тайшет 14 серпня 1959 року і про цю зустріч так написав:

„Як мене ввели до тюремної камери в Тайшет, вона була півтемною величини 5х4 м. переповнена мужчинами, що лежали на двоповерхових причах, серединою був перехід від дверей до малого вікна, дехто сидів, а дехто стояв в переході. Хтось спитав мене, хто я і звідки. Я відповів, тоді підійшло до мене кілька мужчин, тепло мене по-українськи привітали і сказали, що вже знали про мій скорий приїзд до Тайшету. . . один з них привітливий і поставний мужчина усміхнувся і сказав, що вони мають свій „телеграф”. Опісля заявив, що мені по етапі треба відпочити, і запропонував мені місце в їх товаристві коло вікна. Мені здавалось, що там гої ще комусь поміститись, але він, що привик командувати рішуче сказав: „Будьте спокійні, помістимося. Ви будете поруч з одним визначним чоловіком, котрого ми шануємо як святого. Вам буде цікаво поговорити як друг з другом. Ви, мабуть, чули про нашого митрополита Йосифа Сліпого”.”

„Це ім'я я чув не раз під час моїх музейних поїздок до Галичини і на Закарпаття в 1954-1958 роках. Партійні його ненавиділи, а інші люди згадували з пошаною і любов'ю. Українці, що мали до мене довір'я, оповідали про стійкість і патріотизм Митрополита, про його незмінність, коли перед ним поставили вибір: відмова від своїх переконань або тюрма. Тепер я мав нагоду особисто познайомитись з тою легендарною людиною. Я зрозумів, що вони виявляють мені велику честь. „Друзі, — сказав я, — я не хотів би, щоб Вам і мені потім було невинно, коли ми ближче пізнаємо себе. Справа в тому, що хоч в мене прізвище українське і я родом з України, однак я — жид. Я не знаю, як у Вашій спільноті відносяться... Про це поговоримо потім, якщо схочете — перервав мене старший, і взагалі про багато поговоримо... Покищо знаємо про Вас, все що треба, і це нічого не змінє — ми цінімо людину, а не його національність. Просимо до нас”.

„Ми підійшли до сивоволосого, ставного чоловіка, що сидів на краю причі близько вікна. Він обернувся до мене, поглянув проникливим поглядом і просягнув руку, на привітання. За тих кілька хвилин друзі зробили місце з лівого боку Митрополита і він просив сісти коло нього. Зачав ставити деякі питання, але незабаром відчинились двері, подали вечерю. Всі в камері заметушилились і зайнялись тим щоденним ділом”.

„Тоді „старший” потихеньку відкликав мене на бік і спитав. „Я і мої товариші хотіли б просити Вас... Знаєте, Митрополит вже багато років в тюрмах і лагерьх... Може Ви маєте щонебудь домашнього — будьте добрі, погостіть його...” Мене глибоко зворушила та їхня синівська журба про Митрополита, і водночас стало мені соромно, що я сам, приголомшений новими умовами, забув про харчі і консерви, які я привіз з Ленінграду. Я пропонував зробити трапезу для всіх друзів, що так тепло мене прийняли”.

„Ми присіли на причах довкола Митрополита, було нас 12-15 осіб. Мої співбесідники, в більшості були молоді люди, донедавна старшини і вояки УПА, про яку чув я багато в Ленінграді, а зокрема під час поїздок в Україну. Їх політичні цілі я розумів і співчував”.

„Впродовж двотижневого побуту в Тайшеті я назавжди став їх другом. Крім Митрополита, всі вони були арештовані недавно, в той самий день, майже одночасно, хоч жили в різних місцях, куди їх вислано після закінчення тюрми за їхню участь в боротьбі за незалежність України...”

**Після сибірської каторги прибів Блаженніший Йосиф
Сліпий до Риму, одягнений в одяг советського
каторжника**

„Про те, що почув я того вечора в Тайшеті, Митрополит журливо слухав, мабуть вже не перший раз. По вечері друзі скоро все попрятали й залишили мене одного з Митрополитом. Він став питати мене про моє життя, рідню, працю в Ермітажі. Я оповідав йому про величезний музей, де працював я 7 років, про моє навчання в університеті, про археологічні і музейні поїздки на Крим і в Україну. На основі моїх спостережень, а також інформацій одержаних з першої руки у Львові і в інших містах України, я оповідав йому як під плащиком „боротьби з буржуазним націоналізмом” советські варвари нищать українські бібліотеки, національно-історичні пам’ятники та мистецькі архитвори. Митрополит був дуже уважним і милим слухачем. і напиз розмова велась ще довго після „От-

боя", тільки ми трішки посунулись в глибину причі, до стіни".

„Наступного дня, зараз після сніданку, в камеру ввійшов наглядач і кликнув: „Сліпий, собірайсь с вещами". Наш куток заметушився, допомагаючи Митрополитові поскладати небагато речей, що мав і що залишилось з їди. Ми сердечно попросились і він вийшов".

Про побут Блаж. Йосифа у Вихоревці згадує і російський дисидент Юрій Машков в статті „Став християнином під час 17-ти років лягрю". Він був арештований 24 листопада 1958 року, коли йому було 20 років і спершу був у тюрмі Луб'янка, а потім Лефортово. Про зустріч з Блаж. Йосифом він згадує так:

„Перший етап — Сибір лагер 420 у Вихоревці. Тут між іншими бачив я кардинала Сліпого і іншого відомого дисидента Шифріна. Праця, драти, поліцейні пси, великі морози, постійні обшукі до нага на дворі. Кардинал Сліпий робив велике враження на всіх. Був справжній патріарх, обороняв нас коли міг і всі каторжники його любили за його любов і його вірагу. По чотирьох місяцях мене перенесено до лагеря Чуна, де ми будували оселю, потім праця на замерзлій землі в лагері Тайшет, а потім 7-ий лагер в Мордовії..."

Блаженнішого Йосифа перевели з Вихоревки до лагеря Новочунка (завжди на так званій Тайшетській трасі).

При кінці грудня 1960 року Блаж. Йосифа повезли ще раз до Києва і питали про його вимоги „максимум і мінімум" від советського уряду і, не зважаючи на перестуду, посадили в тюрму на вулиці Короленка. Потім намовляли знову виступити з якимись відозвами проти папи, проти націоналістів закордоном і проти закордонної опозиції. Кілька разів водили Блаженнішого Йосифа до міністра, а він переконував про неправильність Унії. Як в минулому, так і в 1961 році в Києві Блаженніший давав відмовну відповідь та й збував їх тим, що вони не признавали його Митрополитом, але звичайним в'язнем, закінчуючи: „Ви знущаетесь наді мною і над Церквою, нищете, руйнуєте все, що є, і ще хочете, щоби я виступав проти тих, які співчують зі мною і мене боронять".

Там, у київській тюрмі, в ізоляторі, Блаж. Йосиф, маючи 70-тий рік життя, виснажений до краю 16-літньою каторгою та допитами, написав на сам день свого народження 17 лютого

1961 року два довгі письма-оскарження (жалоби) советської влади в Україні. Одне було заадресоване до першого секретаря комуністичної партії в Україні, а друге до українського уряду.

**Папа Іван XXIII дякує Господеві за щасливий
приїзд Блаженнішого Йосифа Сліпого**

За те кинули його на найтяжчий етап з Києва до Мордовії куди приїхав, мабуть, в жовтні 1961 року. 12 жахливих переселень, з найгіршими бандитами, в голоді і нічних холодах. Дуже тяжко хворий доїхав до Мордовії, дістав запалення легенів і лікар положив його до стаціонара, але „опер” викинув його зі стаціонара з гарячкою 39-40°Ц. Мусів лежати в бараку і литовський священник о. Сваричаскас врятував його пігулками пеніциліни, але ослабло серце.

По місяці-півтора відіслали Блаженнішого назад до лагерь „верующих”. Раз вигнали Блаженнішого вночі на роботу і начальство думало, що він не вийде і впродовж 2 годин було 3-4

контролі, від найвищої до найнижчої влади, щоб перевірити чи він вийшов вночі на роботу.

Після того, на основі **4-го позаочного присуду**, Блаженнішого Йосифа перевели до тюрми разом з о. Сваринскасом і одним православним українцем. Звіздам виводили тільки раз на добу до туалети. Блаженніший Йосиф знову занедужав, лікар нічого не хотів слухати, але завдяки о. Сваринскасові одержував деякі ліки і ними рятувався. Це було в **1962 році**. Як Блаж. патріарх Йосиф довідався в 1983 році, що о. А. Сваринскаса знову ув'язнено, то писав про нього „До Братів Литовців” (29. I. 1983).

„...Знаю о. А. Сваринскаса з моїх, тому двадцять років, з ним зустрічів і співжиття в часі неволі, ув'язнення і каторги. Ми з ним несли спільний хрест терпінь, упокорень і тривоги. Він був мені вірний як Тит Павлові у в'язниці і зазнав я від нього багато потіхи і підтримки та помочі. Він є славою литовської католицької Церкви і Народу”.

Від жовтня 1961 року до свого звільнення в січні 1963 Блаженніший перебував в Мордовії.

При кінці 1962 року ввечері прийшов до Блаженнішого Йосифа начальник політчастини і почав розпитувати, як йому живеться, а наступного дня перенесли Блаженнішого до стаціонара і дали ліжко та кращий харч. По таборі рознеслась вістка, що „Папа освободжує Митрополита Сліпого”. Начальник табору казав Блаженнішому написати якесь письмо в справі звільнення. У зв'язку з цим Блаженніший написав про всі кривди та знущання і про розпачливе становище.

Незабаром одного дня повезли Блаженнішого автом до центрального лагерного пункту, де зібрався увесь штаб і приїхав міністер Мордовської АССР з Саранська. Він, в присутності всіх прочитав Блаженнішому декрет Верховного Совета про його звільнення від дальшої кари.

П о с л а н н я

Як сказано вище, Блаж. Йосифа арештовано 11. 4. 1945, а по однорічній слідстві в київській тюрмі був суд і його засуджено на 8 років. Потім вислано до різних лагерів. Мало хто знав, де він карається і то не тільки у вільному світі, але й в Галичині. Однак митрополит-каторжник і на каторзі знайшов

спосіб, ризикуючи збільшенням кари, щоб піддержувати на душі своє стадо, своїх вірних, зокрема Посланнями з заслання, які розходилися в численних переписах.

Про **три Послання в 1948 році** згадав ісповідник віри о. Григорій Готра, ЧСВВ, в Детройті, 5 грудня 1965 року під час відзначення на пошану Блаж. Йосифа. „Між іншим, — казав він, — і в мене знайшли одне з переписаних Послань митр. Йосифа — Послання про піст. І це Послання стало причиною і мого арешту в 1948 році. Я тоді — криючись перед більшовиками — перебував в селі Вербилівці, повіт Рогатин. Мене там віднайшли агенти більшовицької безпеки, зробили обшук в моїй хаті, і — між іншим знайшли там Послання митр. Йосифа про піст, мною переписане. Дуже випитували мене тоді, звідки я маю це Послання. Я сказав, що хтось із студентів Медичного Інституту в Львові доручив мені це Послання, а я переписав його для себе, а саме Послання віддав. У **грудні 1948 року мене перевезли у Станиславів** і тут стали мене розпитувати про походження Послання митр. Йосифа. Я довідався від слідчих, що це **вже третє Послання митр. Йосифа в 1948 році** і за ним вони вже довгий час шукать, бо воно протидержавне і політичне. І ось це Послання митр. Йосифа було — між іншими — підставою, що мене засудили при кінці лютого 1950 року до „исправительних трудових лагеров” на далекому Сході”.

Послання про Піст. „Лине наша гаряча молитва до Бога, щоби цьогорічні 40 днів усьогоного умиртвіння душі і тіла постом, милостинею і молитвою, не проминули для Вас, Дорогі, незамітно і безслідно, але щоби стали благодатним чинником віновлення духа, освячення і надприродного відродження”. Слідє довше розважання про Страшний Суд, як ввєдення і приготування до Пасхи. „Тому перестаньте плакати, --- закликав Блаженніший, — і сумувати, всі пригноблені і прибиті, випряміть свої згорблені плечі, роз'ясніть свої зморщені лица, возрадуйте і возвеселіться, бо то Свято, в якому Христос обтер слєзу з кожного лица...”

Не зважаючи на всі усьогоні старання, не можна було тепер дістати інших Послань. А їх було більше, тобто в 1948 році, — три і в 1954 році — два. З цього можна зробити висновок, що кожного року було бодай два Послання, які доходили до священників і вірних не тільки в Західній Україні, але і на

Сибірі. Це потверджують письма священників, наприклад о. Івана Машака.

„На терені Галичини доходять до вірних переписувані і передавані з рук до рук Послання митрополита Йосифа з Далекого Сибіру і відомості про третій засуд за Послання після острєї заборони щонебудь писати”.

Подібно було й на Сибірі, тобто, що священники одержували від Блаж. Йосифа послання.

Такі досвідчені каторжники, як А. Шифрін і інші були переконані, що советська влада не звільнить Блаж. Йосифа і не випустить на волю, бо він „був для українців духовним прапором”. „Та трапилося чудо, — пише далі Шифрін, — по митрополита Сліпого приїхали з Москви якісь кагебісти і забрали його так швидко, що він ледве встиг попрощатися з друзями. Куди його повезли ми не знали. Але незабаром до одного нашого хлопця приїхала на побачення дружина. Вона розказала, що слухала в закордонному радіо про виїзд Йосифа Сліпого до Риму. Від’їзд Митрополита приголомшив усіх нас: з безмежної далечини до нас прилинув аромат волі”.

Про звільнення Блаженнішого Йосифа писав до каторжників о. Сваринскас з Литви, що вийшов на волю дещо раніше, кажучи: „Цекус (лат. — сліпий) промовляв через ватиканське радіо і говорив про своїх учнів з келії”. Про це пише у своїх споминах о. Й. Кучинський додаючи: „Про обставини звільнення я чув різні здогади. Очевидно, головну роль в тому мав Іван XXIII”.

ДИТЯЧА МОЛИТВА

*Отче наш, Господи Боже,
Пошли мені щастя,
Воно в житті pomoже.
Дай здоров'ячка і сили,
Щоб в бою ніякі*

вороги не скошили.

Цього і прошу

для мамі і тата,

Щоб не знала лиха моя хата.

Ще одне прохання маю.

*Перед личком руки складаю,
Стаю до Тебе на коліна —
Згадай, Боже, про Україну!
Вона моя друга мати,
Годі їй в ярмі страждати,
Хай не буде над нею*

Москви тінь.

В ім'я Отця, і Сина,

і Святого Духа.

Амінь.

ІЗ СЛІВ ПАТРІЯРХА ЙОСИФА СЛІПОГО

Найближчими нам по вірі і крові є наші православні брати. Нас єднає традиція рідного християнства, спільні церковні і народні звичаї, спільна двотисячолітня культура! Нас єднає спільне змагання за самобутність рідної Церкви, за її Повноту, якої видимим знаком буде єдиний Патріархат Української Церкви!

Патріарх Йосиф Сліпий

Всі ми, католики і православні, боремося за востання нашої Церкви і за її духовну силу в Україні і в країнах поселення наших вірних. І всі ми несемо важкий Господній хрест, ісповідуючи Христа!

Отож заповітую вам усім: моліться, працюйте і боріться за збереження християнської душі кожної людини українського роду і за весь український Нарід і просіть Всемогучого Бога, щоб Він допоміг нам завершити нашу тугу за єдністю і наші змагання за церковне з'єдинення у здвигненні Патріархату Української Церкви!

...Не можна нині бути чесною українською віруючою людиною, яка була би проти Патріархату. Найідейніший загал українського народу бачив впродовж всієї історії по нинішній день свій рятунок і свою об'єднуючу силу в Патріархаті!

...Наша Церква... існує вже як патріярша Церква! Статус патріяршої Церкви є єдиною можливістю відгородити християнське життя в Україні, відсепарувати себе раз назавжди від московської патріархії і усунути трагічну у наслідках переяславську угоду. Патріярший статус стане заборолом перед зазіханнями московської патріархії і перед включенням нашої Церкви у латинську. Цей патріярший статус існує, ми його здобули, і з ним ідіть відважно у нашу майбутність з Божим благословенням.

...Страждання українців католиків є тим більше, що багато кіл у Римо-Католицькій Церкві, включно з її найвищими установами, дало себе засліпити і водити за ніс російському псевдоекуменізмові. Звідси ми заключаємо, що в тих колах немає жодного розуміння ані навіть співчуття для цієї страдницької Церкви.

Страждання цієї Церкви промовчуються, а її боротьба за дальше життя ще й тим утруднюється, що стосунок тих кіл до суттєвих справ Української Церкви здебільша ігнорується. Замість морально підтримати і скріпити цю страждучу Церкву бачилося б радо її утрощення. Воно може звучати як парадокс, якщо сказати відверто: і безбожницький осередок Москва-Загорськ і названі католицькі кола бажають скорого зникнення Української Католицької Церкви з поверхні нашої планети.

Перемоги Христа є безсумнівним запевненням нашої остаточної перемоги на тернистому життєвому шляху. Христос не усунув терпіння і хрестів для людей на землі, але за їх несення і перенесення святочно прирік славний кінець і високу нагороду. Життєвий шлях кожної людини від дитинства до пізньої старости не вистелений квітами, але колочками! Не пощади́в їх Господь нашої Церкви і нашому народові впродовж цілої істо-

рії, зокрема в останньому столітті... Тернистий шлях з переважним хрестом простелився перед нашою Церквою і народом. Тисячі священників, монахів і монахинь та вірних християн — синів і дочок нашого народу, ісповідників і ісповідниць понесли мученицьку смерть, наповнило тюрми, пішло на вигнання і коротало свій ісповідницький вік, заливало кров'ю і стелило кістками свою дорогу.

...Український народ, стань уже раз собою. Позбудься своєї вікової недуги сварів і чварів, вислугування чужим, підлецування і пониження, бо на встид і сором не бракує їх і нині в наших національних і церковних провідних кругах. Отрясися зі своїх вікових недостач, стань на свої ноги в Україні і на поселення!

...Народе, піднеси свою голову, випростуй свої руки!..

Тетяна Беднаржова

АВГУСТИН ВОЛОШИН

17 березня 1994 року минуло 120 років від дня народження доктора теології, президента Карпатської України, професора педагогіки Українського Вільного Університету, його останнього ректора в Празі о. Августина Волошина.

Процес національного відродження України, її державотворення, вимагає серйозної і відповідальної роботи з дбайливого збирання і повернення народові його духовних скарбів, штучно відібраних у нього.

Український народ дав світові чимало визначних діячів культури, видатних вчених, педагогів. Та імена багатьох з них в минулі десятиліття ігнорува-

о. Августин Волошин

ли, замовчували хоч їхній доробок безцінний для української і світової культури.

Сьогодні щент розсипаються ті стереотипи, які протягом десятиліть нагромаджувалися в советській історіографії. Віднині доктор теології, президент Карпатської України, професор педагогіки Українського Вільного Університету в Празі, його останній ректор, починає входити в нашу свідомість не як, за словами „Історії Української ССР”, „запеклий націоналіст пронімецької орієнтації”, а як славний син України, який зробив все можливе для її добра, справедливості, свободи.

Для повної характеристики і оцінки його багатогранної спадщини потрібні дослідження, написані на достовірних історичних джерелах, які б показали не лише довголітню громадсько-політичну діяльність А. Волошина, а і його наукову діяльність як вченого — педагога, особливо празького періоду. Цей аспект спадщини А. Волошина залишається невідомим навіть у наукових колах. Відкриття архівних фондів в Києві, Празі дає можливість всебічніше вивчати спадщину А. Волошина.

Народився А. Волошин 17 березня 1874 р. в селі Келечині біля Волового на Підкарпатській Русі. Батько його був священиком. Виховання в національно-свідомій родині, де панували добрі народні звичаї і традиції, сформувало в талановитого хлопчика основи національної свідомості. А. Волошин закінчив ужгородську гімназію, потім богословську семінарію, фізико-математичний факультет Вищої педагогічної школи в Будапешті. Після її закінчення йому було присвоєно звання професора математики та фізики. На цій посаді він працював спочатку професором учительської семінарії в Ужгороді, а потім її директором (1912-1938). За часів його директорства з ужгородської вчительської семінарії вийшло між народ багато свідомих вчителів, які сприяли формуванню української національної свідомості широких кіл Підкарпатської Русі.

У 1897 р. Августин Волошин одержує диплом вчителя народних шкіл. Людина різнобічних наукових інтересів А. Волошин добре володів церковно-слов'янською, чеською, угорською, німецькою, словацькою, сербською, російською, латинською та грецькою мовами. Таким чином здобув ґрунтовну підготовку як з гуманітарних, так і з природничих наук.

Педагогічну діяльність поєднує з роботою греко-католицького священика, маючи сан каноніка, іменований в 1939 р. пап-

ським шамбеляном. А. Волошин стає в обороні кирилиці і старослов'янської мови в церковних відправах. Заслугує вдячності послідовна його боротьба проти запровадження угорської мови та латинського алфавіту в церковних та шкільних книгах. Будучи глибоко релігійним і милостивим до інших віровизнань, А. Волошин в своєму Заповіті, зробленому перед свідками 19 серпня 1944 року, народові Карпатської України, заповів оновлювати церковну єдність для благоденства України: „Із гарячої любови до тебе, народе мій, бажаю, щоб ти чим скоріше оновив свою церковну і народню єдність і щоб в будучности не дав себе розбивати чужими інтересами”.

Не можна навіть перерахувати ті добродійства, які зробив А. Волошин за своє життя. В 1932 р. зі своєю дружиною подарував княжий дар на греко-католицький сиротинець „Свята Родина” 300,000 крон, а також поверховий дім в користь сиротинцям. 100,000 крон подарував для бідних, залишених руських сиріт в Ужгороді. Не можна без хвилювання читати Заповіт, в якому А. Волошин весь свій маєток, гроші в готовості і в ощадних книжках заповідає єпархіяльним училищам, семінаріям, сиротинцям, товариствам Карпатської України.

З ініціативи А. Волошина в 1932 р. в Ужгороді було створено товариство „Просвіта”, був почесним головою цього товариства, та головою видавничої та літературно-наукової комісії, був також організатором „Учительської громади”, очолював „Педагогічне товариство Підкарпатської Русі”, виголошував промови на з'їздах товариств, пробуджуючи національну свідомість народу.

Важливою гранню творчості о. А. Волошина була його діяльність на ниві української періодики. Редагував газету „Наука”, яка виходила українською мовою, а також газету „Свобода”. Корисним був і його „Благовісник” — духовна газета, що виходила з 1922 р. Дуже важливі матеріяли до історії, культури та побуту краю побачили світ на сторінках календаря „місяця-слова”, що його у формі книжкових альманахів, видавав А. Волошин від 1902 р. Протягом багатьох років сторінки часописів, тижневиків, які видавав, редагував А. Волошин висвітлювали важливі події національно-політичного характеру. „Наш нарід на Підкарпатській Русі є український або іншими словами малоруський або русини. Жадаю на основі наукової правди, щоб нас називали українцями і заявляю, що і сам себе так називаю”.

В 1918-1920 рр. о. А. Волошин відіграє величезну роллю в політичному самовизначенні Підкарпатської Русі. В 1918 р. засновує Руську народню Раду, а в 1919 р. створює Християнську Народню партію. Від неї його обирали депутатом до Чехо-Словацького парламента. 26 жовтня 1938 р. президент Чехо-Словаччини Т. Масарик іменував його прем'єром автономного Карпато-Українського уряду, а Сейм Карпатської України у Хусті 15 березня 1939 р. обрав його президентом самостійної Карпатської України. Було прийнято конституційний закон, в якому втретє українську мову було визнано державною, законодавчо закріплено синьо-жовтий прапор, який містив тризуб, і національний гімн „Ще не вмерла Україна”. На маленькій території тоді виходило 10 українських газет та журналів. Рідною мовою послуговувалися в урядових установах, збройних силах — Карпатській Січі. Населення підтримувало таку політику. В багатьох містах і селах Галичини відбувалися збори та демонстрації на знак солідарності з Карпатською Україною. Ініціатором багатьох з них був Роман Шухевич. Однак фашистська Угорщина готувалася до окупації краю. Розпочалися кровопролитні бої. Січові частини вмирили, але в полон не здавалися. Прикро читати, коли береш до рук академічні томи історії Української ССР: „З метою посилення терору проти трудящих було створено воєнізовану „Карпатську Січ”. Це страшний наклеп на тих, кого розстрілювали без суду і слідства. Після важких боїв проти Карпатських січовиків угорські війська зайняли край. А. Волошин з частиною січовиків та уряду емігрував до Праги. В 1939-45 рр. присвячує себе науковій та педагогічній діяльності. Дістає титул професора педагогіки, стає керівником катедри педагогіки та психології Українського Вільного Університету в Празі, а в 1945 р. виконує обов'язки його ректора.

Через кілька днів після вступу советських військ до Праги його було заарештовано, переведено до Москви. Помістили його в одну з камер-одиночок Лефортовської тюрми. 17 липня 1945 р. обірвалося його життя. Він став жертвою сталінських катівень і сьогодні постає в нашій пам'яті у шерензі мучеників за Україну.

В 1900-1945 рр. Августиним Волошином написані підручники для початкових, середніх та вищих шкіл: „Азбучка”, „Читанка”, „Граматика”, „Практична граматика малоруської мови”, „Арифметика”, „Математика”, „Фізика”, „Історія педагогіки”,

„Педагогіка і дидактика”, „Педагогічна психологія”, „Психологія”, „Педагогічна хрестоматія”, „Логіка”, в кількох томах „Нариси педагогіки”, монографії та статті: „Про соціальне виховання”, „О письменном язичі підкарпатських русинів”, „Памяти Александра Духновича”, „Про шкільне право будучої Української держави” та інші. Уже сам перелік цих праць свідчить про значний внесок А. Волошина в педагогіку та психологію. Цілими десятиріччями учні народніх шкіл, гімназій та учительських семінарій Підкарпатської Русі користувалися підручниками, які укладав А. Волошин. Їх перевидавали з року в рік.

Рідній мові А. Волошин надавав неоціненне, першорядне значення. „Дитина п’є духовне життя з грудей рідного слова”, „мова кожного народу витворена самим народом”, закликав „творити дитинство рідної мови”. Ця теза варіюється в багатьох підручниках, наукових працях вченого-педагога.

Монографія А. Волошина „Методологія навчання”, яку нам вдалося відшукати в Слов’янській бібліотеці в Празі, як і підручник Григорія Ващенко „Загальні методи навчання” та „Виховний ідеал”, стали першими систематичними викладами стрункої системи педагогічних поглядів, заснованих на багатовіковому духовному досвіді українського народу.

А. Волошин державно-громадянське виховання розглядає з позицій національного відродження українського народу. Громадянськість — А. Волошин, як і відомий німецький філософ і педагог — теоретик громадянського виховання Георг Кершен-тайнер (1854-1932) розглядає, як інтегральну якість, яка поєднує в собі совість, свободу, активну життєву позицію, переконаність, любов до свого народу, Батьківщини, рідного слова, почуття обов’язку та відповідальності, надавав їм педагогічного змісту, сповнював християнським, загальнолюдським гуманістичним виховним значенням.

В советській педагогіці, під гаслом непотрібного пролетаріату, практично не досліджувалось християнське виховання, або перетворювалось в негатив. Цю прогалину заповнюють праці А. Волошина, в яких він ґрунтовно, професіонально аналізує гуманістичну спрямованість християнського виховання.

Сьогодні в Україні у зв’язку з розвитком демократії гостро постали вічні проблеми — віри, надії, милосердя, любови, духовності, совісти, обов’язку, внутрішньої свободи, смислу життя, морального самовдосконалення. Саме їх замовчували. Вва-

жалося, що можна виховати советську людину, обійшовши ці поняття з допомогою лише ідеологічних штампів і шаблонних заходів. Думки доктора теології А. Волошина з приводу категорій любови, віри, надії допоможуть нам зрозуміти, що віра і надія — то є морально-психологічна сила, яка забезпечує адаптацію людини до умов соціального життя. Тим більше ці почуття потрібні дитині, яка не має достатнього досвіду життєвих відношень.

Перечитуючи праці А. Волошина, починаючи від шкільних підручників, часописних статей, газетних кореспонденцій і закінчуючи науковими дослідженнями, відчуваєш їхнє чітке патріотичне, національне спрямування. Педагогічні твори А. Волошина перейняті психологічними спостереженнями, характеристиками і міркуваннями. В них він виявив себе як високо освічений, глибокий і оригінальний психолог і педагог.

Ідеї, висловлені в його творах, актуальні й сьогодні, добре прислужаться нинішнім наставникам дітей і молоді у практичній реалізації завдань освіти, навчання, виховання, визначених концепцією української національної школи.

Треба докласти ще багато зусиль, щоб духовні скарби Провсвітанина у період державотворення України стали надбанням української культури.

Повним правом словами Івана Франка можемо сказати, що Августин Волошин був тим, який:

„Все, що мав у житті, він
вівдав
Для одної ідеї,
І горів, і яснів, і страждав,
І трудився для неї”.

М. Гай

ПЕРСТЕНЬ

Біль кинув його з грані життя на грань смерті. Він думає тільки про смерть, він прагне її як ніколи нічого в своєму житті не бажав. Нічого, нічого, тільки смерті!!!

— Держи покрепче, й..... Он еще дергается!

(— Тримай сильніше, й... Він ще шарпається! — ред.)

Похабна лайка вже не сприймається його мозком. В лице йому вдаряє п'яний перегар ката, але і того не сприймають вже його органи чуття. Усе його тіло, вся матеріальна суть сприймає тільки біль, який обпалює полум'ям від стіп до голови... Голова болить найстрашніше. Коли б зараз її відрубали, яке б це було блаженство!

В'язень на землі звивається від муки. В його правому оці — щось вбито гостре, металічне. До того як цей біль вдарив, пройнятий жахом мозок уловив наче контури великого ржавого цвяха. А тепер темрява і він в тій темряві вие наче тварина. Голос мученого вривується в широкий світ неочікуваним сполохом.

— Ти у мене заговориш, сволочь!

— (Ти у мене заговориш, сволочь!)

По лиці тече кров і весь він в кривавих ранах та синцях від знущань ще по дорозі до районної яблунівської тюрми.

— Говори где Сокол?

(— Говори, де Сокіл?)

Сказати... Так, він ще в силі відчинити уста і сказати слово, саме те слово, яке вони хочуть почути. Він тільки вимовить те слово і біль зменшиться, його піднімуть з землі, викличуть лікаря... Але не те слово, а нелюдський зойк виривається з горлянки катованого.

— Бандера! Ми тебе сейчас...

(— Бандера! Ми тебе зараз...)

Кати п'яні вщент від тількищо розпитої самогонки, від почуття власної вседозволеності і власної сили. Вони потягуються мов ситі хижакі, розпростовують спини і розглядають з явним вдовolenням свою роботу. Цей, що лежить окривавлений на землі — людина, і ці, що стоять над ним з замараними кров'ю руками також — люди.

У в'язня навіть уже руки і ноги не скуті. Адже він не спроможний навіть повернутися, не те що встати. Це вже не молодий сильний юнак, а шматок понівеченого „м'яса". Вони знають: цей хлопець вже ніколи більше не зведеться на ноги. З того місця його поволочуть у завалену трупами криницю. Як він чекає того кінця! Хоча б скоріше! Скоріше! А смерть зволікає, не приходить. Господи, чому вона так бариться?!

— Х.. с ним! Я устал.

(— Х.. з ним! Я втомився.)

— Слушай, родиться від тої лайки „ідея” у старшого — давай, этот самий і нажмём.

(— Слухай, родиться від тої лайки „ідея” у старшого — давай, цей самий і натиснем.)

— Ха, ха, ха! — регіт п'яних катебістів будить ніч. А ніч темна, непроглядна і така немилосердна. Вона присипляє усе довкруги, тільки мозок в'язня обминула. Смерть не приходить. Кати чоботиськами наступують на руки і ноги і знову нахиляються над ним... Що вони чинять йому? Що чинять?! Він не бачить, але чує, що такий нестерпний біль в'їдається в його тіло, що він боїться: ось-ось скаже де Сокіл, він більше того не видержить. І знов з горла виривається тільки крик, — той крик гасить несказане слово. Людський зойк б'ється о брудні стіни льоху і здається, стіни тремтять. А кати вовтузяться над розпростертим тілом... Сказати!!! Все сказати зараз, все, що знає. Байдуже, що буде потім. Та і який суд людський, чи Божий осмілиться його осудити?.. Божий... Він враз усвідомлює: над ним — Бог.

Малим хлоп'ям він клякав разом з матір'ю в церкві перед Розп'яттям і з острахом дивився на пробиті руки Христа.

— Мамо!

— Чого тобі, сину?

— За що Його?

— За гріхи наші. Щоб ти не кривдив нікого, навіть маленьку комашку.

— Я не буду.

За своє недовге життя скривдив він, чи ні?

„Прийди, допоможи”... — звертається до Христа шепотом посинілих губ.

— Что он сказал?

(— Що він сказав?)

— Да ничего он не сказал. Хватит, замучил гад. Пошли отдохнуть!

(— Та нічого він не сказав. Вистачить, замучив гад. Ходи відпочинемо!)

Значить почув. Христос почув... Кати його нарешті залишають. Хитаючись на нетверезих ногах вивалюються по черзі в двері, що ведуть у друге приміщення. Він залишається сам. Лямпа тьмяно блимає, немов не хоче освічувати стіни того

жахливого місця, мокру від крові і мочі долівку. Є у вічності хвилини, коли злочин відчують навіть мертві предмети. А може вони і не мертві?..

Садисти відпочивають. Хто поклав руки на стіл і клосе носом зачовгані дошки, хто тягнеться до недопитної пляшки.

Марта Гай, особиста секретарка
Петра Полтави-Федуна, зв'язкова
до Провідника ОУН Романа
Шухевича

В'язень один... Сильний біль не вщухає, найгірше око, голова, низ живота. Та все ж цей біль зараз ще терпимий і він не кричить. Хоч би краплю води на спалені уста. Але тут, під землею, хто почує його прохання і хто зможе воду подати йому? В'язень насилу піднімає руку і торкається лівого ока. Воно ще не ушкоджене, але вже невидюче так, як праве. Боже, як страшно! Рука безсило сповзає по лиці і тут він відчуває доторк металу. Перстень! Вони не забрали його, як забрали годинника. Та і чого б його забирати? Не золотий, не срібний, а так собі. Тільки на тому перстеневі вигравіруваний тризуб...

— Давай, друже, перстнями поміняємося, щоб пам'ятали один одного до смерти.

— Ти ще вернеш в село?

— Прийду. Через тебе зв'язок наша сотня з селом буде держати. Не боїшся?

— Ти що? Хіба мені Україна не дорога?

— Значить домовилися. Тільки нікому ні, ні...

— Що ти, Петре!

— Забудь. Сокіл я тепер. З Петром ти малим корови пас, в ставку таляпався. І ще, — додав якось схвильовано Петро, — маму мою бережи, вона залишається сама, а ворогів багато.

Петро... „Сокіл”... В'язень знає дорогу до їхньої сотні, і де зараз переховується мама Петрова знає також. Його раптом охоплює страх. Він боїться, що в дальшому може не видержати тортур, якщо смерть не прийде скоро. Це страх перед болем, і перед ворогом, і перед зрадою. Той страх здавлює петлею горло і в'язень чує, що він задихається, що в грудях не стає повітря. Він піднімає руку до горла, щоби розірвати цю невидиму петлю і знов усвідомлює, що на пальці у нього перстень. Чути, як в другій кімнаті горланять енкаведисти якусь невідому йому московську пісню. Господи, та ж вони за той перстень з тризубом ще гірше мучитимуть, добре, що дотепер не додивилися. А хіба може бути гірша мука як зараз? В'язень не знає, тільки розуміє, що перстень треба заховати. Але де? Але як? І тут несподівано така туга проймає серце, такий жаль! Зусиллям волі піднімає перстень до уст, щоб поцілувати, щоб попрощатися з дитинством, з молодістю, з другом, зі своїм селом... І в цю хвилину чує, як наближаються кроки його катів. Ідуть! Пізно, вже нічого не вдіє. Хіба що... кров'ю замазати, щоб не видно було що на ньому за знак. Хай піде цей перстень у могилу разом з ним.

Гомінко ввалюється відпочила ватага.

— Давай, Ваня, кончай с ним!

(— Давай, Ваня, закінчуй з ним!)

В'язня знов притискають чобітьми до землі і засукують рукави...

— Он у мене тепер заговорит!

(— Він у мене тепер заговорить!)

„Господи Ісусе Христе, Ти ж через те все пройшов, через те розп'яття”... Знову в його тіло гострими цвяхами всвердлюється біль, хоч осліплений, не бачить, що вони творять.

— Где Сокол, твою м...?

(— Де Сокіл, твою м...?)

„Господи, визволи, приходи скоріше, при-х-о-о-ди!!!”

І, о диво! Він приходить. Нахиляється над закатованою людиною і дивиться їй в душу. Від Божого погляду біль щезає і велика, потойбічна ясність огортає в'язня, закриває від його погаслого зору і ворогів, і льох, і увесь світ...

— Он уже не дышит!

(— Він вже не дихає!)

Над тілом нахиляється руда фізіономія.

— Давай ближе керосінку! — енкаведист освітлює лице в'язня і сахається, — ти смотри, он улыбається!

(— Подай ближче гасницю! — енкаведист освітлює лице в'язня і сахається, — ти дивися, він усміхається!)

Катам, здоровим, живим, повним сили, що стоять над тілом замордованого, стає моторошно.

— Подох, а не сказал — шепоче крайній.

(— Здох, а не сказал — шепоче крайній.)

— А может и не знал. Да кто такое выдержит?

(— А може і не знав. Та й хто таке видержить?)

— Пошел ти на... — зривається лютою лайкою старшина, — знав гад, я уверен что знал. — І повертається до товариша, — полей водички, кров на руках одмою.

(— Пішов ти на... — зривається лютою лайкою старшина, — знав гад, я переконаний що знав. — І повертається до товариша, — полий водички, кров на руках відмию.)

Світає. За Яблуневом на сході з'являється багряна смужка і пташки, не відаючи людських діл, знімають радісний щебет. Земля... Десь далеко, за далекими границями кличуть до молитви дзвони церковні. Тільки українська земля, обідрана з дзвонів, мовчить.

З-за горизонту показується сонце, настає новий день. Але це не звичайний день, це — Число. Бо він з тих, що наступатимуть один за одним невимоложно приближаючи судний час. І настане ранок, коли брати піднімуть з могили перетлілі кістки в'язня і на здивування всіх викотяться з тих кісток перстень з вигравіруванням тризубом — священним знаменням цієї нескоро реної землі.

ГОЛОС СЕРЦЯ

Коли світанок не зайшов ще у палату,
Й нічна темрява ще чаїться за вікном,
Мені не спиться... Думаю про плату
За дні прожиті нами під ярмом.

Страшна це плата! Адже не монети,
А душі наші на торгашний стіл
Метнули вороги і явні, й скриті
Під регіт сатани і шквал брехливих слів.

Немов у танку силюети темні
Переплелось все: І завись, і любов,
Переплелось велике і нікчемне, —
В вальпургієву ніч не чути молитов.

О, браття! Опускаюсь на коліна
І простягаю руки в ту кромішню тьму,
Прощу, згадайте обов'язок Сина,
В світлиці Матері поставте знов свічу!

Що ж вам сказати? Як торкнутись серцем
Холодних уст в цей лютий буревій?
Адже я з вами говорю не вперше,
Адже народ ви мій! Народ ви мій!

Як в грудях запекло! Чи звать сестру на поміч?
Що вдіє голка людського шприца,
Коли із Господом стоїть покірно поруч
Сльозами вмиа людська душа?!

Простіть. Я не суджу вас, справді.
Хіба в моєму оці скалки теж нема?
Я тільки прошу: жиймо знов по правді,
Як в час, коли не знали ще ярма.

Благаю тільки вперто, у надії:
Любов нам треба, Віру віднайти,
Щоби свічу, священний племін Мрії
В світлиці Матері угору піднести.

АЛЛА ГОРСЬКА

„Світлим Добрим Духом пройшла Вона між нами з вірністю неопіта, що раптом знайшов землю і віру предків. Вічна Слава Людині, Художниці, яка залишиться для нас втіленням людської мужності, сумління і рідкісної відданості людям”. (Напис на щиті під час похорону Алли Горської 7 грудня 1970 року в Києві).

Алла Горська

Василь Стус

ПАМ'ЯТІ АЛЛИ ГОРСЬКОЇ

Заходить чорне сонце дня,
і трудно серце колобродить.
При узолів'ї привид бродить.
Це сон, ява, чи маячня?
Це ти. Це ти. Це справді ти —
пройшла вельможною ходою
і гнівно блиснула бровою.
Не вистояли ми. Прости.
Прости. Не вистояли ми,
малі для власного розні'яття.
Але не спосилай прокляття,
хто за державними дверми.
Свари. Але не спосилай
на нас клятьби, що знов Голгота
осквернена. Ти краще потай
по нас, по грішних, заритай.

ПАМ'ЯТІ АЛЛИ ГОРСЬКОЇ

*Ярій, душе! Ярій, а не ридай.
У білій стужі серце України.
А ти шукай — червону тінь калини
На чорних водах — тінь її шукай.
Бо — горстка нас. Малесенька щопта.
Лише для молитов і сподівання.
Застерігає доля нас зарання,
що калинова кров — така густа,
така круга, як кров у наших жилах.
У білій стужі білих голосінь
це гроно болю, що паде в глибінь,
на нас своїм безсмертям окошилось.*

В. Білоус, В. Кучер

ВСТАНОВЛЕННЯ СОВЕТСЬКОЇ ВЛАДИ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ: ЗВОРОТНИЙ БІК МЕДАЛІ

Своєрідність сучасного етапу розвитку нашої країни полягає в тому, що Україна прагне здійснити перехід від тоталітарної системи до демократичного суспільства і незалежної правової держави. Йдеться про державу, в якій пануватиме державна влада і громадяни в рівній мірі будуть відповідальні перед законом, який повністю відповідає принципам моралі, вимогам соціальної справедливості, гуманізму і демократії.

В цьому контексті виключно важливу роль має відіграти знання про історичне минуле українського народу, який впродовж віків боровся за свою державність. Нині побутує думка, що Україна на диво легко здобула свою незалежність, завдяки збігові певних історичних обставин. Та чи ж можна забути той важкий шлях, що його здолав багатостраждальний народ, своєю боротьбою наближаючи цю подію? Одним з питань, що не знайшло свого ґрунтовного висвітлення, є історія встановлення советської влади на західноукраїнських землях, що в 1939 р. увійшли до складу колишнього СРСР.

У новостворених західніх областях УСРС негайно розпочалися перетворення, що мали зрівняти соціально-економічний

лад, який тут існував, з ладом, що утвердився на всій території СРСР. Повсюди почали створюватися партійні і державні органи, які насаджували советські порядки без врахування особливостей регіону. Маючи величезний досвід боротьби з „ворогами народу” відомство Берії почало в буквальному розумінні цього слова, масово розправлятися з „буржуазними націоналістами”, всіма тими, хто не сприймав „радянського способу життя”.

Можна без перебільшення ствердити, що вересень 1939 р. приніс жителям західноукраїнських земель тяжкі випробування. Почалася масова депортація жителів краю у східні райони СРСР, в гулагівські табори та поселення, де люди зазнали поневірянь, знущань та мук, потерпаючи від голоду, холоду, варварського поводження беріївських опричників. З осені 1939 р. по осінь 1940 року було репресовано за політичними ознаками, головним чином депортовано без суду і слідства і навіть без письмових доказів будь-якого злочину з боку жертв, 318 тис. сімей або 1,173,170 осіб, що становило близько 10 відсотків населення Західної України і Західної Білорусії. Висилалися всі, хто „в майбутньому міг би чинити опір” новим властям. У нелюдячості підозрювали людей, які володіли власністю, мали освіту, хто кинув на советську пропаганду потай перебрався через кордон, щоб насолодитися щасливим життям при Сове-тах, можливих „бандпособників” тощо. Спостерігалось масове ущемлення прав людини.

Становище ускладнювалось тим, що місцеві партійні, державні, громадські організації очолювали приїжджі уповноважені з центральних і східних областей України, з Росії. Вони не тільки не знали в багатьох випадках мови, звичаїв, традицій, але й не намагалися пристосуватись до місцевих умов, не бажали бодай поважати місцеве населення, яке довгий час жило в інших соціально-політичних, культурних, побутових умовах. Сталін та його ревні виконавці по суті спровокували громадянську війну на західноукраїнських землях, нацьковували брата на брата, українця на українця, що, звісно, принесло нові жертви з обох боків.

Самоправство, беззаконня, сваволя органів НКВД, партійних, советських працівників викликали масове незадоволення місцевого населення, яке часто піднімалося на спротив проти насильницького „розкуркулення”, вилучення майна, вивезення безневинних людей в Сибір, Казахстан, Середню Азію. Як свід-

чать факти, нова влада змушена була хоч формально вживати певних заходів з метою приборкання беріївських спецслужб, які провокували масове невдоволення народу західноукраїнських земель.

У березні 1940 р. Політбюро ЦК КП(б)У спеціально розглядало питання „Про факти самоправства в деяких районах Львівської області”. В документі йшлося зокрема про те, що в деяких селах Перемишлянського і Краковецького районів місцеві органи влади самовільно провадили розкуркулення заможних селян з вилученням майна, знущанням над громадянами. Дивуватися подібним діям не доводиться, бо досвід „розкуркулення”, набутий органами ГПУ в 20-і — 30-і роки на східних землях України, був повною мірою застосований на території Західної України. Про це свідчать численні документи та безпосередні учасники тих подій, зокрема в особі мирних жителів краю. Іван Маковецький, колишній житель с. Висоцьке Ярославського повіту Львівської області у своїх спогадах пише, що з давніх давен їхня місцевість входила до складу „Руського воеводства” шляхетської Польщі. Зусиллями староруських священиків поборювалось українське відродження, сповідувалась віра у „неділиму” Росію. „Коли восени 1939 року прийшли до Висоцька большевики, — згадує він, — тоді все населення села зовсім вилікувалось з проросійського наставлення. Такої гуртової бридоти наші люди ще ніколи у своєму житті не зустрічали. В часі вивозу 12 родин з Висоцька десь на Бесарабію, навіть такий „кацапський” стовп і оборонець російщини як О. Стеньчак захитався у своїй вірі у Росію”.

Були допущені грубі порушення у стосунках з релігією і духовенством, у відношенні до віри і служителів культу. Церковна земельна власність була ліквідована, відокремлення церкви від держави привело до ліквідації викладання релігії в школах. Були закриті всі католицькі друкарні і часописи. Близько 60 ксьондзів було заарештовано, 14 з них розстріляно. Арештували також православних священиків...

На території Західної України були заборонені всі колишні українські політичні партії, а також громадські, культурні, наукові, торговельні та промислові товариства і установи, зокрема „Просвіта”, наукове товариство ім. Т. Шевченка.

„Советизація” західноукраїнських земель з неменшим тиском продовжувалась і в післявоєнні роки. Для здійснення со-

ціялістичних перетворень із східних районів УРСР та інших республік сюди прибуло понад 86 тис. партійних, советських працівників, спеціалістів промисловости, сільського господарства, системи освіти, охорони здоров'я, культурно-освітніх закладів. Безумовно, можна вважати прогресивними ряд перетворень, що були здійснені в соціально-економічних галузях. Однак, не варто закривати очі на ті ганебні факти порушення елементарних прав людини, або простіше кажучи беззаконня, що набрало масового характеру.

На свавілля, що їх чинили службовці органів МВС, МДБ серед місцевого населення змушені були звернути увагу партійні органи. У липні 1946 р. ЦК КП(б)У прийняв спеціальну постанову „Про недоліки в роботі органів МВС, МДБ, суду і прокуратури по боротьбі з порушниками радянської законності у західних областях УРСР”. В цьому документі йшлося про те, що тільки за 5 місяців 1946 р. було здійснено 965 порушень „соціалістичної законності”. Під цим терміном криються жахливі злочини вчинені органами МВС і МДБ, які вели боротьбу з „бандами” ОУН і УПА. У деяких районах Станиславщини з 3,092 осіб заарештованих в першому кварталі 1946 р., 2,023 особи довгий час утримували в камерах попереднього ув'язнення, були необґрунтовані арешти громадян, їх допити без ведення протоколів, застосування недозволених методів слідства.

Досить переконливі факти зловживань щодо місцевого населення містяться в доповідній записці військового прокурора військ МВС Української округи полковника юстиції Кошарського від 15 лютого 1949 р. „Про факти грубого порушення радянської законності в діяльності так званих спецгруп МДБ” на ім'я секретаря ЦК КП(б)У М. С. Хрущова. З доповідної записки дізнаємося про те, що міністерством державної безпеки України і його управліннями в західних областях, з метою виявлення „ворожого українсько-націоналістичного підпілля, широко застосовуються т. зв. спецгрупи, що діяли під виглядом бандитів в УПА”.

Як згадує один із свідків тих подій А. Дзябюра, що за завданням партійних органів „заготовляв” хліб серед населення Львівської області „енкеведисти переодягалися в цивільне, начіпляли на кашкети тризуб і вирішували на нічні операції”.

Метою створення провокаційних спеціальних загонів та груп було виявлення членів ОУН-УПА, особливо з провідного скла-

ду, збір розвідувальної інформації про дислокацію, кількість, озброєння підрозділів УПА, виявлення та арештів тих людей з мирного населення, хто допомагав упівцям (мовою органів НКВД „бандпособників”). Крім того, своєю дією ці формування мали за завдання дискредитувати політичні підвали ОУН-УПА в очах місцевого населення, національно-визвольну ідею незалежної української держави, внести розбрат і поборювання різних верств українського населення між собою, проти-ставлення „західняків” і „східняків” тощо.

Ці спецгрупи розгорнули свою провокаційну діяльність на території західноукраїнських земель, там, де дислокувались і діяли формування УПА. 3 березня 1945 р. в Тернопільській області діяла створена така група під командуванням майора державної безпеки Соколова в складі 60 осіб. Вона маскувалась під виглядом контрольного відділу Служби Безпеки (СБ). Можна собі уявити всю „геройську” діяльність цієї групи, якщо вище начальство клопоталося присвоїти майорові Соколову звання Героя Советського Союзу „за боротьбу з українсько-німецькими націоналістами”.

Видаючи себе за бандерівців „спецгрупи” піддавали тортурам місцевих жителів, звинувачуючи їх у зв'язках з органами МДБ, яким вони, нібито, видавали членів УПА або ОУН. Після таких тортур ні в чому неповинні люди в багатьох випадках потрапляли до лікарень, ставали інвалідами. Наприклад, у вересні 1947 р. були незаконно заарештовані Львівським обласним управлінням МДБ С. П. Стоцький і К. Г. Дмитрук. Так, як ніяких доказів про їхню антисовєтську діяльність не виявилось, вони були пропущені через спецбоївку МДБ, де внаслідок застосування недозволених методів допиту (катувань — авт.), змушені були обмовити себе. „Настільки жорстокими були тортури, — наголошується в доповідній, — яким піддавались вказані вище громадяни, свідчить той факт, що Стоцький з 22 вересня 1947 року по січень 1948 року знаходився на лікуванні в Лопатинській лікарні і в стаціонарі внутрішньої тюрми УМДБ з приводу глибоких і великих виразок, що утворилися внаслідок застосування фізичної сили на м'які тканини тіла”.

В доповідній наводиться цілий ряд прикладів, коли люди під впливом тортур оговорювали себе, зазнавали моральних і фізичних страждань, пограбувань, знущань. Всі ці дії виправдовувались „оперативними міркуваннями” у боротьбі з оунівсь-

ким підпіллям органів МДБ. Як правило, злочини здійснені спецбойками МДБ приписувались загонам УПА з метою її компрометації. Провокатори спеціально намагались виставляти УПА в непривабливому світлі, настроювати проти неї населення. Вони не гребували нічим.

В пропонованих нами архівних документах спостерігаються випадки осудження окремих порушників „соціалістичної законності”. Однак, на наш погляд, ця практика не знайшла широкого застосування. Як свідчить у своїй доповідній записці згадуваний нами військовий прокурор Кошарський переважна більшість порушень здійснених службовцями МВС і МДБ не розслідувалась, а отже й не каралась. „Більше, того, — пише він, — якщо Військова прокуратура і ставить перед МДБ УРСР питання про покарання злочинців, які грубо зневажають радянські закони, то з боку МДБ УРСР це не знаходить належного і швидкого реагування: вишукуються не стільки докази злочинної діяльності осіб, що грубо порушують закон, скільки різні зачіпки для того, щоб „спостувати” факти повідомлені Військовою прокуратурою і заволодити розслідування”.

Ці красномовні слова належать людині, яка стояла на сторожі совєтської влади, влади від імени якої органи МВС і МДБ, які вважали, що їм все дозволено, інспірували фактично громадянську війну, вогнем і мечем виявляли „політично неблагонадійних” та „соціально-небезпечних”. А їх було дуже багато, бо місцеве населення всіляко підтримувало УПА, вбачаючи в ній захисницю від беріївських поплічників.

Документальні свідчення.

Постанова

бюра Тернопільного обкому КП (б)У про порушення революційної законности працівниками НКВД в с. Кривеньки Пробіжнянського району Тернопільської області.

Доповідь військового прокурора тов. Барткова.

В обком КП(б)У поступила доповідна записка секретаря Пробіжнянського РК КП(б)У Шинкаренка про факти грубого порушення революційної законности групою працівників НКВД і начальником штабу 174 ОСБ майором Полянським в с. Кривеньки Пробіжнянського району.

Проведеною перевіркою шляхом виїзду на місце і матеріяли слідства проведеного військовим прокурором військ НКВД встановлено:

21. Х. 44 р. в с. Кривеньки прибула група в складі 15 осіб для виселення сімей активних членів ОУН і УПА. В селі група була обстріляна бандою, що знаходилася там. Втративши 3-х осіб убитими група повернулась у райцентр.

Ранком 22 для ліквідації банди в с. Кривеньки з м. Чорткова прибули бійці військ НКВД близько 60 осіб на чолі з майором Полянським і представником УНКВД мол. лейтенантом Молдовановим, однак банди в селі не виявили.

Перебуваючи в нетверезому стані майор Полянський, мол. лейтенант Молдованов розстріляли ні в чому не винних громадян віком від 60 до 80 років в кількості 10 осіб і спалили 45 будинків з надвірними будовами, хатнім майном і великою кількістю намоложеного хліба. В числі убитих 5 сімей є червоноармійськими (Капустяник В., Поломар М., Остапчук І., Савур'як А., Київський П.). З числа 45 спалених будинків близько 20 є червоноармійськими.

Присутні при підпалах дворів і розстрілах громадян начальник райвідділу НКВД Беляєв, начальник районного відділу НКВД Костін, райвоенком Кондрашкін не вжили рішучих заходів до припинення провокаційних дій з боку майора Полянського і молодшого лейтенанта Молдованова, а навпаки були безучасними свідками, коли їх підлеглі приймали активну участь в розстрілах громадян і підпалах дворів.

Помічник оперативного уповноваженого райвідділу НКВД Литв'як п'яним особисто розстріляв двох старих і дав наказ спалити два будинки. Помічник оперативного уповноваженого райвідділу НКВД Полянський спалив п'ять будинків.

Оперативний уповноважений райвідділу НКВД Смирнов застрелив за наказом Молдованова старика. Начальник паспортного столу райвідділу НКВД Фірсов забирав горілку в будинках громадян села, напився, мертвецьки п'яним загубив шапку і п'яним був доставлений до районного центру. Працівник районного військового комісаріату капітан Починець особисто підпалив одан будинок, приймав участь у п'янці. Бійці вказаної групи за наказом майора Полянського і молодшого

ляйтенанта Молдованова вистрілювали гусей, займались мародерством, користуючись панікою серед населення, викликаного пожежами і розстрілами

Бюро обкому КП(б)У вважає подібні дії майора Полянського і молодшого лейтенанта Молдованова провокаційними, направленими на викликання невдоволення з боку населення.

Бюро обкому КП(б)У постановляє:

1. Доручити військовому прокуророві військ НКВД тов. Барткову упродовж 10 днів закінчити слідство і передати матеріали військовому трибуналові на майора Полянського, молодшого лейтенанта Молдованова і помічника оперуповноваженого Пробіжнянського РВ НКВД Литв'яка, як на організаторів підпалів будинків і розстрілу ними ні в чому неповинних громадян с. Кривеньки.

2. За невжиття заходів з метою припинення провокаційних дій в с. Кривеньки, зняти з роботи заступника начальника РВ НКВД Пробіжнянського району тов. Костіна і начальника РО НКВД тов. Беляєва.

Питання про партійність тт. Беляєва і Костіна розглянути після закінчення слідства.

3. Доручити начальникові обласного управління НКВД Малінінові притягнути до відповідальності учасників підпалу дворів і розстрілу громадян в с. Кривеньки оперуповноваженого РВ НКВД Смірнова, начальника паспортного відділу РВ НКВД Фірсова, оперативного уповноваженого РВ НКВД Полянського.

4. Зобов'язати секретарів партійних організацій УНКВС і УНКДБ обговорити дане рішення на закритих партійних зборах первинних партійних організацій УНКВД і УНКДБ.

5. Зобов'язати секретаря Пробіжнянського РК КП(б)У тов. Шинкаренка надати допомогу в придбанні лісу для будівництва помешкань сім'ям червоноармійців, які були спалені.

Секретар Тернопільського обкому КП(б)У

В. Дружинін

25. XI. 1944¹⁾.

Переклад з російської.

1) Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі ЦДАГО України). — Ф. 1. — Оп. 23. — Спр. 1362. — Арк. 36-37.

Секретареві ЦК КП(б)У т. Коротченкові Д. С.

5 грудня 1944 р.

Про порушення соціалістичної законности
в районах Дрогобицької області.

За повідомленням обласного прокурора в ряді районів Дрогобицької області виявлені факти грубого порушення соціалістичної законности працівниками НКВД. В підтвердження цього повідомлення приведені наступні факти:

1. В Комарівському районі за вказівкою начальника РО НКВД тов. Рябкова винищувальний батальйон був організований з осіб виключно польської національності. При проведенні операції проти банд бійці цього батальйону побивали мирних жителів за національністю українців, забирали майно, що їм належало, палили будівлі, завдавали образ, що принижували гідність нації. При підпалі будинків згоріло 2 жінки і 1-го чоловіка поранено.

Дії винищувального батальйону розпалювали національну ворожнечу між українським і польським населенням. Винищувальний батальйон отримав у населення назву „польська поліція”. Лише після втручання районного прокурора винищувальний батальйон був реорганізований, а окремі бійці притягнені до карної відповідальности.

2. 22 жовтня цього року група працівників Старо-Самбірського РВ НКВД поверталась після операції з села Кобло — Старе, зустріла в полі громадянина Васютина, який пас корову і селянина Коцеблю, який оглядав свій озимий посів. Без будь-якого приводу з боку названих осіб начальник пашпортного столу Старо-Самбірського РВ НКВД чергою з автомата убив Васютина і поранив Коцеблю. Поранений Коцебля був доставлений в РВ НКВД для перевірки і через три дні звільнений.

3. 20 жовтня цього року в Судово-Вишнянському районі бандерівцями убитий співробітник НКВД Фірстов. 21 жовтня цього року працівники Судово-Вишнянського РВ НКВД в зв'язку з вбивством Фірстова спалили 12 будинків в селах Орховина, Дитупчини і Дмитрівка. Вилучене майно в цих домах не було оформлене необхідними документами і частина майна привласнена працівниками НКВД.

4. В Рудківському районі НКВД незаконно заарештовано 43 особи. Цих осіб без санкції прокурора тримали під охоро-

ною понад 25 днів. Згодом заарештовані були звільнені. Однак частина вилученого майна їм не повернута.

5. В Комарнівському районі працівниками НКВД проведено самочинний обшук у громадян: Палинської Катерини, Головки Ольги, Радович Ольги, Стоянової Олександри. Вилучені при обшуках цінні речі — костюми, пальто, золоті годинники не внесені до протоколу і розподілені між працівниками НКВД.

В зв'язку з викладеним, я зробив подання народньому комісареві внутрішніх справ УССР про притягнення до відповідальності працівників НКВД винуватих у порушенні закону.

В. О. прокурора УССР
державний радник юстиції 3 кляси
Шургов³⁾.

Переклад з російської.

Секретареві ЦК КП(б)У Кириченкові О. І.

З довідки про факти незаконних дій з боку деяких працівників НКВД по Львівській області

5 січня 1945 р.

...Проведеним розслідуванням обласною прокуратурою, постановою бюро Львівського обласного комітету встановлено, що за вказівкою начальника секретаріату транспортного відділу НКВД Львівської залізниці члена ВКП(б) Аніфатова і інших працівників цього ж відділу, завідуючим гаражем транспортного відділу НКВД Бендерою Є. І. і водієм Плаксивим К. О. проведено самочинні обшуки квартир громадян м. Львова під виглядом вилучення безгосподарного майна, під час яких забирались носильні речі і меблі громадян, присвоювались ними. Упродовж серпня-вересня 1944 р. Бендерою Є. І. і Плаксивим К. А. спільно з Аніфатовим і іншими працівниками транспортного відділу НКВД Львівської залізниці у місті Львові здійснили злочини:

1. 29. VIII. 1944 р. Бендера Є. І. спільно з іншими працівниками транспортного відділу НКВД здійснили збройне пограбування квартири громадянина Кустра Б. Я., м. Львів, вул. Задвижанська, 58, кв. 11, під час якого викрали носильні речі і меблі.

2. На початку вересня 1944 р. Бендера спільно з працівниками транспортного відділу НКВД здійснили пограбування квартири громадянина Горус С. Ю., м. Львів, вул. Міцкевича, 12, кв. 9, вкрадено меблі, носильні речі.

3. 24. IX. 1944 р. Бендера з бухгалтером транспортного відділу НКВД пограбували квартиру Жилковської Ю. М., м. Львів, Підвальна, 9, викрали речі, меблі на суму 99 тис. карбованців.

4. 24. IX. 1944 р. Бендера спільно з Плаксивим і Аніфатовим пограбували квартиру Хилько М. І., м. Львів, вул. Собінського, 8, кв. 1, викрали носильні речі.

5. 2. X. 1944 р. Бендера спільно з начальником I-го відділення транспортного відділу НКВД і Мендзюком М. І., який працював там же на посаді їздового, пограбували квартиру Пенкуш Ю. В., м. Львів, вул. Шептицьких, 15, кв. 3, викрали речі і меблі.

Проведеним обшуком у Бендери і Плаксивого, а також у гаражі транспортного відділу НКВД частина речей і меблів вилучена і повернена потерпілим. Бендера Є. І. і Плаксивий К. О. заарештовані, ведеться слідство. Рішенням Львівського обкому КП(б)У членові партії Аніфатову оголошено сувору догану з занесенням в особисту справу, поставлено питання про увільнення його з роботи. Заступникові начальника транспортного відділу Аносову оголошено догану.

28 серпня 1944 р. працівник НКВД Ніточкін Павло зайшов до двірника будинку 137 вул. Личаківська, зажадав ключі від квартири студентки медичного інституту і самоправно вселився до квартири. Через 5 днів з квартири виїхав, забравши майно, що належало Пріхман.

Оперативний уповноважений УРВ міського правління міліції ляйтенант Дроздов направив міському прокуророві карну справу на громадянина Гамзу П. С. Скориставшись тим, що ключі від квартири Гамзи були у Дроздова, так як Гамза був заарештований, він у районній раді отримав обманним шляхом ордер, вселився до квартири. Без складання акту присвоїв все майно Гамзи (продукти, носильні речі, меблі). Після виходу Гамзи з тюрми (засуджений умовно) міською прокуратурою було запропоновано Дроздові звільнити квартиру і повернути Гамзі всі речі. Було виконано.

В Ново-Милятинському районі виконуючий обов'язки начальника районного відділу НКВД Волков замість організації

боротьби з „українсько-німецькими націоналістами” проводить антидержавну практику. В с. Спас забрав 38 ц хліба, що належав державі і висипав хліб у райвідділі НКВД. Працівники НКВД займаються мародерством — вилучають у населення одяг, інші речі і привласнюють собі.

В Глинянському районі начальник райвідділу НКВД Романіхін з перших днів роботи в районі протиставився роботі РВ НКВД РК КП(б)У і райвиконкому — відмовився інформувати райком про політичну обстановку в районі і навіть не дозволяє секретареві райкому партії і голові райвиконкому заходити в приміщення РВ НКВД.

На вимоги голови райвиконкому і секретаря РКП(б)У виставити охорону на складах державного зерна відповів: „Нехай про це болить голова у голови райвиконкому”...

Відповідальний організатор оргінструктурського відділу ЦК КП(б)У Бабак.

Переклад з російської³⁾.

Тернопільська область

В Залісівському районі калишній завідуючий районної контори для заготівлі худоби Івашков 31. X. 44 р. повертаючись із села Сенько разом з працівниками райвідділу НКВД Герасимовим, Єрофеевим і Конобеевим, перебуваючи у нетверезому стані затримали трьох жінок з с. Костільники, які працювали в полі і розстріляли їх. В однієї з убитих чоловік служив в червоній армії.

Дільничий інспектор Білобожицького райвідділу НКВД Бондаренко Д. М. в с. Звиняч підпалив 4 будинки, згоріли хліб, худоба і все майно. Бондаренко убив громадянина Зенюка, син якого знаходиться в червоній армії. З чотирьох спалених господарств три є господарствами сімей військовослужбовців.

4 листопада 1944 р. Бондаренко з групою бійців винищувального батальйону в с. Скомороша виламав двері в будинку громадянки Піт Марини. Коли вона почала протестувати проти незаконних дій, Бондаренко дав наказ бійцям винищувального батальйону підпалити будинок. Будинок згорів. Чоловік Піт знаходиться в червоній армії.

3) ЦДАГО України. — Ф. І. — Оп. 23. — Спр. 1361. — Арк. 1-3.

Білобожицький райком КП(б)У, колишній перший секретар Грінченко, голова виконавчого комітету районної ради Ніколаєв знаючи про ці факти порушення революційної законності з боку Бондаренка не вживали ніяких заходів.

26. X. 1944 р. в хуторі Рокитня Велико-Бірківського району, начальник районного відділу НКВД Костильов з групою бійців винищувального батальйону приїхали для знешкодження банди, але банди не було. Костильов дав розпорядження підпалити будинки і надвірні будови. Було спалено 14 господарств, серед яких 8 господарств сімей військовослужбовців. Вони розстріляли трьох жителів.

30. XI. 1944 р. в с. Киретка Велико-Бірківського району дільничий уповноважений райвідділу Мірошкін з групою бійців пограбували п'ять господарств. Всі коштовності вони розподілили між собою.

27. XII. 1944 р. цей же дільничий уповноважений Мірошкін перебуваючи з групою бійців винищувального батальйону в с. Лозовка, зайшов у сільську раду, де відбувалися збори селян. Мірошкін вивів 10 осіб, поставив під стіну і оголосив, що тут зібралися бандерівці, сказав, що він їх розстріляє. Всі з остраху розбіглися⁴⁾.

Рівненська область

21. XII. 1944 р. секретар Морочновського райкому КП(б)У тов. Костиков проводив збори селян в с. Залізниця, де працівниками оперативної групи районного відділу НКВД були затримані члени ОУН Лемлич і Думанець. Костиков оголосив селянам, що вони будуть повішені і організував над ними суд, на якому виступив в якості прокурора. Після винесення присуду бандити були повішені на площі села.

В ніч на 30. X. 1944 р. в с. Смордва була направлена група працівників Млинівського райвідділу НКВД під керівництвом міліціонера Жваба і дільничого уповноваженого Клименка в'яснити чи відвідують бандити квартиру священика Прибитовського. Прибулі замість продуманого виконання завдання, підійшли до житла священика, відкрили безладну стрілянину, запалили stodолу, вдерлися в будинок священика, розбили меб-

4) ЦДАГО України. — Ф. І. — Оп. 23. — Спр. 1361. — Арк. 4-7.

лі. Вигнали на вулицю всю сім'ю священика, поставили на коліна перед палаючою stodолою. В цей час забрали весь одяг і коштовності. Угнєвноважений Клименко відвів у бік священика і розстріляв його. Клименко і Жваб арештовані і віддані до суду...

7. XII. 1944 р. при проведенні операції по ліквідації бандитських груп в с. Борбине Острозького району була затримана громадянка Усичук Мокрина. Як з'ясувалося пізніше мати 11 дітей. Причём 3 сини знаходяться в червоній армії, чоловік працює в оборонній промисловості. Затримана була доставлена в райвідділ НКВД. Начальник райвідділу НКВД, старший лейтенант міліції Кіканов, перебуваючи у нетверезому стані увечері, не розібравшись до ладу, наказав бійцєві військ НКВД Логвиненку вивести її в ліщину поблизу пошти в центрі містєчка Острєжець і розстріляти. Логвиненко виконав наказ.

При розслідуванні встановлено, що Усичук до ОУН і УПА ніякого відношення не мала. Кіканова від роботи усунули і віддали до суду військового трибуналу. Мають місце факти неузгоджених дій між органами НКВД і НКДБ щодо ліквідації націоналістичних банд...

Переклад з російської⁵⁾.

Волинська область

В с. Ляшеве Прицького району дільничий оперуповноважений міліції Городников 15. X. 1944 р. отримав завдання від начальника райвідділу НКВД затримати громадянина Партєнюка, як такого, що нібито, дезертирував з червоної армії. З чотирма бійцями з групи охорони громадського порядку о 8-10 годині ввечері оточили квартиру громадянина Партєнюка, сам увірвався в квартиру і щоб налякати Партєнюка, застрелив з автомата його дочку. Після цього з метою приховання злочину застрелив матір, 15-літнього сина, другу дочку і 3-річну дитину. Живим залишився син, який ховався в пічці. Розстрілявши сім'ю, Городников для приховання злочину спалив stodолу і хотів спалити хату. Повернувшись доповів, що в квартирі Партєнюка в нього стріляли бандити. Перевіркою встановлено, що

5) ЦДАГО України. — Ф. I. — Оп. 23. — Спр. 1361. — Арк. 9-10.

громадянин Партенюк знаходиться в червоній армії і дезертиром ніколи не був.

Начальник Озютичівського райвідділу НКВД Ісаєв і оперуповноважений Шейка 27. X. 1944 р. в с. Ворончино відібрали самогон у громадян, яких виселяли в Сибір, напилися і вчинили бешкет. По людях, що зібралися в сільській раді, без будь-якого приводу відкрили стрілянину із автомата, а в приміщенні організували допит секретарки ради Савенюк (1924 р.), звинувачуючи її у викраденні автомата в Ісаєва.

Під час допиту Ісаєв і Шейка дуже її били, знущались над нею і пропонували їй на доказ її непричетности застрелити священика, а після цього роздягли побиту і окривавлену перед народом, поставили під варту.

Заступник голови виконкому Седлищенської райради депутатів трудящих Чорнобай і голова оргбюра райпотребсоюзу Станченко напились, опівночі під виглядом бандитів, увірвались у помешкання вчительки Марусевої, вивели її в ліс, а потім зізнались хто вони і відпустили її додому...

Переклад з російської⁶⁾.

Станіславівська область

З інформації завідуючого організаційним інструкторським відділом Станіславівського обкому КП(б)У тов. Шаповалова.

Працівники Куцузького районного відділення НКВД, начальник райвідділення Іванов, співробітник райвідділення Белов, уповноважений міліції Левченко в с. Різні з групою бійців винищувального батальйону 10. X. 1944 р. під виглядом боротьби з бандерівцями вбили 7 жінок і спалили 7 селянських будинків. Серед спалених було 3 сім'ї, які ніякого відношення до бандерівських банд не мали. Серед них одна червоноармійська сім'я. Серед вбитих 2 дитини 6 і 2-х років, 2 старі жінки 50-55 років. Вбивці віддані до суду військового трибуналу⁷⁾.

6) ЦДАГО України. — Ф. І. — Оп. 23. — Спр. 1361. — Арк. 11-12.

7) ЦДАГО України. — Ф. І. — Оп. 23. — Спр. 1361. — Арк. 14-15.

Іван КИРІЙ

КЛЬОЦКИ З ЦВІТУ АКАЦІЇ

(о п о в і д а н н я)

Наприкінці травня зацвіли акації. Дружно, буйним розкішним цвітом. Удень і вночі над селом стояв солодкий, медв'яний запах, від якого аж паморочилася голова.

Важко передати, скільки радості принесло це буйне цвітіння акацій нам, дітхалам. Ми з Галькою, сусідською дівчиною, здавалось, і не злазили з того колючого, непривабливого дерева, яке немов притягувало до себе магнітом. Уранці снідали акацієвим цвітом, потім обідали, а увечері, наповнивши ним свої животи, наївшись до несхочу, наривали білих китиць повні пазухи. Я — на вечерю для матері, Галька — для сестри Параски. Якраз настала пора першої прополки буряків, шарування, і вони приходили додому голодні, стомлені, ми пригощали їх солодким цвітом.

Якогось вечора мати сумно зауважила:

— Говорили у полі жінки, що з цвіту цього, коли висушити в печі, можна натерти муки, додати трішки макухи й спекти на сковороді кльоцків. Непогані, кажуть. Може й ми спробуємо?

— А чого ж! — згодився я. — Завтра нарву повну піч цвіту...

Два дні підряд топила мати піч уранці. Два дні підряд рвав я і носив пазухами додому акаційові кетяги, обривав квіточки й сушив їх на двох жаровниках та сковороді. Два дні підряд, повернувшись із поля, худими, чорними від полотна руками, мати перетирала ті сухі квіточки над ситом і насівала з них на чисту полотняну хустку на столі муку. Вона була не білою, а зеленою.

Третього дня увечері я побив молотком до порога макуху. З неї також мука була зеленою, тільки трохи клейкішою.

— Якби сюди хоч маленьку жменьку справжньої житньої чи ячмінної муки, — побідкалася мати. Але приготувала все, щоб уранці, до роботи, спекти те акаційно-макухове чудо.

Не знаю, як мати, але я чекав тих кльоцків з якимось внутрішнім благоговінням, з душевним трепетом і жадобою. Мені здавалось, що варто їх наїстись, як одразу щось зміниться, іншим стане світ.

З думкою про ті горе-кльоцки ліг я спати.

Встали раненько. Мати затопила в печі сухим бур'яном, розмішала в макітрі акаційову муку з макухою, линула теплої водички й ну місити. Місить, а воно не міситься. Не тримається купи. Не тістом стає, а непокірною масою, липне до рук.

Мати добавила туди ще макухи. Довгенько морочилась, поки не замісила та не наліпила таки зелених, продовгуватих, пиріжечками, кльоцків на сковороду і просунула пектися в гарячу піч.

Сіли ми на лаві перед піччю, ждемо, поки спечуться.

— Як тільки будуть добрі, — кажу до матері, киваючи убік печі, — нарву стільки цвіту, щоб цілий мішок муки був.

Мати скупо посміхається, гладить мене по стриженій голові шкарубкою рукою.

— Жі-іно-оч-ки-и, н-на бу-уряч-ки-ки! — почувся на вулиці деренчливий голос бригадира.

— О-о, вже гугає Петро, треба збиратися, — звелася мати з лави. — Мабуть ти вже сам діждешся, поки спечуться наші кльоцки.

Вона нагнулася біля печі, скрутила два невеличкі віхтики з бур'яну, посунула рогаčem... Та саме в цей час рвучко відчинилися двері й за порогом виріс сам голова колгоспу Олександр Борисович.

— Ти чого й досі дома? — звернувся до матері суворо.

— Уже збираюся, — видушила із себе мати. — Ось... кльоцки... допечу і йтиму...

— Які ще кльоцки?

— З акації та макухи... Он для нього, — кивнула в мій бік.

Голова покрутив головою на крутій ший, гмикнув багатозначно, потім ступив до лави. Взяв відро, примірявся і бухнув воду у роззявлену пащу печі...

— Зараз же на буряки! Слідом за мною! — велів матері.

Та вона стояла, наче закам'яніла... Я глянув на матір і не впізнав її. З опущеними руками, біла, мов крейда, вона ніби шойно вилізла з холодного погребка... Тоді я підступив до неї, обійняв, заглянув в очі.

— Мамо, не хвилюйся, я ще нарву акації...

За вікнами буяла зеленню голодна весна 1933-го року...

„Злагода”, 1993

Криницький С.

БОГ ЗБЕРІГ ЛЕМКІВ, ТА ЧИ ЗБЕРЕЖЕ ЛЕМКІВЩИНУ?

Лемківщина — чарівний Карпатський край, де жили русини (лемки) ще з княжих часів. Її територія великим клином тягнеться від Перемишля по західних схилах Бескидів між річками Уж і Остраниця аж до Дунайця і Попраду. В урочищах гірських річок тулилися села з дерев'яними церквами, а на схилах і лісових галявинах паслася худоба, зеленіли смуги і клаптики обробленого поля. Тяжкий до обробітку ґрунт, великі родини не давали людям розкошувати, але гартували волю, розвивали кмітливість і працьовитість. Як пише Г. Щерба (1922), „Лемки терпіли соціальний і національний гніт, але ніколи не забували своєї рідної мови — милозвучного діалекту, своїх традицій, звичаїв та віри. За свою вікову історію вони зазнавали не один раз всякого лиха: різних епідемій, похуси, повені, воєнних руйнувань різних окупантів, але це все вони пережили... і залишались на своїй прадідівській, споконвічній землі”.

Не дивлячись на польське оточення, в усіх селах були свої священики, люди вміли читати і писати, майже ніде не було змішаних шлюбів. Лемки по-своєму готували їжу, одягалися, свято берегли віру та обряди. І співали, а лемківські співанки не можна сплутати з ніякими іншими піснями через особливість вимови, постановки наголосу і звучання мелодій.

В кінці XIX століття і на початку XX століття доля розкидала лемків по всьому світу. Ще в 1872 році емігрував до Америки Юрко Кашицький з Нової Веси, а за ним Михайло Золяк з Ганчови, що біля Горлиць. Згодом, в пошуках заробітку і кращої долі почалися масові виїзди за океан. Одні гинули в дорозі або на рудниках, другі поверталися додому щасливі і збагачені, а треті — створили еміграцію в тих далеких краях, які й вже більше 120 років.

Ті, що поверталися, розвивали господарство, корчували ліс і сіяли ярець і овес, будували церкви і нові будинки.

Століттями ізольовані від українського народу, від його культурних центрів, лемки відчували свою генетичну і духовну спорідненість з ним. Під впливом революційних ідей Т. Шевченка і І. Франка, що проникали в далекі карпатські села, фор-

мувався новий світогляд, посилювався національний патріотизм і зв'язок з українським народом. Вже в кінці XIX століття інтенсивно починає розвиватись просвітницький рух. Так, в 1892 році засновано першу громадську читальню в селі Одрехова. Створюються хорові і драматичні гуртки, відкриваються початкові школи. В 1902 році виникає читальня в Новому Санчі, потім у Сяноці і Яслі. Згодом вони були відкриті в селах Крамна, Завадка Риманівська, Бонарівка і інших.

Значну допомогу в поширенні освіти на Лемківщині та піднесенні культури та національної свідомости лемків надавало товариство „Просвіта” у Львові, яке в 1906 році організувало спеціальну експедицію вивчення історії, етнографії, антропології і фолкльору лемків. Після Першої світової війни в гірські села почали прибувати вчителі з Самбірщини і Львова. Розвивається художня самодіяльність, школярство, будуються нові церкви і семінарії.

Після розпаду Австро-Угорщини почалось нове державотворення. За прикладом галичан, які проголосили в 1918 році ЗУНР, виникла Лемківська республіка в Команчі, а потім у Фльоринці. Та існували вони недовго.

Польським державовладцям було не вигідне існування на теренах Польщі іншомовного населення, людей чужої віри і обрядів. Починається посилена боротьба за асиміляцію українців всякими засобами, навіть допускалось запровадження москвофільства. Згодом була висунена ідея, що лемки, це окреме плем'я польського походження і з українцями вони нічого спільного не мають. Українськомовних вчителів позбавляють роботи, або переводять в польські школи, виселяють в інші місцевості. В школах забороняється вживати українську мову, викладати історію України, вивішувати портрети письменників, історичних і наукових діячів.

Ці заходи проводились паралельно з ліквідацією „Просвіти”. В 1932-1936 роках уряд Польщі припинив діяльність всіх читалень в Ново-Сандецькому повіті. Закрито читальні також у Павлокомі, Вислоці, Команчі, Ославиці, Опарівцях та в багатьох інших селах.

Як не дивно, знову пожвавилась просвітницька робота під час німецької окупації Польщі в 1939-1944 роках. Біля 30 тисяч українських інтелігентів, які з певних причин не бажали залишатись під большевицькою опікою на Волині і Галичині, опи-

нились в Генеральній губернії і включались у громадську діяльність. Вже в кінці 1939 року в різних населених пунктах були створені Українські Допомогові Комітети, роботу яких з липня 1940 року координував Український Центральний Комітет у Кракові на чолі з видатним вченим, вихідцем з Лемківщини професором Ягеллонського університету Володимиром Кубійовичем. Відкриваються початкові школи, організовуються курси підготовки дитячих вихователюк, річні курси для вчителів. В Криниці з великої заслуги О. Цісика організовано вчительську семінарію.

З закінченням війни ренесанс Лемківщини закінчується. Формування післявоєнних кордонів, нова національна політика і відносини між державами зіграли фатальну ролу в лемківській трагедії. Спритні політики швидко зорієнтувались, що настав найбільш зручний час ліквідувати русинство в Польщі. 9 вересня 1944 року була підписана угода між колишнім урядом УСРСР і Польським Комітетом національного визволення про переселення в Україну людей української, російської, білоруської та русинської національності. В цій угоді необґрунтовані причини ні мета переселення. Для переселення досить було усної заяви.

Хоч переселення вважалось добровільним, воно носило насильний характер. По селах Лемківщини, Надсяння і Холмщини ходили агітатори у складі місцевої міліції, служби безпеки і військових, які пропонували переселенцям райське життя в Советському Союзі. Тим, хто не погоджувався на виселення, погрожували: все одно всіх вивезуть, але вже без майна, хто залишиться — мусить перейти на католицьку віру. В багатьох селах протягом весни 1945 року була стрілянина, погроми, терористичні акти. Майно і людей грузили силоміць і вивозили на збірні пункти, де люди чекали на ешеліони тижнями. Потім поволі їхали на схід, мучилися в тупиках разом з худобою. Людей розселяли в Полтавській, Донецькій, Миколаївській і інших областях, а найбільше по Західній Україні.

Побачивши „райське життя” в східних областях Української Соціалістичної Республіки, переселенці, хто пішки, хто на возах втікали назад, але на польській границі їх затримували і вони шукали притулку скрізь, де це було можливо. Так, одним розчерком пера, було депортовано майже півмільйона українського населення і зруйновано Лемківщину.

Третім етапом очищення Польщі від українців була сумно-звісна акція „Вісла”. Знову весною, тепер вже 1947 року, польські війська примусово виселяли лемків із своїх домівок. На світанку вони оточували села, зганяли людей і протягом однієї-двох годин вивозили всіх на західні терени Польщі. Майже всіх депортованих везли під конвоем і розселяли на колишніх німецьких землях по одній-дві сім'ї без права повернення до своїх рідних осель. Освічених людей, інтелігенцію, священників затрощили в колишній гітлерівський концтабір „Явожно”.

По-різному склалася доля емігрантів і переселенців. Побувши своєї матірньої землі, розпорошені по всьому світі, лемки, в більшості своїй, забули свою говірку, втратили етнічні особливості, асимілювалися з місцевим населенням. Особливо це виражено в Словаччині і Польщі. Але багато переселенців ще пам'ятає свої батьківські оселі, ліси і поля. Не дає спокою людям антигуманне виселення і позбавлення родинних зв'язків, майна, споконвічних умов життя. Мабуть, тільки тим можна пояснити утворення різних товариств і спілок по всьому світі.

Майже 60 років тому зародилися перші лемківські об'єднання в Америці, потім у Канаді і Польщі. І тільки в 90-х роках почали організуватись товариства лемків в Україні. Організація Оборони Лемківщини в Америці, Об'єднання Лемків Канади і Польщі велику увагу приділяли конкретній допомозі землякам в місцях поселення і, особливо, на батьківських землях. Вони підтримували окремих громадян, допомагали у видавництві газети, розвитку шкільництва. Як стверджує голова Світової Федерації Лемків Іван Гвозда, лемки внесли вагомий вклад в збереження української діаспори за океаном. Більшість церков, українських освітніх інститутів було засновано ними. „Ми в першу чергу ставили завдання допомогти вибороти Соборну Україну. Це, що ми робимо сьогодні, є продовження минулого”.

Після розвалу імперії і проголошення незалежної Української держави, лемківські громади в Україні об'єдналися в Крайове товариство Лемківщина і висловили свої проблеми і мету в „Зверненні І Всеукраїнського конгресу лемків” у Тернополі 6 червня 1992 року.

В нових умовах міжнародних відносин виникла потреба об'єднати всі лемківські організації в єдиній структурі для спільних дій. Ця ідея виношувалась давно і серйозно була обго-

горена на „Ватрі-92” в Ждині (Польща). На цьому пісенному святі зібралися голови лемківських громад Івано-Франківська, Львова, Тернополя, представники ОЛІ Канади, ООЛ Америки і ООЛ Польщі, організували оргкомітет проведення Світового конгресу, визначили основну його ідею. Конгрес відбувся в жовтні 1993 року у Львові. Своєї основної мети він досяг — лемківські організації України, Канади, Польщі, Америки і Словаччини об'єдналися у Світовій Федерації Лемків. Осторонь залишилися тільки представники „Зтоважищення лемків” у Польщі і „Лемкосоюзу” в Америці. Перші тому, що вважають себе лише лемками. А другі — ще в передвоєнні роки повірили агітаторам з Росії, що русин — це руський і його коріння на сході. Довгі роки перероблялася лемківська говірка з допомогою російської азбуки, розповсюджувалось москвофільство. Чим зайняті члени „Лемкосоюзу” тепер не знаємо. Але основний теоретик нового політичного русинізму професор з Торонтського університету П. Магочі знаходить підтримку в західних країнах, особливо в Чехії та Словаччині, і творить в кінці 20 століття новий народ — карпаторосів. Вже і конгрес провели в Польщі, і обрали комітет. Невідомо тільки, де буде столиця і кордони нової держави.

Така ситуація виникла не сьогодні. Сотні років Лемківщина входила до складу Австрії або Польщі. Та і останні 50 років ніхто про переселенців з Польщі не говорив. Трагедія сотень тисяч людей, які були насильно вигнані зі свого гнізда, замовчувалась. Та і зараз мало що змінилось. Чия це територія, що за люди жили на Лемківщині, кому належить те майно, що вони залишили? Чому корінне населення було виселене в інші держави, розсіяне по теренах Польщі без права повертатись до своїх домівок? Тепер у польській пресі появляються думки, що переселення було кроком порятунку мешканців Бескид від бандитизму УПА. Дехто додає, що це допомогло підірвати матеріальну базу загонів і сприяло встановленню мирного життя. Дійсно, Соломонове рішення і достойне його виконавців.

Так чи інакше, але питання не вирішене. Ні одна з сторін не визнала, що переселення було незаконне, антилюдським актом, направленим на знищення цілої етнічної групи українського народу. Зруйновані села і храми, лісом заросли поля і цвинтарі, а лемки, що залишились в деяких селах, не мають шкіл і читалень, мусять випрошувати час для молитви в ко-

лишніх своїх храмах. А було їх понад 680. Тепер половина з них зруйнована, а решта використовується як костьоли і ніхто не спішить повертати їх, як це робиться з костьолами в Україні для поляків. Під лікарню використовується приміщення української бурси в Горлицях, дуже тяжкий фінансовий стан газети „Наше слово”, нема українських радіо- і телепередач. Існує тільки декілька недільних шкіл і школа-інтернат у Білому Борі. Нема підручників, букварів і іншої літератури. Відсутні кошти на будівництво просвітньо-культурного центру в с. Ждиня, де проводиться лемківська „Ватра”.

Труднощі в житті українців Польщі пов'язані ще з тим, що вони не мають ніякого представництва в уряді і навіть не визнані народною менщиною. Тому для відстоювання своїх інтересів вони повинні ставити свої проблеми на різних публічних форумах, серед представників різних політичних сил, у засобах масової інформації. Не треба відокремлювати акцію „Вісла” від переселення 45-го року, а вважати її продовженням очищення Польщі від українців.

На жаль, не вирішені лемківські питання і в Україні. Либонь погодиться більшість переселенців у тому, що хоч живемо ми десятки років пліч-о-пліч з місцевим населенням, сім'ями і малими острівцями, але не завжди відчуваємо родинне тепло. Не раз чуєш свідомо, чи не свідомо, кинуте образливо „лемко”, „мазур” і тому подібне, не раз промовчуєш звідки ти родом. І хоч часи вже не ті, і суворий довколішній світ, що, здається, не знайти нам тепла, як тим пересадженим на невжитки рослинам. Хіба що, зрідка в наших домівках або під час святкових подій у своїй громаді.

Наші суспільно-культурні товариства також не мають належної підтримки. Не створена державна програма відродження Лемківщини, розвитку фолкльору і традицій. Вся їх діяльність базується на ентузіязмі і пожертвах. Існує проблема поїздки переселенців на батьківські землі. Великі черги за пашпортом, запрошеннями, відсутність обміну валюти роблять таку поїздку майже неможливою для більшості пенсіонерів і малозабезпечених людей.

Вважаємо, що в період формування і розвитку міждержавних відносин між Україною і Польщею не повинно обходитись питання відродження Лемківщини. Необхідно добитись права повернення бажаним на свої рідні землі, віддати ліси

і поля, сприяти розвитку освіти, релігії, культури, як це робиться в Україні для національних меншин. Польща, як і Україна, повинна визнати національні меншини складовою частиною суспільства з усіма правовими, політичними, майновими і громадськими нормами згідно з міжнародними правилами. Державні структури повинні створити умови для виховання в суспільстві толерантного ставлення до людей іншої національності, вирівнювання умов і шансів участі національних меншостей в суспільно-політичному і культурному житті держави, припинення поліційного нагляду за ними, що допомогло б зняти з них тавро ворогів та чужого, зайвого елементу в Польській державі.

Для вирішення всіх майнових і юридичних питань, а також вивчення всіх аспектів переселення в 1945-49 роках необхідно створити державну комісію з юристів міжнародників і інших спеціалістів, щоб нарешті відповісти на питання: „Що це було — репресія, переселення чи благодійство?” Ця невідомість ятрить душу, породжує різні сепаратистські течії, амбіції і емоційні переживання. Непевність ситуації, туга за батьківським краєм, відсутність державного захисту сприяють утворенню різних об'єднань і політичних спекуляцій, яким є сьогодні політичний русинізм.

В резолюції Світового конгресу сказано: „Ми засуджуємо політичне русинство як шкідливе і не бажане, щоб будь-хто зараховував уродженців найзахіднішої української етнічної землі — Лемківщини до надуманої окремої нації лемків чи карпаторосів і категорично заперечуємо проти спроб інтригантів від політичного русинства виступати з заявами від імені всіх лемків”. Лемки є частиною українського народу і внесли значний вклад у скарбницю української і світової культури. Лемківщина дала світові таких великих людей як Святослав Фіол, що в 1491 році видрукував перших п'ять книжок кирилицею, поет Павло Русин з Кросна (XV ст.), видатний вчений М. Балудянський — перший ректор Петербурзького університету, композитор Л. Бортнянський, талановитий співак М. Менцинський, перший єпископ у Станиславові А. Пелеш, видатний поет Б. -І. Антонич, співачки сестри Байко, скульптор В. Одрехівський, художники Н. Криницький (Дровняк) і П. Солинка та інші.

Звертаючись до Конгресу Блаженніший кардинал Мирослав Любачівський сказав: „Ваш конгрес свідчить про рішу-

чість лемків — як тих, що на материнських землях, так і тих, що розселені, по волі чи неволі, по всьому широкому світі — які бажають, не зважаючи на всі перипетії історії, зберегти свої українські корені та водночас передати в майбутні покоління скарби лемківської культури і традиції... Слава і подяка Богові за все, за долю і неволю. Людські замисли старалися не раз знищити цю вітку українського народу, але Бог не дає їх знищити, навпаки; зберіг їх, хоч коштом великих жертв. Та віримо, що жертва у Бога ніколи не є змарнована, але стає посівом для світлішого майбутнього". І ми теж в це віримо і будемо активно працювати для свого народу і розбудови Української держави.

Степан Криницький

голова обласного суспільно-культурного товариства
„Лемківщина”, член президії Світової федерації лемків,
доцент Івано-Франківської медичної академії

Аріядна Стебельська

РОДИНА І УКРАЇНА

Один із найкращих живописних творів Тараса Шевченка — це олійна картина „Селянська родина”, яку він намалював в час своєї подорожі в Україну від травня 1843 року до січня 1844 року. Тоді приблизно намалював він ще одну прекрасну картину „На пасіці”. Ці два кольористичні шедеври Шевченка — маляра підсилюють найяснішу сторінку поетичної творчості нашого генія, його погляд на родину, на прекрасну, згідливу, наповнену любов'ю і відданістю українську родину. На останній згаданій картині, „На пасіці”, Шевченко зловив момент із радісного життя селянської родини літом, коли то двоє дівчаток — одна більшенька у віночку, друга меншенька, русавенька, прийшла до свого батька, чи до дядька, чи до сусіда, просити трошки меду. Стоять дуже чемно, скромно, а ще досить молодий пасічник з увагою дивиться на дівчаток, і от-от встане, і їх почастує. Тут два покоління української родини. Байдуже, чи вони собі рідня, чи лиш сусіди. Українське село завжди жило як одна родина. Як хтось погорів — всі йшли бу-

Тарас Шевченко. Селянська родина. Олія, 1843 рік

дувати хату погорільцеві. Один одного рятували в потребі. Але і в проханні про допомогу була втримана велика чемність і пошана до чужої власности — що відчувається в позах двох дівчаток. Перша згадана картина, „Селянська родина”, змальовує вже три покоління, і тут всі собі безпосередньо рідні. Особливо вхоплена точка зору із великими скоротами прекрасно komponує три основні постаті, що кольористично і світлотінево творять в центрі спіралю, яка йде від батька — до матері — до дитини, а зовнішнім заокругленням від батька прямує до діда, що сидить оподаль на призьбі. Видимо, дитина вчиться ходити. Мати її хоронить, а батько гейби навчає. Соняшне сяйво на руках матері і батька, і на частині хати, підносить радісний, погідний настрій родини.

Чи Шевченко в своїм дитинстві пережив таке родинне щастя? Ми знаємо про його гірку долю, його сирітство, його злидні. Але знаємо теж, що в нього були люблячі батько й мати, люблячі сестри і брати, що була в цій сім'ї ЛЮБОВ. Без цієї основи родинного щастя, без любови, не мріяв би він про свою „хатиночку”, про свою дружину, про свою Оксаночку. Не зазнавши родинного тепла від батьків і свого діда столітнього, якого він так любив, не міг би він створити вже в тюрмі чи в неволі прекрасних образків родинного щастя — яке не залежне від добробуту, тільки від любови і родинної гармонії, таких як „Садок вишневий коло хати” чи „І досі сниться”. Останньо згаданий вірш, писаний на засланні в Оренбурзі в 1850 році належить до найясніших образків людської долі в Шевченковій поезії. Цей вірш такий теплий, такий ясний, що неможливо його поминути говорячи про українську родину:

*І досі сниться: під горою,
між вербами та над водою,
Біленька хаточка. Сидить
неначе й досі сивий дід
Коло хатиночки і бавить
Хорошее та кучеряве
Свое маленькое внуча.*

*І досі сниться: вийшла з хати
Веселая, сміючись, мати,
Цілує діда і дитя,
Аж тричі весело цілує,
Прийма на руки, і годує,
І спать песе. А дід сидить
І усміхається, і стиха*

*Промовить нишком: „Де ж те лихо?
Печалі тії, вороги?”*

*І нищечком старий читає,
Перехрестившись, Отче наш.
Крізь верби сонечко сіяє
І тихо гасне. День погас,
І все почило. Сивий в хату
І собі пішов опочивати.*

Тут настрої дуже подібний до того, що на картині „Селянська родина”. Там і дід, що відпочиває, і сонечко, що тихо заходить озолотивши біленькі стіни української хати. Такий же настрої і в „Садку вишневім”. Подібно, оптимістично кінчає Шевченко свою розповідь про „сліпого сироту” — „Невольника” Степана. І в цій розповіді підкреслена любов, яка є основою щастя усякої родини.

*Ео не було того дива,
Може, з-покон віку,
Щоб щаслива була жінка
З сліпим чоловіком!
Отже сталося таке диво!
Год, другий минає,
Як побрались: А дивиться
вкупочці гуляють
По садочку.
Старий Батько
Сидить коло хати
Та вчить внука маленького
Чолом отдавати.*

Та таких теплих, ясних картин у Шевченка не так то й багато. Навіть ніби іділічно започаткований вірш „У наших раї на землі/ Нічого кращого немає, / Як тая мати молода/ З своїм дитяточком малим”. Шевченко передбачає її гірку долю, хоч вірить у її безграничну любов до дитини. Він кінчає цей вірш словами:

*І любитимеш, небого,
Поки не загинеш
Межи псами, на морозі,
Де-небудь під тином.*

Шевченко бачить страшну реальність життя, і знає, що в тих обставинах, в яких він живе, коли „кругом неправда і неволя, народ замучений мовчить”, тяжко знайти місце для тихого, ро-

динного щастя. Шевченко осиротівши дитиною мав його дуже коротко. І він ясно висловлюється, що краще мученикам не мати родин. Це він каже у вірші присвяченому Миколі Костомарову, який написав 19 травня 1847 року в С. Петербурзі, в тюрмі.

*Веселе сонечко ховалось
В веселих хмарах весняних.
Гостей закованих своїх
Сердешним чаєм напували
І часових переменяли,
Синемундирних часових.
І до дверей, на ключ замкнутих,
І до рашотки на вікні
Привик я трохи, і мені
Не жаль було давно одбутих,
Давно похованих, забутих
Моїх кровавих, тяжких сльоз.
А їх чимало розлилось
На марне поле. Хоч би рутя,
А то нічого не зішло!
І я згадав своє село.
Кого я там коли покинув?
І батько й мати в домовині...
І жалем серце запеклось,
Що нікому мене згадати!
Дивлюсь: твоя, мій брате, мати
Чорніє чорної землі
Іде, з хреста неначе знята...
Молюсь! Господи, молюсь!
Хвалить тебе не перестану!
Що я ні з ким не поділю
Мою тюрму, мої кайдани!*

В Шевченка часто слово „молитись” є синонімом слова „дякувати” як у попередньо згаданім вірші „І досі сниться...”, тільки там молитва повністю радісна, а тут має трагічний акорд. І тут треба пригадуватись над дійсністю української родини.

Що це є родина? Це є перше, основне звено роду, рід є основою племені, а плем’я — народу. Нарід, що себе повністю усвідомив, є нацією, яка для самовиявлення мусить мати умовини своєї, національної держави. Шевченко звертався до України — як до Матері, а нарід свій вважав своїм родом „земляків в Україні і не в Україні” не тільки живих, але й мертвих і ненароджених. Це цілість нації, її тяглість в століттях, тисячоліттях... А держава — то „світлиця-хата” в якій має одпочити

Мати-Україна. Тоді можуть відпочити і її діти, ті щасливі покоління, які вже житимуть тоді, коли „врага не буде, супостата, а буде син і буде мати, і будуть люди на землі”. Але чи прийшла ця хвилина? Чи українські родини можуть тішитись тихим щастям родинного життя?

Леся Українка

Материнство, цей нуклеус родини, в Шевченковій поезії виступає найчастіше в дуже трагічних образах. Тільки кілька можемо знайти радісних образків щасливої мами, а так багато в нього скорбних матерів! Скорбними матерями є покритки із його численних поем. Скорбною Матір'ю є ним оспівана Богородиця — Матір. Скорбною Матір'ю є наша Мати Україна. І його скорбні матері не втікають від своїх скорбот. Мати — Марія виховувала свого маленького Ісуса на Його місію, будучи від початку свідомою необхідності Його мученичої смерті. Навіть в обличчі хресної дороги свого Сина, вона казала малим дітям: „нехай іде, нехай іде, отак і вас Він поведе”. Дуже трагічно пережила смерть свого сина, Алкида на арені його мати, героїня поеми „Неофіти”. І переживши це — переродилась. Зрозуміла, що ідея сильніша від смерті, стала апостолом нової ідеї Христової віри.

Може бути така ситуація в людини, що вона мусить виби-

рати: ідея — або родина. Це так, як Іван Вишенський мусив вибирати поміж спасінням своєї власної душі і працею для свого народу. Родина, найближча родина — це щось інтимне, близьке, це частинка цілком матеріальна своєї власної особовості, щось, що як має підложжя справжньої любови, може бути для людини найбільшим особистим щастям.

А що таке ідея? Це щось далеке, абстрактне, це „світ незримий”, який прийняла в свою душу Алкидова мати, але це їй прийшлося довгою й важкою дорогою.

Лєся Українка в особистому житті мала дуже багато опіки і любови своєї родини, хоч її мати вміла бути і дещо односторонньою, навіть несправедливою, проте мусимо подивляти вмільсть Олени Пчілки поєднати свою велику заангажованість в громадській, письменницькій і видавничій праці, із дуже ґрунтовною опікою над своєю великою родиною, багатьма дітьми, над кожною дитиною зокрема, а особливо над Лєсею, в якій вона перша помітила геніяльність. Вона дорожила Лєсею не лиш як своєю дитиною, але і скарбом цілої України.

В творчості Лєсі Українки ми маємо деякі родинні проблеми, але вона їх залюбки не розпрацьовує. Найцікавіший в її драматургічній творчості „Адвокат Мартіян” в цьому респекті, бо в нім показаний конфлікт між родиною та ідеєю. Мартіян дуже терпить, але він посвячує родину для ідеї.

А скільки такого терпіння пережили наші жінки, мами, батьки, діти, коли мусили розлучатися з політичної конечности із своїми найближчими! Так, Шевченко знав, що найбільша мука для матері, — це дивитись на муки своєї дитини. І він дякував Богу, що його батьки в могилі, і ним не журяться. А наша здєсєткована ворогом нація мала таке горе в кожній родині. Це один із тисячних прикладів, невеличкий вірш Атени Пашко, „Бойкиня”:

*Вишнту мала чорним,
чорним сорочку,
В очах замрія
сия,
Коси в віночку —
в русім віночку —
Бойкиня.*

*Кохати вміла вірно,
вірно кохати
Та не просити...*

гординя.
Вміла співати,
та так співати...
Бойкиня.

Коли вмира синочок,
вмирає маленьким,
Було ридання
єдине:
Що так нізащо,
Нізащо! Ненько,
Бойкине...

А як вели на страту,
на розстріл сина,
Стояла — і ні слюзини...
А тільки в коси
сріблом сивина.
Моя Бойкине!

Скільки Бойкинь, Лемкинь, Гуцулок, Волинянок, Подолянок, Полтавчанок, Киянок погинуло разом із своїми синами, братами, чоловіками, батьками! Незлічимо! Але найчастішою бувала розлука батька родини із дружиною і дітьми, як мусів іти виконувати свій обов'язок супроти Матері України. Про це пише Степан Хрін в споминах **ЗИМОЮ В БУНКРІ** в розділі „І вони часом присняться” (стор. 93-94):

Степан Стебельський „Хрін” з дружиною Марією і донечкою Ліпосею

„Коли я відходив до УПА і прощався в останнє з Тобою — Ти, почувши довкола плач, вибігла слідом за мною і кричала:

— Татусь! Татусь мій вернись! Ти вже Лілю не любиш, що її лишаєш? Ліля піде з тобою!

Прости мені, що в цю хвилину одурив я Тебе, казав
виглядати крізь вікно, тато скоро вернеться.

Ти виглядала довгі роки. Чи виглядаєш ще далі?... ..
”
... ..

І Ліля далі виглядає — але не батька, про якого знає, що загинув, але щоб бодай дістати вісточку де його кості розсипані. Цією трагедією, одною із таких численних, зворушився поет із Новосілок, Микола Самійленко. В ч. 17-18 „Літературної України” за 24 березня 1994 року поміщений його вірш „ВНОЧІ”, присвячений Лілі Стебельській-Оверко:

*Вночі явивсь. Як з небуття!
Од слів
розколювалась безвість!
Гукав: „аби! аби знаття!...”
Не міг, то сам —
подінь себе десь!..
Нема Вкраїни — нащо ми!
Розбредемось, як іудеї, —
Все матимем!?.
Чи хоч тюрми,
Як ті, не матимем своєї??.
Чиєю кров'ю
волю
кропим?..*

*Всі згиньмо!..
І не десь, а тут!
На те і є народний опір,
Щоб не повторювати Крут. —
Світло. Світ вдягаєсь у біле.
На обрії Скіфія могил
На мить зірнула — як промріла.
Повиднів степ, і небосхил.*

*Із безвісті чи звідкіля
Хтось інший мов
ступнув до мене —
Аж ворохнулася земля...
Ба, серце, постривай, шалене!
Могили!..*

*Доленько!..
Невже ж ті
Лише і є, що з тих давен?
Козацькі — де?*

*А наші, брешті?
Ачей у безвісті ген-ген!*

*Бере чи острах, чи озноба —
Хлюпоче дощ — у ніч Різдва!..
Не перший, другий вже немовби,
Край тріщини в землі озвась:
— Ми — вже!..*

*полеглі в боротьбі.
А що довкіл оці провали —
Свій жах*

*несли ми у собі,
З собою в землю і забрали.
Піщо задарма не мина.
Аж полягло нас так багато,
Що Україна всіх не зна.
І де поховані, не знати.*

„Аж полягло нас так багато, що Україна всіх не зна. І де поховані, не знати”. Приходять на думку слова Лесі Українки: „Чи довго, о Господе, чи довго, ми будемо блукати і шукати рідного краю у своїй землі?” Бо ми можемо повторювати знов і знов слова Шевченка з „Гайдамаків”:

*Згадайте праведних гетьманів:
Де їх могили? Де лежить
Останок славного Богдана?
Де Острияницина стоїть
Хоч би убогая могила?
Де Наливайкова? нема!
Живого й мертвого спалили.*

Самійленко до певної міри парафразуючи Шевченкові слова, вложені в уста Благочинного в час свячення ножів перед повстанням, нагадує, як ще далеко до справжньої волі і справедливості. Чи всі ми шукаємо могил замучених героїв? Знаємо, що перемога тих, що боролись проти „фашистів” у т. зв. „Великій Вітчизняній війні” і „визволили” Україну від „фашистів” 50 літ тому, за указом президента України з 10 березня 1994 року має бути урочисто відсвяткована. Але ніхто не думає святкувати іншої річниці, 40-літньої. Після того „визволення України” прийшли ще страшні, сталінські роки, і викрито вже братські могили із тисячами замучених в Биківні, Харкові, Дем'яновому Лазі і по всіх містах і селах де тільки було НКВД. А воно було всюди. І багато могил не знайдених. Але чи хто досліджує страшний злочин, що відбувся в Кінгірському таборі після Кінгірського повстання точно 40 літ тому? Це було вже після смерті Сталіна в 1953 році, і вже були в каторжників надії на покращання їхньої жорстокої долі. Але усякі прояви

непокори зустрічались із сальвами крісів та кулеметів — так розказують очевидці. Відомостей про Кінгірську трагедію фактично дуже мало. В 1956 році приїхав на захід лікар мадяр, Федір Варконі, і він дещо розказав. Письменниця Леся Храплива-Щур в минулому році привезла вістки про Кінгірське повстання від Оксани Арабської-Войтович, живої учасниці тих подій, яка тепер живе у Львові. Вона розказує, що повстання почалося 17 травня 1954 року і тривало 40 днів. Точно числа забитих в тих днях ніхто не знає. А найстрашніший — за оповіданнями Оксани Войтович, був сороковий день.

„На сході почало світати. І тут із однієї з вишок пролунав через гучномовці наказ генералів Васілова і Конєва, командуючих цією акцією: „Вогонь по зрадниках країни"! ...В цей же час загуркотіли танки, які через виломи в мурах ввірвалися на територію табору. За танками, немов на фронті, просувалися війська. Над табором закружляли літаки. Військові частини обступили кожний барак і обкидали їх шашками зі слезоточивим газом, кричали: „руки вгору, здавайся і виходи"! Але тих, хто виходив, на місці стріляли... Дорогу танкам перепинили жінки, але рука карателя не завмерла на кермі на їх вид. Багато жінок загинуло під танками. Танки давили безпощадно, автоматчики стріляли, люди божеволіли. Танки придушували людей до стін бараків, віртуозно кружляли взад-вперед і робили з людей мисиво. По всьому таборі клекотіла стрілянина, а в повітрі ревіли літаки. ...Уцілілих в'язнів вивозили за табір, далеко в пустиню..."

Тих жакливих образів більше, але одного не треба забувати: там гинули українські родини. Чи багато уціліло українських родин без однієї жертви? Дуже мало. Але ми знаємо декого, що уцілів, і ростуть наші серця. Згадаймо тут славу, шляхетну родину Шухевичів, Зарицьких, Сороків. Приклад народженого за ґратами Богдана Сороки, великого, талановитого мистця-графіка, якого і батько і мати каралися все життя по тюрмах і таборах. Батько, пройшовши довгий шлях — бо 31 рік тюрем і заслань, там і помер, а мати вернулась на дуже коротко, щоб лишень ледве побачити сина — це приклад нової України, тобто вічного українського роду, якому „немає переводу" за народніми сказаннями, і за Юрієм Яновським.

Україна встає, мимо незвичайно тяжких умовин своїми прекрасними, шляхетними родинами, яких все таки в Україні багато.

Згадаймо ще одну дуже незвичайну родину, де батько, мати, і неповнолітня донечка — всі працюють для України. Вони мають дуже багато труднощів, але працюють віддано і наполегливо. Це Дмитро Чередниченко, його дружина Галина Кирпа, (їх спільний псевдонім, вжитий в прекрасних підручниках, яких комуністичні школи в Україні не допустили) Оксана Верес, і їх талановита донечка, якій ще нема 18 років, Оляна Рута. Батько й мати всіма силами допомагають „вийти в світ” своїй донечці, поетці і мисткині, що почала писати вірші вже в 4-тім році життя, а в 14 літ вже мала свою збірочку поезій, нею самою ілюстрованих. Прекрасна українська родина! Але їх більше. Згадаймо чорнобильське нещастя. Скільки батьків і матерів посвячуються дітям, щоб їх рятувати! І все, що можливе, роблять, не шукаючи за приємностями ні за вигодами, живучи у великій нужді та голоді.

Україна переживає дуже тяжкий час. Україна потребує героїв. Героїв родинної любови, посвяти, витривалости і віри в Україну.

28 травня, 1994

КИРИЛО ОСЬМАК (1890-1960)

У Другій світовій війні (1939-1945) Україна зазнала страшних спустошень. По її землях тричі прокочувався фронт: у 1939, 1941 і 1944 роках. У червні 1941 року почалась війна між німецькими та російськими імперіялістами за право володіти Україною. Оба загарбники під час втечі вивозили з України все, що лиш можна було вивезти, а що залишилось — безжалісно знищували. І найперше знищували живу силу народу, її молодь. Єдиний вихід був у збройній самообороні. На заклик ОУН-бандерівців і під її керівництвом народ повстав, створив свою повстанську армію УПА, почав збройну національно-визвольну боротьбу. У 1943-1944 роках боротьба стала масовою і розрослась до таких розмірів, що виникла необхідність для керівництва нею створити понадпартійний, всеукраїнський верховний орган.

З цією метою літом 1944 року було скликано представників усіх учасників визвольної боротьби, без огляду на їх партійну

приналежність, чи ідеологічну спрямованість, на нараду, яка відбулася на території, що її контролювала УПА, у лісничівці біля с. Сприня Старосамбірського району. У результаті нарад було створено Українську Головну Визвольну Раду — УГВР, головним завданням якої було: керувати всією національно-визвольною боротьбою та репрезентувати сучасну боротьбу українського народу в краю і за кордоном. Складалась УГВР з 25 членів. На її чолі стояв вибраний Великим Збором ПРЕЗИДЕНТ і ПРЕЗИДІЯ, яка складалась з трьох заступників президента та чотирьох членів.

На становище президента Великий Збір обрав колишнього учасника визвольних змагань 1917-1920 років, політв'язня большевицьких тюрем, активного учасника протинімецької боротьби, киянина КИРИЛА ОСЬМАКА.

Скоро після Великого Збору всі українські землі опинились під окупацією московсько-большевицьких поневолювачів. Повстанська боротьба розгорілась з новою силою. Кожного дня йшли кровопролитні бої. Кирило Осьмак у тому часі перебував в одній з підпільних конспіративних „хат”. Про його ролі у визвольному русі знало дуже обмежене число осіб. Під час одної з облав у руки НКВД попався і Кирило Осьмак. Сталось це, мабуть, у вересні-жовтні 1944 року в околиці с. Жаданівка або с. Довге Дрогобицької обл. Большевики не знали про революційну діяльність Кирила Осьмака, як і про його становище в УГВР, але засудили на 25 років тюрми за „пособничество” німецьким окупантам тому, що він працював за німецької окупації у кооперації в Києві. Довідались вони про його ролі у визвольному русі вже згодом, після його засудження, коли опинився у тюрмі.

Під час перебування Кирила Осьмака в тюрмі, розповідати про його участь у визвольному русі не можна було, щоб йому не зашкодити. Насправді ж то й точних відомостей про його арешт не було. Не відома була і його дальша доля. Були чутки й про його смерть. Лише після смерті Сталіна, після десяти років, йому дозволили писати листи до своєї родини, й то російською мовою. З цих листів, що їх він писав, тоді ми й довідуємося про умови його перебування у тюрмі та дещо з його попереднього життя і долю його родини. Листи Кирила Осьмака зберегла й упорядкувала його дочка Наталка. У 1944-му їй було тільки два з половиною роки. Про батька вона знала лише з розповідей мами й рідних, а потім ще й з батьківських тюрем-

них листів. Уперше відкрила вона свою тайну про батькові листи в 1992 році, коли розповіла мені про них у Києві в будинку Спілки письменників після зборів, на яких я виступив у дискусії на тему діяльності УПА. Зустріч з дочкою Кирила Осьмака, нині інженером проектного інституту шляхів у Києві, була для обох нас радісною несподіванкою, бо я давно розшукував слідів

Кирило Осьмак — президент УГВР

його родини, а вона — осіб, які могли б розповісти про революційну діяльність її батька. Листи Кирила Осьмака нині єдине й дуже цінне джерело інформації про особу першого підпільного президента, про його й його родини минуле: тут і ряд дуже цікавих думок про виховання дитини і юнацтва (листи до Наталочки). Усіх листів більше сотні й їх варто було б видати окремою збіркою, та й фотографій є з два десятки з різних періодів його життя. Біографія Кирила Осьмака, що тут публікується, основана на виписках з його листів, що їх склала Наталія Осьмак, та окремих інформаціях, опублікованих у пресі. Про останні дні й години життя Кирила Осьмака довідуємося з листа його грузинського друга, який спільно з ним перебував у одній камері, адресованого Галині, сестрі Кирила Осьмака, написаного 6 липня 1960 року.

*

**

Народився Кирило Осьмак 9 травня (за ст. стилем 27 квітня) 1890 року в с. Шишаках Миргородського повіту на Полтав-

щині. За Гетьманщини с. Шишаки було сотенним містом Миргородського полку.

Батько Кирила — Іван Осьмаков (1849-1930 рр.), родом з Курщини, був круглий сирота. Жив він у с. Шишаках під опікою доброї і чесної людини, місцевого крамаря, який походив з містечка Ряшівка на Полтавщині. Так написала про це дочка Кирила Осьмака Анна. Опікун навчив хлопця грамоти, рахунків (математики), а коли підріс, влаштував його на працю у своїй крамниці, де він вів конторські рахункові (бухгалтерські) записки. Іван Осьмаков був людиною, як на ті часи, освіченою, цікавився громадськими справами, читав різні книжки й навіть виписував для себе газету. Крамарем він не став, але бухгалтерську справу знав добре.

Мати Кирила — Тетяна, з дому Власенко (1851-1929 рр.), походила з чумацького роду. У 17-річному віці, 1868 року, вона вийшла заміж за Івана. У них народилось 11-ро дітей. Перших п'ятеро повмирали від тифу й вижило та виросло лише п'ять синів та одна дочка. Щоб дати дітям освіту Тетяна відважилась продати навіть частину свого поля, яке вона отримала в спадку від своїх родичів, що викликало велике здивування у місцевих жителів села. Родина Осьмакових, крім сільського господарства, утримувала ще й заїжджий двір (гостиницю), де подорожні могли заночувати та накормити своїх коней. Сіно Іван Осьмаков мав зі своїх сіножатей.

Найстарший син ГАВРИЛО (1876-1938 рр.) у 1901 році поїхав на будівництво Кругло-Байкальської залізниці і там вже залишився. **Другий син Олександр (1879-1916 рр.)** став вчителем і завідував школою. Під час війни загинув на фронті в Галичині у 1916 році. **Третій — ФЕОДОСІЙ (1882-?)**. Його, 12-річного хлопця, мати відвезла у Ростов-на-Дону, до своїх родичів, купця Осьмакова чи Шашкова на навчання. Доля його невідома. **Четвертий МАКСИМІЛІАН (1884-?)**. У 16 років його влаштували на працю до купця мануфактурних товарів. Він закінчив приходське училище. У російській армії був писарем. Згодом весь час жив у Полтаві, працював товарознавцем. На старість (74 р.) втратив зір (катаракта). Допомогає братові Кирилові в тюрмі, опікувався його родиною. **П'ятий син — КИРИЛО (1890-1960)**. Про нього буде мова окремо. І найменша в родині й єдина дочка **АННА — Ганя, Галина — (1893-1977 рр.)**. У 1912 році Анна закінчила Миргородську гімназію. Учителювала в

школах Миргородського повіту, у профтехшколі в Ростові-на-Дону викладала математику, у 1930-х роках вчителювала на Київщині у с. Іванкові Бориспільського району. Згодом переїхала до чоловіка, **Павла МИХАЛЕВИЧА**, геолога, який працював на Тулумській ГЕС, а потім на Рибінській ГЕС. І там вона вже постійно проживала до кінця свого життя. Допомогала братові Кирилові в тюрмі, збереглися листи Кирила до неї.

Про свого старшого брата Кирила вона розказала, що коли вони ще вчилися у Миргородській гімназії, то „я вчилася рівно й особливих турбот у мами не викликала. Поставлять свічку у соборі, помоляться і все гаразд. За Кирила мама дуже переживала. Її непокоїло, що він був під впливом вистав українського театру Саксаганського, у якому грали такі великі корифеї української сцени як Саксаганський, Садовський, Кропивницький, Заньковецька, а також студентських демонстрацій у Києві, Москві та других містах. Усе це дуже впливало на формування його світогляду. Зокрема, Кирила дуже чомусь тягнуло до тюремного замку. Спостерігаючи, він уже знав у які години ночі переводять в'язнів із тюрми в арештантські роти. Звук кайданів залишив у його юнацькому серці болючий тюремний слід. Він тоді вже переживав за муки великого українського поета Тараса Шевченка. Живучи влітку в Шишаках, він був під впливом „бурсака“ — студента Духовного училища Віктора Бугаєвського, сина дяка місцевої церкви”.

КИРИЛО — п'ятий син у родині **Осьмакових**. Після закінчення початкової школи в с. Шишаках, навчався у Миргородській повітовій школі (1902-1906 рр.) та в Полтавській реальній школі (1908-1910 рр.). Вищу освіту здобув у Петровській сільськогосподарській та лісовій академії (1910-1916 рр.), за советського часу — Тімерязівська сільськогосподарська академія. Будучи студентом, він брав активну участь у діяльності студентського драматичного гуртка, який ставив українські п'єси. У студентські часи національна свідомість Кирила Осьмака була на дуже високому рівні, про що свідчить хоча б це, що у тому часі своє прізвище він почав писати не Осмаков, а **ОСЬ-МАК**. Студентську практику проходив на Волині, у м. Житомирі, у 1911 році, на Катеринославщині (нині Дніпропетровщина) та на Кубані в 1912 році й знову на Волині в містах Володимирі та Сарнах у 1913 році й у Сибірі та у м. Омську, у 1914 році.

У 1915-1916 роках Кирило Осьмак працював у Червоному Хресті в містах Західньої України: Тернополі, Скалаті, Збаражі та інших. У листі до дружини Людмили від 2 жовтня 1957 року він згадував: „увесь час моїх поневірянь, почавши з 44 року, я завжди рекомендую своє походження з Тернопільщини, а спеціально зі Скалату”. Тут, у Галичині, він познайомився у 1916 році з Марією Юркевич, волинячкою, родом з м. Новоград-Волинського, яка також у тому часі працювала в Червоному Хресті на території Галичини і одружився з нею.

Марія Юркевич (1894-1938 рр.) рано втратила батька. Він був слюсарем на заводі місцевого підприємця, який виготовляв хатній реманент, часто хворів і помер, залишивши дружину Меланію з дев'ятьма дітьми. Тому Марія, навчаючись в гімназії, жила в свого родича, в родині Окрушків.

Окрушко був головою міста Новоград-Волинська й допоміг Марії поступити до гімназії й опікувався нею. Подружжя Окрушків нагло померло й залишило своє майно Марусі у спадщину. Після закінчення навчання у гімназії Маруся продовжувала навчатись у Петербурзі на Бестужівських курсах. Студіювала філологію. Під час Першої світової війни вона з патріотичних почувань, добровільно, поїхала на Галицький фронт у 1914 році, щоб опікуватися сиротами. Після одруження молода сім'я у 1916 році, разом з галицькими дітьми-сиротами, приїхала до Києва й на Сирці, на дачі Волиця, організувала для них дитячий сирітський будинок, яким завідувала Марія з 1917 до 1918 року. Тут діти-сироти отримували загальну освіту та професійну. Їх навчали різних ремесел. Дівчат вчили шити, вишивати, хлопців — кравецтва та столярства. Галичани тепер були частими гістьми родини Осьмаків. З ними Кирило вів довгі розмови, що стосувались українських справ.

Спочатку родина Осьмаків жила на території сирітської дачі. Тут народились їхні діти: у 1917 році — син Олег (Легінь), у 1918 році — дочка Лариса (Леся, Ляля). Через деякий час вони купили для себе 4-кімнатне помешкання, на п'ятому поверсі у будинку на вул. Львівській № 35 (тепер вул. Артема).

Неподалік помешкання Осьмаків, на території Покровського монастиря, була українська школа ім. Тараса Шевченка. Викладачі цієї школи були друзями Кирила й частими його гістьми. Про політичну діяльність Кирила Осьмака в цьому часі є лише дуже скупі згадки: „був членом Центральної Ради, зго-

дом співробітником Директорії, пізніше учасником повстанського руху". (Мирослав Прокоп, „Київ 1942". У журналі „Сучасність", № 1, 1993 р. стор. 120).

У 1922 році Кирило Осьмак працював у Миргороді на Полтавщині в кооперативному Союзі, а згодом у Києві був керівником відділу української наукової мови у Сільськогосподарському Інституті Академії Наук. Займався складанням термінологічних українських словників. Технічними працівниками, техніками-термінологами, у його відділі була молодша сестра його дружини Надійка та її подруга Людмила Богдашевська. Після смерти дружини у листопаді 1938 року, Кирило Осьмак одружився у 1940-му році вдруге з цією ж своєю співробітницею Людмилою Богдашевською.

Переслідування советською владою Кирила Осьмака та його родини почалося з середини 20-х років. У 1926 році відбувся обшук у помешканні Кирила Осьмака в Києві. У березні 1928 року його арештували й тримали в тюрмі в Харкові. Після звільнення вислали на поселення до м. Курська. 2 березня 1930 року знову арештували його в Курську й відправили до тюрми в Москву. Звинувачували в приналежності до СВУ й засудили на 5 років ув'язнення: у квітні він уже був у таборі на будові залізниці Пінюг-Сивтичка. Восени 1933-го його з ув'язнення звільнили. Але переслідування родини Осьмаків продовжувалось, що й призвело до дуже трагічної загибелі його любимої дружини Марії.

Найкраще буде, коли про події того часу послухаємо самого Кирила Осьмака. У листі до доньки Наталки від 14 листопада 1958 року він писав:

„Моя кохана Донечко!

...Ціле 22 річне життя я звав Марусю „дружину” Зіркою, бо вона й справді зоріла мені на шляху мого життя, аж до її жахливої смерті, заподіяної ворогами людства. ...У березні 1928 року мене одірвали від родини. Спочатку тримали у Харкові. Потім я вільно мешкав у Курську до березня 30-го року. Туди кілька разів приїздила і моя Зірка. В 1931-му році приїздила до мене в Усть-Вимб (республіка Комі). З літа 1932 р. Маруся жила зі мною у Сивтичкарі, були з нами наші діти Олег, Ляля і Валя. З осені 1933 року я перейшов на працю старшого агронома лісового комбінату у Пезмозі. Маруся одночасно працювала

там на посаді пляновика. У листопаді 1934 року я мав путівку до санаторії в Кримі. По дорозі з Москви до Криму — я затримався на одну добу в Києві, щоб побачити наших дітей. ...Після Криму з січня 1935 року я працював на посаді технічного директора совхозу „Мосжилстроя” у Солнечногорську (коло Москви), куди переїхала з Комі і Маруся. Літо 1935 року, з нами були й наші діти — Олег, Ляля і Валя. Р. 1936 я працював за техн. директора Великого совхозу (2.600 га) коло міста Зарайськ Рязанської обл. Туди на літо приїхали всі наші троє дітей. Там сталося величезне родинне наше нещастя — наш улюблений син Олег, котрий тоді перейшов на другий курс Інституту Шкіряної Промисловості у Москві занедужав на тиф і помер 20 вересня 1936 року у Зарайській лікарні. Олегова смерть надзвичайно гостро відбилася на здоров'ї і психіці моєї Зірки, духовна міць її була надірвана. Року 1937 я перебрався на працю агронома у великий колхоз (4.000 га) в село Катіно Горловського р. Ряз. обл. Влітку до нас приїхали Ляля і Валя, а також Марусині рідні сестри. Те літо минуло для всієї збірної нашої родини дуже гарно. З осені 1937 р. Маруся почала викладати німецьку мову у Катинській неповній середній школі. Тої ж осені почалися жахливі події не лише в Горловському р., не лише в Рязанській обл. До Катинської школи прислали за навчителя одного людоїда, котрий швидко з'їв і посадив (у тюрму) директора школи, а його самого призначили за директора. Він, як партійний організатор, панував скрізь, також і в колхозі. 20 грудня 1937 року він провів на засіданні правління колхозу ухвалу про позбавлення мене посади агронома, без пояснення причин. Того ж таки дня він разом з правлінням колхозу виїхав до Горлова і там здав ціле правління установі безпеки. Швиденько туди пішло і все керівництво району. Одночасно, згаданий людоїд почав ширити провокаційні плітки супроти Марусі. Маруся губилася в цих страхолюдних обставинах. Мої умовлення триматися на дусі — не допомагали. І от в ночі 25 грудня 1937 р. моя Зірка спробувала повіситися. Цілий вечір я відчував, що щось негаразд діється з моєю дружиною. В той день я ходив до Горлова (туди й назад 35-40 км.) і був дуже стомлений. Коли лягли спати, я чекав довго, щоб дружина заснула. Але вона не заснула. Змагаючись зі втомою, я

забувся на кілька хвилин. Коли ж прокинувся — не знайшов Зірки біля себе. У темряві я швидко вийшов у сніи і виявив, що Зірка висить на бантині у петлі. Я став гукати до Валі і до нашої помічниці. Одночасно знайшов силу витягти Зірку з петлі. Приніс і поклав її на ліжко. Здавалося, що все лихо вже минулося. Але, коло ліжка, на віконній лутці стояла оптова есенція, про яку я не знав. Коли я одвернувся — Маруся протягла руку і, хоч безсила, зуміла випити частину тої есенції і пошкодила горло. Далі, вночі, я одвіз Марусю до сусіднього села в лікарню, а ще через тиждень повіз її у м. Скопин (певно 30 км від Катіно) до поліклініки. Там дали Марусі спрямування у Рязань для лікування у психіатричній лікарні. Я одвіз Марусю туди, а сам повернувся у Катіно, де залишилася одна Валя. Тим часом катінський людоїд-директор домовився з районним керівником безпеки Голубевим і 29 січня 1938 року я опинився за ґратами. Валюся залишилася одною... Про лихо зі мною вона написала мамі до лікарні в Рязань і вона вернулася у Катіно. Влітку 1938 р. зі Скопінської в'язниці на короткий час мене возили до Рязанських мурів...

...На початку листопада 1938 р. зі Скопина мене привозили до Горлова. Голубев, котрий провадив зі мною жахливі операції, сказав мені в часі допиту, що моя дружина працює в Деліхово, іншому селі Горлівського району... 6 листопада 1938 р. Голубев нагло викликав Марусю з Деліхова до Горлова і піддав її страшному допитові. Повернулася вона до Деліхова в страшний розпучі і ходила кілька днів в тяжкій задумі. І от, 11 листопада 1938 року (якраз двадцять літ тому), моя нещасна Зірка кинулася під маневровий паротяг на великій вузловій станції — 2 км від Деліхова. Їй одрізало ноги і вона вмерла від втрати крові. Директор школи телефонував до Валі. На похорон своєї мами приїздили Валя з Лялею, у супроводі одного їхнього товариша. В 1938 та 1939-х роках я писав численні великі заяви-скарги в Рязань і в Москву, в яких широко освітлював обставини випадку з Марусею у Катіному, а також про виклик Марусі Голубевим 6. XI. 38 р. і про жахливий його моральний натиск на Марусю в часі допиту. ...20 лютого 1940 р. мене звільнили, скинувши всі підлі обвинувачення, які тяжіли надс мною понад два роки.

Двічі я їздив у Деліхово на могилу моєї незабутньої Зірки, яку замордували в такий жахливий спосіб. Був у директора школи, де востаннє працювала Маруся. Директор розповів про страшний вигляд Марусі після останнього виклику її до Горлова — 6 листопада 1938 р. ...В кінці квітня 1940-го року після кількадечного перебування у Москві — я виїхав до Києва.

Кохана Наталочко! Обставини і люди позбавили тебе батька у віці 2 і пів року. І я не мав змоги особисто розповісти тобі про цю страшну подію у моєму житті і про нелюдські заходи, яких людоїди вжили до моєї Марусі, змусивши її спочатку полізти в петлю, а через 10 і пів місяця кинутися під колеса паротягу.

Щодо твоєї матусі і твого батька треба сказати: дванадцять років ділили нас тисячі кілометрів. Після принципового погодження Лялі і Валі на моє одруження з твоєю матусею — влітку 1940 р. — ми зійшлися і щасливо жили вкупі, але надто мало часу. Нас розлучили. Мене позбавили щастя радіти з тебе і дбати про тебе.

Твій татусь”.

У 1940 році Кирило Осьмак якийсь час проживав у с. Качанівці на Чигиринщині, а відтак з дружиною Людмилою жили в Києві. У грудні 1941 року народилась у них дочка Наталка. Їхня невеличка садиба з городом, яку вони орендували, була на Солом'янці. Під час німецької окупації Києва Кирило Осьмак був головою Всеукраїнської Кооперативної Спілки (Вукоопспілка), співпрацював з націоналістичним революційним протинімецьким підпіллям і через кооперацію допомагав підпільникам продуктами. Його заступником у кооперативних справах був Василь Потішко, 1895 року народження, колишній член Української Партії Соціалістів, член Українського Генерального Комітету Центральної Ради в 1917 році, політв'язень большевицьких концентраційних таборів, політичний однопумець Кирила Осьмака. Оба вони були членами-засновниками УГВР. Василь Потішко у 1944 році відійшов за кордон і оселився у м. Боффало, а Кирило Осьмак залишився з родиною у Краю. („Сучасність”, Ч. 1, 1993 р., стор. 120). Обоє їх приєднав до національно-визвольного руху, мабуть, Пантелеймон Сак-„Могила”, колишній директор середньої школи в Києві, а з 1942 року провідник Проводу ОУН на СУЗ. У Києві Кирило Осьмак зу-

стрічався з деякими членами Проводу ОУН: Дмитром Маївським, Дмитром Мироном, Мирославом Прокопом та іншими.

Кирило Осьмак з дружиною Людмилою та дочкою Наталкою

У підпіллі була дочка Кирила Осьмака Лариса-Ляля. Жила вона у своїй тітки Соні, маминої сестри в Новоград-Волинському на Житомирщині. У серпні 1943 року вона приїхала до Києва, щоб попрощатися з батьком і рідними. На Волині вона співпрацювала з УПА. Народилася Лариса Осьмак у 1918 році. У 1940 році закінчила Київський Гідромеліоративний Інститут. Кость, син тітки Соні (сестри Марії) у 1950-их роках виставив свою кандидатуру в депутати. За всіма показниками — робіт-

ник, селянського походження, советський партизан у 15-річному віці — був цілком відповідною кандидатурою. Але на зборах для висунення кандидатів у депутати хтось з місцевих жителів заявив, що цього двоюрідна сестра Лариса Осьмак була „бандерівка” та що її стратили (повісили) большевицькі партизани. Про це розповідав Кость у домі тітки Надії, молодшої сестри Марії.

Восени 1943 року, з наближенням фронту до Києва, Кирило Осьмак з родиною, разом з багатьма іншими, виїхав у західні області України. У м. Львові він влаштувався на працю в УДК (допомога біженцям), а згодом у 1944 році жили вони в Галичині у містах Сколе і Стрию. Кирило Осьмак і тут продовжував, почату в Києві, революційну діяльність, зокрема у середовищі інтелігенції зі східноукраїнських земель. Він також брав активну участь у працях Ініціативного Комітету скликання Великого Збору УГВР, який відбувся 11-15 липня 1944 року. На цих зборах Кирила Осьмака обрали президентом УГВР. „Врочиста тиша запанувала на залі нарад, — згадує про цю подію генерал-хорунжий УПА Тарас Чупринка, — коли голова Президії УГВР станув перед головою Великого Збору УГВР, поклав руку на український державний герб та почав повторювати слова присяги... То присягав президент України перед усім українським народом...” (Літопис УПА, т. 9, стор. 404).

Того ж дня наради закінчились, а усі делегати роз'їхались у місця своєї праці. До виконання своїх обов'язків приступив також президент. Незабаром на галицькі землі знову повернулись московсько-большевицькі окупанти. Восени 1944 року Кирила Осьмака арештовано. До 1947 року перебував він у Дрогобицькій тюрмі, восени 1947 року держали його у тюрмах Києва деякий час, а у 1948-1960 роках — у тюрмі в м. Владимирі. 16-річний відрізок в'язничного життя Кирила Осьмака насичений трагічними фізичними й моральними муками, переживаннями та роздумами про майбутнє свого народу, своєї родини, що відображено в його численних, повних людського болю, листах. В'язничні роки біографії Кирила Осьмака вимагають окремого розгляду. Помер Кирило Осьмак 16 травня 1960 року і похований на тюремному кладовищі у м. Владимирі.

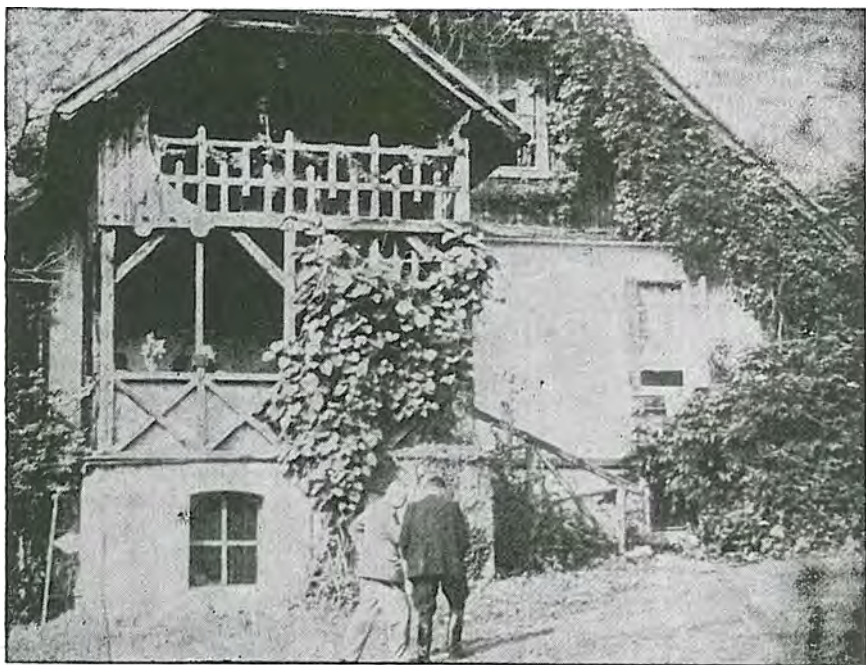
Про останні дні й години першого підпільного президента Кирила Осьмака розповів його грузинський друг Шава Берішвілі у листі до сестри Кирила Галини від 6 липня 1960 року.

Подаємо текст листа у довільному перекладі з російської мови:

6 липня 1960 р.

Високоповажана Галино Іванівно!

Засилаю Вам мій сердечний привіт і бажаю здоров'я. Ваш лист з 17 червня я отримав 21-го, але запізнився з відповіддю, за що прошу пробачення. Повторюю, те, що сталося з моїм другом Кирилом, того можна було очікувати кожен день і він сам до того давно приготувався і ще 6 лютого ті прощальні листи, які Ви та інші отримали після смерті. А що було причиною того фатального моменту, важко сказати, тому що особливих хвилювань він не переживав у зв'язку з останніми подіями щодо його передбаченого звільнення.

Історична лісничівка на узбіччі гори Виділок у Карпатах, де відбувся Перший Великий Збір Української Головної Визвольної Ради 11-15 липня 1944 року. Лісничівка була на південний захід від села Сприня Самбірського повіту

Нам обом випало пережити ще більш хвилюючі моменти як те, але про це не варто говорити. Ми очікували, що

його звільнять, але в цьому я був більше впевнений як Кирило. Ми були розчаровані, коли за ним приїхали, щоб його везти до Києва, нібито, для оформлення його звільнення, а не звільнювали тут, на місці, так як цього слід було очікувати. Мій друг Кирило відмовився туди їхати не дивлячись на те, що його хотіли везти не як арештанта, але з шанобою. Він просив, щоб його звільнили тут таки і примістили в домі для інвалідів, якщо взагалі хотіли його звільнити. Я переконав його їхати з ними і це коштувало мене немало зусиль. Так що про якісь особливі радісні переживання, яких, нібито, Кирило не міг пережити перед його смертю, не випадає говорити. З ним розмовляли 11 травня вранці, я його переконав їхати ввечері того самого дня. 12 травня він пішов до них і заявив свою згоду їхати і тоді йому сказали, що його переодягнуть у все нове і що вони повинні виїхати наступного дня вранці, тобто у п'ятницю, 13 травня. Коли він повернувся від них до камери ми почали збирати його речі і я йому приготував дещо на дорогу з тої посилки, яку я отримав 11 травня, а також даруночки як для старшої Наталії так і для маленької Наталочки. Ніякого зворушення чи хвилювання я не за примітив, так як попереду була якась невідомість. А точно о год. 5:00 він похитнувся на праве коліно і присів, мені це видалося незвичайним і зразу викликав лікарку і поки вона прийшла, я за примітив, що у нього заплутувався язик. Коли прийшла лікарка, ми його роздягнули і поклали, вона встановила, що весь правий бік спаралізований і скоро після цього він зовсім не міг говорити. Було ясно, що це був крововилив у мозок і були зроблені всі заходи, які вважали необхідними. Якраз у той час прийшли особи з Києва, які приїхали по нього з вже купленим одягом, але Кирило їх не бачив. Вони викликали мене в коридор і запитали про його стан і були дуже засмучені тим, що сталося з ним нещастя та сказали, що прийдуть вранці. Сказали мені вже інші, що вони, правда, приходили, але я їх не бачив. Мене хотіли перевести в іншу кімнату, боячись, щоб у мене не було приступу серця, що бувало раніше. Але я попросив залишити мене, щоб я міг за ним доглядати, і вони погодилися. Я за весь час хвороби мого друга Кирила майже не роздягався і доглядав його вдень і вночі і всі дивувалися з моєї витримки. Вранці 13 травня

я попросив нашу лікарку, щоб вона випросила у приїжджих з Києва дозволу на переведення Кирила до міського шпиталю, але, на жаль, цього здійснити не вдалося. Вони, виявляється, сказали, що без дозволу з Києва не можуть цього зробити, так як його звільнення ще не було оформлене і це мене дуже засмутило. А це вказує на те, що справа Кирила ще не була закінчена, не дивлячись на те, що він зробив все, що міг. Може бути, що у міському шпиталі могли застосувати більш відповідне лікування як в тюрмі, хоч лікарі і там робили все, що могли, і на них не можна ображатися. Без всякого сумніву, Кирило розумів

Кирило Осмак на засланні

серйозність свого стану, та говорити він не міг. Йому ставили п'явки і після того, нібито, стало йому легше, але в загальному покращання не закріплювалося, а навпаки, його стан поступово погіршувався. Він захворів у четвер, 12 травня, а в суботу, 14 травня я зрозумів безнадійність його стану і приблизно о 3-ій годині я почав показувати йому фотографії з його альбому і він трішечки старався усміхатися і напевно, у думках, прощався з кожною з Вас. В неділю, 15 травня його стан дуже погіршився і він дуже тяжко дихав. Виявляється, у нього опухли легені, так як він не міг лежати на боці, а весь час лежав на спині і це було причиною його смерті. Неділя, він ще відкрив очі, коли я його кликав, а в понеділок він вже на це не реагу-

вав. Помер в понеділок, 16 травня об 11 годині, а не о 3-ій, як це, виявляється, записано у повідомленні про смерть. Я сам закрив очі моему другові і не знаю як я все те витримав і не впав, так як не спав, не їв і зовсім не виходив на прогулянку. Всі дивувалися з моєї стійкості і витримки, адже я зовсім хвора людина, декілька разів пробували перевести мене в іншу камеру, але я не погоджувався і залишили мене.

Ховали мого друга Кирила гарно, я це точно знаю. Труна була куплена в похоронному бюро і помальована на червоно. (Труну я сам бачив). Одягнули його в новий одяг, а за новими шкарпетками приходила сама наша лікарка і я їй дав свої нові, а в Кирила їх не було. Поховали його 18 травня вранці і мені сказали в якому місці він похований. Потім сказали, що від його дочки з Києва отримано гроші, за які буде зроблено огорожу і поставлено хрест. Все це вони виконали. Могилу мого друга Кирила я знайшов 10 червня, тобто на наступний день, як я писав Вам перший лист. А поки я знайшов його могилу, я в цьому місці побував мабуть, 20 разів, але не звертав на неї уваги тому, що та могила виглядала мені якось особливо гарно упорядкована. Це сталося не дивлячись на те, що число могили Кирила я дізнався через похоронне бюро. Обгороджена вона гарно штахетами і помальовані вони синьою фарбою, на хресті прибите число „5753”, вибите на залізній табличці. Могила є дуже близько до тюремної огорожі, коло її середньої сторожевої вишки, під великим деревом, а це дерево, нібито, в'яз. Є тільки одна невігода, огорожа не має дверцят і мені важко переступити через неї, щоб можна було посадити на могилі квіти, але я щось зроблю. Буваю на могилі часто, хоч мені важко там бувати, все ще дуже переживаю такий сумний кінець мого друга. В сороковий день від його смерті я хотів, щоб відправили панахиду, але цей день випав якраз у неділю, та так сталося, що у церкві (на цвинтарі є церква) відслужено її спільно. Скоро пришлю альбом і інші його речі. Про себе і про все інше напишу пізніше. Прошу підтвердити одержання цього листа і всього того, що я пришлю.

Сердечний привіт Павлові Михалевичеві.

Бажаю Вам здоров'я і витривалості.

З повагою до Вас III. Беришвілі.

Немає найменшого сумніву, що несподівана смерть Кирила Осьмака була викликана сильним хвилюванням, що його прийшлося пережити у зв'язку з появою у Володимирській в'язниці зловісних представників Київського КГБ. Не в гості, не з добрими й чесними намірами прибули вони сюди, а з вже готовим диявольським пляном його політичного вбивства. І хоч не знав він ще їх підлих намірів, але відчув усім серцем своїм. І не витримало. Зупинилось.

Смерть не раз навідувалась у в'язничну камеру до Кирила Осьмака. Була вона в нього й у серпні 1957 року. Тоді, прощаючись назавжди з нашим земним життям, з найдорожчою своєю донечкою Наталкою, він залишив їй свій Заповіт — лист, написаний 12 серпня 1957 року на в'язничній смертній постелі.

„Кохана, люба донечко! Найдорожча Наталочко!

Мое останнє і повсякчасне бажання Тобі: бути завжди здоровою, розважною і розумною.

Навчись завжди поважно працювати для загального добра.

Люби свій рідний край, люби Україну і в житті міцно тримайся Заповітів Великого Кобзаря.

Завжди пам'ятай про маму, про її здоров'я та добробут.

З останнім віддихом буду згадувати про Тебе. Не зі своєї вини не зміг допомогти Тобі дійти до ліпших умов життя, коли б Ти змогла провадити широку працю.

Бажаю Тобі просторого і широкого життєвого шляху.

Цілую щирим батьківським цілунком.

12. VIII. 57

Твій увесь татусь”.

Цей коротенький лист-заповіт може найкраще, найщиріше свідectво про духовну велич цього непересічного Державного Мужа України.

Кирило Осьмак усе своє життя невпинно працював для справи визволення України з неволі, а під час Другої світової війни мужньо йшов у перших лавах її борців. У 1944 році він був обраний на найвищий і найпочесніший пост національно-визвольного руху — став першим підпільним президентом України. Він достойно тримав прапор України й загинув як борець за волю України.

полк. Василь Кук-Коваль —
Голова Генерального Секретаріату УГВР

Аріядна Шум

БОГДАН СТЕБЕЛЬСЬКИЙ

(С п о м и н и)

„Одні живуть могили:
Вірних Батьківщині”.

Юрій Липа

Над свіжою могилою мого товариша життя (від 1938 року), Богдана, нагадуються ті вище згадані слова Юрія Липи, нашого приятеля, який дуже завчасно згинув, проживши лишень 44 роки. Згинув він розстріляний КГБ-істами зараз же після приходу советської армії в Галичину під кінець 2-ої світової війни. Знаємо, що тепер його могила доглянута, але навіть якби його могили не було, пам'ять по нім живе в його працях, які в Україні стають щораз то більш відомими і побажаними.

Мені, вдові, яка ще не мала часу освоїтися з думкою, що вже не можу піти до Богдана на пораду, дуже важко писати про нього. Тому починаю із того, що тепер найбільш реальне: його могили. Несподівано для мене на похороні застали ми готовий пам'ятник, який був задуманий для того, щоб прославити ім'я Богданового брата, командира УПА, Степана Хрона, якого місце поховання невідоме. Напис спорядив ще сам Богдан, і як графік, хотів балянсувати псевдо „Степан Хрін” псевдом „Аріядна Шум”, а своє ім'я, Богдан, дав нижче мого, хоч його домовина пішла під наліпис Хрона. Чи ця могила житиме — покаже майбутнє. А тепер поспробую згадати Богдана таким, яким я його знала.

Мені було 15 літ і я пішла на свої „перші гулі” з батьками: це було „Андрейка” в Краківській „Просвіті”. Попросив мене до танцю якийсь молодий „маляр” (чи студент Академії Мистецтв), перше попросивши дозволу в моєї сестри Лілі (Ірини) з якою він був добре знайомий в студентських гуртках. Після того я Богдана не бачила, бо заабсорбована наукою рідко ходила до „Просвіти”. Аж скінчила я середню школу, і як студентка спершу Школи Промислу Артистичного (яка мала мене підготувати до студій архітектури у Варшаві) вступила в кадри мистецького гуртка „Зарево”, яке очолював Богдан, і мала там нагоду слухати його доповідей про українське мис-

тецтво, брати участь в житті студентської громади. Належала я тоді до звена ОУН, моєю провідницею була моя сестра, а іншими контактами були Нестор Процик і Влодко Федак. Що Богдан був теж націоналістом, я догадувалась із його поглядів і поведінки, із його приналежності до корпорації „Сян”, до якої належали лиш націоналісти. Прийшов 1937 рік в якому „Зарево” рішило відсвяткувати мистецькі досягнення Архипенка, а ініціатором імпрези був, очевидно, Богдан. Мій товариш Порайко, подібний з лица до Архипенка, грав ролю великого скульптора, моя сестра була „Ніке”, я була одною з „Муз”, а Віктор Яворський (брат Лесі Копач), студент Гірничої Академії, був „Духом Нації”. Монтаж Богдан уклав із поезій Плужника, Косача та інших модерністів.

Богдан Стебельський

Але найважливішими з усіх були в цьому монтажі вірші поетів — „Вісниківців”. Слова одного із „Квадриги” — Олега Ольжича, пам’ятаю, говорив „Дух Нації” в цій інсценізації:

Нащо слова? Ми діло несемо.
Ніщо мистецтво і мана теорій,
Бо нам дано знайти життя само
В красі неповторимій і суворій.
Що вибереш, чи образ бездоганний,
А чи праобраз для усіх один?
Міцніша віра і дзвінкіший чин
За словоблудіє і за тимпанні!

Ось сходить, виростає, розцвіта
Благословенне не форми, суті.
Одвага. Непохитність. Чистота.
Милуйтесь! Беріть! І будьте, будьте!

Така настанова до життя провадила Олега Ольжича, через занедбання свого великого таланту поета і неменшого — науковця-археолога, до активної політичної боротьби і мученичого кінця з рук гестапо. Богдан теж, обдарований мистець-маляр і блискучий теоретик мистецтва і культури вибрав дорогу політичної і громадської праці. і на тому пості стояв до останнього віддиху.

В підготові свята в честь Архипенка виявились погляди і зміст життя Богдана.

Це була дуже цікава інсценізація. Відтоді наше знайомство поглиблювалось, і не слухати рефератів Богдана про українське мистецтво я вважала непростимим гріхом.

Богдан Стебельський, студент четвертого, тобто фінального року в Академії Мистецтв, той „чаруючий хлопець”, як його назвала моя мама вперше побачивши, з осяйними очима, був душою української студентської громади в Кракові. Багато дечого про його працю я ще тоді не знала, але, будучи захопленою його доповідями, помічала дещо, що могло бути непомітним. Зустрічалися ми найчастіше в студентській харчівні. Часом ми сиділи при близьких столиках, і я помітила, що Богдан завжди їсть вечерю поруч із своїм товаришем по Академії, С. К., з яким він теж разом мешкав, як і ще з двома іншими студентами в дуже бідній дільниці Кракова. Я помітила, що одного дня Богдан їв тільки зупу, а С. тільки друге, а другого дня навпаки. Потім я довідалась секрет. Богдан, як дуже активний в студентській громаді, діставав „стипендію” у формі дармових обідів чи вечер. А С., будучи виключно мистцем, в громадському житті не ангажувався, і мусів, як більшість студентів, примирати з голоду. І Богдан примирав з голоду. Він діставав з дому тяжко вишкрябані золоті, які йому вистачали на ліжко в кімнаті, кусок хліба і трохи молока. Обіду чи вечері вже не було за що купити. Але оплата в Академії за навчання завжди була в пору заплачена: для цього він малював літом церкви в Галичині.

Мені, та деяким іншим дівчатам, які мали з дому кращу фінансову підтримку, було часом дивно, що Богдан завжди

спішився до дому, щоб там бути перед 10 вечора. Але це було зрозуміле: по десятій треба було платити сторожисі за відчинення дверей 15 сотиків, а ті сотики Богдан мусів щадити на фарби.

Богдана всі любили. Дівчата за те, що був гарний, хлопці за те, що був добрий. А найбільше його любили хлопці з Волині, які служили в польській армії. Стаціонавані в Кракові вони мали свою маленьку православну каплицю. Мене батьки водили і до цієї каплиці, і до греко-католицької церкви св. Норберта, де настоятелем був о. Хрущ. В православній каплиці, тому що вона була військова, під кінець Богослужіння вояки мусили співати „Боже, цюь Польске”... Ми, українські студенти, остентаційно виходили з церкви, але вояки цього не могли зробити. Зате, вони як мали в неділю „вихідне”, не йшли пиячити, а до „Просвіти”, де Богдан Стебельський переводив з ними вишкіл націоналістичної ідеології. Пізніше, мені Богдан звірився, що він був дуже заскочений інтелектуальним рівнем тих простих селян з Волині, які прекрасно розуміли різниці в поглядах Донцова, Липинського і Липи.

Студентська громада і мистецьке об'єднання „Зарево” у Кракові, осінь, 1938 рік. В самому центрі сидить голова „Зарева” Богдан Стебельський. Другий справа в капелюсі, підпертий рукою, Михайло Черешниловський. Між ними у білій сукні з герданом авторка статті, тоді студентка першого року Академії Мистецтв, Аріядна Шумовська

Студентське життя в Кракові було дуже живе. Там я, ще 12-літньою вступила до тайного Пласту, а моєю першою виховницею була прекрасна жінка, що тоді називалась Недзведзка, а тепер Климишин. Ми мали від кого брати приклад, на кім виховуватись. Там сиділи в тюрмі і Микола Климишин і „Циган” Карпинець, якого сестра потім тримала до хресту мого найстаршого сина.

Світили мені тоді дві зорі, на які я була задивлена: український націоналізм, який мав привести до незалежної держави, і українська культура, яка в тій державі мала б розвиватись. Моя сестра, як моя провідниця, була моїм ідеалом, і я піддавалась її вихованню бездискусійно. Частина того виховання була, що хлопці — чужинці мені взагалі не існували, хоч би їх були сотні довкола, а хлопці — українці, як не були націоналістами, не мали вартости. І з'явився Богдан, який відповідав всім вимогам моєї вибагливості. Але я була непомітна, хоч крутилось біля мене багато хлопців, переважно по трьох. Були „звізди” між дівчатами: завжди дуже елегантна Лідка Г., одна із „колібрів” — як нас називали — студенток першого року, що носили дальматинські шапочки з крайки (я почала цю моду), були теж такі красуні, як клясично збудована із прекрасними косами Оля Г., яка дуже подобалась Богданові (і він їй теж!), і я розуміла, що в мене малі шанси. Щоб не ранити свого серця, я рішила їсти обіди і вечері в хаті, де жила, і до харчівні не заходити. І ось сталась несподіванка. Одного разу, я почула якийсь хід на сходах, що мене зворушив, але стукоту в стіну, як було домовлено з товаришками, не було, а дзвінок. І прийшов у мою кімнату Богдан, сказав, що затужив за мною...

Почала я малювати. Витягнула фарби своєї мами, намалювала портрет Богдана і свій автопортрет. Богданові ці мої перші олії дуже подобались, і він поніс їх до своїх знайомих, славних тоді польських малярів Цибіса і Цибісової просити оцінки. Вони мої праці оцінили позитивно, і почалася кампанія, щоб мене перетягнути із Школи Промислу Артистичного на Академію Мистецтв, бо Богдан вважає, що там в школі мій талант заб'ють. Для того була zorganizована зустріч із професором орнаменту із моєї школи, Гомолячем, моїм батьком і Богданом. Вирішили, що таки мені краще студіювати в Академії. Ще були пляни, щоб я поїхала до Парижа на курс для вчителів французької мови в Сорбоні, але я сказала, що студіювати мистецт-

во в Парижі — так, а педагогіку — ні. Архітектура теж вийшла із плянів. До Варшави мені не хотілось.

До мого звена ОУН належали: Марійка Т., Оленка К. і Ніна К. (Ніну розстріляли більшовики в Бригідках, хоча її арештували ще поляки). Як молоді члени ОУН, що щойно вийшли з юнацтва, ми мали завдання невеликі, але вчилися конспірації, і виховувались ідеологічно. На зовні, ми влаштовували різні імпрези, які були зрозумілими для 17-18-літніх дівчат. До тих імпрез належало підготоване „Свято весни”, на якому ми ставили „Пролог” із „Лісової пісні” Лесі Українки, я вивчила роллю „Того, що греблі рве”. Одначе „Свято весни” не відбулося. Воно мало відбутися на т. зв. „Паненьських скалах” під Краковом 23 травня 1938 року. І прийшла до нас телеграфічно трагічна вістка: наш Провідник, Євген Коновалець, не живе. Замість „Свята весни” відбулися урочисті жалібні сходи.

Богдан себе передо мною не розконспіровував, але мої друзі, Влодко Федак і Нестор Процик, так як і моя сестра, одобрювали нашу з Богданом приязнь, яка вже ставала помітною між студентами.

Зближалися літні вакації. В Школі Промислу Артистичного я мала багато товаришів, а один з них був заангажований при літунстві, і міг мені zorganizувати доступ до курсу літання на ширяках, що було моєю мрією. Я перейшла всі потрібні іспити, але мені, як неповнолітній, був потрібний підпис — згода батьків. Я того підпису не дістала, і мої мрії про літання сповнилися лиш в моїх літаючих дітях (Олег — на літаках, Доця — на ширяках). Але з'явився новий дуже принадний проект: професор географії Краківського Ягайлонського Університету, Володимир Кубійович, zorganizував із студентами т. зв. Краєзнавчий Клуб, і з тим Клубом мандрівку по Лемківщині. Мали ми мандрувати по цілій Лемківщині пішки, почавши від найдалі на захід висунутого українського села, Шляхтової, що було дуже недалеко від Попраду і тим від Кракова. І туди мене батьки не хотіли пустити, мовляв, я дуже втомилась в своїй школі, мені треба відпочинку, а не лазити по горах... І я вперше не послухала батьків. Спершу, я думала їх послухати, сказала про це Богданові, що мав бути „обозним” в нашій мандрівній таборі. Він мені потім казав, що ця вістка його так вразила, „якби його мама вмерла”. Але я зібрала свої манатки, включно з наплечником, у валізку, збрехала своєму татові, що йду до

міста, і поїхала до Кракова, щоб доїхавши поїздом до малого містечка в Татрах помандрувати по тій трагічній країні української землі...

Ми мандрували групою 14 осіб, з того було 5 дівчат. Кожна дівчина мала свого приятеля, що її рятував, як тяжко було йти, але моя приятелька, Оріся Фещенко-Чопівська (дочка професора гірничої Академії, що трагічно загинув на засланняні арештований комуністичною польською владою після 2-ої С. Війни) приятеля такого не мала. Але ми всюди ходили втрьох з Богданом, і, як нам тяжко було нести наплечники під гору, Богдан ніс аж три! Ми мали фото Богдана з трьома наплечниками, і „булавою” — старовинною лемківською вагою, що він ніс для музею в Сяноці, на жаль, це фото пропало. Професор Кубійович не знав, що основне завдання нашої групи було не тільки слухати професорові виклади про геологічні верстви цієї частини Карпат, але теж роздавати лемкам націоналістичну літературу, шкільні підручники українською мовою, і багато дечого нелегального. Формально ми йшли як студенти з професором, і нас поліція не займала.

Були всякі пригоди. Ми мали мати медичну опіку студента медицини, Томка Липичака, який нас ніяк не міг знайти. Професор післав „трьох мушкетерів” щоб його шукати, між ними були Нестор Процик і Богдан. По дорозі вони зайшли до села Фльоринки, до гостинної хати православного священика, Тарнавського. Доброїдка похастувала їх такими смачними варениками з черницями, що Богдан заявив: „якщо я женитимусь, то тільки у Вашій церкві”. І дотримав слова. 12 лютого, на самих „Трьох Святителів” ми взяли у Фльоринці шлюб. Ця церква тепер не існує. Її поляки спалили. Але церква, де Богдан сповідався перед шлюбом, греко-католицька, тепер стоїть замієна на костьол і там є пропам’ятна таблиця із згадкою про всіх гивезених і переслідуваних. Професор Кубійович також взяв від нас обіцянку: „Як ви поженитесь, і будете мати першого сина, то я мушу бути хресним батьком, а він мусить стати географом, і продовжувати мою роботу”. І ми дотримали слова.

Як наша група дійшла до Дуклі, ми розділилися на дві частини. Там мали мене зустрінути мої батьки. Їх не було — щось їм перешкодило. Тоді ми пішли на Сянік з Богданом і з Орісею. В Сяноці моїх батьків теж не застали. Я лишилась на роздоріжжі: чи їхати з Орісею до її родини на Волинь, і

звідти поїхати до своїх діда і баби, чи теж послухати Богдана, який запрошував мене до своєї родини в Галичину, до Самбора, щоб там далі мандрувати по Карпатах. Доля вирішила, що я поїхала до Самбора.

Стоять зліва: Степан Стебельський-„Хрін”, його мати — Елеонора Коцан-Стебельська, братова — Аріядна Шумовська-Стебельська (дружина Богдана), Ганна Шумовська, сестра — Наталка Стебельська, Теодор Шумовський, батько Степана — Ілля Стебельський. Сидять: Ірина Шумовська, брат — Володимир Стебельський і сестра Ірина Стебельська

Зустріла нас на двірці Богданова старша сестра, красуня Наталка, а біля хати привітлива блондиночка, молодша сестра, Ірка, яка якраз поливала барвінок, що ненадійно запізнено зацвів, і, відчиняючи хвіртку, заспівала весільної: „Відчиняй мамо, ліску, ведем ті невістку!” І вийшла мама. Такої чудової істоти, такого уособлення доброти і ласкавості важко собі уявити. Потім я бачила, що це новітня „мати Гракхів”. Її сини були арештовані один за другим. Один виходив, другого арештували або переслідували. В їхнім маленькій помешканні, на найбільш „почеснім місці” висів портрет старшого брата Богданового, Ромка, що був один час під загрозою смертної кари. На портреті він був представлений алегорично, із полум’ям іззаду, та тінню польського поліція. Цей портрет, очевидно, Богданової роботи, був пізніше зареєстрований при одному із числен-

них обшуків. А мама? Мама терпіла, але ніколи не сказала дітям „не раньте мого серця, покиньте нелегальну роботу!” тільки: „діти, де вам це сховати? Давайте летючки, я закопаю між попіл в печі, а маленькі папірці засуну в слоїки з повидлами”. Свята жінка, свята мама.

Ми зі Самбора вибрались на Маківку, на святкування, що теж грозило переслідуванням і тюрмою. Йшли ми вчотирьох: з Богданом, його сестрою Іркою, і його товаришем Ю. Г., що щойно написав докторську працю про „Пісню про Нібелюнгів”. Наша мала група якось обійшла поліційну увагу. При поверненні ми долучились до великого гурту: 40 хлопців із Самбірщини, яких провідником був Коля Филипчака, а Богдан мав з ними ідеологічні гутірки. Треба було йти лісами, оминати села, ховатись від поліції.

Це вже було після „семого семого”, тобто, Івана Купала, в котрий то день, ми з Богданом присягнули собі вірність. Мої батьки приїхали, і забрали мене до дому.

Почалися студії в Академії. Богдан приїхав трохи пізніше, бо йому треба було скінчити малювання церкви, щоб заробити на оплату Академії. Почалися тривожні вістки. Як прийшла кістка про Карпатську Україну, ми з Богданом рішили туди їхати, і поспішно дали заповіді до церкви у Фльоринці, щоб там, взявши шлюб, поїхати на бій як подружжя. Мої батьки, хоч дуже не хотіли, аби я вже виходила заміж, будучи ще студенткою, все таки повезли нас до Фльоринки, а потім ми повідомили студентську громаду про все. Студенти нам влаштували цілий концерт з тої причини. І співали пісню: „Зрадіє пані Ада, а з нею вся громада, що добрий початок вона дала!” Але веселих імпрез в „Просвіті” було тоді дуже мало. Тої осені 1938 року листопадове свято в „Просвіті”, на якому читав реферат Томко Лапичак, пройшло дуже драматично. Нагло увійшла польська поліція і кричала „розейсь се”. Повна зала людей не рушилася з місця, навпаки, всі почали співати „Ще не вмерла Україна”. Я ніколи більше в житті національного славня не пережила так, як тоді. Поліцаїв було багато, і вони підійшли до сцени і вирвали доповідь із рук прелегента і почали перевіряти документи в людей, що сиділи в перших рядах. Там був професор Кубійович, Богдан і моя сестра. Сестру і Богдана кликали потім на поліцію, питали їх, кого вони бачили на святі. Вони знали, що можна назвати тільки тих, хто й

так був записаний. Називали один одного. Але наполягала поліція на тім, чи був присутнім мій тато, який був інженером на фабриці паровозів, а це була важка індустрія, що робила теж частини до зброї. Тому покликали і мене, і мені завдавали це саме питання. Батькові на праці почали робити прикраси. В домику, напроти нашої хати, поселили якогось офіцера, якого завдання було обсервувати, хто приходить до нас.

Одним із предметів в Академії, який викладався пізно увечорі, була історія мистецтва, а Богдан вже той курс давно скінчив, бо він робив собі п'ятий рік Академії в спеціалізації декоративного мистецтва у професора Фрича, який був директором міського театру ім. Словацького і його знаменитим декоратором. Проф. Фрич мав лишень сімох студентів на своїм курсі (між ними був дуже відомий тепер в Польщі, хоч вже покійний Тадзьо Кантор, приятель Богдана). Ми мали велику вигоду: проф. Фрич мав зарезервовану льожу на кожну виставу для студентів, і ми чергувалися, щоб дармово бачити знамениті постанови. Інші предмети, що відбувались пізно, були анатомія в медичнім відділі університету і вечірній рисунок, на який ходив і Богдан. Звичайно, Богдан приходив по мене під Академію, аби я сама не ходила поночі.

Одного вечора в березні 1939, недовго після Богданових уродин, я вийшла на вулицю, а Богдана не було. Мене це здивувало. Приїхала я до хати, де ми мали свою кімнату, і побачила, що перед брамою стояв умундирований поліцай. Увійшовши в помешкання, я побачила ще одного поліцай і одного тайняка в цивільному, поперевертані матраци ліжок і висипаний попіл з печі. Богдан ходив по кімнаті із сильними червоними плямами на обличчі і на шиї. Тайняк писав протокол, що, зробивши обшук, знайшов такі докази злочину: реферат про українське мистецтво, і ілюстрації, які виготовив Богдан для дитячого садка, на яких було намальовано, як діти несуть пораненому стрільцеві їжу до лісу. Богдана забрали поліцаї. Я пішла на другий день з передачею, передачу прийняли, але не все доручили Богданові. Потім вже передач не приймали. Аж я довідалась з листа Ірки, що „вели Бодя скованого по Самборі, Адю, приїжджай”. І я лишила Академію, приїхала по Самбора.

Потім, як вже вийшов Богдан на волю, розказував мені, що як вели його скованого по Кракові, лунала із каварень ме-

лодія, до якої були дороблені слова „Зрадіє пані Ада...” і він гірко собі згадав, що недавно оженився...

Понура Самбірська тюрма... Пробувала я ходити до прокуратури, довідатись, за що Богдана арештовано. Зі мною не хотіли говорити, думали, що я не жінка, а зв'язкова. Кожного дня я була тричі під тюрмою із передачею, щоб Богдан бачив, що моїм письмом написане його прізвище. Але передачі були потрібні не так для доживлювання (бо харчування в польській тюрмі було добре, хоч просте), як для психологічної підтримки. Пустили мене до Богдана аж тоді, як я прийшла в материнській суконці. Тоді я поїхала на коротко до Кракова, щоб скласти фінальні іспити в Академії.

Великі зміни принесла зі собою осінь 1939 року. Посипалися бомби. Мого батька не взяли на евакуаційний поїзд — він був на списку до вивезення до Берези Картузкої. В Самборі я крім родини Богдана мала ще одну рідну людину біля себе, мою сестру Лілю, яка дуже заприятелювалася із Богдановим братом, Степаном. Одної ночі, почули ми страшний гуркіт в двері. Поліція прийшла по Стефка. Ліля мала фотографічний апарат, його в неї забрали. На другий день ми з мамою, Лілею і Іркою бігли дивитися куди заберуть в'язнів — а їх було кілька соток. Тримали їх в спортивній залі „Сокола”, вивели із отцем Івашком на чолі. Проводили вулицями Самбора до залізничної станції, щоб звідти везти до Берези Картузкої. Ми, Стефкова родина і друзі, бігли за ним, а нас поліція проганяла прикладами, вдарили мене по животі. Я передчасно вродила ранком сина з жовтачкою.

В шпиталі я лишилася самою з новонародженою дитиною. Всіх поліжниць забрали до дому чоловіки, а медсестри повтікали, боячись бомб — шпиталь був близько касарень. Прийшлося йти якось до дому. Дома застала я отця Татомира, Богданового приятеля, якого щойно випустили з тюрми. Він казав: „Рятуйте Бодя. Злодіїв і політичних в'язнів-священиків повинували, а решту мають розстрілювати”. Сестра Богданова, Наталка, поміж стріляниною німецьких літаків побігла до прокурора благати його за свого брата, що щойно став батьком. Але це показалося зайвим. Вночі прийшли німці, сторожа в'язнична повтікала, в'язні вийшли на волю.

Прийшла нова тривога. Мали приходити в Галичину большевики. Ми спакували дещо на фіру і поїхали до Сянока, звід-

гіль до моїх батьків до Хшанова під Краковом. Там недовго пробули, дістав Богдан інструкцію бути близько границі, біля Холма в селі Ігнатові і готувитись там до похідної групи. Тимчасом учителював у Холмі, навчаючи рисунків у середній школі. Доїжджав до Холма верхи на коні. Як треба було дістати „бецупшайн” (картку дозволу) на купівлю нафти, щоб було чим світити в хаті, я мусіла йти пішки до Холма, а в дорозі були страшні вітри і болота. Я дуже простудилась, мусіла йти до шпиталю, але в Ігнатові почалася дуже посилена підготовка до дальших подій. Прийшла група хлопців-націоналістів із Волині. Їх було 40. Всі вони були під командою Богдана. Я брала участь в ідеологічній вишкільній тої групи, також працювала з групою місцевих сільських дівчат. Як стало „пахнути порохом”, і видно було, що німці готуються до наступу на Советський Союз, з огляду на те, що я була з маленькою дитиною, Богдан мене відіслав до моїх батьків, щоб мати самому можливість піти з похідною групою на Україну.

Німці ставились до мого батька прихильно на самім початку, бо він був єдиний інженер, який не втікав перед ними (поляки не встигли його арештувати). Проте, як замінили фабрику паровозів на фабрику танків, батькові не довіряли, і поставили біля нього партійця, щоб його пильнував. Батько, не стерпівши пониження, рішився лишити фабрику, і як німці пішли на схід (він мав великі надії!) дістав можливість поїхати працювати на Волинь, а потім до Києва. Я з Богданом втратила зв'язок. Щойно приїхавши до Львова я довідалась, що Богдан сидить в німецькій тюрмі на Лонцького, арештований зараз же після проголошення Української Незалежності 30 червня 1941 року. Як пізніше розказував Богдан, німецька тюрма була багато страшніша від польської. Не гаючись, я звернулась до нашого приятеля і кума, проф. Кубійовича про допомогу. Він заручив своїм життям перед німецьким урядом, що Богдан — мистець і що він політикою займатись не буде, і по кількох місяцях Богдана випустили.

В Самбірщині прийшов голод. Ми з Богданом рятували родину поїхавши до Волчицсєич до отців Кушніра і його со-трудника Ревтя малювати церкву. Привезли до Самбора ра-зову і питльовану муку, крупу, навіть яблук та горіхи на Різ-дво. Це прогодувало всю родину через зиму. До Самбора не доходили дрова, бо сніги страшно позавівали дороги. Ми па-лили стружками, і чим попало. Щоб мати право на приділ хлі-

ба (один буханець на тиждень) треба було бути зголошеним як „працюючий”. Ми обоє дістали запрошення вчитися в середніх школах. Богдан вчив рисунків у вчительській семінарії, я в двочасній промисловій школі, і руханки у всіх трьох школах: семінарії, промисловій школі і торговельній. Ідучи з одної школи до другої на виклади, я по дорозі мліла з голоду. Мені був 21 рік. Маленького Ігоря я відводила до садочка і він дуже плакав як ми розлучались.

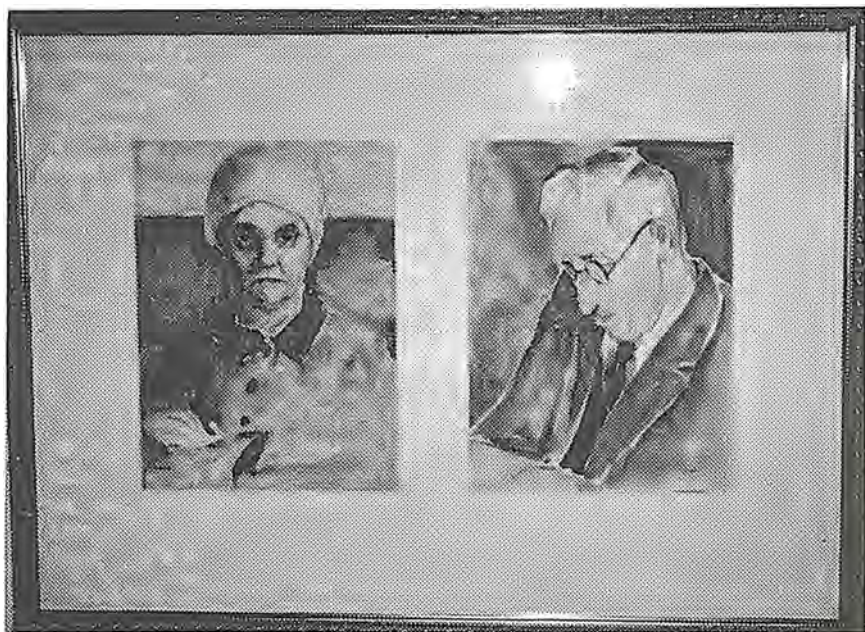
Завдяки знайомству із особами, які провадили українське народне мистецтво, бо Богдан ціле життя був дуже заангажований в музейництві і дослідках народного мистецтва, запросили Богдана, тоді лиш 30-літнього, на позицію директора т. зв. „Забавкарської школи” в Яворові. Там ми провели 2 роки, я там вчила рисунків, а Богдан, крім обов’язків директора в тій школі, вчив рисунків у семінарії в Яворові. Щоб ми не вмерли з голоду, нас сільські діти — наші учні, рятували то шпоном, то гарбузом, то курчатком, і я нарешті дочекалася довгожданної другої дитини, дівчинки. Але її прихід на світ був, як і її брата, дуже драматичний.

Заки Богдана арештували німці, він був дуже активний у організації і його знало багато бойовиків. Німці арештували групу хлопців, які мали зброю. Вони сказали, що ту зброю їм дав Богдан. За Богданом шукало гестапо в школі, але він втік іншими дверми, забрав мене з дитиною. Ми сховались спершу в монастирі в Яворові, тоді поїхали до Львова до приятелів, що нас не боялися переховати, і наша доця — Марія вродилась в дуже непевних умовах. Але наш приятель, Юрій Липа, що тоді жив у Яворові з нами по сусідству, мав сильну інтуїцію, переховав нас і навіть тримав до хресту нашу доню. Це вже був кінець німецького панування, і гестапо далішим шуканням тих, хто не попався їм в руки, не займалось.

Наш ексод на захід був дуже важкий. З двома малими дітьми — меншою в пелюшках — і багатьма пачками — скринями, які ще Богдан поробив у школі в Яворові (він намовляв і Юрія Липу підготувати пачки й тікати на захід) між якими була і скринька з олійними фарбами, це не було просто пересуватись, як транспорт ніколи не був певний. Та ми добрели до південної Австрії, де знайшлась Богданові якась заробітня праця і кімнатка, в якій я купала малу дитину, як на стінах був лід. На опал треба було шукати річка в лісі, куди я ходила з

дільми, ховаючись в рови від пострілів з літаків. Як війна скінчилась, ми попали в табори „Ді-Пі”, спершу в Куфштайн, в Тиролю, потім в Нойбаерн, в Баварії, на кінець в Піртен, в міжчасі дещо побувши в Шлірзе „на приватці”.

Богдан ніколи на гаяв часу, завжди працював для громади. Завжди вмів роздобути собі любов, пошану і довір'я від людей не лиш із своєї ідеологічної групи, але й з інших, часом ворожих, угруповань. Він дуже любив фізичну працю, і як ішов із іншими таборовиками рубати дрова, балакав з ними про Україну, пробував їм перенести свої погляди. Ті добрі, прості люди з Великої України дуже його полюбили, і ніяк не вірили, що він галичанин: „ми всі тепер галичане” — казали, бо мусіли ховатись від репатріації. Так популярність Богдана росла в таборах хоч життя було дуже тяжке.

Богдан Стебельський. Портрет матері Елеонори з Коцанів і батька Іллі Стебельського. Акварель, 1930-ті роки

Не гаяв часу Богдан в таборовий час і як мистець. Ходив і малював чудову баварську природу і людей в таборі, а маючи в Мюнхені політичні зв'язки, нав'язав і наукові, почав працювати над своїм докторатом в УВУ. Там він із Михайлом Дмитренком організував Українську Спілку Образотворчих Мист-

ців (УСОМ), поміг в редагуванні журналу „Українське мистецтво” та влаштуванні виставки українських мистців. Відновив теж редагування „Вісника”.

Канада відкрила нам свої холодні обійми непривітно. Нас спроводили Богданові сестри через добросердечних українців — фермерів, Волянських, на фіктивну роботу. Скориставши деякий час із їх великої людяности та гостинности мусили ми собі шукати і приміщення, і працю. Перше наше приміщення це була буда в городі добрих людей, яким Богдан за винайм малював вікна, а за молоко, що ми дістали для дітей, копав рови сусідів. Зустріли його і образи за його українську національність від англійця, якому копав криницю. Копали ми і торф, хапали, яку попало працю, щоби вижити. Більш стабільною була моя робота в шпиталі — мити підлоги, але я мусила виходити з хати в 4 годині ранку, бо праця починалась в 7-мій, а перший автобус їхав щойно в 8-ій. Богдан дістав роботу на залізниці замітати верстат.

Так тиняючись по різних роботах Богдан все-таки продовжував свою працю над докторатом, пишучи єдину в українській педагогічній літературі працю про дитячий рисунок. На жаль, праця та ще не опублікована.

Жили ми на початку в Бритійській Колумбії. Там наставлення до чужинців, особливо в той час, було вороже.

З України прийшла вістка про смерть Богданового брата, Степана Хрона. Сестри ховали цю вістку перед мамою, яка приїхала з ними до Канади трохи скоріше від нас, але її серце відчуло тривогу, і вона померла. Між її смертю і похороном Богдан за один тиждень постарів на 10 літ.

Розрадою нам стало народження нашої другої донечки. Але тоді ми обоє втратили заробітки. Богдан скористав із запрошення до Торонта на позицію редактора додатку „Література і мистецтво”, де він працював від 1955 року до самої смерті. В Торонті вже вродився наш наймолодший син, Олег.

Праця Богдана, як редактора „Літератури і Мистецтва”, як сумівського виховника, як громадського діяча, як науковця, мистця і мистецького критика, як педагога — відома. Про це все написано в книжках і статтях, які появилися і до його смерті, і особливо чисельно по смерті. Для мене, його жінки, він

був чимось набагато більше чим заслуженим діячем. Він був моїм світом. А його світом була Україна.

*
**

В червону китайку, яку ми з дітьми заклали в його кишеньку, ми поклали не лиш землю з могил його батька і брата Романа, але і пісок з могили мучеників з-під Базару. А одягнули ми його у вишивану сорочку, одну з двох — чоловічої і жіночої — що нам подарували наші подруги із Ліги Українок Канади в День української родини. Богдан заслужив на це відзначення. Він був відданий не лиш науці і мистецтву, не лиш українській громаді. Він був дбайливий чоловік і батько. Він живе і житиме в наших серцях. А на ленті мого вінка я поклала слова, в які вірю: Любов сильніша від смерти.

*
**

Ця, може дещо надто інтимна біографія Богдана, не має прямої його характеристики: вона читається між рядками. Але, мабуть, треба дещо сказати.

**Богдан Стебельський. Незакінчений
портрет Степана Бандери.
Олівець, 1930-ті роки**

Богдан, який своє життя провів як мало хто на світі продуктивно, вмів багато в дечім собі відмовити, вмів спішитися, змів бути точним, і вмів вибирати. — Особливо помітне це було в його останні роки: він вибирав у житті те, що на його думку найважливіше, але для того найважливішого завжди знахо-

див час, навіть, як був умираючим (ми того не знали, він знав). Богдан вибирав собі друзів. Він дуже був щасливий, коли, за словами Шевченка міг знайти людей „щоб добру навчили”. Він постійно вчився.

Пригадую собі, як він із захопленням оповідав про Степана Бандеру, який вчив своїх друзів повздержливості, коли вони переводили голодівку на спомин Крут чи Базару (ми це робили щиро в Кракові), показуючи їм пахучу ковбасу, а тоді кидаючи її крізь вікно. Ця анекдотальна сцена все таки навчила і терпіти, і мовчати, як треба. Він шукав за товариством і розмовами з Донцовим, з Липою, з Княжинським, з Щербаківським, з Пастернаком, шукав людей, від яких міг багатіти душевно. Шукав розмов із мудрецями, які живуть тепер лиш у книжках. Шукав за джерелами української культури, а робив це від наймолодших літ, працюючи в музеях, збираючи музейні експонати в селах та далеких колибах у горах. Для нього найстрашнішою карою було безділля, його думка і його м'язи були в постійнім русі і стремлінні до осягів. Він дуже часто занедбував себе самого, бо вважав, що виконати обов'язок супроти України, чи супроти своїх ближніх, важливіше над усе. Від нього променювала якась внутрішня сила. Як розказують тепер діти, вони йшли до свого Батька, як їх стрінуло горе. І, обнявшись, плакали, але від Батька крім потіхи діставали якусь невидиму міць і здібність побороти біль.

Але він шукав і щастя. А щастя він бачив у красі природи, у красі мистецтва. Для нього земля була святинею, а праця в городі, піклування квіток — найкращим відпочинком. Для нього було таким важливим, ходячи зі мною по Бойківщині, відвідати Лаврівський монастир, показати мені те чудо — фрески, які вже тепер знищені. Для нього було таким важливим взяти мене на гору князя Лева в Спасі, щоб я з ним дихала давньою славою нашої Батьківщини. Який він був щасливий в своїй єдиній подорожі в Україну, що була завітчана синьо-жовтими прапорами. Який він був щасливий у своїм селі дитинства, Голині. Але не покидала його думка про обов'язок супроти свого брата Степана, що там народився. Обов'язок — знайти його могилу. Обов'язок — закріпити його ім'я виданням споминів, щоб уся Україна могла читати і знати правду про збройну боротьбу ЗА УКРАЇНУ, ЗА ЇЇ ВОЛЮ, ЗА ЧЕСТЬ, ЗА СЛАВУ, ЗА НАРОД! Щоб жили могили вірних Батьківщині.

Торонто, 12 вересня 1994

ВІЧНІСТЬ

*Я хочу співати про зелень і небо,
Я хочу сміятись до заходу сонця,
Я хочу ловити останнє проміння
Для себе — Ти Сонце!*

*Я хочу гайдатись на шпилью ялиці,
І руки, і ноги шпильками колоти,
І з вітром гойдатись, і з вітром боротись,
Ти — Вітер Буйнистий, мене, як ялицю гнеш долі.*

*Я хочу побігти крізь зоране поле,
Запасти у землю грузку по коліна,
І бути ріллею, і бути землею,
А Ти — Недосяжні Простори.*

*Я хочу тягнути за гордії гриви
Розгнуздані коні. Ганяти за ними,
На білім, найдикшім — на охляп летіти,
Ти — Смерть Моя! В пекло неси!*

*Я хочу ввійти до пустої каплиці,
І бачити Бога у темряві синій,
Припасти лицем на холодній долівці —
І думати: Вічність — це Ти.*

Краків, весна 1938

ЩАСТЯ

(На народній мотив)

*Закопала мое щастя не в городі,
Не в городі зеленім, а на полі,
А на полі, на стерні золотистій,
Підливати ж ходила у намисті.*

*Не водою, сльозою підливала,
Кожну слізоньку на нитку низала,
Кожну слізоньку на нитці чарувала,
Людей в полі намистом дивувала.*

*Посадила мое щастя не весною,
А осінню, осінню золотою,
Не сонечко — соняшники світили,
Не промені — буйні вітри землю гріли.*

*Ой, сусіде, не ори цього поля,
Тут бо росте закопана моя доля!
Дівчаточка, по стерні не ходіте,
Зеленого щастячка не топчіте!*

Хшанів біля Кракова, вересень, 1938

Аріядна Шум

БОГДАНОВІ

(Голосіння)

1

ВІЧНІСТЬ

Я хочу ввійти до пустої каплиці
І бачити Бога у темряві синій,
Припасти лицем на холодній долівці —
І думати: Вічність — це Ти!

А. Шум, 1938

У цю хвилину
Запала темрява над моїм світом
Як Ти побачив Вічність.
Ти Сонцем був для мене — воно згасло,
І стежка я шукатиму сама,
Як далі йти. А йти я мушу
Стежками, які Ти топтав.
Аж стрінемось.
Богдане,
Чекатимеш не довго Ти на мене,
А так далеко треба йти!

Відкрий очі і уста, холодне тіло.
Ти на ногах стояв, і впав як воїн.
І думав про Степана. Про брата рідного.
Богдане! Ти у Вічність думу цю забрав,

*А я нестиму тут. І донесу
До стін Твоїх.*

2

С Л О В О

Погано дуже, страх погано
В оцій пустині пропадать;
А ще поганше на Україні
Дивитись, плакати — і мовчать.

Т. Шевченко, 1848

*А ти ніс СЛОВО поміж люди,
І люди слухали. Старі і молоді.
Ти не мовчав. Казав Ти правду,
Хоч правда та гіркіша за полин.
Та сльози вилиті і матір'ю й сестрами
Гіркіші. Ти це знав. Ти Слово сіяв
Немов зерно пшеничне. Сіяв Правду.
Ніколи Ти не плакав, але й не мовчав.
Дивився Ти і бачив Україну
І не мовчав, як бачив її сльози,
Стояв Ти й говорив, просив і закликав,
Кричав, як треба було сплячих розбудити.*

3

С В Я Т А З Е М Л Я

Заросли шляхи тернами
на твою Україну —
Мабуть, я її на віки,
на віки покинув!
... .. О, Господи,
Дай мені хоч глянути
на народ отой убогий,
на твою Україну,...

Т. Шевченко, 1849

*Відкрились небеса. Засяла Україна!
І синьо-жовтий радісно залопотав.
І синє небо, і просторий наче море
Загомонів Дніпро. І золотом стерня
Немов у безконечність, простяглася,*

*І гейби списками тополі
Проколювали хмари. Але хмари
Ішли ізвідусіль, і не могли
Своєю тінню заслонити
Великого написного знаку
„ЧЕРКАССЬІ”
І пригадки, що мова тут чужа,
І Україна — ще не та...*

*Але — це Україна! Ти так мріяв
Поновно знятись понад океаном
І в Україні, і в самім Золотоверхім
Сіяти Слово поміж молодими.*

*Та довелось, побачивши лиш раз
В Золотоверхім синьо-жовтий прапор
Спочити у чужій землі.
Холоне мое серце...*

4

ГОЛИНЬ

*... як побачу
Малого хлопчика в селі
Мов одірвалось од гіллі,
Одно-однісіньке під тином,
Сидить собі в старій ряднині...
Мені здається, що се я
що це ж та молодість моя.*

Т. Шевченко, 1849

*„Так серце б'ється, вискочити хоче
З грудей. Це Голинь! Це село
Моєї молодості! Я тут був малим,
Я ще ніколи у моїх старших літах
Не пережив такого щастя, як тепер!
Тут бігав я. Ті самі дерева.
Той самий яр. І церква та сама.
Та сама школа, та вона
Вже не така як в ті літа,
А розвалляки...
Це хата, де родились і Степан,
І Ірка, й Влодко. А ми з Ромком*

Ходили у потік ловити рибу.
На ярмарку ми продали жидам,
За гроші ті пиона купили, щоб було чим
Малих дітей погодувати нашої Мамі.
Наталка там пасла корову. А наш Тато —
Чи на війні — чи в полонених таборі, в тюрмі...
Життя було таке тяжке! Але було дитинство!
І були яблука, які я рвав у Юльчички. Вона
Кричала так за мною: ти бугаю, бугаю ти червоний!
Ти Горгоне!
Але я не бачив у своїм дитинстві
Ніяких овочів ніколи. І тільки яблуко,
І то з чужого дерева. Й жменю того бобу
Що дали добрі люди, аби я
Не вмер від голоду. О, Господи,
Прости гріха, прости ті яблука,
Які я по дорозі розсипав,
Прости за все каміння, що я кидав з хлопцями,
І часом, я не знав на кого...
Прости мені, що я маленьким
Мав трохи радості й забави..."

5

МОГИЛИ

Без берегів у часовім орнаменті
Ріка життя тече за небосхил,
Над нею зорі — вічні очі пам'яті,
Під нею тиша батьківських могил.

Віктор Романюк, 1992

„Могили батьківські. Велика мудрість в них.
Велика сила. Де їх віднайти? Там мати —
А там батько. Там брат, а сестри — там.
Тут мученики праведні повішені поляками
Чи москалями, чи розстріляні, чи закатовані лежать.
Але — де брат Степан? Куди розсипані
Його збілілі кості? Плаче Україна,
І плачуть дочки й внуки. Де могила?
Де вбили батька? Брате мій, Степане,
Озвись, Ти знаєш, де Тебе забили,
Потих дочку свою, Лілюсю,
Тобі свою останню думу віддаю..."

6

Д І Я

...а щоб збудить
хиренну волю, треба миром,
громадою обух сталить
та добре вигострить сокиру
та й заходиться вже будить.
А то проспить собі небога
до суду Божого страшного.

Т. Шевченко, 1858

*„Громадою обух сталить” казав Тарас.
Ти цеє знав. Хоча Тобі громада не була
„капуста голвата”. Ти життя їй дав.
Ти дав їй кожен віддих, кожную хвилю
свого життя, аби громада
обух стала, щоб будити волю.
Ні одного дня,
Ані хвилини Ти не згайнував.
Напружені думки і м’язи, мов
На Маратонський біг збирав Ти сили,
І біг, щоб донести важливу вість.
Мій краю рідний! Україно! Ти чекала
На сина свого, на Богдана.
А він —
Тобою тільки жив.
І розірвалося у нього серце,
Як побачив,
Що треба так багато ще будить...
Чи всіх він зможе розбудить?*

7

С М Е Р Т Ь

„...Наша смерть
научить інших, як їм треба жити”.

Леся Українка, 1896

*Запрацював себе на смерть. Богдане,
Ти мене тяжко покарав
Своею смертю. Гіркі сльози н’ю,
Не вип’ю їх ніколи. І ніколи
Не зможу я зробити того, що робив Ти.*

*Але я вчусь. І інші мусять вчитись.
Тільки так працювати, як Ти працював,
Тільки так жити, як Ти жив,
З метою однією: рятувати Україну.
Для України жити. І для Неї вмерти.*

8

П Т А Ш К А

„Тому мовчу, бо бачу, як
пташці відчинили клітку, а вона
не вилітає. Чи крил не має?”

Б. Стебельський, липець 1994

„Мов орел той приборканий
Без крил та без волі
Знеміг славний Дорошенко
Сидячи в неволі”

Т. Шевченко, 1848

„Ой, горе тій чайці...”

Іван Мазепа

*Україно — пташко! Чайко сизокрила!
Чаєнько — небого! Хто відрубав крила?
Хто поломив кості? Хто Тебе приборкав?
Сини Твої, Мамо, орли сизокрили
В сирій землі гинуть. Чи вони повстануть?
Бідна, бідна пташка зернятка шукає...
Пташечка голодна, пташечка безпірна...
Ой, вилети чайко, вилети з неволі,
Зернятко знайдеться у чистому полі!
Вилітайте ж сизі Матір рятувати,
Супротивний вітер крильми розбивати!*

9

Т У Г А

“...Тебе згадав ранок осінній
В городі соняшник пожовклий,
І клапоть неба: синій-сяній,
І тиха далеч з-поза лісу”.

**Б. Стебельський, вересень,
1938.**

*Осінній вітер тугу тужить,
Осінній вітер квіти гне,*

*Осінній вітер знає правду,
Осінній вітер сльози ле.*

*Осінні квіти вже зів'яли,
Пожовкли стебла на квітках,
Пожовкле в соняшника листя,
Осінній, посірілий шлях*

*У долину. Там осінь ходить
Приносить квітам жовту смерть.
Там клопоть неба синій-синій
Далекий. Близька землі твердь,*

*Тої землі, що так любив Ти,
Тої землі, що Ти плекав,
Тої землі, де насадив Ти
Стільки краси й добра. Ти знав,*

*Що ту красу колись покинеш,
Підеш, куди ідемо всі,
Але тужити буде вітер,
І осінь в золотій красі.*

Торонто, 20 серпня — 7 вересня,
1994

Марія і Петро ЛАВРОВИ

УКРАЇНЦІ В ДОНЕЦЬКОМУ

Українці в Донецьких степах — корінна людність. Безперечно, антів IV-VI ст. по ХР. та їхніх здичавілих потомків „бродників” змела татаро-монгольська навала в I половині XIII ст., але на початку XVI ст. вольності Запорізької Січі простягалися до синього Дону. Десь біля 1500 р. коло гирла річки Кальміюсу на території теперішнього Маріуполя виник запорізький зимівник Домаха, який, ставши фортецею, з 1617 р. був центром Кальміюської паланки Січевої республіки. Як турки перекрили запоріжцям вихід в Чорне море, „чубаті слов'яни” на чайках по Самарі й Вовчій добиралися до місць, близьких до Кальміюсу й Міюсу, перетягали на них волоком свої човни й спускалися цими річками в Озівське море, а з нього через Керченську протоку випливали в Чорне.

Тому що „гречкосії” годували українською пшеницею пів Європи, й нерадо лізли під землю копати „чорне золото”, в 1920 р. в Юзівці (теперішньому Донецьку) українці становили тільки 11.3 відсотка її мешканців. Переважали в ній росіяни (56.6%), які з півночі їхали „на юг” за „довгим рублем”. У Юзівському повіті українців було 50.1%, росіян — 36.8%. Через 6 років у Сталінській (1924 р. Юзівку перейменовано на Сталіне) співвідношення українців до росіян змінилося: українці становили за національністю 72.4, а за мовою 67.2 відсотка людности, росіяни відповідно 13.3 і 19.5%. Опісля розкуркулення, голодомор 1932-33 рр. і репресії сильно знизили частку українців. За підсумками перепису в січні 1989 р. питома вага українців у Донецькій області становила 50.7% (росіян — 43.6%). У Донецькому тоді з 1140 мешканців українцями назвало себе 39.8, росіянами — 52.5, білорусами — 2.6, жидами — 1.6, греками — 0.9 відсотків. Частка української людности з 1926 до 1989 р. на Донбасі знизилася на 13%, російської підвищилася на 18%. 27.1 відсотка неросіян у Донецькому назвало рідною мовою російську, 47.0% заявило, що володіє українською мовою. Продавщиця найближчої до нас крамниці, наприклад, хвалилася, що „панімає три язика: русскій, хахлацкій і бандьоровскій”. Головними національностями назвала вона також три: „руськіє — хорошіє, хахли — вредніє, бандери — саміє вредніє”. Дитячі садки, школи, батьки, радіо, телебачення, політзаняття

на підприємствах і Російська православна церква вщепили в душі „русскаязичних” ненависть до „западніков, которіе убівали советскіх салдат і мірних русскіх людей” (західняків, які вбивали советських вояків і мирних росіян — ред.). Що чекісти переодягалися за українських повстанців і тероризували українських патріотів і своїх советських військових і цивільних, ніхто не чув і досі не вірить.

Усюди у Донбасі стсять пам'ятники Ленінові й іншим ідолам, яким і досі поклоняються ветерани комуністичної партії. На будинку Донецької консерваторії (вул. Артьома 44), де чекісти перед війною розстрілювали „контрреволюціонерів”, немає навіть пам'ятної таблички. Більшість трупів вивозили на „Рутченкове поле” поблизу нинішнього житлового масиву „Текстильник” у Кіровському районі міста. Частину трупів поховано поблизу будинку тодішнього НКВД. Після війни могили 4 тисяч невинних жертв зрівняно з землею і заасфальтовано.

Не знають донеччани, що в їхньому Сталіному в 1942-43 рр. підтілля ОУН під проводом Івана Кліма і Євгена Стахова розкидало листочки „Смерть Гітлерові! Смерть Сталінові!”, а в 1955-56 рр. горстка сталінських юнаків з „демократичного гуртка” розповсюджувала кличі „Сталін — ворог народу!”, „Вороги народу в Кремлі!”. В краєзнавчих музеях немає навіть фотографії невтомного краєзнавця з Маріуполя, автора книжки „Земля говорить” Миколи Фоменка (1908-68), який у 1942-43 рр., працюючи в окупаційному шкільному управлінні, рятував живих. Коли ж його арештувало НКГБ, ніхто з урятуваних не упом'янувся за ув'язненим. Повернувшись з концтаборів у країні Комі, Фоменко помер у злиднях.

У центрі Донецького рівнобіжно з вулицею ленінця Артьома, який у лютому 1918 р. відривав од УНР проголошену більшовиками Донецько-Криворізьку республіку, тягнеться вулиця ката українського народу П. Постишева. Прохання членів Усеукраїнського товариства „Просвіта” перейменувати вулицю Постишева на вулицю В. Стуса міський виконавчий комітет не задовільнив. „Отци города” бережуть навіть пам'ятники кривавому Ф. Дзержинському.

Таким забрудненим шахтною атмосферою і ленінізмом-сталінізмом дихав і В. Стус, і борець за рівноправність української мови й культури Олекса Тихий (1927-84) з хутора Іжівки

Костянтинівського району Донецької області. Закінчивши Московський університет, він протестував проти советської окупації Угорщини в 1956 р., 7 років карався в мордовських концтаборах. Випущений „на волю” написав „Роздуми про долю української мови й культури в Донецькій області”, декілька інших патріотичних статей і складав „Словник покручів української мови” й „Цитатник висловів видатних людей про мову від найдавніших часів до наших днів”. За участь в Українській Гельсінкській групі й „антисовєтські статті й праці” його засудив Донецький обласний суд як рецидивіста на 10 років неволі. На суді в Дружківці (Донецька обл.), де поруч нього на лаві підсудних сидів поет Микола Руденко з Лутугинського району Луганської області, проти Тихого свідчив критик-літературознавець Ілля Стебун, брат поета Абрама Кацнельсона. І Стебун, і другий критик-літературознавець Євген Волошко виховали в Донецькому університеті чимало лєнінців-сталінців. Завдяки їм їхня альма-матір не відзначила 5 травня 1994 р. 10-ті роковини мученицької смерті Олексі Тихого в Пермських лагєрях. Коли наприкінці жовтня 1974 р. повісився (?) зацькований КГБ-істами викладач катедри української мови Іван Принцевський, ректорат заборонив студєнтам брати участь у його похороні.

У Донецькій області 1217 середніх шкіл, в яких навчається 651.2 тисячі учнів, з них українських 126 шкіл (10%) і 22.2 тисячі учнів (3.4%) учуться рідною українською мовою. До них треба додати 1.5 відсотка школярів області з українськомовних клєс у 247 російськомовних школах.

У Донецькому 160 шкіл, 121.4 тисячі учнів; з них лише одна спеціалізована з українською мовою навчання та поглиблєним вивченням дисциплін суспільно-гуманітарного циклу та чужоземних мов. Відкрили її 1 вересня 1990 р. в старому непридатному для навчання будинку. Набрано на конкурсній підставі (10 кандидатів на 1 місце) 200 учнів. Міська влада обіцяла побудувати для школи новий модерний будинок, але донині нічого в тій справі не зробила. Школа, підпорядкована спочатку рєспубліканському шкільному управлінню, з прийняттям закону про місцеві ради й самоврядування, коли її підпорядковано донецькій владі, втратила юридичний захист і знаходиться в критичному стані на грані закриття. Друга середня школа, де в минулому році відкрито українські клєси, стане повністю українською лише через 7 років. Перші клєси з

українською мовою навчання відкрито ще в 38 школах. Усього навчається українською мовою в місті 12,2 відсотка середньошкілників. В області вчителів для українських початкових клас готує 5 педагогічних училищ (семінарій). 19 грудня 1993 р. посвячено український гуманітарний колегіум, у якому навчається 45 4-6-річних дошкільнят. 200 учнів відвідує український ліцей при Донецькому університеті, 175 військовиків почав готувати Донецький ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою українською мовою. В області працює ще два українські середньошкільні заклади: школа-інтернат в Артемівську й гімназія в Краматорську (директор — патріот Микола Конобрицький).

У Донецькому університеті три українські катедри: української мови, літератури й історії. Серед університетських викладачів 67 відсотків — росіяни, 29 — українці. Із загальної кількості 12 тисяч студентів 250 навчається українською мовою. В медичному інституті ім. М. Горького (!) з 5500 студентів 16 навчається „на українском язике”. В інших вузах області спеціалістів готують „на международном русском языке”.

В дошкільних закладах Донецького українською мовою виховується 2 відсотки дітей у 44 групах (826 дітей). В області 2229 дитячих садків, з них 232 українськомовні. Є ще 346 українських груп у російських дитячих закладах. Разом по-українському виховується 16235 дошкільнят (7,7% дітей, що відвідують дошкільні установи).

Ні в університеті, ні в школах просвітянські осередки не працюють. На всеукраїнському з'їзді вчителів у 1993 р. в Києві донецька обласна делегація обстоювала „двуязычїє”. Чимало вчителів-українців розмовляє суржилом і виступає проти повернення до розгромленого Постипевим правопису.

Першу українську організацію в Донецькому засновано 14 січня 1989 р. Це було „Товариство української мови ім. Тараса Шевченка”. Підібрана обласним комітетом КПСС президія установчих зборів нав'язувала зібраним назву „Общество родного языка” з секціями російської, української, жидівської та грецької мови. Під час голосування перемогли свідомі українці. Головою „Товариства” вибрали доцента катедри української мови комуніста А. Загнітка. Через кілька днів під тиском університетського партійного комітету він відмовився від головування. Очолив Товариство інший комуніст (усюди ж ке-

рували „комуняки”!) кандидат технічних наук Володимир Білецький. Під його командою маршували донецькі патріоти на початку серпня вулицями Запоріжжя і на Хортиці відсвяткували 500-річчя Запорізької Січі. Восени Д. Павличко й співак Анатолій Мокренко провели в Донецькому в'їзні сесію правління Товариства української мови (ТУМ) ім. Т. Шевченка. Не обійшлося без секретаря обкому КПСС Петра Симоненка, теперішнього ватажка українських „комуняк”. На зборах він говорив рідною українською мовою і обіцяв Товариству допомогу, але незабаром відщурився всього українського. На жаль, колишні комуністи, що стали активістами ТУМу, досі не осудили відкрито цього яничара, який у минулому році відновив у Макіївці компартію України. Помагав йому поет Борис Олійник, узяли участь народний депутат Коцюба й теперішній голова Верховної Ради України О. Мороз. Насправді КПУ-КПСС після Московського пучку не припиняла своєї діяльності й, напевно, за допомогою КГБ розколола ТУМ-„Просвіту”, Рух, УРП, Спілку офіцерів України, звела нанівець ентузіазм членів ДемПУ, ОДУМ, СУМ, СУС і його університетського гуртка „Курінь”. Колишній перший секретар обкому КПСС, теперішній губернатор (офіційно: представник президента) Ю. Смірнов, удало використовуючи деструктивні риси характерів амбітних українських організацій, підтримує російських шовіністів і гальмує прояви українського відродження. Щоб Україна знову „процвітала” в лоні імперії та було повно ковбаси по 2.20 крб./кг, совети 5 східних українських областей (Донецької, Луганської, Харківської, Сумської, Чернігівської) разом зі советами 5 сусідніх російських областей (Ростовської, Воронізької, Білгородської, Курської, Брянської) останнім часом заходилися творити спільну економічну зону без кордонів, з рублями й „общепонятним рускім язиком”.

З української сторони перед виборами до Верховної Ради постало два бльоки: 2 жовтня 1993 р. Всеукраїнське об'єднання солідарності трудівників (Вост), УРП, ДемПУ, партія Демократичного Відродження України, Кальміуська паланка українського козацтва й 8 інших асоціацій об'єдналися під гаслом „Нам пора для України жить” у Народний конгрес Донецьчини. Очолив його керівник катедри української літератури в університеті д-р Ст. Мишанич. Знехтувані „центристами” КУН, Братство ОУН-УПА, Всеукраїнське товариство політв'язнів і

репресованих, Союз українок, молодіжні й студентські організації об'єдналися в блок „Демократична Донеччина”. Коли обидва блоки не змогли об'єднатися, великодержавники використали посиловану ними самими економічну кризу й нацькували росіян і зденационалізованих хохлів проти українських патріотів. Співголова „Громадянського Конгресу України” (ГКУ) доцент університету А. Базилук висунув кличі: „Союзу з Росією — да, панської незалежності — нет!” (Союзові з Росією — так, панській незалежності — ні! — ред.), „Націоналізм — ідеологія розвала”. Другий лідер ГКУ Ю. Болдарев від імени Обласного совета депутатів трудящих і академік В. Мамутов з Донецького наукового центру АН України провели 10-11 березня збіговище „340 років Переяславської ради”, на якому російські науковці заперечували самобутність українського народу та його мови.

Незважаючи на заброню Прокуратури України проводити місцеві референдуми, Донецький і Луганський обласні виконавчі комітети влаштували 27 березня 1994 р. „совещательные опросы” (дорадчі опити — ред.), на яких згідно з повідомленням донецької обласної газети „Жизнь” за 29 березня 1994 р. під заголовком „Местный опрос получил безусловное одобрение” (Місцевий опит одержав безумовне одобрення — ред.) проголосувало в тисячах:

Питання	За	проти
1 Федерально-земельний устрій України	1062	191
2 Повноправна участь України в економічному союзі держав СНД	1100	83
3. Функціонування російської мови як другої державної на Україні	1152	107
4. Російська мова — офіційна в Донбасі поруч з українською	1187	83

Виходячи з загальної кількості мешканців Донбасу, які мали право голосу, 3832 тисячі, за опублікованими даними, відповіло „да” (за) або „нет” (проти) приблизно 1268 тисяч (33%) осіб, які мали право голосу. Отже, „опрос” бойкотувало 3832-1268=2564 тисячі (66.9%) виборців.

Наступного дня „Областная комиссия по совещательному опросу граждан области” (обласна комісія дорадчого опиту громадян області — ред.) опублікувала „сообщение” (повідомлення — ред.) про такі підсумки в тисячах:

Питання	Взяло участь	за		проти		недійсних бюлетенів	
		тисячі	%	тисячі	%	тисяч	%
1	2795	2228	79.4	419	15.8	148	4.8
2	2797	2482	88.7	191	6.8	126	4.5
3	2789	2431	87.2	238	8.5	120	4.3
4	2794	2486	89.0	192	6.9	116	4.1

У комісіях сиділи досвідчені одноязычні спеціалісти, які привикли виконувати вказівки „рідної” партії та виводити результати 99.9%. Ніякий спостерігач не в силі викрити шахрайство. „Товариш” Сталін учив: не важно, хто голосує, важливо, хто рахує.

До Верховної Ради України з 47 округ Донецької області вибрано 25 відкритих комуністів і ні одного українського патріота. Цікаво, що в цьому парламенті не буде крикливого українофоба А. Чародеєва.

Що в українців на Донбасі викривлено національну самосвідомість, винні не тільки Москва й Петербург-Ленінград, але й наші рідні яничари. Ніхто й ніколи не оправдає існування центристів, коли російські комуністи й демократи разом з нашими безбачченками борються проти української самостійності. Яке національне право мав голова Народнього конгресу Донеччини висувати свою кандидатуру в тій самій окрузі, що й досвідчений борець за рівноправність українців у обласному советі гірняк Антін Талимончук? Чому переважна більшість учителів і науковців українського походження байдужа, що Донбас залишається Вандеєю, тобто за „Словником іншомовних слів” „вогнищем контрреволюції” українофобних одноязычників від прибиральниць до академіків і його мешканців вдоволені, що мають хлів і ярмо?

У грудні 1993 року в президії зібрання провідних учених і представників студентської молоді Донеччини сиділи хохли: голова Донецького облвиконкому Вадим Чупрун і заступник президента з гуманітарних питань Володимир Приходько. Конференція постановила відновити економічні зв'язки з Росією та іншими країнами СНД, припинити „насільственну” (насильну — ред.) заміну російської мови українською, надати російській мові статус другої державної. Академік В. Гетьман (!) доказує, що на Донеччині споконвіку функціонувала російська мова, якою виконані написи в церквах і на могильних плитах.

За даними Московського інформаційного центру суспільної

організації „Славянській сабор” росіяни становлять в Україні 30.1% населення, а українці — 66.6 відсотка. 17 мільйонів українців (46.6%) признає рідною мову російську. З 2335 тисяч східньоукраїнської інтелігенції росіян — 70.7, а українців — 26.6 відсотка. 91.5% інтелігенції в Україні вважає рідною мовою російську, а 8.3% — українську. Безперечно, ці дані, опубліковані в шовіністичному „Донецком кряже” (ч. 4/1994), завищені щодо росіян і російської мови, але серед осіб, які мають у Донецькій області вищу освіту, українці становлять лише 28%.

І в минулому, і тепер проти української мови й культури наставлені священики Російської православної церкви (тепер УПЦ Московського патріархату). В Донецькій області 160 церков признає своїм головою московського патріарха, 1 — київського патріарха, 1 (у Слов'янську) — українська автокефальна й 4 греко-католицькі.

Першу греко-католицьку церкву на Донбасі відкрито ще в 1990 р. в селі Званівці Артемівського району, де селяни побудували чудову каплицю. Минулого року там Івано-Франківський єпископ посвятив новозбудовану церкву. В сусідніх селах Чубарівці й Роздолівці греко-католики теж будують бойківські церкви. Їх же переселив „батько Сталін” зі Старосамбірського району тодішньої Дрогобицької області. В змосковщеному оточенні бойки зберегли рідну мову й національну свідомість.

У Донецькому греко-католицьку громаду zorganizував випускник Львівського інституту прикладного декоративного мистецтва родом з Ясинуватої Микола Темненко, який з комсомольця став ревним християнином і прихильником самостійності України. Минулої осені переселенка з Тернопільщини Анна Мельничук віддала під каплицю св. Вервиці побудовану нею хатчину (Донецьк, 340012, вул. Вознесенського 31). Цього року донецькі українці (греко-католики й православні) святили там паски, а перед тим спільно відсвяткували Свят-Вечір і Різдво.

Єднають молодих донецьких українців Пласт, ОДУМ і переслідувана „влада імущими” УНА-УНСО. В обласній бібліотеці ім. Н. Крупської нарешті виділено кімнату під відділ українознавства. Передбачається відкриття українського культурологічного центру. Для освідомлення малоросів, хохлів і перекинчиків (так себе називають несвідомі українці) львів'яни

видали „Історію Південно-Східної України” П. Лаврова. З 15-тисячного накладу внаслідок полохливості й ворожості шкільних органів і неповоротності керівників луганської „Просвіти” й донецького ТУМу на Луганщині розповсюджено лише 2200 примірників, а на Донеччині (завдяки „Просвіті”) — понад 5000. Решту розкупила Галичина, Київ, Харків. Нове доповнене видання гальмує криза. Зате розійшлося 20000 примірників посібника Вадима Оліференка з літературного краєзнавства „Дума і пісня”.

У Донецькій обласній організації Спілки письменників України 51 член; українською мовою пише — 10, доросту немає. Тільки влітку появилось перше число 1994 р. двомовного місячника „Донбас”, який повернувся лицем до українського письменства й історії.

Рішучу відсіч впливовим у Донбасі сепаратистам і шовіністам дають на своїх сторінках тижневики „Східний часопис” (Донецьке) і малоформатна „Спадщина” (Горлівка); наклад обидвох — 10000 пр. Щосереди й четверга виходить „Донеччина” (тижневий наклад разом з п’ятницеvim додатком „Світлиця” — 25000 пр.). Найпатріотичніший „Східний часопис” (головний редактор — Микола Тищенко) видається за пожертвування українських громадян і завдяки підтримці фондів ім. І. Багряного й Сороса. З січня 1994 р. редакція „Східного часопису” (передусім Володимир Білецький) видає для кубанців 8-сторінковий місячний додаток „Козацький край”.

Уряд Російської федерації фінансує для Донбасу „Русскую газету”, уряд України ще не дав українським газетам у Донецьку ні одного карбованця. Обласний і міський совети субсидіюють багатотисячні тиражі російськомовної преси. Кількість українських газет у кіосках (ятках) не перевищує 1.89% розповсюджуваної ними преси. Найзістовніший „Шлях перемоги” та інші українські газети продавці ховають під прилавки й заявляють, що „народ не берьот”.

Прийнятий Верховним советом УССР у жовтні 1989 р. „Закон про мови в УРСР” не діє. „Одноязычники” всякими способами не допускали до проведення фестивалю „Червона рута” в Донецькому. Хоч „інтернаціональна” донецька молодь була захоплена українськими піснями „Червоної рути” й „Вітру зі сходу”, з радіоприймачів звучить гучна російська й „чужоземна” музика. 65% телеглядачів дивиться на передачі московсь-

кої висильні „Останкіно” (2 відсотки — УТ з Києва). Якщо український парламент і уряд залишається байдужими до відродження української мови й культури, українським Мойсеям, які водять 4.2 мільйона українців по донбаській духовній пустині, щоб вимерло рабське покоління, сорок років замало.

Василь Симоненко

КУРДСЬКОМУ БРАТОВІ

Борітеся — поборете!

Т. Шевченко

*Воляють гори, кровію політі,
Підбигі зорі падають униз,
В пахкі долини, зранені і зриті,
Вдирається голодний шовінізм.*

*О, курде, бережи свої набої,
Але життя убивців не щади!
На байстрюків свавілля і розбою
Кривавим смерчем, бурєю впади!*

*Веди із ними кулями розмову,
Вони прийшли не тільки за добром:
Прийшли забрати ім'я твое, мову,
Пустити твого сина байстрюком.*

*З гнобителем не житимеш у згоді:
Йому — панять, тобі — тягнути віз!
Жиріє з крові змучених народів
Наш ворог найлютіший --- шовінізм.*

*Він віроломство заручив з ганьбою,
Він зробить все, аби скорився ти...
О, курде, бережи свої набої,
Без них тобі свій рід не вберегти.*

*Не заколисуй ненависти силу.
Тоді привітність візьмеш за девіз,
Як упаде в роззявлену могилу
Останній на планеті шовініст.*

ЖИТИМЕМО У ЗЛАГОДІ З ПРИРОДОЮ

Умиротворена земля...

Упорана нива...

Поле, у розумінні моїх дідів-прадідів, добре родитиме, коли прояриться, пропарує, перебродить. Лан росте-зеленіє, половиє, визріває, набирає життєдайної сили під сонцем від повітря й вологи.

Споконвіку селянин порався на клаптику землі. Обробляв, зрошував потом, часом кров'ю. То була його рідна земля, годувальниця.

Бористен-Дніпро... На шляху „з варяг у греки” — незлічені острови, скрути повноводного Славути, де, писав грецький історик Костянтин Багрянородний, кинеш списа — не тоне спис, — стримить на риб'ячих хребтах, багато було риби. А вода у ріці була такою чистою, що нею промивали, гоїли рани.

Дніпрове привідля ще з часів докиївської держави було відоме керманичам-лоцманам, як мозолі на шорсткій долоні.

На берегах великої ріки жили мої пращури. Вони вирощували хліб і були керманичами — це давалося лише відчайдушним і найпоміркованішим з козаків. Керманичі проводили каравани купців з моря Чорного, Козацького, у моря північні і назад. Бо там, де тепер місто Запоріжжя, колись були пороги.

Легенди зберегли громокиплячий рев тринадцятих із них: язичького Перуна, зображення якого, за лоцманською оповідкою, розбилося в скелях, — тут був Перунів острів;

Іллі Муромця, котрий гнав Ідолище Погане від острова Тавліжана, що нижче Ненаситця-порога, і там його прикінчив; порожисті печери; при вході до одної з них богатир знищив лютого змія — мучителя киян...

Якою силою серед степу, рівного, мов більярдний стіл, у повноводну ріку кинүто скелі-пороги, серед яких справлялися лише відчайдухи? За порогами збиралися гнані недолею і сильні духом. За порогами — козацька Січ.

Тепер перед Хортицею підковою уперлася гребля Дніпрогесу. Море імени Леніна загопило пороги. Рівень древньої ріки піднісся і перетворив ворохобні скелі на звичайне плесо. Згодом велику степову ріку ще перегатили греблями, з'явилися інші „моря” — не стало Великого Лүгу. Тверді стало менше.

Радуйся, пиво неполитая!
Радуйся, земле, неповитая
Квітчастим злаком! Розпустись,
Рожевим криниом процвіти!

Було це дуже давно. Прийшли до Всевишнього народи різні, і всіх Він наділив землями. Відтоді кожний нарід має свій край.

Останніми із запізненням прийшли українці.

— Всі землі я вже поділив між людьми. Де ж ви були?

— Ми молилися, Господи, — смиренно відповіли українці.

— Добре, — прорік Саваот. — Ще залишився край між Дніпром і Дністром. Там я хотів облаштувати Рай на Землі, але нехай то буде ваше, українське.

За відсутности державности та конституції в Україні жили за звичаєвим правом. Саме звичаєвим правом регламентувалися стосунки між людиною і довкіллям. За часів Гетьманщини наша країна була відома розвинутою культурою, економікою, інтегрованою в європейське господарство. За звичаєвим правом не дозволялося розорювати великі ділянки цілинного степу, заплави річок; не дозволялося суцільного вирубування лісу без його відновлення; для овець не можна було віддавати великі площі. Селянин дотримувався дрібноструктурного зернового виробництва і традиційної сівозміни. Українець, не порушуючи довкілля, сам був наче складовою частиною природи.

...1709 рік. Поразка гетьмана Івана Мазепи. Петро Перший: „Час Україну прибрати до рук!“ Відтоді імперська Москва люто шматує Україну. Квітучі землі „з царського плеча“ роздаровувалися прийшлим людям — фаворитам, генералам, урядовцям, які нехтували і звичаєвим правом, і природними законами заради власного збагачення. Войовничі шукачі щастя геть розорали південний степ. Тріснув хребет українського лісу, коли заходилися будувати російську флоту на Чорному морі. Решту докінчила потреба деревини у шахтах, бондарстві дубових діжок для цілої імперії; добило наш ліс виробництво шпал для залізниць та меблярство. Хіба когось цікавило майбутнє колонії?

Екологічну рівновагу краю донищили „високі державні інтереси в ім'я будівництва комунізму“. Україна була і „все-союзною кочегаркою“, і „всесоюзною житницею“, і „всесоюзним ядерним реактором“... При шаленому дефіциті води у нас

крутиться 5 АЕС, 14 ядерних блоків виробляють майже 40% усієї електрики. 15-й своє вже відробив; зруйнований вибухом, лежить він у руїнах незагоєною раною на злущі Прип'яті й Дніпра.

Наприкінці ХХ століття Україна являє собою порубане і смертельно хворе тіло. Страшна біда нависла чи не над найбагатшим краєм Європи з тлустими чорноземами, розкішними ріками й лісами. На іконі, якою називають планету Земля, зникає лик України. Найбільше вражає демографічна трагедія: українська нація вмирає.

1993	кількість народжених	кількість померлих	природний приріст
Вінницька обл.	21 443	31 661	— 10 218
Волинська	15 685	14 058	+ 1 628
Дніпропетровська	39 231	56 354	— 17 123
Донецька	46 814	79 694	— 32 880
Житомирська	18 729	22 903	— 4 174
Закарпатська	19 389	13 676	+ 5 713
Запорізька	21 121	29 516	— 8 395
Івано-Франківська	20 278	16 700	+ 3 578
Київська без Києва	20 568	30 251	— 9 683
Кіровоградська	14 123	21 037	— 6 914
Луганська	27 431	43 918	— 16 487
Львівська	34 926	31 691	+ 3 235
Миколаївська	15 539	18 583	— 3 044
Одеська	28 483	35 750	— 8 267
Полтавська	17 803	29 517	— 11 714
Рівненська	16 312	14 534	+ 3 778
Сумська	13 964	24 524	— 10 560
Тернопільська	15 291	16 511	— 1 220
Харківська	28 424	47 817	— 19 393
Херсонська	15 638	16 945	— 1 307
Хмельницька	18 004	23 438	— 5 434
Черкаська	16 561	25 910	— 9 349
Чернівецька	12 524	11 508	+ 1 016
Чернігівська	13 091	24 750	— 11 659
Крим	25 718	32 634	— 6 916
Київ	23 111	27 433	— 4 322
Севастопіль	3 421	4 536	— 1 115
ПО УКРАЇНІ	562 201	742 313	—180 112
	1992		—100 325
	1991		— 39 200

Посткомуністична криза не є загадкою. Процес депопуляції розпочався ще 1986 року і темпи його тривожні. Стрибокоподібне зростання смертності пояснюють безладом в систе-

мі охорони здоров'я, коли вийшли з-під контролю призабуті інфекційні хвороби (дифтерит, сүхоти, холера, тиф, сибірка...). Безпритульні гинуть просто на залізничних станціях, на дорогах. Пристосування до життя після доби „розвиненого соціалізму” травмує людей. Проте найгірший тиск — екологічний: заневищення довкілля катастрофічне. Нація людність опинилася в стані несумісності внутрішньої політичної організації та своєї діяльності в царині навколишнього середовища.

Територія нашої держави 603.7 тис. кв. км, що становило 2.7% советської імперії, проте УССР виробляла 25% сільсько-господарської продукції ССРСР, майже половину чавуну, сталі, прокату, 78% марганцевої та понад половину залізної руди і розсилала свою продукцію до 120 країн світу.

Тепер Україні належить сумне перше місце у світі щодо смертності дітей; у школах лише 20% учнів здорові. Україна має трагічне лідерство в онкозахворюваннях. І це в той час, коли на душу населення країна виробляє м'яса більше, ніж Великобританія чи Італія, зерна більше, ніж Німеччина, цукру більше, ніж Франція, Англія та Італія разом. На душу населення виробляємо вугілля, залізної руди, сталі більше від усіх в Європі.

Надвисокий рівень концентрації промисловости та сільського господарства геть не обґрунтований екологічно. Донбас і Придніпров'я стали центрами надмірного зосередження індустрії, антропологічний тиск тут чи не найдужчий у світі. Хижацько-колонізаторська діяльність Москви привела наш край у стан найнеблагополучніших країн. Ядерна катастрофа у Чорнобилі заставила увесь світ здригнутися і визнати Україну зоною екологічного лиха.

Понад тисячу років тому на наші Землі прийшло світло Христової віри, і відтоді українець схід сонця зустрічав молитвою, боготворив працю і пісню, вирощував хліб на казково багатих чорноземах і будував собори. Земля — здоров'я нації, наше найбільше багатство — хвора: з 34 мільйонів орних гектарів — 10 мільйонів га кислих ґрунтів, 42% орної землі піддано водним і вітровим ерозіям, понад мільйон гектарів підтоплено, значна частина ущільнена. Щорічно ми втрачаємо 100 тисяч гектарів чорнозему. А чи піддаються облікові території, забруднені внаслідок Чорнобильської катастрофи? Державна статистика УССР оголосила забруднення цезієм-137 із щільністю 15 і

Більше кюрі на кв. км лише 140 тисяч гектарів. Жити там людина не може.

Над нами завис власний меч.

Екологічний стогін даєно стоїть над Україною.

Часом доводиться чути сумний жарт, мовляв, історію України рахуватимемо так: до Чорнобиля і після Чорнобиля. . .

Колюмб відкрив Америку, коли невеличкому поліському містечкові Чорнобиль було вже 300 років. Не всі знають, що древлянський „поліщук” старший від багатьох центрів сучасної цивілізації. Але увесь світ знає про ядерний Чорнобиль.

26 квітня 1986 року серед теплої весняної ночі о 1 годині 23 хвилини вибухнув четвертий бльок. За оцінками експертів активність викиду дорівнювала 300 атомним бомбам Гірошіми. Вибух спричинив початок масових громадських утворень у колах інтелектуалів. Екологічний гурт „Зелений світ” був чи не першою масовою демократичною організацією, яка розпочала 1987 року об’єднання прогресивних сил і зіграла одну з головних ролей для збудження національної гідності і політичної свідомості українського народу. Люди збагнули, що під чорними крилами страшного птаха тоталітаризму ніхто їх не захистить, крім самих себе, і почали гуртуватися для захисту своїх прав. Програма ЗС („Зеленого світу”) стала теоретичною базою виживання українського народу — ніхто не повинен забувати, для чого нам незалежність, для чого нам потрібна свобода.

За перші три роки свого функціонування ЗС нараховував 500,000 активних членів. Зусиллями „зелених” було припинено будівництво Кримської АЕС, будівництво п’ятого та шостого бльоків Чорнобильської, третій бльок Південно-Української; також — канал Дунай-Дніпро, Березівський хемічний комбінат, чимало інших добрих справ.

„Зелені” України не ставили нових урядів, не зваловали старих, але, як вірні пси, сторожили свою хату, оберігали рідний край від злочинів і злочинців. Україні потрібен уряд, який би першим клопотом визнавав виживання свого народу. За майже 9 років після гльобальної катастрофи за 90 кілометрів від своєї резиденції жоден з урядів не спромігся створити екологічної концепції розвитку краю, жоден з урядів не мав програми порятунку нації.

Найстрашніше — загубити сув'язь поколінь.

Рятувати нащадків — означає рятувати занечищене довкілля. Тепер вже зрозуміло, що в Україні діти — щонайменше — будуть слабшими фізично. Від екокомплексу країни залежить генофонд української нації, генофонд прийдешнього.

ЗС сформулював, що над нашим народом вчинений жахливий експеримент. У цей час жорстокий звір — могутня і чванлива імперія, заснована на крові, нещастях і неволі мільйонів людей, здавалося, розвалилася на наших очах. „Зелені” стали в конструктивну опозицію до урядових структур. Але відсутність дійового механізму взаємодії громадської організації з владою у розв'язанні екологічних проблем і цілеспрямована деструктивна робота як у ЗС, так і в інших громадських і політичних утвореннях, помалу гальмувалася до стану, коли геть зменшилася зацікавленість і, відповідно, ефективність у роботі. Забули стару заповідь: горе тому, хто пораненого звіра прийме за мертвого. . .

Велика біда висить над нами — зоря Полин, зоря Чорнобиль.

Те, що жахлива ядерна біда сталася в Україні, — закономірно, бо протягом багатьох століть тривав геноцид і був час, коли вже задумувались над тим, чи буде кому молитися за загиблими. Тепер долучився екоцид.

... Молоді питають: чи є сенс одружуватися?

Якщо одружуватися, то чи варто мати дітей? — Збільшується кількість хвороб крові, органів дихання, травлення, ендокринної системи, системи кровообігу. . . Збільшується кількість мутантів. Безконечний ланцюг родоvodu несподівано висвітлив його кінцевість. Страшна думка про те, що не буде для кого жити, породила серед людей гіпертрофований егоїзм, агресивність.

Стоїмо над безоднею, бо уражені страхом. Страх — лиховісний мотор, руйнівна сила колишньої імперії зла. Чи можна уявити, щоб селянин (людина зі страху!) нині відмовлявся від землі?

З'явилися ремствування на безгосподарність нашого народу — господаря українця, який в цілому світі славиться вмінням хазяйнувати.

Голодомором-33 загнали селян до колгоспів. Комуністична Москва відібрала у господаря землю і знищила ідею власності.

А коли немає права власности, на заміну приходять система „хто більше вкраде“. Так було знищено селянина-продуцента, який творив благо на землі. Так була знищена селянська традиція, психологія, моральність, без якої наступає духовний Апокаліпсис. Коло замкнулося. Екологічний Апокаліпсис — духовний Апокаліпсис.

Існує закон для історичного життя народу такий самий непорушний, як і фізичні закони. Це ЗАКОН НЕВІДЧУЖНОСТІ ЖИВОЇ ЗЕМЛІ ВІД ЖИВОЇ ЛЮДИНИ. Порухення цього закону привело до того, що протягом багатьох десятиліть наш народ і голодний, і переляканий.

Облисілі українські діти у зв'язку із занецищенням навколишнього середовища у місті Чернівцях

Щоб зберегти залишки родючости славних українських чорноземів, слід повернути людині землю, а землі — людину. Тобто, підкоритися законові невідчужености, покінчити з брутальністю колгоспу — агроГУЛАГу. Нащадки не подарують нам, якщо загубимо зелене золото українського лану.

Якщо Норвегія серед європейських країн має питної води найбільше на душу населення, то Україна вслід за Молдовою — найменше.

Біля 40 мільйонів людей споживає дніпрову воду. І стільки ж відправляють туди свої стоки. 65% річного потоку Дніпра використовується промисловістю. Вже у XX столітті це може призвести до втрати нашої великої ріки як постачальника питної води.

800 сіл вже залишилося без прісної води.

Внаслідок варварського господарювання у нас зникло понад 20,000 малих річок — „голубих сестер людей”.

Дефіцит води в Україні вже тепер становить 4 мільярди кубічних метрів. . .

Не слід розглядати екологічне лихо в Україні окремо від загрози людській цивілізації в цілому. Сьогодні на земній кулі практично немає чистої питної води. Вона збереглася хіба що в льодовиках Антарктиди. Безцінний дар природи забруднений хемікатами, мінеральними добривами, солями важких металів, радіонуклідами. В Україні вміст цих речовин у воді у десятки, сотні, а в окремих регіонах (Одеська, Київська, Запорізька, Луганська області) і в тисячі разів перевищує норми. Оскільки людина складається на 70% з рідини, то вода, яку ми споживаємо, в буквальному розумінні потрапляє в кожну клітину, отруює організм, відкриває ворота для безлічі хвороб. Найбільше страждають діти: 1993 року в Україні народилося 16,989 розумово та фізично відсталих дітей; 5,333 народилося мертвими, що складає 8.3 на 1,000 народжених!

Дніпрові води розтягли по численних каналах. Така ж доля спіткала і Дністер, і Буг Південний, інші річки. Дніпро мав унікальну геобіосистему самоочищення, а тепер наша велика ріка — це ланцюг „рукотворних морів”, зацвілих синьо-зеленими водоростями. Всю цих „морів” має вміст продуктів розпаду, які викликають захворювання алергійні, онкологічні, шлункові, інфекційні. Погіршилася підземна гідросфера. Занепокоєна світова спільнота — уряд Канади виділив Україні 5 мільйонів доларів на допомогу в оздоровленні Дніпра. Цих грошей вистачить для практичного вивчення якості води. . .

За старими порогами на південь та схід від задимленого міста Запоріжжя — степ. Той, хто народився в степу, у кого в теплому степу виробилася кров і душа, хоч і виріс він серед грюкотняви міста-заводу, той добре знає ціну непохалпivosti.

Над безкрайнім степом і курганами ширяє самотній шуліка. На мапах цей куток України позначений як район практично безрічковий, район мінімального зволоження. Води тут немає. Були річечки, але років сорок тому, коли геть усе зорали, зникла навіть Берда — найбільша серед них.

Води тут немає. Підземні води солоні, пити їх не можна. Воду селяни довозять здалека щодобово. На кожному под-

бір'ї — закритий бетонований басейн, вмістилище живлющої рідини.

Води тут немає. Дощі, звичайно, рідкість. Снігу не видно по два-три роки. Єдина радість — серпневі дощі, золоті дощі.

Був час, коли на вільних землях, на займанщині, оселилися наші прадіди. Та й не дивно: чорнозем — еталон родючости. У степу кринички дзюркотіли, від кринички до кринички — річечка. По ярах та байраках чорногузи блукали...

Тепер степ тотально розораний. Сухий степ, аж прозорий.

Українська жертва Чорнобильської катастрофи

Рання весна 1994-го. Галичина. Між Бородами і Золочевом повстав народ не проти большевицької, а наче проти рідної, української влади. Чотири повних автобуси та п'ять вантажівок привезли зі Львова „Беркут”-ЗМОП (загін міліції особливого призначення, сформований для боротьби з організованою злочинністю) упокорювати непокірне село Сасів.

... На вигоні біля водозабору — „організовані злочинці” — діти плачуть, жінки голосять; у хлопців вигляд рішучий — зуби зціплені. В оточенні військових у касках, з автоматами, у

бронезилетах — переляканий люд. Але стоять муром. Усе це подібно на епізод війни, хіба що не стріляють.

... Ще за часів обкому комуністичної партії було прокладено водогін великого діаметру, хоч до того із Золочівщини на Львів таких було споруджено три. Води у місті не побільшало — повитікала в мільйони дір, якими славиться Львівський „Водоканал”. Натомість зникла вода в Червоному, в Ремезівцях, Плугові, інших селах. До безводного Львова додалася напівпустеля Золочівщини. У краю, звідки розпочинався Західний Буг (колись — Бог!) і який буквально стояв на воді, тепер порожні криниці. Питну воду людям і худобі довозять у діжках. Посохли городи, не родять лани, хворіють люди, а найбільше діти, — природа мстить за бездумну наругу над нею.

У Львові давно визріло рішення бурувати нові свердловини і з надр землі pompувати воду. Вибори-94 та казкові обіцянки кандидатів не вгамували спрагу львів'ян, тому і виникла нагла потреба нового водогону. Екологи з Балтії стверджували — такого робити не можна; треба брати лише те, що витікає самоплином. У природі все згармонізоване — треба вивчити можливості регіону. Порухення гармонії невідворотно призведе до біди. Застерігали й екологи з Інституту Ботаніки. Аналітичної, обґрунтованої експертизи зі Львова привезти ніхто не наважився.

... Понад три тисячі селян забарикадували дорогу буровикам та озброєним до зубів ЗМОП-івцям. Два дні й дві ночі біля вогнищ селяни чергували родинами. Ніхто не проклинав, не бився. Стояли молоді хлопці й старі діди, бабусі з дітьми, священик, молодиці й студенти. Сільський люд спокійно і твердо, без мордобиття і лайки домігся свого — розпорядженням зі Львова відвели міліцію, далі — ЗМОП, згодом рушила бурова.

Ці два дні тут пачував лад, над яким у нас хіба що лінійний не кепкує — демократія, себто влада народу.

Проти кого стояли селяни? — Проти купки пихатих чиновників, які, прикриваючись дзвінками словами про Україну, націоналізм, безглуздо і безгосподарно вирішили pompувати воду там, де її брати не можна. Замість лагодити труби, ввести витрат коштовної тут води та ввести цінову політику на безцінний дар природи, нероби „Водоканалу” беруться за „проекти століття” і на поміч, як і колись, кличуть військо.

Кажуть, що в Україні не соціалізм і не капіталізм, а червоно-бурячковий „номенклятуризм” — влада ніким не контрольованих бюрократів. Оці, з обважнілими сідницями, найбільше балакають про сильну владу і ніяк не второпають, що сильна влада та, яка дбатиме про народ і оберігатиме народ. Ось тоді люди підтримуватимуть владу.

Без води можна прожити тиждень.

Без повітря людина не може прожити і декількох хвилин.

Маючи дуже мало лісів (на початку XVIII століття ліси вкривали більшу половину Гетьманщини!) і розвинену металургію та теплоенергетику, Україна належить до тих країн, які активно спалюють кисень планети. Повітря забруднено шалено концентрованою промисловістю Донбасу і Придніпров'я — понад 100 тисн шкідливих речовин на 1 кв. км! Не набагато краще на Харківщині, Івано-Франківщині, Луганщині, північному Криму...

...45% виробничих фондів металургії вичерпали термін експлуатації.

...50% коксових батерей працює понад 20 років без ремонту, 15% — понад 35 років.

...95% доменних печей працює поза амортизаційними нормами.

...аглофабрика Макіївки знаходиться в експлуатації 55 років, Єнакієва — 50, Дніпровська — 45 років.

...сушильні барабани Дніпродзержинського цементного заводу крутяться з 1944 року, Новокриворізького цементно-гірничого комбінату з 1954, Краматорського з 1955, Миколаївського — з 1956.

Протягом останніх 10 років регулярно перевищені санітарні норми для:

сірчистого ангідриду у Дніпродзержинську, Комунарську, Кривому Розі, Одесі;

диоксиду азоту — Дніпропетровському, Запоріжжі, Донецькому, Києві, Комунарську, Кривому Розі, Одесі, Маріуполі, Черкасах;

аміаку — Києві, Донецькому, Дніпродзержинську, Черкасах, Кривому Розі, Маріуполі, Одесі;

фенолів — Одесі, Запоріжжі, Макіївці, Горлівці, Донецькому;

формальдегіду — Дніпропетровському, Запоріжжі, Кіровограді, Маріуполі, Кривому Розі, Одесі, Луганському;

бензопирену — Запоріжжі, Києві, Ялті, Маріуполі, Кривому Розі, Комунарську.

Не краще становище і з забрудненням пилом, оксидами вуглецю та азоту, діоксиду сірки...

Глобальна екологічна катастрофа може бути спричинена ще й епідеміями, бо людство протягом тривалого часу засмічує довкілля хемічними та фізичними факторами біологічного впливу. Закономірною є реакція біосфери на цей тиск, доказом того — вірус СНІДу. Вірусна біда висітиме над родом людським протягом століть, бо ж хіба легко вилучити з довкілля запущені в нього мутагенні фактори?

А хто може дати відповідь про бактеріологічну зброю на наших землях? Україна була одним з головних виробників розмаїтої зброї світового монстра — СРСР, і нині важко собі уявити, що в нас немає заводів або сховищ бактеріологічної зброї. Хто має до них доступ? Хто гарантує, що вона не розповсюджуватиметься? Яка гарантія зберігання, коли усе навколо розкрадається?

Лише в кошмарному сні можна уявити якість советського будівництва, зокрема, великих технологічних систем — газопроводів, ацетонопроводів, газо- і нафтоховищ. Дай Боже, щоб воно не вибухало, але чи це можливо...

Є небезпідставні думки вчених, що в разі, якщо людина і далі продовжуватиме глумитися над землею, водою, повітрям, відбудеться така корекція у всесвітній ієрархії, коли людина, як біологічний вид, зникне... Між собою ті ж самі вчені дискутують, від чого зникне людство — від занечищення землі, води чи повітря? Бо сам факт зникнення людства вони вважають аксіомою.

Невже Всевишній створив людину, щоб спостерігати, як вона конає?

...Серед образів протистояння санатинству Чорнобиля є образ Мадонни Чорнобильської: Мати-Україна захищає собою немовля від усюди проникаючої радіації. Так, життя кожної людини швидко-минуче. Проте життя людства буде вічним. Людина ж бо не звичайнісінький собі біологічний вид — людина є одухотворенне створіння Боже.

Події розвиваються бурхливо, і мерехтливе колесо історії вже сьогодні загортає день учорашній, але ми мусимо встигнути усе усвідомити. Чи ми будемо пливати у потоці безпринципності і хаосу, чи наступатимемо, щоб йти попереду? Якщо наступатимемо — виживемо. Якщо ні — будемо удавати, що ми є.

**Чорнобильська Мадонна.
Невідомий мистець
з України**

Кожен з нас, українців, мусить вимагати впровадження екологічно чистих технологій, перепрофілювання найбільш загрозливих і будівництва безвідхідних виробництв. Але все це можливе лише за умов впровадження традиційного світогляду нашого народу.

Наші пра-пращури обожнювали довкілля, а не космічні феномени. Християнство, як новий етап розвитку моралі на наших Землях, мудро всмоктало предковічні звичаї і досвід.

Нинішнє покоління в Україні звикло до матеріялістичного розуміння світу. У більшості своїй ми не знаємо трансцендентного бачення, яке витворив народ. Ми мало знаємо, як наш народ боготворив світ і одне одного. Навіть ріку люди називали Богом — Південний Бог, Західній Бог. . .

Традиція — не вигадка романтиків, не просто мова, пісня, праця. Народ — то глибока традиція, яка пливе з епохи в епоху, від віку у вік. Біда, що народня традиція майже зруйно-

вана. Проте навіть рештки народньої традиції несуть могутній струмінь духовности. Власне, те, що народ тримає при житті і формує обличчя народу.

Народ — людина — починає ранок молитвою. Працю супроводжує пісню. Народ животворить свято. І в цьому суть його життя.

Навіть під воєнно-кагебістською контролею в народі всеодно жило те, що вічно жило. І завжди — хромосомно — буде жити! Суетне в'яне. Залишається те, що народ називає душею життя.

Чи має право дитина на молоко матері? Над цим ніхто і ніколи, природно, не замислювався. Земля — годувальниця наша. Вона гарантує нам життя, а не виживання. Для цього треба, щоб клопіт про матінку нашу був синовний. Щоб охорона та відновлення природи стали завданням першочерговим.

Між економікою та екологією вічна та нерозривна сув'язь.

Нам потрібен уряд, який би щонайменше втручався в економічний розвій — більшість цих питань треба надати законам цивілізованого ринку. Протилежне з екологією: потрібна суворая державна сила, сформована політика щодо довкілля і повна відповідальність за нього. В ситуації, в якій ми опинилися, необхідна природоохоронна доктрина, яку уряд зобов'язаний неухильно впроваджувати в життя. Біда кличе збудувати нездоланний мур законів для тих, кого цікавить лише одержання прибутку, навіть на шкоду довкіллю.

Життя людства буде вічним.

„Народ мій є, народ мій завжди буде...” Щоб життя мого народу було достойним і безлечним, мусимо різко змінити колію господарювання системи „розвиненого соціалізму”, по якій нас тягли марксистсько-колонізатори, і вийти на простори світової цивілізації.

І молоді керманичі-лоцмани поведуть кораблі нашого достатку між скелями-програми людського буття.

Юрій Ткаченко

Київ — Запоріжжя — Золочів,
липень 1994

Микола ЛУКІВ

ДОЩ У ЗОНІ ЧОРНОБИЛЯ

Дно річки вистеляють блискавки,
Метаються в повітрі ластівки.
Громи стрясають лүни-перелүни,
І дощ між небом і землею струни
Сріблясто напинає на вітрах,
І чорні хмари навівають страх.

Куди не глянеш — все, мов нереальне,
Стоїть край шляху дерево печальне,
Гукуть дроти високовольтних ліній,
Чорніє човен між розквітних лілій,
Лежить село, неначе на картині,
Біліючи хагами по долині.

А в тім селі — ні голосу, ні звуку,
І вікна випромінюють розпукү,
І двері навхрест дошками забиті,
І журавлі криничні сүмовиті,
І тихий сад біля старої школи,
І дітям в ній не вчитися ніколи.

Навколо лүстка і печаль біблійна,
Навколо смерть, незрима і повільна,
Чортополохом обрїй заростає,
Зело і квіти стронцій роз'їдає,
І час пересипається пісками
На полі, що шуміло колосками.

А по ночах, трагічне і фатальне,
На землю ллється світло асторальне,
І фантастично-сіре мерехтіння
Породжує тримарливе видіння
Людей, які від наглої біди
Пішли із цього краю назавжди.

Поволі слід за ними заростає,
І дощ свинцевий землю засіває,
І дно ріки встеляють блискавки,
І, розметавши крила, ластівки
Ширяють на чорнобильських вітрах,
І чорні хмари навівають страх.

ДЕЩО ПРО ШКІЛЬНИЦТВО В УКРАЇНІ

Мандруючи Гетьманщиною, арабський мандрівник і вчений Павло Алепський писав: „... По всій землі козацькій ми помітили прекрасну рису, що розпалила наш подив: всі вони (українці) за невеликим винятком, грамотні, навіть більшість їхніх жінок та дочок уміють читати. А дітей у їх більше, ніж трави, і всі діти вміють читати, навіть сироти”. Це було за два роки до „возз’єднання” України з Росією...

За часів козацької держави волелюбний український народ особливо був спраглий до науки. Навіть після страшної Великої руйни, жорстокостей сатрапа Петра і „вражої дочки” Катерини в середині XVIII ст. на Чернігівщині документ засвідчує, що в 142 селах було 143 школи. Кожне село мало свою школу.

За 5 років до знищення Січі Запорозької Київська Лавра вже змушена просити в московського царя дозволу надрукувати українські букварі, бо московських народ не розумів і не хотів мати і купувати. Але пляни колонізаторів виконувалися послідовно: Січ зруйновано, українські книжки і школи нищено, мову заборонено.

А в самій Москві науці уготована була дивна доля. Судить самі, Борис Годунов послав свого часу вчитися за кордон 300 молодих людей, а повернувся додому тільки один. Москва жила нашими фахівцями, високоосвіченими людьми з України. Навіть канцлер Катерини граф Безбородько 20 років правив господарством імперії. А сільський пастушок Кирило Розумовський виріс до президента Російської Академії наук.

Можна наводити безліч прикладів давньої освітньої традиції України: і Острозьку школу вищого типу на Волині, і Києво-Могилянську колегію, що стала Академією, і густу мережу братських, козацьких, січових, дяківських, церковних шкіл мистецтв і ремесел, що рясно вкривали наш край. А найдорожче, що лишилося в історії нашої Батьківщини і що відомо цілому світові, — це висока мораль українця!

Ми не мали досконалої конституції, хоча ще в XI ст. була „Руська правда”, а на початку XVIII ст. (1710 р.) — проєкт Пилипа Орлика, тому народ український споконвіку дотримуввся звичаєвого права.

Згадаймо Шевченкове:

Чи ти рано до схід-сонця
Богу не молилась?
Чи ти діточок непевних
Звичаю не вчила?

Учити звичаїв і молитви до Бога — ось початок освіти у глибокому її розумінні. Школа — так, дитячий садочок — так, але передовсім — родина, жінка-мати. Кажуть, що вчити дитину слід, коли вона лежить упоперек лавки, а не впоздовж. Дослідження свідчать, що фонетичний та ортоепічний апарат дитини формується до шестимісячного віку — ще до того, як дитина почне говорити. До дитячого садочка ми передаємо або навчену, або ненавчену дитину. Там зможуть лише продовжувати навчання, у школі — далі, у вищих навчальних закладах — далі. Фундамент освіти — родина, дім...

Чи є концепція міністерства освіти України щодо школи і вузів, куди ми віддаємо своїх дітей? Чиновники стверджують, що є. Теоретично так. А практика показує зовсім інше. Нарешті створена і доопрацьована національна програма „Освіта”, яка мусила б стати дороговказом для всіх навчальних закладів і нарешті вивести освіту з глухого кута заідеологізованості і авторитарності. Мусила б... Але на жаль, ще не стала. Та й національна вона лише за формою. Проте таке явище спостерігаємо не лише в освіті. Немає концепції державотворення. Ми й досі не знаємо, яку державу будуємо і як її будувати. І знов, як писав 100 років тому Б. Грінченко (до речі, педагог від Бога): ...”патріотів багацько скрізь, а робітників щось не чути”.

Духовний вакуум, який утворився тепер, — найбільша загроза для зникнення народу як нації. Політика тоталітарної держави була спрямована на знищення всього національного і насамперед мови, виховання і освіти. На кожному кроці ми й далі спостерігаємо людське здичавіння, яке йде в ногу з вищою і середньою освітою — такою ж хворою, як і все суспільство. Спустошено особу, викривлено фальшивою ідеєю комунізму поняття чести, гідності, освіти. І це особливо позначилося на середній ланці освіти — загальноосвітній школі, яка в основному була зросійщена і ніколи не була виразником національної ідеї. Фундаментальна патріотична думка, що нація є вищою формою людської спільноти, і досі викликає шалений опір керівництва школою на всіх щаблях. Продовжувати да-

вати знання в антинаціональній школі — це знову виробляти в учнів комплекс нижчезартости і рівень провінційности.

Немає людини взагалі, абстрактної, безликої, без нації, а є людина українець, англієць, німець чи француз, тому мусить бути і відповідна система виховання та освіти — українська, англійська, німецька тощо. Пошук утраченої традиції мусить стати основною ознакою нашого часу.

Чому українська система виховання в епоху національного Відродження (XVI — XVIII ст.) досягла вершин, дала світові блискучих учених, освітніх, громадських діячів? Бо українську систему виховання збагачували політичні, державні, наукові ідеї та ідеали, високі моральні цінності, що становили сутність держави. Бо це було державною політикою!

І поки наша держава не зрозуміє, що всі біди (і економічні в тому числі) ідуть від повного морального виродження, від нехтування традиціями і звичаями, що формувалися віками, від нехтування релігією, християнською мораллю, про яку жодним словом не згадано в Національній програмі „Освіта”, хоча саме з цього слід було починати всю будову (бо де була церква, там була і школа), нічого нам чекати полегшення.

Система освіти України вступила у новий 1994-95 навчальний рік у надзвичайно складних соціально-економічних умовах, коли триває спад виробництва, інфляція, зростання цін, погіршення матеріального становища більшості людей, плинність педагогічних кадрів, коли на Україну накопчується нова хвиля зросійщення, бо зронена новим президентом Л. Кучмою фраза про надання офіційного статусу російській мові пробудила до життя трохи принишклі в Україні, але все ще дуже активні шовіністичні сили. Всі ці суспільні негаразди відчуває на собі наша освіта.

А поки що 1 вересня відкрили двері школи і вищі навчальні заклади, і наше молоде покоління почало науку. І прийшли на свої робочі місця учителі, ті що ще залишилися по школах і вузах, — принижені низькою заробітною платою, повною відсутністю уваги до себе з боку уряду, Верховної Ради та й навіть тих, хто дає їм на виховання своїх дітей. Дехто працюватиме по інерції обов'язку, дехто покладе на вівтар освіти всі свої патріотичні поривання, усвідомлюючи, що без освіти не буде держави, а чималий відсоток учителів — це люди зі старим світобаченням, закостенілими консервативними погляда-

ми, які відверто, з викликом саботують відродження національної школи, виховуючи далі „совєтських” покручів, людей без роду й коріння. Особливо це стосується керівних кадрів — директорів шкіл, працівників районних і обласних відділів народньої освіти, які в недалекому минулому були секретарями чи інструкторами райкомів, обкомів та інших партійних і комсомольських „комів”. Маючи під собою і досі ґрунт антиукраїнських упереджень, зрозуміло, що вони не прищеплять дітям інтерес до українських проблем.

На сьогоднішній день така кількість навчальних закладів діє по Україні:

Дошкільні заклади (дитячі садочки)	9,8 тис.
у містах	6,0 тис.
у селах	3,8 тис.
Загальноосвітні школи	21,3 тис.
у містах	6,1 тис.
у селах	15,2 тис.
Професійні училища (школи)	1180
Вищі навчальні заклади	357
Аспірантура	у 102 навчальних закладах
Докторантура	у 62 навчальних закладах

Стоїть проблема захисту, збереження дошкільних та інтернатних закладів. За останні три роки їх кількість скоротилася на 1219. Наприклад, останнім часом закрито у Львівській області Дрогобицьку школу-інтернат для дітей з серцево-судинними захворюваннями, а також Гніздицьську, Золочівську, Крукеницьку школи-інтернати. У Волинській, Житомирській, Київській, Чернівецькій, Чернігівській областях немає жодної санаторної школи-інтернату.

Безліч проблем обсіли нашу школу. Ще одна з них — шкільні підручники. Практично відсутні кошти на фінансування авторських колективів для створення нових підручників. На 1994 рік передбачалося видати 186 назв підручників і посібників загальним тиражем 18.5 мільйона примірників. На сьогодні видано лише 47 назв (43% від запланованого) тиражем 5.1 мільйона (37.9% від запланованого). Бракє підручників з математики, зарубіжної літератури, біології, географії, історії України та новітньої історії.

Щодо нестачі підручників, то тут вимальовується цікава тенденція: міністерство освіти, замість того, щоб забезпечити

вихід у світ перш за все найнеобхідніших підручників, благословляє видання фактично непотрібних. Так сталося в минулому навчальному році з підручниками „Русская литература” і „Русский язык”. Предмету російська література у школах вже немає, а підручники видають (30 тисяч примірників для 5-6 клас, 760 тисяч примірників для 7 класи). Кошти, витрачені на предмет, якого не існує, мали б піти, наприклад, на підручники з зарубіжної літератури, де російська література має займати лише чверть програми. З огляду на це вчорашні вчителі російської літератури продовжують викладати всі лекції з зарубіжної літератури російською мовою. Продовжують успішно перевидавати підручники з російської мови, дарма, що російська мова в українських школах є не обов’язковим предметом. А на кожного семиклясника-киянина в минулому році припадало по два підручники з російської мови, виданих торік.

Немає україномовного підручника з початкової військової підготовки. Задумаймося, чи здатні без нього вчителі предмету — вчорашні офіцери советської імперської армії — підготувати юнаків до служби в українському війську? . .

Не будемо вдаватися до якісної аналізи багатьох шкільних підручників, але хочеться добрим словом згадати підручники для молодшої школи, видання яких профінансувала діаспора — це „Материнка”, „Біла хата”, „Писанка”. Навчаючись за цими підручниками, дитина справді відчує національний дух, гордість за свою націю, державу, сповниться ідеалами добра і чистоти. Авторка цієї статті — теж співавтор підручника „Рідна мова” для різних клас (з 5 по 9), тому достеменно знає весь процес творення і видання підручників за сучасних умов, коли держава нічим не заохочує авторські колективи і навіть ті злиденні копійки, які колись платила, тепер припинила.

Якісні зміни в шкільному навчальному процесі відбуваються надзвичайно повільно. Ще одна сумна реальність: через мізерну заробітну плату зі шкіл тікають висококваліфіковані фахівці (з 48 позиції заробітної плати учителі займають 46!), зокрема вчителі української мови і літератури, іноземних мов, математики, музики, праці тощо. Лише у 1993 році з системи освіти пішло 46.6 тисячі педагогів, в тому числі з дошкільних та загальноосвітніх шкіл — 41.6 тисячі, з вищої школи — 4728 осіб, з яких 188 докторів наук та 1955 кандидатів наук. Найбільша плинність педагогічних кадрів була у Донецькій та Харківській областях. У цьому році вона не скорочується.

У злиденному стані шкільні приміщення — немає коштів на ремонт, ще в жахливішому — шкільні туалети. Немає прибиральниць. Та хто ж захоче йти працювати за 150-200 тис. у місяць, коли кілограм дешевої ковбаси коштує понайменше — це 60-70 тисяч? Тому учитель часто сам змушений виконувати роль прибиральниці, бо не може опуститися до того рівня, щоб у брудній клясі вчити дітей поваги до самого себе та прорікати інші високomorальні істини.

Стан сільських шкіл — ще гірший. 800 шкіл не мають туалетів.

Початкова школа в селі Січкарівці Магдалинівського району на Дніпропетровщині. Це той козацький край, де витікає благословенна Кільчень, козацька Самара, де навколо села — Петриківка, Царичанка, Кобиляки... При вході до школи — невеличкої хатини — з правого боку на постаменті чиїсь відбиті ноги, з лівого — ноги до пояса. Кажуть, що тут були скульптури піонера і піонерки. Коли заходиш у приміщення, висить величезна карта СРСР і під нею грубка, щоб опалювати школу. Вся школа складається з двох кімнат. В одній навчаються діти 1 і 3 клас, а в другій — 2 і 4. Вчить дітей вчителька, що доїжджає з Новомосковська і говорить по-російськи, тому діти не завжди розуміють її. У кожній клясі по 6-8 дітей, так що у всій школі набирається десь до двадцяти учнів... Сумна картина.

За таких умов, що склалися в освіті на початок ХХІ ст. в Україні, відповідно, падає інтерес учнів до навчання, не формується або спотворюється світогляд дітей як українців. Тільки в елітних школах (різного роду гімназіях, ліцеях) зацікавленість наукою досягає 30-50%, а в звичайних школах — зовсім низька. Отак ми можемо прогавити ціле покоління. На цьому ґрунті зростає дитяча підліткова злочинність:

	1992 р.	1993 р.	зріст %
Кількість неповнолітніх, що скоїли злочини	31 198	31 526	1%
Кількість неповнолітніх, як притягнуті до кримінальної відповідальності	16 445	20 846	26%
Взято на облік з діагнозом „наркоманія”	359	573	32%
Знаходилися на профілактичному обліку як наркомани	928	1 399	51%

Українське телебачення не тільки не сприяє у розв'язанні освітніх проблем, але й само нерідко стає рупором пропаганди наживи і розпусти, фактично псує дітей. У телебачення майже відсутні освітні і виховні програми, а національні не піднімаються вище шароварних. За кілька останніх років відкрили ілюзи для всіляких нечистот, і розібратися в цьому дітям надзвичайно важко. Чесна праця обкладається презирством, дівчатам престижно бути проститутками, а безсовісність — оця страшна зараза — стає нормою життя.

Надалі однією з найгостріших проблем залишається проблема мови у школах та вузах України. Закон про державність української мови, на жаль, не став дійовим, залишився на папері, ніхто не несе відповідальності за порушення цього закону. Особливо це стосується східних регіонів України та й самої столиці. Хоча вже у 1993 році у звітах міністерства освіти фігурувала справна цифра щодо українських шкіл у Києві — 90 відсотків! А в державному масштабі у школах з таким титулом навчалося понад 50 відсотків всіх учнів. Але дай Боже, як то кажуть, нашому теляті вовка з'їсти... Титул української присвоюється і тим школам, у яких всі кляси російські, а лише одна перша українська. Цікава ситуація склалася навколо української школи в Донецькому — однієї школи з українською мовою навчання, яку вже стільки разів мали закривати то з санітарних причин, то як розсадник націоналізму у місті, а то й просто з міркувань: „да как же они посмели? Какая наглось — в Донецке украинская школа. Мы ж избрали Президентом Кучму!” До речі, ця єдина в Донецькому українська школа щороку мусить відмовляти 300, а то й більше батькам у прийнятті їхніх дітей на навчання, бо справді умови школи не дозволяють цього робити. Школа дійсно знаходиться у приміщенні, яке визнано аварійним і антисанітарним. Та ніякі звернення до вищих інстанцій, міністерства освіти не дають результатів — у відповідь глухе мовчання.

Очевидно, немає зараз педагога в Україні, який би не ставив питання: як міг уряд довести школу до такого стану?

Хіба це не справа державних осіб — дбати про підрастаюче покоління як про майбутніх будівників держави? Хіба то не справа — дбати про престиж вчительської професії, про національні святині України і перш за все про мову? В українській освіті не мають права працювати люди, які не володіють дер-

жавною мовою — українською! Не потрібні Україні педагоги, які вчать дітей і студентів, що Мазепа зрадник, а Петро I — великий наш добродійник і реформатор. Педагоги, які ще досі на день народження Леніна влаштовують комуністичні суботники і виховують дітей на прикладі батькопродавця Павлика Морозова, чинять щоленний злочин проти держави.

Усім очевидна необхідність декомунізації школи, яку слід проводити поралеельно з дерусифікацією. Це два крила одної політики, які винесуть нас на чисті плеса школи без жахів ідеології.

Здається, в жодній галузі нашого життя не було стільки експериментів, як в освіті. Експеримент, пошук — це прекрасно. Але, думається, пора вже зупинитися і оглянутися на досвід інших держав, які починали свій шлях до свободи і незалежності із створення справді національної школи, і зробити висновок для себе. Повчитися у французів любови і пошанування своєї рідної мови, у Ізраїлю запозичити механізми впровадження мови у всі галузі життя, бо цей народ відживив своєю працею і бажанням мертву мову Старого письма і вивів її на рівень державної.

На жаль, в освіті мало чоловіків, якщо є, то тільки на керівних посадах. У середніх школах педагогами в основному жінки. На їх плечі лягає чималий тягар домашніх справ і така важлива і важка ноша, як виховання дітей. Кланяємося тим жінкам-педагогам, яким не байдужа доля України і вони високо несуть прапор національної ідеї. Маємо приклад наших славних жінок-подвижниць — Олена Пчілка, Леся Українка, Н. Кобринська, Є. Ярошинська, Л. Яновська, С. Русова, М. Загірня, Н. Старицька-Черняхівська, які діяли і творили в умовах страшної русифікаторської політики самодержавства, несли українську ідею в школи, родини, видаючи просвітні видання „Наша доля”, „Вінок”. На своїх тендітних плечах вони тримали ще з 1861 року українські недільні і приватні школи (така українська школа діяла навіть у Лук’янівській в’язниці в Києві). Журнал „Світло” С. Русової, понад 40 популярних педагогічних брошур Б. Грінченка і М. Загірньої, педагогічні товариства „Просвіта”, „Рідна школа” — далеко на весь перелік великого бажання справжніх педагогів передати з роду в рід невмирущість духовних оберегів — звичаїв і традицій.

Міняються міністри освіти, пересуваються з місця на місце

міністерські чиновники, сваряться заступники... Ось уже третій місяць Україна без міністра освіти. Ніхто не хоче йти на цю руїну. А ми, українські педагоги, мусимо усвідомити, що стоїмо на руїні, де маємо відбудувати власну державу. І якби кожен з нас на своєму місці чесно і добросовісно робив свою маленьку велику справу, то справдилося б Шевченкове: „Дай Боже, мені зробити оте маленьке діло, а велике само зробиться...”

Ярослава Остаф — учителька
української мови і літератури,
(школа 87, м. Києва)

голова Української Всесвітньої
Учительської Ради УССПУ

„ПРОСВІТА” У ЛЬВОВІ

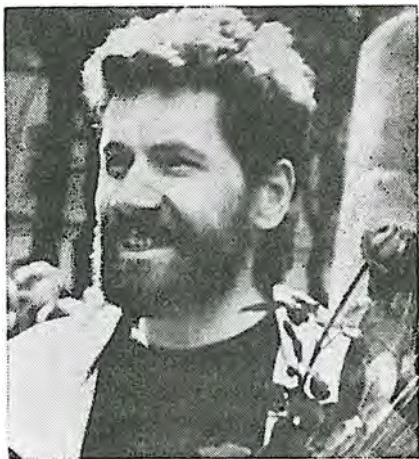
Важко писати про діяльність Львівської „Просвіти” після такої безглуздої поразки національно-демократичних сил на президентських виборах, а ще важче пережити всю гіркоту після інавгураційної промови президента, в якій він сповіщує нам і світові про свій намір надати російській мові статус офіційної мови України, а комуністичний парламент зустрічає таку згубну для оголошеної державною, а фактично ще дуже пригнобленої мови української бурхливими оплесками.

До чого ж ми прийшли, невже так намарне були покладені роки нелегкої боротьби за мову, одного з найважливіших чинників існування української нації, і процес, ледь розпочавшись і вкорінившись в свідомості обивателя, знову замре на довгі літа? Після такої реакції парламенту складається враження ніби одноосібні човники рухівців, республіканців, націоналістів, унсовців, демократів в пустих перегонах погубили весла і розкидало їх в брудній, смердючій зросійщеній калабані, з якої знову на всю Україну піднімається зловонний московський імперський дух.

Розумію, що панікувати не можна, що ворог розраховує на розгубленість і хитання, що при найгірших обставинах треба зберегти віру в потребу справи, якій служиш, і бути готовим до жертвності за неї.

І все ж, чому ні катебістські катівні, ні тюрми, ні всі жахи рафінованої цинічної боротьби з українством не виховали у нас когорти гострих політиків, мудрих стратегів, які бачать чітко могутнього і грізного ворога, а не гандричаться за ефемерні і пусті амбіційні почесті і плодять партії і партійки як сліпих котят, які розлазяться по світу і мають своїм пискливим м'явканням звернути увагу на могутнього тигра, який ще в стані звестися на ноги і вишкірити зуби.

Василь Ярош, скульптор, автор проекту пам'ятника „Просвіті”

Ця незгода в рядах демократів і є причиною спаду національної справи, а з ним і зухвалого наступу на українську мову.

А як могутньо і велично все починалось. Справді народне море гніву, енергії, непокори. Широко і масштабно новий етап боротьби за Україну розпочався власне з організації Товариства української мови ім. Т. Шевченка 13 червня 1988 р. у Львові, яке згодом прилучило собі назву „Просвіта”.

Віками гноблених, але непохитних в завзятті працювати для української справи зібрало Товариство української мови ім. Т. Шевченка. Осередки його виникали дуже швидко всупереч заборонам всесильних парткомів в різних організаціях, інститутах. Вже в 1989 році їх налічувалося 247, до яких належало 30 тисяч членів.

Головою Львівської організації Товариства української мови ім. Т. Шевченка став з ті бурхливі дні і до нині ним залишився відомий український письменник Роман Іваничук. До Товариства увійшли такі могутні інтелектуальні постаті, як

Матеріяли про українські родини Нижанківських, Цегельських; діячів „Просвіти”: Іларіона Калиневича, Михайла Галушчинського, Юліяна Романчука, Кирила Устияновича; шедеври мистецтва, врятовані з небуття (ікона Богородиці з Красова), „Богородиця — Золотий колос” Олени Кульчицької; конференцію, присвячену Юрієві Липі „Ми паралітики з блискучими очима”; Уласа Самчука „Нарід чи чернь?”; Євгена Маланюка „Крути”, народини нового українця; вечір-спогад в інституті суспільних наук, присвячений пам’яті О. Теліги „Дотик смерті на одну хвилину”; Шевченківські святкування — все це газета „Просвіта”.

Дізнаємося з газети про передання, зібраних „Просвітою” 4,5 тис. книг екіпажам кораблів „Славутич”, „Гетьман Сагайдачний”, українським військовим літунам.

В червні 1993 р. „Просвіта” збрала з усієї Львівської області співочі колективи на свято хорового співу, присвячене 125-літтю заснування „Просвіти”, а при тому 5-літтю відновлення його діяльності. Хіба ж не „Просвіта” культивувала й поширювала хоровий спів, підносила його значення до загальнонаціонального, і хіба не завдяки старій „Просвіті” мало що не в кожному селі на галицькій землі був чудовий хор?

Урочистість розпочалася мітингом на Університетській площі, де виступали Роман Іваничук, Зіновій Мазурик, Ігор Мельник, а потім відбулося велике співоче свято у фолкльорному театрі „Шевченківський гай”, програму якого склали твори знаних мистців-просвітян.

Пам’ять і почуття влячності привели нас цього дня до останнього місця спочинку тих, хто колись засновував „Просвіту” і працював для неї. Священик відправив панахиду, а ми вклонились Шашкевичеві і Вацнянинові, Кокорудзам і Огоновському, Галушчинському і так недавно ще живому Теофілеві Комаринцеві.

Достойно і широко вшановано ювілей „Просвіти”, для прикладу у Львівській політехніці відбувся вечір, організований „Просвітою” разом із Студентським братством. Промовляли до нині живущих із сцени великі просвітяни Йосип Заячковський, Кирило Устиянович, Володислав Федорович, Гнат Хоткевич. З цією програмою спільно з головою „Просвіти” Романом Іваничуком та народнім чоловічим хором „Орфей” виступили політехніки перед воїнами та офіцерами Національної гвардії України.

А увінчано ювілейні врочистості встановленням в травні 1994 р. пам'ятника „Просвіті” (скульптор В. Ярош) — символу сподвижницької, жертвовної праці для свого народу.

Діяльність „Просвіти” багатоплянова: тільки у вересні 1994 р. вона зорганізувала у Львові Форум видавництва української книжки, конференцію кооператорів і зібрання „Просвіти” з закликом працювати для дослідження історії українських родин. Навіть перелічені три події, — перші дві широко висвітлювались в пресі і мають безперечну вагу для розвитку духовного і економічного життя українського народу, третя — камерна, але не менш важлива з огляду на необхідність вивчати глибинні корені нації, — свідчать про те, що „Просвіта” перейнята животворними проблемами розвою нації.

Львівська „Просвіта” підтримує зв'язки із просвітніми організаціями — центрами українства Усурійська, Москви, Башкортостану та Казахстану, де з різних причин, а часто з волі нищителів українського народу, живуть наші земляки. Плідною і творчою є співпраця „Просвіти” із просвітянами ЗСА, Канади, Німеччини, Австралії.

Не один раз підносила „Просвіта” свій голос супроти зловорожих імперіялістичних сил, піднесла його зверненням до президента і тепер після наступу на українську мову. Смоляскип „Просвіти” і далі освітлює шлях державности України, до повнокровного розвою її мови і культури.

Голова товариства „Просвіта”
Львівської політехніки
Х. Бурштинська

ЗА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Попри всю складність політичних колізій в Україні, які переживаємо, попри наступ зловорожих сил на українську мову, одного з найважливіших чинників існування нації, славний свій 150-літній ювілей один з найстаріших і найповажніших вищих навчальних закладів Європи Університет „Львівська політехніка” зустрічає як український навчальний заклад. І власне тому, що в університеті повно, вільно і могутньо звучить українська мова.

А ще зовсім недавно, бо тільки 5-7 літ тому Львівський срдена Леніна політехнічний інститут імени Ленінського комсомолу (таку офіційну назву носила Львівська політехніка) більше пасував би до землі саратовської чи калужської, ніж львівської — лекції і лабораторні роботи на 80% проводились російською мовою. Це була мова курсових та дипломних проєктів, методичних вказівок та інструкцій. На ряді катедр факультетів інженерно-будівельного, механіко-технологічного, механіко-машинобудівного, автоматики, геодезійного, інженерно-економічного, енергетичного русифікація була майже повною, до 90-100% всіх видів робіт проводилися мовою російською.

Мова — то був той останній національний пляцдарм, який ворог вважав вже здобутим. Століття московської неволі на Сході України, підступність і жорстокість в звоївовуванні всього українського, а насамперед мови, зробили свою справу. Навіть в Галичині, яка принесла велетенські для такої невеликої землі жертви на вівтар нашої національної свободи, московським окупантам та їх коляборантським поплічникам вдалося досягнути страхітливих масштабів русифікації, особливо у сфері виробництва, науки та техніки.

Українські видання науково-технічної літератури становили чисто символічний відсоток, швидше, щоб показувати діаспорі, що Україна, як держава і член ООН існує, ніж щоб навчати студентів. Тим більшу повагу викликають сьогодні ті, які не піддалися психологічному тискові і мали мужність бути авторами тих незначних відсотків, значення яких для сьогоднішнього утвердження українського науково-технічного слова важко переоцінити. Це світлої пам'яті доц. Павло Бугай, проф. Євген Замара, доц. Юрій Сігницький і нині живучі проф. Володимир Перхач, проф. Марія Ганіткевич, доц. Андрій Зелізний.

І якщо сьогодні хтось з тих, що і далі за покликом „серця”, а більше ковбаси, належачи до соціалістичної чи комуністичної партій, пописують в своїх опусах, що ніхто нікому не забороняв користуватися українською мовою в навчальному процесі, то мусимо сказати: „Забороняли!” І то навіть не дуже завуальовано.

Навіть поодинокі дипломні роботи, написані українською мовою, викликали не лише здивування, але й обурення всесильного завідуючого, професора, доктора технічних наук і дово-

дилося „несвідомому” викладачеві вислуховувати „внушение” (повчання), що таких промахів допускати не слід, що розподіл у нас „всесоюзний” і студенти зобов’язані володіти мовою, яка відкриває для них необмежені сибірсько-середньоазійські простори.

А викладання? Як можна користуватись українською, коли на потоці із 100 осіб є 2 студенти, прислані за скеруванням з Талінна (тоді з одним „н”) або з Бешкеку (тоді Фрунзе)? Якою має бути педагогічна етика, коли 2 особи української не знають, а 98 російську знають? Єдина спільнота, інтернаціоналізація науки, всесоюзний розподіл, навчання за скеруваннями без знання мови республіки — теоретичні основи і практична реалізація русифікаторської політики.

І як не прикро писати — не чути було української мови на наукових семінарах, нарадах, Вчених радах, засіданнях кафедр.

Зате у політехніці від людей при регаліях і професорських званнях можна було чути такі „інтернаціоналістські” розумування: „Ну, конечно, український язык красивый, мелодичный, ну пусть занимаются им в университете, чтобы готовить учителей для сельских школ, а в науке, технике не годится”. (Ну, звичайно, українська мова гарна, мелодійна, ну і хай собі нею займаються в університеті, щоби готувати вчителів для сільських шкіл, а для науки, техніки, вона не придатна).

Широко і масштабно етап боротьби за українську мову в політехніці розпочався з організації в грудні 1988 р. Товариства української мови ім. Т. Шевченка.

Члени Товариства як громадської організації, що стала відразу масовою і впливовою, зібрали тисячі підписів студентів та співробітників за державний статус української мови. Після прийняття Верховною Радою, під тиском громадськості, „Закону про мови в Українській РСР” представник Товариства спільно з представниками адміністрації був укладачем Програми навчально-методичних заходів з реалізації вказаного Закону у Львівській політехніці. Програма, прийнята Вченою радою, повніше, повнокровніше відбивала статті Закону, максимально прискорюючи терміни реалізації.

Не можу не назвати прізвища викладачів та співпрацівників, які в Товаристві були першими і залишились його сподвижниками та ентузіястами: Олег Гринів, Олексій Волинець,

Микола Кукляк, Ярослава Величко, Орест Кунтий, Євген Шпоргун, Ірина Ключковська, Арета Павликевич, Мирослав Ненека, Люба Шуст, Василь Шевчук. Згодом при реалізації Програми велику роботу проводив багаторічний голова мовної комісії Ради Товариства Ростислав Білосевич, який розробив схему аналізу мовного стану в усіх підрозділах університету. Грунтовна аналіза мовної ситуації здійснювалася раз в рік з обговоренням результатів на Вченій раді університету і висвітленням матеріалів та ухвал Ради в університетській газеті „Львівський політехнік”.

Як чорнороби працювали просвітяни на катедрах, підрозділах, переглядали протоколи засідань, робочу документацію, методичні вказівки, робили рейди по аудиторіях для огляду інформаційних матеріалів, виясняли можливості переходу на українську мову „твердих русскоязычних”. І праця ця, можливо, невдячна для кожного зокрема, бо не входить в професійні обов’язки працівника університету, але така потрібна в масштабі глобальному для утвердження нації, її мови принесла результати. Вони були б не до порівняння мізернішими, якби не сприяння адміністрації, зокрема ректора Юрія Рудавського та проректора Маркіяна Павликевича.

Центром українства в університеті стала створена в 1989 р. катедра української мови, яка сприяє гармонізації та гуманізації навчального процесу. Всі викладачі, методисти на чолі з завідувачем катедри Геннадієм Вознюком, сподвижником „Просвіти”, кожен на своєму місці утверджують серед студентів та працівників українське слово, українську духовність, український менталітет. Хто хоч раз побував тут, той не може не проникнутися особливою атмосферою цього центру українства.

Хочу написати про вельми важливу справу, до якої члени Товариства мали і мають причетність. Йдеться про українську науково-технічну термінологію. В рамках зродженого Товариства на різних факультетах почали діяти термінологічні групи, на яких ставилися і обговорювалися проблеми української термінології. В цих групах працювали спільно з фахівцями і лінгвісти. Згодом ця робота, яка набирала в умовах вже створеної держави, щораз більшої ваги була зорганізована і скоординована в рамках Технічного комітету стандартизації науково-технічної термінології Державного стандарту і Міністерства освіти України, очолюваного академіком Володимиром Перхачем.

Комітет є акумулятором кожної вартісної уваги праці з української науково-технічної термінології, експертом поданої до видавництва науково-технічної продукції: Державних стандартів, словників, підручників тощо. Як форпост справді української мови в Україні, а не скомпонованої на український ґшталт російщини, комітет відстоює принципи творення науково-технічної термінології, які виходять із засад і особливостей української мови, її фонетики.

Потрібною, послідовною і конкретною є робота Технічного комітету стосовно організації і проведення Міжнародних термінологічних конференцій із плідною працею в секціях, яку комітет проводить вже третій рік підряд.

Скільки то в нашій незалежній Україні за останні роки розцвіло так званих міжнародних з'їздів, симпозіумів, де все міжнародництво закінчувалося Винницею, а Харковом в кращому випадку, без виважених програм, з нашвидкоруч скомпонованими тезами, з опрацюванням на рівні підшивки газет останнього року і з великою черговою позначкою організаторів перед звітуванням начальству. Що не кажіть, а комуністична ідеологія проникла в кров і плоть і не скоро ми її визбудемось.

Дивно чому справді державницька робота Технічного комітету не має державної підтримки. І тут виникає запитання: Чи ті, які є при керівництві Українською державою, зацікавлені в роботі таких комітетів чи „совсем даже наоборот?” (зовсім таки навпаки).

Ще гірше стоїть справа з видавництвом навчальної та навчально-методичної літератури. Зусилля адміністрації університету налагодити стабільну роботу видавничого центру поки що через брак відповідного фінансування, не увінчались успіхом. Тому перероблені катедрами методичні вказівки до лабораторних, семінарських занять, курсових та дипломних проектів роками (І. 5-2 р.) лежать у видавництві в Києві.

Майже на кожній з 80 катедр є 2-3 підготовлених до видавництва підручників, посібників, словників, конспектів лекцій, які лежать через брак паперу і коштів в бездії.

Зрозуміло, що при такій ситуації автори або зовсім не одержують або одержують дуже незначний гонорар та ще й змуснені шукати спонсорів, яким видання науково-технічної

літератури приносить значно скромніші лаври, ніж організація фестивалю „Красуня Львова”.

І тим не менше в 17 авторських колективах працюють викладачі та працівники університету (і багато з них є членами „Просвіти”) над українським науково-технічним словом, над українською книжкою.

Працює „Просвіта” університету і для піднесення національної свідомості студентів. На кожному факультеті створені стенди Товариства. Різдво, Великдень, Крути, Голодомор, Стрілецька слава, Ювілей „Просвіти”, ОУН-УПА в боротьбі за незалежність Української держави — це все матеріали факультетських просвітянських стіннівок. Слід сказати, що ряд з них справді майстерно оформлені і мають на меті, привабивши студентів візуально, нагадати про славні і трагічні сторінки нашої історії, нашого національного буття.

Напевно, ні полякам, ні французам немає потреби в технічних навчальних закладах вправлятися в поздоровленнях студентів та працівників до Великодніх свят. Бо поляки і французи століттями мають свою державу, а українці століттями не мають. Ми не можемо орієнтуватись на їхній спосіб впливу на молодь, бо національна гордість у державних націй є такою природною і зрозумілою, як дихання.

Товариство „Просвіта” політехніки не тільки брало участь, а було безпосереднім організатором і виконавцем ряду виховних і мистецьких акцій. Інакшими стали урочистості посвячення в студенти, яких на нову життєву дорогу благословлять духовні владика. Вперше на таких велелюдних урочистостях (а слід сказати, що першокурсників в політехніці більше 2000, а ще гості, батьки, викладацький корпус) з ініціативи „Просвіти” прозвучало, що славу політехніці поруч з іменами відомих вчених Романа Залозецького, Юліана Медвецького, Івана Левинського, Юліана Захарієвича, принесли, як герої національно-визвольних змагань, Степан Чарнецький, Степан Бандера, Роман Шухевич.

З ініціативи Народного Руху та „Просвіти” при сприянні адміністрації у вестибюлі головного корпусу в 1993 р. відкрито пам’ятну стелу „Борцям за волю України” з барельєфами Степана Бандери та Романа Шухевича.

За останні роки „Просвіта” насправду прислужилася, щоб і студентство і викладачі познайомилися з іменами, які ста-

новлять основу національної культури і які всіляко затиравалися для применшення ваги і цільності цієї культури, компартійними ідеологічними „охоронцями”. Прийшли до нас в політехніку імена Святослава Гординського, Євгена Маланюка, Василя Пачовського, Ігоря Калинця, а з ними могутні нескорені духовні світи.

Деякі працівники науково-технічної бібліотеки, люди, які мають більш гуманітарний тип освіти, реагували на просвітнянські заходи вельми оригінально „А хто он етот Липкий будет? (Це про Богдана Лепкого).

Переглядаючи в бібліотеці художні надходження, передплату газет та журналів, виставки, — ми були просто вражені добре сплянованим, продуманим засиллям російщини. Навіть у застійні часи в Україні виходили непогані українські видання, але в бібліотеці політехніки можна було знайти казна-що, навіть твори сибірських видавництв; українській художній книжці серед нових надходжень було відведено біля 10 скромних відсотків серед моря російської класики, зарубіжного детективу, фантастики, а то й просто порнографії.

Сьогодні ситуація в бібліотеці, як і на суспільно-політичних катедрах значно змінилася в кращу сторону.

І тільки почало українське слово утверджуватись в школі, на заводах, в організаціях і міністерствах, як знову стає перед нами небезпека страшного нищівного смерчу — офіційної російської мови.

Знову будуть заганяти московські шовіністи і зросійщені манкурти нашу мову в кут і виганяти з вищої школи на базар.

Але рубікон перейдено і ми, не дивлячись на всі сутужні економічні обставини, не ті. Є і будуть ще і протести, і звернення, і мітинги на захист української мови. Одне чого не має права бути — пасивного спостереження і байдужості, бо наше завдання за словами генія українського слова Івана Франка „не втомляться, не ставати, а все лиш далі й далі йти”.

Голова Товариства „Просвіта”
Університету „Львівська
політехніка”

Христина Бурштинська

Валентин Бичко

МОВО МОЯ...

*Мово моя українська —
Батьківська, материнська,
Я тебе знаю не вивчену
Просту, домашню, звичну,
Не з-за морів прикликану,
Не з словників насмикану,
Ти у мене із кореня —
Поле мені наговорена,
Дзвоном коси прокована,
В чистій воді смакована,
Болем очей продивлена,
Смутком багать продимлена,
З хлібом у душу всмоктана,
В поті людським намокнута,
З кров'ю моєю змішана
І аж до скону залишена
В серці моїм. . .*

Володимир Самійленко

УКРАЇНСЬКА МОВА

Пам'яті Т. Шевченка

Діамант дорогий на дорозі лежав —
Тим великим шляхом люд усякий минав,
І ніхто не пізнав діаманта того.
Йшло багато людей, і топтали його,
Але раз тим шляхом хтось чудовний ішов,
І в пилу на шляху діамант він найшов.
Камінець дорогий він одразу пізнав,
І додому приніс, і гарненько, як знав,
Обробив, обточив дивний той камінець,
І уставив його у кштовний вінець.
Сталось диво тоді: камінець засіяв
І промінням ясним всіх людей здивував,

І палючим огнем кольористо блищить,
І проміння його усім очі сліпить.

Так в пилу на шляху наша мова була,
І мислива рука її з пилу взяла.
Полюбила її, обробила її,
Положила на ню усі сили свої
І в народній вінець, як в оправу, ввела,
І як зорю ясну, вище хмар піднесла.
І на злість ворогам засіяла вона,
Як алмаз дорогий, як та зоря ясна.
І сіятиме вік, поки сонце стоїть,
І лихим ворогам буде очі сліпить.
Хай же ті вороги поніміють скоріш,
Наша ж мова сія щогодини ясніш!
Хай коштовним добром вона буде у нас,
Щоб і сам здивувавсь у могилі Тарас,
Щоб, поглянувши сам на створіння своє,
Він побожно сказав: — Відкіля нам сіє! —

Богдан Стебельський

СЛАВА

Ти знаєш, брате, що народи,
Як ти і я, і всі істоти
Мають характер.
Мають вдачу. Їй бувають різні.
Бувають скорі і рухливі,
Розважні, вперті й балакливі
І тихі, чемні й агресивні.
Бувають всякі. І їх вдачу
Ніхто не змінить і ніколи.
Ніякі школи, ні наука,
Ні геноцид, ні голод й мори,
Ані державна дисципліна,
Ані неволя, катастрофи.
Не вчить історія нікого,
Ніде й ніколи.

Чуєш, брате, глянь лиш на себе і на мене
На своїх предків — антів, русів,
На Січ козацьку і гетьманів;
На все те, що ми будували
В добу жорстоку як вовчиця,
В століття нове і прокляте,
В століття наше, у двадцяте!

Чи ми навчилися хоч трохи,
Чи взяли ми собі в науку
Причини вчинків, що постали
Не так з вини лиш воріженьків,
А й з наших теж, що ми творили,
Із вдачі жити лиш для слави
І лиш для власної, своєї,
Не нашої і не твоєї.

Подібні ми. Від князя Божа
Шукаєм слави. Для прослави,
Своєї тільки, князь Сіверський
Шоломом воду пив із Дону
Без князів Галича й столиці.
Не хтів ділити свою славу
Над Калкою рікою Київ
І Галич ждав на свою чергу,
Разом не вдарили ізразу.

І йде, мов спадщина у роді,
Від предків йде — бажання слави
Для себе тільки, не для роду
Усього вчасного — Вітчизни!

Забав прослави Долгорукий
В опадщині князя Мономаха
В землі Залеській угро-финів.
І меч, піднявши — меч проклятий,
Щербив на золоті Софії,
Щоб сісти в славі на престолі
Проти закону й роду свого.

Нещасна заздрість із-за слави
Межиусобиць твсрить лихо
І Боголюбський закликає
На Київ йти, щоб ані сліду
Не залишилось слави тії

Від Володимира й Ярослава
І Мономаха, їхніх предків.

Від себе знову починають
Гріхом найважчим, первородним,
Творити з нічого. І Київ
Лишають в попелі руїни,
І Матір Божу Вишгородську
Везуть у Сүздаль, в Володимир,
Щоб зраду їхню освятила.

Таке то, браття, сини й внуки
Преславних предків, що в неславі
Їх діло мудре зруйнували
І зерно Києва святого
Розсипали в пісок — болото
Метисів вятичських і финів.

Отак-то, браття, час минає.
Віки проходять й тисячліття,
А вдача наша не міняєсь.
Тяжигь над нами мов прокляття
І кожен слави все шукає
Для себе тільки і не дбає
Від кого лаври й нагороди,
Коби безсмертя, щоб лиш слава,
То й мову можна проміняти
Навіть за ворога, як Гоголь.
Можна продати навіть душу,
Щоб тільки славу, хай коротку,
Придбати й вкрити орденами.

Бүвають в нас теж і герої
Відважні, сміливі й завзяті,
Але коли про славу справа
Тоді з ніким їм подорозі,
Як тому Мартосу, що каже:
Коли не буде вже моєї,
То жодної хай і не буде!

Бүли такі теж як Шевченко,
Що не для себе тії слави,
А для Вітчизни — України
Стелили шлях у тисячліття.

Був Стус — герой і були інші.
Найбільше тих, що безіменно
Життя з любови посвятили,
А не для слави, лиш своєї,
І приклад нам свій залишили
В гробах незнаних для нащадків.

Пора, пора взяти у руки
Свою амбіцію і вдачу
І славу імени свого
Покласти в славу роду всього!

Тоді бо світло України
Буде і твоє, мое й наше
І лиш тоді у світлі тому
Ім'я твоє вже не пропаще!

Торонто, березень 1989 року.

Микола Луків

М О В А

*Мова — не звуки,
Смисл,
Душа народу.
Мова — це розум і руки,
Сутність народу.
Забути мову —
Душу зрадити.
Зрадити душу —
Найнижче рабство.
Бо мова — не звуки,
Смисл,
Душа народу.
Мова — це розум і руки,
Сутність народу.
Без мови
Нема
Народу.*

Дмитро Павличко

ТИ ЗРІКСЯ МОВИ РІДНОЇ

Ти зрікся мови рідної!
Тобі твоя земля родити перестане!
Зелена гілка в лузі на вербі
Від дотику твого зів'яне!

Ти зрікся мови рідної
Твій дух на милицях жадає танцювати!
Від ласк твоїх закаменіє друг
І посивіє рідна мати!

Ти зрікся мови рідної — віки
Ти йтимеш темний, як сльота осіння!
Від погляду твого серця і зірки
Обернуться в сліпе каміння!

Ти зрікся мови рідної — нема
Тепер у тебе твого роду, ні народу!
Чужинця шани ждатимеш дарма!
В твій слід він кине — сміх й погорду!
Ти зрікся мови рідної!

Олександр Підсуха

...

*Одрубайте в мене руку,
Пересилю біль і муку, —
Дам собі пугтя.*

*Чи зненацька втрачу ногу,
Все одно знайду дорогу
До людських тривог.*

*Одніміть же слово рідне,
Білий світ мені поблідне
До кінця життя.*

1987

ВАРТО ЗНАТИ

Голова симферопільського товариства вчених „Крим з Україною” науковець Петро Вольвач досліджує кримську історію так званого татарського періоду. Він уважає, що хоч кримські татари і мали у XVII столітті свою державність, трималася вона головне на військовій диктатурі під турецькою протекцією. Економічним підґрунтям тої влади було господарювання українського населення півострова. Ось дані перепису 1666 року на підтвердження цієї тези: усього в Кримі мешкало 1 млн. 120 тис. людей. Татари — 180 тис. (75 тис. — це військо). Греків, караїмів, жидів та вірменів було близько 20 тис. Українців же — 920 тисяч. І — жодного відсотка росіян!

*
**

Як повідомляє Всесвітнє біблійне товариство, резиденція якого розміщена в англійському місті Рідін, на сьогодні Біблія хоча б частково перекладена 2,062 мовами. У 1993 році ця кількість збільшилась ще на 53.

Повний переклад Біблії зроблено 337 мовами, переклад Нового Завіту — 799, а невеликих її частин — 926. Два роки тому з'явився повний переклад Біблії 6 новими мовами, в тому числі албанською та мовою майя.

Найбільшу кількість перекладів зроблено в Африці (587 мов), Азії — 513, Північній і Південній Америці — 429, Океанії — 341, Старому Світі — 189. Зроблено також три переклади штучними мовами, серед яких — есперанто.

Експерти вважають, що у світі існує від 3 до 6 тисяч розмовних мов.

*
**

У Києві, 4 вересня 1911 року відкрито пам'ятник святої княгині Ольги. Поруч виділили пам'ятники апостола Андрія Первозванного, а також святих Кирила і Методія. Та сталася трагедія... Пам'ятник зроблено з нетривкого матеріалу. Була надія його замінити. А в 1920 році замість її фігури поставили фігуру Тараса Шевченка. Було принижено і честь Ольги і Кобзаря, і всього народу. Спотворений пам'ятник простояв ще років зо три, і, мабуть, не витримавши наруги, пішов під землю...

ХТО ВІНАЙШОВ ХЛІБ?

Молитва „хліб наш насущний даждь нам днесь” доказує, що вже два тисячоліття тому знали люди важливість хліба для відживлювання людини. Хліб був тоді важливіший, як м'ясо. Але тодішній хліб годі й порівнювати до сьогодняшнього, а „ломати хліб” — означало сідати до спільної вечері.

Спосіб приготувати хліб із розмеленого збіжжя має за собою довгу історію. Зразу їли люди тільки зерно збіжжя й у розкопках Трої знайшли ціле й пів-зерно пшениці і ячменю, вівса: припалені його краї доказують, що те зерно пекли між гарячими каменюками або в попелі, як це, зрештою, описане у книзі Битія. Великим кроком уперед було знання заварювати розмелене збіжжя і споживати його як юшку, як це роблять деякі народи і сьогодні, а коли ця юшка згустіла і зробилася тістом, то його сушили на сонці, пекли на розжарених каменях чи в жарі — хліб був готовий.

Винахід розмелювати зерно між камінням та рум'янити його розмеленим вважали таким епохальним, що римський король Нума Помпілій установив у його честь щорічне свято.

У стовпових будівлях кам'яної доби, знайдених у Швайцарії, знаходимо вже пригорілі, п'ятнадцять-двадцять міліметрів високі паляниці, але в таких же будівлях з перелому кам'яної до мідяної епохи (Модзее в Австрії) ці паляниці вже грубіші — справжні боханці.

Трохи молодший від цього хліба з попелу є хліб англосаксів: якась розумна жінка зробила черговий винахід, і замість пекти хліб безпосередньо в попелі, прикрила тісто горщиком, і щойно тоді обложила його жаром. З такого горщика виросла згодом пекарська піч.

Греки приписували винахід пекарства богові Діонізові і в його честь несли під час діонізієвських свят велетенський хліб.

Штука пекти хліб примандрувала з Греції до Риму. Римляни приписували її божкові Панові, що володів лісами і від нього назвали це печиво „паніс”. Пекти хліб у печі почали в Римі щойно у 170 р. до Хр. й за цесаря Августа було в цьому місті вже три сотні пекарень.

Германські народи познайомилися з хлібом щойно з початком середніх віків, хоча галійці навчилися пекти його давно

від римлян. Хліб у них заступала твердо замішана лемішка, заварена з муки з водою або молоком, яку краjali на шматки і їли зі смальцем. Ще у 16-му столітті звичайні люди у Швеції не знали хліба і їли тверді сухарі, зроблені з муки і води, які опісля сушили, а не пекли.

Справжній переворот створило в історії хліба квасне тісто. Це був теж випадковий винахід, який приписували фінікійцям, а факт, що тісто, яке довше простояло, гонило опісля вгору свіжу розчину з води й муки — мав величезне значення. В Італії і Греції навчилися змінювати силу квасного тіста, додаючи до розчину трохи вина, а в Галії, в якій не знали вина тільки пиво — трохи заквасу. Швидко переконалися всі, що хліб з пшеничної муки з заквасом був легший і кращій, як з іншого зерна, а у старовинній Данії медові пошлюбні дні називали днями пшеничного хліба. Відтоді теж треба датувати загальний погляд, що хліб біднішого — це хліб з ячмінної муки.

На спогад первісного способу виготовлення хліба, без квасного тіста їли жреці Юпітера у старовинному Римі виключно прісний хліб.

Старовина знала усякі роди хліба. Римська „сіміля” — назва найкращої пшеничної муки, залишила свій слід у німецькій назві „земмль” (булка), а зі слова „лягум”, що означало печиво з пшеничної муки, яєць, сливи й сиру, пішла міжнародня назва лакомини — легуміна. Додавали вже й тоді до хліба різне коріння: у пшеничних паляницях будівель на стовпах знаходимо домішку маку, проса та льняного насіння, а Пліній оповідає, що підбиті римлянами германські племена додавали до хлібного тіста розтоплене масло.

Нинішній хліб з пшеничної, житньої, чи змішаної з обох муки, має в собі різні додатки, які устійнює процентово і якостево закон. В останньому часі намагаються додавати до хліба білу, як сніг, муку зі сої та зокрема різні, недавно наукою відкриті, такі важливі для людського організму вітаміни.

ГУМОР

Чоловік повертається з роботи, бачить — дружина сидить на каналі й читає книжку.

— Як твої справи? Ти не сумувала без мене?

— Любий, я провела час у чудовому товаристві — Вільяма Шекспіра!

— Я бачу, він забув тут свій капелюх...

*
**

У бюро директора одеської крамниці.

— Ви директор? — запитує покупець. — Хто посмів повісити у крамниці антисемітську вивіску з написом: „Сметану жидам не продавати”? У вас совість є?

— Не кричіть, як божевільний! А ви ту сметану пробували?

*
**

Ворожка: „Карті показують, що коханий враджує вас”.

Ганнуса: „Боже мій, яка підлість! Але котрий? Богдан, Микола, чи Славко?”

*
**

Лікар запитує хворого:

А чи морозило вас уночі?

— Так.

— І зубами цокотіли?

— Не знаю, зуби лежали у скриньці.

— Як же я встановлю хворобу?

*
**

Запитують столітнього діда:

— То ви все життя прожили в цьому селі?

— Ще ні!

*
**

Професор пацієнтці:

— Дорога моя, вам треба погодитися на операцію.

— Ніколи в світі. Краще померти!

— Але одне другому не заважає...

*
**

Клієнт переглядає рахунок, виставлений адвокатом:

— Що це означає: „Поради під час обідньої перерви?“

— Невже не пригадуєте? — дивується адвокат. Я тоді вам порадив замовити рибне філе.

*
**

Процес був безнадійно програний.

— Мені щиро шкода, — говорить позивач своєму адвокату, — що ви дарма себе утруднювали...

— О, що ви! Я старався хоч і дарма, але не даром.

*
**

Розмова двох приятелів:

— Що поробляє той адвокат, який торік наймав у вас мешкання?

— Вів мої останні процеси, і тепер я в нього наймаю мешкання.

*
**

Суддя:

— Чому це ви найняли такого молодого адвоката?

Підсудний:

— Бачите, мені здається, що мій процес затягнеться.

*
**

Адвокатові, який захищав злодія, вдалося добитися виправданого присуду. Коли вони залишили приміщення суду, злодій звернувся до адвоката:

Я радий по вас найближчим часом, щоб відплатити!

— Добре-добре! — пробурмотів адвокат, — але, будь ласка, вдень!

*
**

— Пане адвокате, ви поставили мені в рахунок дві візити! А я був у вас усього раз!

А ви не пригадуєте? Після першої розмови ви повернулися... Бо забули капелюх.

*
**

Чоловік до дружини, яка сварить його, що прийшов пізно.

— Спи, стара, і мовчи.

— Спати буду, а мовчати — ні!

*
**

Мені не подобається моя дружина, — скаржитися чоловік. — Я втомився від неї.

— Вам треба поїхати відпочити до моря, — радить лікар.

— Ні, лікарю, це не допоможе! Вона вміє плавати!

*
**

П'яний чоловік викликає „швидку”:

— Негайно приїздіть, бо в моєї дружини біла гарячка.

— А як ви про це дізналися?

— Та, розумієте, у кімнаті по стінах бігають коні, а вона їх не бачить!

*
**

А чому в одній крамниці сметана 80 купонів літра, в другій — 90, а в третій — сто?

— То залежить від жирности.

— Та яка вже там жирність!..

— Та ж не сметани, а продавщиці!

*
**

Двоє стоять, курять — один „Космос”, другий — „Ватру”.

— Ти що палиш?

— „Ватру”.

— А чого не „Космос”?

— Задорогий для мене

— А як „Ватра” подорожіє, то що будеш палив?
— Сільраду.

*
**

— Єк дужі, Васи? Що новенького маєте?
— Декую, Іва... Та ось передвчера дивлю си: комуняка
плаєм біжить... То я витяг з хоромів „того” і — кроп! — Труп!..
А вчера — знову: вийшов з хати, аж два комуняки... Я витяг
„того” — паль, паль!.. — Два небіжчики... А сегонне..
— Та брешете, Васи!..
— Та мо' й брешу, Іва... Але так ми легше.

*
**

— Для чого ніс у людини?
— У чоловіків — для краси. У жінок — щоб пхати його
куди не треба.

*
**

— Що таке бізнес?
— Вкрасти ящик горілки, випити, продати пляшки, за ті
гроші знову випити...

*
**

— Коли найчастіше брешуть?
— Після полювання і перед виборами.

*
**

— Чому у крамницях нема баранини, свинини і курятини?
— Барани подалися в науку, свині пішли в люди, а кури
зо сміху поздыхали.

*
**

Учителька: Васильку, який це час: я гарна?
Учень: Минулий.

*
**

— Тату, а де Альпи?
— Запитай у мами, вона весь час перекладає все з місця
на місце.

ПОДЯКА

Висловлюємо вдячність від Видавництва „Гомін України” Вікторові Батюкові, о. митратові д-р Іванові Хомі, д-р Богданові Стебельському, Аріядні Стебельській, Марті Гай, Христині Бурштинській, Ярославі Остаф, Юрієві Ткаченкові, Марії і Петрові Лавровим, Степанові Криницькому, полк. Василеві Кукові-Ковалеві, В. Білоусові, В. Кучерові, Тетяні Беднаржовій, Вірі Микитин і о. крилошанинові Петрові Стецюкові за надіслані і передані матеріяли до „Альманаху '95”, які ми з приємністю поручаємо нашим читачам.

Признання і подяка від Видавництва для працівника друкарні Івана Лукачова, за набір, оформлення та видруккування „Альманаху”.

З подякою відзначаємо, що цьогорічний „Альманах” появився за фінансовою піддержкою Фундації ЮБА та Дослідного Інституту „Україніка” в Торонті.

В „Альманахові” подали оголошення такі Українські Культурні Центри та Доми Молоді, кредитові спілки та фінансові установи, українські торговельні та професійні підприємства за що Видавництво „Гомін України” їм дякує та запрошує читачів користуватися їхніми послугами:

Українські Культурні Центри — Доми Молоді:

Український Культурний Центр у Велланді

Дім Української Молоді в Едмонтоні

Український Дім ім. Тараса Шевченка в Етобіко

Український Дім „Дніпро” в Ошаві

Український Чорноморський Дім ім. Степана Бандери у Ст.
Кетеринс

Український Культурний Центр — Торонто

Кредитові спілки і фінансові установи у Канаді і ЗСА:

Кредитова спілка „Будучність” у Торонті

Українська Народня Каса у Монреалі

Кредитова спілка св. Покрови у Торонті

Українська кредитова спілка
Кредитова спілка „Поступ-Віра”
„Капітал Сіті Сейвінгс енд Кредіт Юніон Лтд”.

Українські торговельні та професійні підприємства:

Українська Книгарня „Вест Арка”
„Рочестер Фирничер Галеріс”
„Фючер” — Українська пекарня і ресторан
Українська будівельна фірма „Коструба енд Сонс Інк.”
„Сіпко Фючер Фюелс і Сіпко Енерджіс Лтд.”
„Фірчук’с Текстайлс Лтд.”
Писанка — ВіАйЕм
Корпорація Міст
Міст-Карпати
Українська друкарня „Тризуб”
Українська Фірма Опалювальної Оливи — „Трайдент-Альберта
Фюел Ойл”
Крамниця добірних м’ясних виробів „Ем. енд Ес.”
„Дженіс Фловер Шоп”
Українська Книгарня „Арка Лтд.”
„Орбіт Ко.”
„Сентрал Продактс енд Фудс Лтд.”
Українська Фірма „Скіра енд Асошіейтс Лтд.”
„Астро Травел Сервіс”
„Блор Травел Ейдженси”
„Маркет Драгс Медікал”
Українська Книгарня в Едмонтоні
„Депендебл Іншуранс Брокерс Лтд.”
„Лейденс Фюнерал Говм Лтд.”

ДЕРЖАВНІ СВЯТКОВІ ДНІ КАНАДИ – 1995

● Новий Рік — 1 січня. ● Велика п'ятниця — 14 квітня.
● Великодній понеділок — 17 квітня. ● День Вікторії — 22 травня. ● День Канади — 1 липня. ● День праці — 4 вересня. ● День подяки — 9 жовтня. ● День прослави полеглих — 11 листопада. ● Різдво Христове — 25 грудня.

**

АМЕРИКАНСЬКІ ДЕРЖАВНІ СВЯТА – 1995

● Новий Рік — 1 січня. ● День народження Мартіна Лютера Кінга — 16 січня. ● День народження Джорджа Вашингтона — 20 лютого. ● День прослави полеглих — 29 травня. ● Свято самостійності — 4 липня. ● День праці — 4 вересня. ● День Колумба — 9 жовтня. ● День воєнних ветеранів — 11 листопада. ● День подяки — 23 листопада. ● Різдво Христове — 25 грудня.

ОГОЛОШЕННЯ

УКРАЇНСЬКІ КУЛЬТУРНІ ЦЕНТРИ – ДОМИ МОЛОДІ

за поазбучним порядком місцевостей

Під сучасну пору майже кожна більша місцевість численніше заселена українцями в Канаді, ЗСА і інших країнах у світі, мають свої власні приміщення для втримування і розвитку культурно-освітньої праці, а також для розваги.

Щоб забезпечити існування і дальший ріст українських громад, а через те і ЦЕНТРІВ, завжди пам'ятаймо про них і винаймаймо їхні залі на всі okazji.

ПОДОРОЖУЮЧИ В КАНАДІ ВІДВІДУЙМО НАШІ ЦЕНТРИ І ЗАОХОЧУЙМО СВОЇХ ПРИЯТЕЛІВ І ЗНАЙОМИХ ВІДВІДУВАТИ ЇХ.

ПАМ'ЯТАЙМО, ЩО ВІНАЙМАЮЧИ ЦІ ЗАЛІ, МИ ПОМАГАЄМО СОБІ, А ПІДТРИМУЮЧИ ЦЕНТРИ І ТИХ, ЩО ОГОЛОШУЮТЬСЯ В АЛЬМАНАХУ „ГОМОНУ УКРАЇНИ” І ПРЕСІ, МИ ПІДТРИМУЄМО СЕБЕ І ЇХ.

УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР

У ВЕЛЛАНДІ, ОНТАРІО (1966)

БОГДАН ПЕТРУСИК — ГОЛОВА

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛЮ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- ВЕСІЛЛЯ
- ЮВІЛЕЇ
- ЗАБАВИ

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN CULTURAL CENTRE

40 McCabe Ave.

Welland, Ont.

L3B 5H8

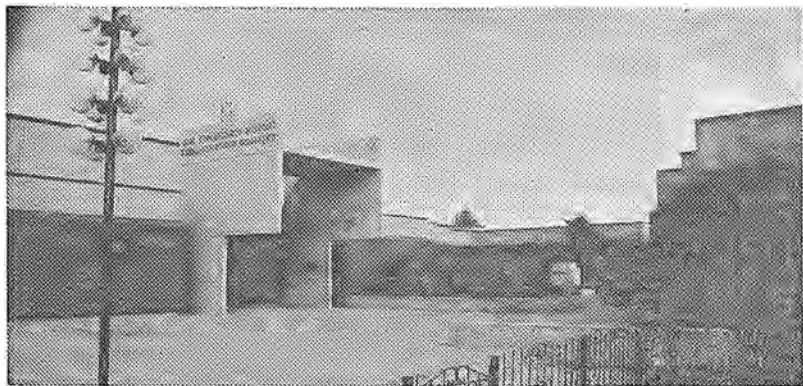
або телефонуйте:

(905) 735-0741

ДІМ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

ІМ. ГЕН. РОМАНА ШУХЕВИЧА-ТАРАСА ЧУПРИНКИ
В ЕДМОНТОНІ, АЛБЕРТА (1973)

ВОЛОДИМИР ЛУЦІВ — ГОЛОВА

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛІ НА:

КОНЦЕРТИ

ВИСТАВИ

БЕНКЕТИ

ЮВІЛЕЇ

ВЕСІЛЛЯ

ЗАБАВИ і товариські зустрічі.

ВВІЧЛИВА І СОЛІДНА КУХОННА ОБСЛУГА!

ЕДМОНТОН — місто світової слави Українських Танцювальних Ансамблів „ШУМКА”, „ЧЕРЕМОШ”, сумівського „ДУНАЙ” і хору „ВЕРХОВИНА” а у Вегревіл недалеко Едмонтону можете оглянути найбільшу у світі ПИ-САНКУ!

ПРИ ТОМУ, НЕ ЗАБУВАЙТЕ ВІДВІДАТИ УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ МОЛОДІ!!!

UKRAINIAN YOUTH UNITY COMPLEX

Пишіть:

9615 — 153 Ave.

Edmonton, Alta

T5E 6B1

ТЕЛ.: (403) 478-4881

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ

ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
В ЕТОБІКО, ОНТАРІО (1963)

ТЕОДОР ФЕГОН — ГОЛОВА

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛЮ НА:

● КОНЦЕРТИ	● БЕНКЕТИ
● ВЕСІЛЛЯ	● ВИСТАВИ
● ЮВІЛЕЇ	● ЗАБАВИ

і товариські зустрічі.

ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ!

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN SHEVCHENKO HOME

482 Horner Ave.

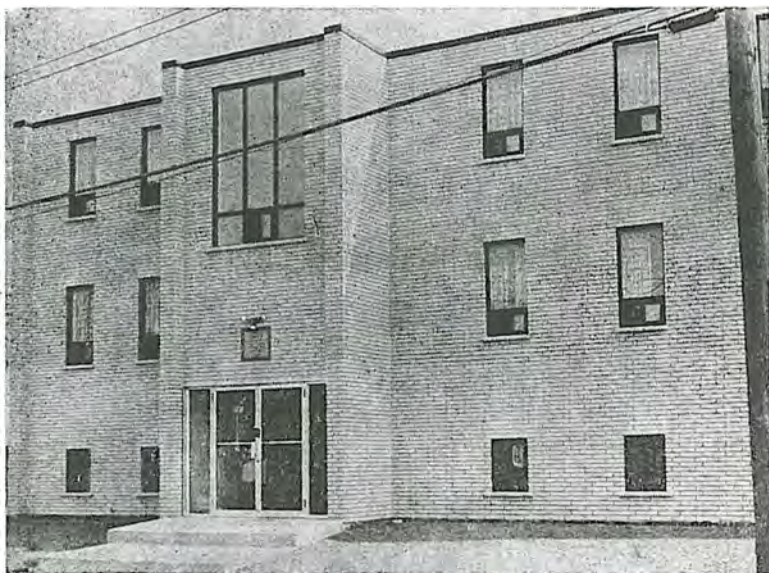
Etobicoke, Ont. M8W 2B7

або телефонуйте:

(416) 255-6249

УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ „ДНІПРО”

В ОШАВІ, ОНТАРІО (1955)

ВИНАЙМАЄМО ЗАЛІ НА:

концерти, бенкети, вистави, весілля, ювілеї і товариські зустрічі.

ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ.

За дальшими інформаціями пишть на адресу:

**UKRAINIAN CULTURAL CENTRE
“DNIPRO”**

або телефонуйте на ч.: (905) 728-1551

**681 DNIPRO BLVD.
OSHAWA, ONT. L1H 5N6**

УКРАЇНСЬКИЙ ЧОРНОМОРСЬКИЙ ДІМ

ІМ. СТЕПАНА БАНДЕРИ
У СТ. КЕТЕРИНС, ОНТАРІО (1962)

ВАСИЛЬ МИХАСЬКІВ — голова

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ ДО ВИНАЙМУ НА:

* КОНЦЕРТИ	* ВЕСІЛЛЯ
* БЕНКЕТИ	* ЮВІЛЕЇ
* ВИСТАВИ	* ЗАБАВИ і т. п.

На Ваше бажання і за Вашим смаком приготуємо харчі на гостину.

ХАРЧІ І НАПИТКИ З ПОВНОЮ ОБСЛУГОЮ!
ЦЕНТРАЛЬНА ОХОЛОДЖУВАЛЬНА СИСТЕМА!

Коли відвідуватимете „півострів Ніягара”: водоспад Ніягара — „Сьоме диво світу”, „Фестиваль цвітіння садів” або приїдете за овочами, вступіть до нас, радо вітатимемо!

Пишіть або телефонуйте:

UKRAINIAN BLACK SEA HALL INC.

455 WELLAND AVE.
ST. CATHARINES, ONT.
L2M 5V2
TEL.: (905) 682-6531

УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР – ТОРОНТО

У ТОРОНТІ, ОНТАРІО (1956)

СТЕПАН ПЕЛЕХ — ГОЛОВА

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІ ЗАЛІ НА:

- КОНЦЕРТИ
- БЕНКЕТИ
- СВЯТКУВАННЯ
- ВЕСІЛЛЯ
- ВИСТАВИ
- ЗАБАВИ і т. п.

— НА ВАШЕ БАЖАННЯ І ЗА ВАШИМ СМАКОМ ПРИГОТОВЛЯЄМО ХАРЧІ І НАПИТКИ З ПОВНОЮ ОБСЛУГОЮ

— ВСІ ПРИМІЩЕННЯ ОХОЛОДЖУВАНІ

Дуже вигідний доїзд підземкою і автобусами.

КОЛИ ВИ У ТОРОНТІ, НЕ ЗАБУДЬТЕ ВІДВІДАТИ!

Пишіть або телефонуйте:

UKRAINIAN CULTURAL CENTRE TORONTO

83-85 CHRISTIE STR. TORONTO, ONT.

M6G 3B1

TEL.: (416) 531-3610

ВДЕРЖУЙМО ТРАДИЦІЮ ЩОРІЧНИХ КОНЦЕРТІВ
НА ПОШАНУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА!

УКРАЇНСЬКІ КРЕДИТОВІ СПІЛКИ І ІНШІ ФІНАНСОВІ УСТАНОВИ У КАНАДІ І ЗСА

Під сучасну пору в Канаді і ЗСА існує певне число українських фінансових установ, які від часу поселення українців на північно-американському континенті зросли у багатомільйонові підприємства, а декілька із них переступили **СТОМІЛЬЙОНОВУ** границю.

Безперечно, у цьому заслуги всіх нас: тих, які у минулому мали візію, відвагу і віру у свої сили основувати такі інституції і тих, які ставали членами, вкладали свої ощадності і позичали гроші, забезпечуючи нас усіх фінансовою силою.

Українські кредитівки є найбільш жертвенними фінансовими установами на різні цілі: стипендії студентам, українську пресу і культурно-освітні цілі.

Отож, ставайте членами, вкладайте свої ощадності у кредитівках, які оголошуються в Альманаху „ГУ” і нашій пресі, заохочуйте Ваших дітей і знайомих ставати членами, щоб ми могли далі фінансово рости, бо

НАША СИЛА У НАС САМИХ!

КРЕДИТОВА СПІЛКА БУДУЧНІСТЬ

Кредитова Спілка Будучність завжди зосереджувалася на українську громаду, культуру і молодь, фінансово і морально підтримуючи різні українські організації, даючи спонсорство діяльності молодіжних організацій, допомагаючи з фінансуванням проєктів української громади.

Наша кредитова спілка гордиться довгою історією підтримки української молоді у намаганні зберігати та далі розвивати нашу спільну спадщину. Наша молодь – наше майбутнє.

2280 Bloor St.W.Toronto	763-6883
140 Bathurst St.Toronto	363-1326
4196 Dixie Rd.Mississauga	238-1273
221 Milner Av.Scarborough	299-7291
913 Carling Av.Ottawa (613)	722-7075

УКРАЇНСЬКА НАРОДНЯ КАСА В МОНТРЕАЛІ

*Це фінансова установа,
що дає своїм членам найкращі умови:*

- ★ в Українській Народній Касі Ви одержите найвищі відсотки від своїх ощадностей
- ★ УНКаса уділяє гіпотечні і звичайні позички на догідних умовах
- ★ вклади з уділами до висоти \$2,000.00 є заасекуровані на кошт УНКаси, тому користайте з услуг своєї установи.

Урядові години Централі:

понеділок до середи . від 10 до 6 ввеч.
четвер і п'ятниця ... від 10 до 7 ввеч.
субота від 9 до 12 в пол.

Централя:

3250 Beaubien Est, Montreal, P.Q. H1X 3C9, tel.: 727-9456

Філія:

3960 St. Laurent Blvd. Montreal, P.Q. H2W 1Y3, tel.: 845-8365

Філія Роземонт:

Будинок церкви Успіння Божої Матері
6185—10E. Ave., Rosemont, P.Q. H1Y 2H5

Філія Ляшлін:

Будинок церкви св. Василя Великого
875 Provost Str., Lachine, P.Q. H8S 1M8

КРЕДИТОВА СПІЛКА

St. Mary's (Toronto) Credit Union Limited

832 Bloor St. W. (near Shaw St.), Toronto, Ont. M6G 1M2

Tel.: 537-2163

Урядові години:

пон. - сер. від 9:30 - 5:30 по пол.

чет. - п'ят. від 9:30 - 7:30 ввеч.

суб. від 10:00 - 1:00 по пол.

У цих годинах Кредитова Спілка приймає всі аплікації на позички.

ФІЛІЯ СВ. МИКОЛАЯ

4 Bellwoods Ave.

Toronto, Ont., M6J 2P3

Tel.: 360-8355

ФІЛІЯ БЛЮР

2299 Bloor St. W.

Toronto, Ont. M6S 1P1

Tel.: 763-4475

Урядові години:

пон. - сер. від 9:30 - 9:30 - 5:30 по пол.

чет., п'ят. від 9:30 - 7:00 ввеч.

суб. від 9:00 - 2:00 по пол.

- БЕЗКОШТОВНЕ КОРИСТУВАННЯ ЧЕКАМИ
- ВИСОКІ ВІДСОТКИ
- ПРИЄМНА ОБСЛУГА
- ДЕПОЗИТИ ЗАБЕЗПЕЧЕНІ ДО \$60,000
- ЖИТТЄВА АСЕКУРАЦІЯ ОЩАДНОСТЕЙ ДО \$2,000

У ВАШИХ ФІНАНСОВИХ ПОТРЕБАХ, ЗВЕРТАЙТЕСЯ
З ПОВНИМ ДОВІР'ЯМ ДО КРЕДИТОВОЇ СПІЛКИ СВ.
МАРІЇ!

Відмінна Кредитова Спілка

Найбільша Українська Кредитова Спілка Канади успішно
виконує фінансові потреби
української громади

на протязі **50** років

Фінансова інституція з повною обслугою і
електронічною пересилкою грошей в Україну.
Відмінна Кредитова Спілка,
все чим Ваша фінансова інституція повинна бути.

Українська Кредитова Спілка - це відмінна кредитівка, яка
допомагає членам позитивно вирішувати свою долю.

Сім відділів для Вашої обслуги
Телефонуйте (416) 922-1402 за найближчим відділом

UKRAINIAN Credit Union
Українська Кредитова Спілка

295 College Street	Toronto	(416)	922-1406
2397 Bloor Street West	Toronto	(416)	762-6961
225 The East Mall	Etobicoke	(416)	233-1254
3635 Cawthara Road	Mississauga	(905)	272-0468
247 Adelaide Street South	London	(519)	649-1671
38 Jackson Avenue	Oshawa	(905)	571-4777
1093 Ottawa Street	Windsor	(519)	256-2955

CAPITAL CITY SAVINGS

Capital City Savings and Credit Union Limited

Ukrainian Branch

10850 - 97 Street

Edmonton, Alberta

T5H 2M5

Phone (403) 429-1431

УКРАЇНСЬКИЙ ВІДДІЛ

Полагодимо всі Ваші фінансові справи

КРЕДИТОВА СПІЛКА

„ПОСТУП – ВІРА”

**ВСТУПАЙТЕ В ЧЛЕНИ ТА КОРИСТАЙТЕ З НАШИХ ПОСЛУГ
ВИМІНА ЧЕКІВ — ОПЛАТА МІНІМАЛЬНА**

Урядові години:

Від понеділка до четверга: 10 ранці — 5:30 по пол.

В п'ятницю: 10 ранці — 6:30 ввечері

В суботу: 9:30 ранці — 12:00 в полудне

**“P R O G R E S S - V E R A”
CREDIT UNION LTD.**

627 Selkirk Avenue, Winnipeg, Manitoba R2W 2N2

Tel.: 586-9604

УКРАЇНСЬКІ ТОРГОВЕЛЬНІ ТА ПРОФЕСІЙНІ ПІДПРИЄМСТВА І МИ

Від давніх часів торгівля між містами, племенами, народами і державами — відігравала важливу роль в їх формуванні і забезпеченні добробутом, політичними впливами і потрібною економічною силою для дальшого існування і розвитку.

Від того часу такий спосіб думання не змінився.

У сучасному світі менші торговельні підприємства з'єднуються, або утворюються торговельні ринки вільних народів такі як: Європейський Вільний Ринок чи договір Вільної Торгівлі між Канадою і ЗСА.

Розуміючи вагу торгівлі у всіх її аспектах — українці у вільному світі не відставали і заснували цілий ряд різноманітних підприємств, яких частина оголошується в Альманаху „Гомону України” і пресі.

Між оголошеними знайдете:

- КНИГАРНІ з великим вибором української тематики, українською і іншими мовами — книжок, журналів, газет, картин, касеток і грамофонних платівок
— ХАРЧ ДЛЯ УМА І ДУХУ;
- ГУРТІВНІ, ХАРЧОВІ КРАМНИЦІ РОЗДРІБНОГО ПРОДАЖУ І РЕСТОРАНИ, які доставляють готові харчові продукти або спеціалізуються у виробництві і приготуванні українських традиційних м'ясних і мучних виробів та страв
— ХАРЧ ДЛЯ ТІЛА;
- ОДЯГОВІ, ВИСИЛКОВІ КРАМНИЦІ, які забезпечать Вас і Вашу родину в Україні відповідним одягом
— ЩОБ ЗАХИСТИТИ ВІД ХОЛОДУ ВЗИМКУ;
- КОРОТКО — користуючись цими оголошеннями, Ви можете: купити землю, побудувати дім або підприємство, асесувати, ogrіти, устаткувати, заповнити полиці книжками, прикрасити стіни картинами українських мистців, а харчі — „ТАК ДАЛЕКО, ЯК ВАШ ТЕЛЕФОН!”

ОДНАЧЕ, КОЛИ Б ВИ БУЛИ БУДЬ-ЧИМ НЕВДОВОЛЕНІ
З ЯКОСТИ ТОВАРІВ І ОБСЛУГ ТИХ ПІДПРИЄМСТВ

— СКАЖІТЬ ЦЕ ЇМ!

АЛЕ, ЯКЩО ВИ ВДОВОЛЕНІ — СКАЖІТЬ ІНШИМ !!!

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

WEST ARKA
BOOK & GIFT STORE

власники

ОЛЬГА і АНДРІЙ ЧОРНІЙ

і син АНДРІЙ

- Книжки, журнали, газети, платівки і друкарські машинки.
- Різьба, бандури, вишивки, полотна і нитки до вишивання.
- Обруси і полотна з українськими vzorami по гуртовому і роздрібному продажу.
- Біжутерія, кераміка і кришталі.
- Висилка пачок до всіх країн.

GIFTS — BOOKS — THREAD — PANAMA — RECORDS —
NEWSPAPERS — TYPEWRITERS — UKRAINIAN
HANDICRAFTS

2282 Bloor St. W. Toronto, Ontario
M6S 1N9

Tel. (416) 762-8751
Fax. (416) 767-6839

НАЙБІЛЬША У СВІТІ УКРАЇНСЬКА КРАМНИЦЯ МЕБЛІВ І ДОМАШНЬОГО УСТАТКУВАННЯ,

ЯКА СЛУЖИТЬ УКРАЇНСЬКІЙ ГРОМАДІ ВІД 1953 РОКУ.

ВЛАСНИКИ МИРОН ГЕРУС З РОДИНОЮ

запрошують Вас

**ВІДВІДАТИ КРАМНИЦЮ, ЩОБ ПЕРЕКОНАТИСЯ, ЩО
ТУТ НАЙБІЛЬШИЙ ВИБІР МЕБЛІВ І НАЙКРАЩА
ЯКІСТЬ. ЗАЙДІТЬ І ОГЛЯНЬТЕ ШІСТЬ НОВИХ ГАЛЕРІЙ
— НОВИЙ СПОСІБ ВИСТАВИ МЕБЛІВ
У ТОРОНТІ І ОКОЛИЦІ.**

Rockester

FURNITURE GALLERIES

**1995 DUNDAS ST. E., MISSISSAUGA, ONT. L4X 1M1
(1 KM WEST OF HIGHWAY 427)**

(905) 624-4411

УКРАЇНСЬКА ПЕКАРНЯ І РЕСТОРАНИ

THE FUTURE BAKERY AND CAFES

1. 735 QUEEN ST., W., TORONTO,	368-4235
2. 483 BLOOR ST., W., TORONTO,	922-5875
3. ST. LAWRENCE MARKET, TORONTO,	366-7259
4. 2199 BLOOR ST., W., TORONTO	769-5020
5. 1535 YONGE ST., TORONTO	944-1253

ПЕКАРНЯ ВИПІКАЄ:

НАЙКРАЩІ І ЗДОРОВІ ХЛІБИ, СОЛОДКЕ ПЕЧИВО,
МАКІВНИКИ, МЕДІВНИКИ І ІНШЕ ДОМАШНЄ ПЕЧИВО.
ДОСТАВА ДО КРАМНИЦЬ!

РЕСТОРАНИ ПРИГОТОВЛЯЮТЬ:

ЩОДЕННО СВІЖІ І СМАЧНІ СТРАВИ: СУПИ, М'ЯСИВА,
КАРТОПЛЯНІ ОЛАДКИ („пляцки”), ГОЛУБЦІ,
„ФЛЯЧКИ”.

Ресторани відкриті кожного дня
від год. 7:00 вр. — 11:00 ввеч.

і обслуговують

СНІДАНКИ, ОБІДИ І ВЕЧЕРІ

M-C DAIRY CO. LTD.

212 MAVETY ST. — TORONTO — TEL. 766-6711

ВЛАСНИКИ: РОДИНА ВЖЕСНЕВСЬКИХ

meest - karpaty

120 RUNNYMEDE RD.
TORONTO, ONTARIO, CANADA
M6S 2Y3

1-800-265-7189

TEL: (416) 761-9105

FAX: (416) 761-1662

**WE DELIVER TO UKRAINE, BELARUS
POLAND & RUSSIA (European Part)**

**Tavria
Lada
Volga**

**US
&
CAN**

**Bilorus UMZ
T-25
T-12**

2 to 5 weeks

from catalogue
over 100 products

4 to 8 weeks

karpaty-travel tel.: (416) 761-9101

полагоджує:

- квитки на всі авіалінії (в тому Air Ukraine)
- запрошення на візит в Канаду з України та інших країн
- візи в Україну і в США для Landed Immigrants
- медичне забезпечення для відвідувачів

**УКРАЇНСЬКА
БУДІВЕЛЬНА ФІРМА**

**KOSTRUBA
& SONS INC.**

846 LEXICON DR.

Mississauga, Ontario

L4Y 2P8

● **Б У Д О В И Ф А Б Р И К**

● **В И Н А Й М И Ф А Б Р И К**

Tel.: (905) 890-0196

35 Літ Існування

SIPCO

**FUTURE
FUELS**

232-2262

*Доставка Оливи
Повна 24 годинна обслуга печей*

ENERGIES
LTD.

233-4820

*Незалежний Представник LENNOX
Уповноважений Представник CONSUMERS GAS*

83 SIX POINT ROAD TORONTO, ONTARIO, CANADA M8Z 2X3

ROCK
OF EUROPE INC.

ПАМ'ЯТНИКИ З УКРАЇНИ

ПОЛІТРОВАНІ В КАНАДІ

**ВИГОТОВЛЕНІ
НА ЗАМОВЛЕННЯ**

ГУРТОВІ ЦІНИ

ТЕЛЕФОНУЙТЕ ТА ЗАХОДЬТЕ

232-1250

83 SIX POINT ROAD • TORONTO, ONTARIO • M8Z 2X3

ВІДДІЛ SIPCO OIL

Firchuk's

• PARCEL SERVICE TO UKRAINE •

SENDING PARCELS FOR OVER 30 YEARS

Firchuk's Accepts parcels from your home anywhere in Canada and ships directly to Ukraine
Firchuk's Sends • Clothing (new & used) • Food • Medicine • Vitamins

TO SEND A PARCEL:

1. Pack contents into strong cardboard box.
2. List contents of box on sheet of paper and place in envelope on top of the box.
3. Place **Sender's** name & address on top left portion of box.
4. Place **Recipient's** name on middle portion of box.
5. Cover Recipient's name with piece of paper and write: **Firchuk's**
 610 Queen Street West
 Toronto, Ontario M6J 1E3
6. Ship box to Toronto via: Canada Post or courier.
 If you have any questions, please call toll-free:

Висилка посилок:

Щоб вислати посилку потрібно:

1. Запакувати в міцну, чисту (не помальовану) пачку-баксу.
2. Зробити опис-інвойс, які речі знаходяться в посилці, вложити в конверт і приклеїти до пачки.
3. Написати точну адресу відправника в верхньому лівому куті посилки.
4. Написати докладну адресу адресата по середині пачки.
5. Заклеїти адресу адресата куском паперу, на якому написати нашу адресу. Коли посилка прийде до Торонто, ми зірвемо цей папір і відшлемо посилку на Україну з оригінальною адресою.
6. Прислати посилки до Торонто канадською поштою або courier.

1-800-387-SEND

В І Т А Є М О
 клієнтів і всіх українців у світі
 У НОВОМУ 1995-МУ РОЦІ
 і пересилаємо китицю найкращих побажань

Наші Услуги

Висилаємо :

- посилки з повним і вживаним одягом
- гроші
- холодильники
- морозилки
- електрорадиатори
- телевізори
- пральні машини
- машини до шиття
- трактори

Дзвоніть за цінами на телефон:

Toronto **364-5036**
1-800-387-7363

Head office: 610 Queen St. W., Toronto, Ont. M6J 1E3 Tel: (416) 364-5036 Fax: (416) 364-3864

Губиться мова... Тратиться Народ...

ДРУКУЙТЕ ПО=УКРАЇНСЬКИ!

ВИКОНУЄМО ВСЯКІ ДРУКАРСЬКІ РОБОТИ:

*Наша спеціальність - гравіровані весільні запрошення
з українськими взорами.*

Trident Associates Printing
P. O. Box 614
Buffalo, New York 14240

Українська Друкарня
„ТРИЗУБ”[®]
у Бюфало, Нью Йорк

Phone: 716-691-8404

 Canadian Office

TRIDENT ASSOCIATES PRINTING

85 Lakeshore Road St. Catharines, Ontario L2N 2T6

 BY APPOINTMENT ONLY

Phone: 716-691-8404

JENNIE'S FLOWER SHOP

ВЛАСНИКИ — БОГДАННА І ІВАН ІГНАТОВИЧІ

Tel. 766-0813 — 3316 Dundas St. West (at Runnymede)

Toronto, Ontario M6P 2A4

УКРАЇНСЬКЕ БЮРО ПОДОРОЖІ

РОМАН І СТЕПАН ГРИЦИНИ

ASTRO TRAVEL SERVICE

2206 BLOOR ST. WEST

TORONTO, ONTARIO M6S 1N4

TEL.: 766-1117

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

Arka Ltd.

575 Queen St. W., Toronto, Ont., M5V 2B6 Tel.:366-7061

М о ж н а н а б у т и :

книжки, журнали, часописи,
шкільне і бюрове приладдя,
різьби, вишивки, нитки, панаму,
платівки, друкарські машинки,
обручки, заручиневі перстені.

УКРАЇНСЬКА ФІРМА ОПАЛОВАЛЬНОЇ ОЛИВИ

TRIDENT-ALBERTA FUEL OIL

260 JANE STREET, TORONTO M6S 3Z2

- Доставляємо оливу для домашнього і індустріального вжитку
- Встановлюємо нові форнеси, центральні охолоджувальні системи, нові економічні бирнерс і гюмидифайрс для зволоження повітря
- Даємо високоякісну персональну обслугу
- Власник — М. Паньків є кваліфікованим механіком з 35-річним досвідом

24-ГОДИННА ОБСЛУГА!

ТЕЛЕФОН: 763-5312

**3.95
per
kg.**

New & Used Clothing to Ukraine DUTY FREE • NO WEIGHT LIMIT

- Parcels to Ukraine — Duty Free
- Pre-arranged Food Parcels (No Shipping)
- Cars — Volga — Lada — Niva — Moskvitch Mini Van
- Fridges, Freezers, Washers & Dryers

Wool Kerchiefs From \$8 Ea

- Money Wired to Ukraine, Delivered in Dollars, or Rubles
- Full Range of 220 Volts/50 Cycle Pal/Secam Multi System

100% GUARANTEED LOWEST EDMONTON PRICES

- Translations from Ukrainian to English & Reverse

422-5693

10219 - 97 St.

Edmonton, AB, T5J 0L5

КРАМНИЦЯ ДОБІРНИХ М'ЯСНИХ ВИРОБІВ

M. & S.

915 MAIN STREET

WINNIPEG, MANITOBA, R2W 3P2

Tel. 942-4924

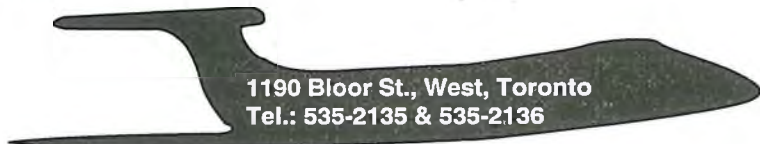
Властитель

СТЕПАН ЯНКІВСЬКИЙ

Bloor Travel Agency

ПЕРШЕ УКРАЇНСЬКЕ БЮРО ПОДОРОЖІВ
МАРКІЯНА КОГУТА та ІГОРЯ КУРИЛОВА

1190 Bloor St., West, Toronto
Tel.: 535-2135 & 535-2136

Організовуємо групові та індивідуальні поїздки в усі країни світу.

Репрезентуємо всі світові літунські та корабельні лінії,
як також єдину державну МІЖНАРОДНЮ АВІАЛІНІЮ УКРАЇНИ
(UKRAINE INTERNATIONAL AIRLINES)

ОБСЛУГОВУЄМО НЕ ХИТРО, ОБЛЕСНО, -
А СПРАВЕДЛИВО, СУМЛІННО І ЧЕСНО!
НЕ ЙДИ, НЕ ШУКАЙ ЧУЖИХ СОБІ БЮР, -
НАЙЛІПШІ ПОРАДИ - В "АГЕНСТВІ БЛЮР"

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

Найбільший і найкращий вибір українських книжок,
платівок, полотна і кераміки

UKRAINIAN BOOK STORE

10215 — 97th STREET
P. O. Box 1640
EDMONTON, ALBERTA
T5J 2N9

PHONE: (403) 422-4255
FAX: (403) 425-1439

У нас можете набути всі нові українські видання, які
друкуються по цілому світі.

MARKET DRUGS MEDICAL

SUPPLIES AND PHARMACY

ESTABLISHED 1965

10203 - 97 Street, Edmonton, Alberta T5J 0L5

Telephone (403) 422-1397

HOME HEALTH CARE CENTRE

Canes, support hose, safety bathroom equipment, spencer

support garments, electrotherapy.

Великий вибір речей для старших віком людей.

Власник: МАРКО ФЕРБЕЙ

А С Е К У Р А Ц І Я

**АВТА — ХАТИ — ПІДПРИЄМСТВ
ТА ІНШЕ**

DEPENDABLE INSURANCE BROKERS LTD.

4195 Dundas St. W. Suite 333, Etobicoke, Ont. M8X 1Y4

БОГДАН ЦЕРКОВНИК — ПРЕЗИДЕНТ

Telephone: 234-5260

CENTRAL PRODUCTS

&

FOODS LTD.

"Famous Products"

МАРКА ЗНАНОЇ КОВБАСИ

630 NAIRN AVENUE, WINNIPEG, MAN., R2L 0X5

TEL.: 667-3855

С. ЯНКІВСЬКИЙ і Я. ДЕРЖКО — власники

УКРАЇНСЬКА ФІРМА

SKIRA & ASSOCIATES LTD.
CONSULTING ENGINEERS

ВЛАСНИКИ:

ЗЕНОН СКИРА і РОМАН КЕРКУШ

3464 Semenyk Crt., Suite 100

Mississauga, Ontario

L5C 4P8

TEL.: (905) 276-5100

Leyden's & BOW VALLEY Crematorium

FUNERAL HOME LTD.
(Owned and Operated by LEYDEN'S Funeral Home Ltd.)
"Chapel of Remembrance"

Services at Prices to Accommodate
 Families in all Financial Circumstances

Offering Various Cremation Services
 to Meet Your Personal Needs

304 - 18th Avenue S.W., Calgary — 228-4422
 Claresholm — 625-3212

WHOLLY CANADIAN FAMILY OWNED & OPERATED
Serving Calgary Area Since 1930

ВИДАННЯ „ГОМОНУ УКРАЇНИ”

для вашої бібліотеки, на висилку в Україну Вашим рідним, знайомим
 або нашим установам:

- Б. Стебельський — „Ідеї і творчість” — 352 сторінки, тверда оправа,
 — \$25
- С. Любомирський — „Безстрашні” — 287 сторінок, тверда оправа,
 — \$15
- „Армія нескорених” — 424 сторінки, тверда
 оправа, — \$25
- „Ніколи не забуду” — 592 сторінки, тверда
 оправа, — \$15
- В. Макар — „Бойові друзі” т. 1-ий — 415 сторінок, тверда оправа,
 — \$15
- т. 2-ий — 430 сторінок, тверда оправа,
 — \$25
- „Від Бистриці до Бугу” — 456 сторінок, тверда
 оправа, — \$15

Надсилайте замовлення з належністю. Названі ціни включають пе-
 ресилку. Шліть замовлення на адресу:

Homin Ukrainy
 140 Bathurst St.
 Toronto, Ont. M5V 2R3

ПРЕДСТАВНИКИ „ГОМОНУ УКРАЇНИ”:

за поазбучним порядком місцевостей:

W. Wiwcharuk
58 Collingdon Dr.
Brantford, Ont. N3S 3E2

A. Kolomijczuk
5324 — 40 Ave. N. W.
Calgary, Alta. T3A 0X4

O. Panczyszyn
2140 W. Huron St.
Chicago, Ill., 60612 USA

W. Walkiw
9222 — 116 St.
Edmonton, Alta. T6G 1R1

M. Hlawka
87 Gainsborough Rd.
Hamilton, Ont. L8E 1E4

A. Malko
885 Queens Blvd.
Kitchener, Ont. N2M 1A8

Ukrainian Publishers
200 Liverpool Rd.
London, NI-ILF, ENGLAND

S. Medynskyj
121 Tavistock Rd.
London, Ont. N6J 1Z5

M. Andruchiw
4564 Jeanne Mance St.
Montreal, PQ. H2V 4J4

I. Romaniuk
466 St. Anthony Ave.
Winnipeg, Man. R2V 0S3

D. Kocan
R. R. #6
Bowmanville, Ont.
2072 #2 H-wy
L1C 3K7

M. Boychuk
342 Vancouver Ave. N.
Saskatoon, Sask. S7L 3P6

I. Kardasz
47 Densgrove Dr.
St. Catharines, Ont. L2M 3M1

D. Babiak
575 Morris St.
Sudbury, Ont. P3B 1C3

W. Maznyczka
377 First St.
Thunder Bay, Ont. P7B 2N1

“Arka”
575 Queen St. W.
Toronto, Ont. M5V 2B6

I. Fedoni
141 Wilson Rd.
Welland, Ont. L3C 2T5

M. Mostowyj
1150 Parent Ave.
Windsor, Ont. N9A 2E5

У всіх справах передплат, оголошень і купівлі уділів (шерів)
просимо звертатися до наших представників

або прямо до Видавництва:

“Homin Ukrainy” (Ukrainian Echo) Publ. Co. Ltd.
140 Bathurst Street, Toronto, Ontario, Canada M5V 2R3

З М І С Т

	стор.
Марта Гай. Я розмовляю зі своїм народом	5
Календарієм та історичний календар	6
Канада вітала президента України	
Богдан Стебельський. Слово „вітчизна” і „вітчизняний” в теорії „злиття націй” в призмі Шевченкових ідей	31
Віктор Батюк. Україна в ООН	38
О. митрат д-р Іван Хома. Шляхами каторги Блаженнішого Йосифа Сліпого	49
Із слів патріярха Йосифа Сліпого	75
Тетяна Беднаржова. Августин Волошин	77
М. Гай. Престень	82
Алла Горська	89
В. Білоус, В. Кучер. Встановлення советської влади в західній Україні: зворотний бік медалі	90
Іван Кириї. Кльоцки з цвіту акації	105
Криницький С. Бог зберіг лемків, та чи збереже Лемківщину?	107
Аріядна Стебельська. Родина і Україна	114
Василь Кук-Коваль. Кирило Осьмак	125
Аріядна Шум. Богдан Стебельський	142
Марія і Петро Лаврови. Українці в Донецькому	167
Юрій Ткаченко. Житимемо у злагоді з природою	178
Ярослава Остаф. Дещо про шкільництво в Україні	192
Христина Бурштинська. „Просвіта” у Львові	200
Христина Бурштинська. За українську мову	205
Варто знати	218
Хто винайшов хліб?	219
Гумор	221
Подяка	225
Оголошення	227

PYSANKA - V.I.M. Parcel Service Inc.

2100 Bloor St. W. #6A Toronto, ON, M6S 4Y7

tel. (416) 604-8311

ДОСТАВА

**В УКРАЇНУ, БЕЛАРУСЬ, ЛИТВУ, ЛАТВІЮ,
ЕСТОНІЮ, МОЛДАВІЮ ТА РОСІЮ***

**ПАЧОК
З НОВИМ ТА ВЖИВАНИМ
ОДЯГОМ**

**АМЕРИКАНСЬКИХ
ДОЛЯРІВ**

**ПРИВАТНИХ ТА
КОМЕРЦІЙНИХ
ВАНТАЖІВ**

The best and the fastest service guaranteed
Гарантуємо найкращу і найшвидшу обслу́гу

OVER 200 DIFFERENT GOODS AND SERVICES

понад 200 видів товарів і послуг

MIST MEEST

**ПРОДУКТОВІ
ПАЧКИ**

**FOOD
PARCELS**

з каталогу
понад 100 видів
продуктів

**ПЕРЕСИЛКА
ДОЛЯРІВ**

**CURRENCY
TRANSFER**

до рук адресата

1-3 тижні

експрес
1-2 дні

97 Six Point Road
Toronto, Ontario
Canada, M8Z 2X3

Tel.: (416) 236-2032
Fax.: (416) 236-2110

1-800-361-7345

ПИТАЙТЕ ЗА НАШИМ КАТАЛОГОМ

**ASK FOR OUR
FREE CATALOGUE**

\$4.00 /kg

AIR PARCELS

2 - 4 тижнів/weeks

**ДОСТАВЛЯЄМО В:
УКРАЇНУ
БІЛОРУСІЮ
РОСІЮ*
МОЛДОВУ**

**WE DELIVER TO:
UKRAINE
BELARUS
RUSSIA*
MOLDOVA**

\$1.49 /kg

SEA PARCELS

4 - 7 тижнів/weeks

*Існують певні обмеження - Certain restrictions apply